

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

BUDAY-SÁNTHA JUDIT ANDREA

A KOMMUNIKÁCIÓS JOG ÉS RENDSZERE

PhD ÉRTEKEZÉS

TÉMAVEZETŐ

DR. DR. h. c. ÁDÁM ANTAL

professzor emeritus, az MTA doktora

PÉCS 2015

I. KUTATÁSI CÉLJAIM ÉS MÓDSZEREIM	7
1.1. A témaválasztás indoka, a kutatási téma háttere és időszerűsége	7
1.1.1 A témaválasztás indoklása	7
1.1.2 A téma társadalmi, gazdasági háttere, reálfolyamatai	8
1.1.3 A téma főbb hazai és nemzetközi aktualitásai	8
1.2. Kutatás célja, módszere és az értekezés felépítése	10
1.2.1 A tudományos célok, feladatok	10
A) Szükségszerűségét igazoló jelenségek	10
B) A kutatás céljai.....	12
1.2.2. A kutatás, feldolgozás módszere és a források.....	12
1.2.3 Az értekezés szerkezeti felépítése	13
II. A KOMMUNIKÁCIÓS JOG KIALAKULÁSA ÉS TÖRTÉNETE.....	16
2.1 Kommunikációs jog normáinak kialakulása.....	16
2.2 A kommunikációs jog a tradicionális jogban (1789-ig).....	18
2.3 A kommunikációs jog a modern jogban (1789-től 1989-ig)	21
2.3.1 A kommunikációs alapjogok kialakulása	21
2.3.2 A kommunikációs jogok fejlődéstörténete.....	22
2.3.3 Kiemelt jelentőségű nemzetközi alapidokumentumok	24
2.3.4 Kiemelt jelentőségű regionális egyezmények	28
2.4 Kommunikációs jogok megjelenése az EU normarendszerében.....	30
2.4.1 Az Európai Unió alapidokumentumai	30
2.4.2 Az EU lépései az információs társadalom megteremtéséhez.....	32
2.5 A kommunikációs jog a posztmodern jogban (1990-től napjainkig).....	36
2.5.1 A kommunikációs jog kiemelkedő nemzeti jogalkotási elemei.....	36
2.5.2 A kommunikációs jog szabályozása az EU-ban.....	38
A) Médiaszabályozás	39
B) Reklám- és fogyasztóvédelmi jog.....	42
D) Internet szabályozása	45
E) Szerzői jog	46
F) Védjegy.....	47
G) Adatvédelem.....	47
H) Kommunikációs jog az egyéb jogterületeken	49
2.6 A kommunikációs jog magyar alkotmányi jogfejlődésének főbb állomásai.....	50

2.6.1 A kommunikációs jog megjelenése a történeti alkotmányban.....	50
2.6.2 A kommunikációs jog jelenléte a kartális alkotmányokban	54
III. A KOMMUNIKÁCIÓS JOG ALAPTÖRVÉNYI RENDSZERE.....	62
3.1 A kommunikációs jog alapjogi rendszere	62
3.1.1 A kommunikációs jogok jelenléte a hazai jogirodalomban	62
3.1.2 A kommunikációs jogok a nemzetközi jogirodalomban	68
3.2 A kommunikáció szabadsága	73
3.3 A kommunikációs jog „Hálómodell” alaptörvényi alkotóelemei.....	83
3.4 A kommunikációs jog és kapcsolódásai az Alaptörvényben.....	85
3.4.1 A gondolat szabadsága.....	85
3.4.2 Véleményszabadság.....	86
A) A véleményszabadság fogalmi köre	86
B) A véleményszabadság tartalma.....	87
C) A véleményszabadság korlátai	89
D) A véleményszabadság alanyai és címzettjei.....	91
E) A véleményszabadság alaptörvényi kapcsolódásai.....	91
3.4.3 A szólás- és a sajtószabadság	93
A) A szólás- és a sajtószabadság fogalmi köre	93
B) A sajtó és a sajtószabadság tartalma	94
C) A szólás és sajtószabadság alanyai és címzettjei	94
D) A szólás és a sajtószabadság korlátai.....	97
E) A szólás- és a sajtószabadság alaptörvényi kapcsolódásai.....	103
3.4.4 Az információs szabadság.....	104
A) Az információs szabadság fogalmi köre	104
B) Az információs szabadság tartalma.....	108
C) Az információs szabadság alanyai és címzettjei.....	113
D) Az információs szabadság korlátai	114
E) Az információs szabadság kapcsolódásai.....	117
3.4.5 A gyülekezési szabadság.....	118
A) A gyülekezési szabadság fogalmi köre	118
B) A gyülekezési szabadság tartalma	121
C) A gyülekezési szabadság alanyai és címzettjei.....	122
D) A gyülekezési szabadság korlátai	124

E) A gyülekezési szabadság alaptörvényi kapcsolódásai	125
3.4.6 Az egyesülési szabadság	126
A) Az egyesülési szabadság fogalmi köre	126
B) Az egyesülési szabadság tartalma	127
C) Az egyesülési szabadság alanyai és címzettjei	131
D) Az egyesülési szabadság korlátai	132
E) Az egyesülési szabadság alaptörvényi kapcsolódásai	132
3.4.7 A lelkiismereti szabadság	133
A) A gondolat, a lelkiismereti és a vallásszabadság fogalmi köre	133
B) A lelkiismereti szabadság tartalma	135
C) A lelkiismereti szabadság alanyai	135
D) A lelkiismereti szabadság korlátai	136
E) A lelkiismereti szabadság alaptörvényi kapcsolódásai	136
3.4.8 A vallásszabadság	137
A) A vallásszabadság fogalmi köre	137
B) A vallásszabadság tartalma	138
C) A vallásszabadság alanyai	140
D) A vallásszabadság korlátai	140
E) A vallásszabadság alaptörvényi kapcsolódásai	141
3.4.9 Az alkotás és a tanítás szabadsága	142
A) Az alkotás és a tanítás szabadság fogalmi köre	142
B) Az alkotás és a tanítás szabadság tartalma	145
C) Az alkotás és a tanítás szabadság alanyai és címzettjei	147
D) Az alkotás és a tanítás szabadság korlátai	148
E) Az alkotás és a tanítás szabadság alaptörvényi kapcsolódásai	148
3.4.10 Az alaptörvény egyéb kommunikációs kapcsolódásai	149
A) Az alapjogok egyéb kommunikációs kapcsolódásai	149
B) A jogállam és a kommunikációs jog alkotmányi kapcsolata	150
IV. A KOMMUNIKÁCIÓS JOG JOGSZOCIOLÓGIAI ASPEKTUSAI	157
4.1 A kérdőíves felmérés kutatási alapadatai	157
4.1.1 Fieldwork report - beszámoló a megfigyelésről, a megvalósulás körülményeiről.	157
4.1.2 A válaszadók jellemzői	158
A) A válaszadók neme és életkora	158

B) A válaszadók iskolai végzettsége és foglalkozása	159
4.2 Kérdőíves felmérés eredménye.....	160
4.2.1 A kommunikációs jog, mint önálló jogág	160
4.2.2 A kommunikációs jog területei	162
4.2.3 A kommunikációs jog szabályozása	164
A) A kommunikációs jog szabályozásának általános megítélése	164
B) A kommunikációs jog vonatkozásában megjelenő szabályozási igények	166
4.2.4 A kommunikációs jog szabályozásának jövője.....	174
4.3 Jogismeret a kutatás tárgykörében	177
4.3.1 A kommunikációs jog ismerete	178
4.3.2 A kommunikációs kötelezettségek ismerete	183
4.4 Az intézményrendszer ismerete	186
4.5 Jogsértések alakulása a kommunikációs jog terén.....	188
4.6 A kommunikációs jog oktatásának kérdése.....	191
4.7 Kommunikációs alapjogok érvényesülése hazánkban	193
V. A KUTATÁS FŐBB EREDMÉNYEI, KÖVETKEZTETÉSEI ÉS AJÁNLÁSAI....	198
5.1 Következtetések („theses”), a tudományos eredmények összefoglalása.....	198
5.1.1 Kommunikáció és kommunikációs jog.....	198
5.1.2 Kommunikációs jogtörténet	206
5.1.3 Kommunikációs jog és az alaptörvény	208
5.1.4 Kommunikációs jog és jogszociológia	212
5.2 Javaslatok (de lege ferenda), a tudományos eredmények hasznosítási lehetőségei.....	218
5.2.1 A jogalkotás számára hasznosítható eredmények	218
5.2.2 A jogelmélet számára hasznosítható eredmények	224
5.2.3 A jogalkalmazás számára hasznosítható eredmények	224
ÖSSZEFOGLALÁS	227
SUMMARY	230
IRODALOMJEGYZÉK	234
FÜGGELÉK	253

I. KUTATÁSI CÉLJAIM ÉS MÓDSZEREIM

I. KUTATÁSI CÉLJAIM ÉS MÓDSZEREIM

1.1. A témaválasztás indoka, a kutatási téma háttere és időszerúsége

1.1.1 A témaválasztás indoklása

Az elmúlt két és fél évtizedben, a rendszerváltás, a NATO és EU csatlakozás, valamint az kommunikációs és információs forradalom, a globalizáció és digitalizáció, a gazdasági világválság jelentősen *átalakította hazánk* társadalmi, gazdasági, politikai és jogi *berendezkedését*, alkotmányi és társadalmi alapértékeit, valamint értékrendjét. E folyamatok hatására a *joganyag* nagy része *kicserélődött*, és napjainkat a jogalkotási dömping jellemzi. A kommunikációt érintő, azt szabályzó jogi normák mennyisége felduzzadt és *új jogterületek* jelentek meg, köztük a *kommunikációs jog*. Ez az átalakulás rengeteg társadalmi-gazdasági, elméleti-gyakorlati, tudományos és szakmai problémát, gondot és kérdést vetett és vet fel napjainkban, amelynek jogi tisztázása, rendezése, illetve *szabályozásának vizsgálata feltétlenül szükséges*, hisz ezek állandó hírértékű, társadalmunkat foglalkoztató témák.

Eme folyamatot magánemberként személyesen átéltem és két évtizedes szakmai munkásságom alatt szakemberként megtapasztaltam. A rendszerváltással egy időben kezdtem foglalkozni a kommunikáció közgazdasági és jogi vonatkozásaival, ez irányú tanulmányaimmal és munkásságommal párhuzamosan. Életemet, szakmai és tudományos munkásságomat mindvégig átszötte a kommunikáció, a jog, az oktatás, a kutatás, amely a kommunikációs jog tárgykörét érintette. Egyetemi tanulmányaim alatt írt, mindhárom szakdolgozatom¹ témája kapcsolódott tudományos témámhoz. 25 éves szakmai pályafutásom során szerzett elméleti tudás és gyakorlati tapasztalás tette számomra lehetővé értekezésem a kommunikációs jog problémáinak, a tudományos megalapozás hiányának, összefüggés rendszerének felismerését, alapgondolatainak és rendszerének, területeinek rögzítését, valamint bátorkodtam megkísérelni *a kommunikációs jog tudományos igényű, hazai feldolgozását*. A BGF KKK Társadalmi Kommunikációs Intézetében 2009 óta oktatom a „Kommunikációs- és médiajog” elnevezésű kötelező tárgyat. Értekezésem alapját nemcsak kutatási eredményeim és publikációimban kifejtettek képezik, hanem a hivatkozott kommunikációs jog elnevezésű felsőoktatási tantárgy tananyag kidolgozásának is „terméke.” Ezek mindegyikét hasznosítom munkámban, valamint a hazai és külföldi jogi szakirodalomban megjelenő eltérő nézetek, megközelítések és megállapítások tömör

---

¹ „Az egyházak alkotmányjogi fejlődése”, PTE ÁJK 1990; „Marketing-kommunikáció”, PTE KTK 1992; „Az információs társadalom”, PTE KTK EU Regionális politika 2000

bemutatására, értékelésére, továbbá fogalomalkotásra, a kommunikációs jog sajátosságainak, rendszerét prezentáló „Hálómodell”-jének bemutatására törekszem.

1.1.2 A téma társadalmi, gazdasági háttere, reálfolyamatai

A jog magatartási szabályok összessége, valamely társadalom szabályrendszere a társadalmi, gazdasági folyamatok jogi tükröződése. Így azok a társadalmi, közgazdasági (etc.) evidenciák biztosítására, védelmére vagy korlátozására, szankcionálására, azaz szabályozására hivatottak. De melyek is ezek a folyamatok, tények, amelyek indukálják a *jogi szabályozást*?

Egyes szakértők szerint, a világban kb. 350 család kezében van a *hatalom*, ami a következő évtizedekben tovább *centralizálódik*. A globalizálódás, a multinacionalizálódás és a digitalizálódás, a robbanásszerű technikai fejlődés nemcsak a gazdaságban érezteti hatását, hanem megannyi területen jelen van, azaz mindennapi életünk szerves részét képezi. Az információs társadalmakban a *kommunikáció*, az *információ* szerepe és jelentősége közgazdasági és jogi értelemben egyaránt felértékelődött. Még a nonprofit szervezeteknek is for profit módon kell gondolkodni. Tényként rögzíthetjük továbbá, hogy az információ mint *szükséglet* és mint *termelési tényező* szerepet tölt be napjainkban, mintegy meghatározó eleme fejlett világunknak. A kommunikációs és információs forradalom hatására a kommunikációs iparág a *legnagyobb ütemben fejlődő területté* vált. A kommunikációs piacon a kommunikációs termékek és szolgáltatások köre és forgalma, valamint bevétele lineárisan emelkedik a kommunikációs szükségletek növekedésével párhuzamosan. Ezért is oly *fontos* a gazdasági és politikai *hatalom számára a média, az információ, a nyilvánosság* és a *törvényhozás birtokosának lenni*.

Korunkban már nem a határokon átnyúló területi, gazdasági vagy pénzügyi, hanem *kommunikációs, információs gyarmatosítás* dominál, mint az újkor „hatalmi modellje”, megoldása a vezető, irányító szerep megszerzésében és fenntartásában, sőt jelentős hatással bír a jogi normaalkotásra is. Ezek a folyamatok *indukálják a kommunikációs jog* fejlődését.

1.1.3 A téma főbb hazai és nemzetközi aktualitásai

Amióta ember létezik a földön kommunikál, mégis az információs társadalmak korában jutottunk el oda, hogy emberi-, alapjogi szabályozás által biztosított, az ebből származtatott jogi normák rendszerének integrálódása figyelhető meg, ugyanakkor jogelméleti tisztázása hazánkban hiányzik. A *kommunikációs jog* létével, jogi helyzetével, szerepével foglalkozó, és a megnyilvánulásainak szabályozását tárgyaló hazai és nemzetközi elméleti kutatások (mint

pl. Halmai,² Glatz,³ Trócsányi,⁴ Drinóczi,⁵ Ambrus,⁶ Caristi-Davie⁷), a gyakorlati tapasztalatok, az alkotmányi és egyéb normaalkotások, valamint a jogszabályi módosítások, a hazai és nemzetközi - mindenekelőtt - európai jogalkalmazói döntések robbanásszerűen megnövekedtek. Mindezek az elmúlt években, évtizedekben számtalan új kérdést, tudományos igénnyel és módon megközelíthető problémát vetettek fel, ami indokoltá tette a kommunikációs jog *összefoglaló*, tudományos igényű, hazai megfogalmazását, *rendszerani helyzetének tisztázását*.

A téma nemcsak a szűk jogi szakma *érdeklődésének középpontjában* áll, hanem a hazai, a nemzetközi közvélemény és média is nagy érdeklődést tanúsít a hazánkban folyó e tárgyú jogalkotásra. Legyen az *alkotmányozás* (ezen belül is kiemelt figyelmet kapott a *kommunikációs jog* körébe tartozó kommunikáció szabadság, a véleménynyilvánítás-, a sajtó-, az információ- és vallásszabadság etc., új alaptörvényi szabályozása és módosításai), a *nyilvánosság* és a *média szabályozása* (gondoljunk itt pl. az új médiaalkotmány, a médiatörvény, az infótörvény vitatott szabályozási megoldásaira) vagy egyéb kommunikációs tárgyú *törvényalkotói döntés* (mint pl. a reklámadó; az internetadó; az új egyházi törvény; a *választójogi* törvénynek, a határon túli magyarok postai úton történő ellenőrizhetetlen szavazási lehetősége; vagy a lobbi-tevékenységről szóló törvény, a nyitott *jogalkotásról*, *információs szabadságról* szóló törvény, a *sztrájk* törvény hatályon kívül helyezése; de akár az új Ptk. és Btk. jó néhány szabályozási megoldása, illetve módosítása).

Napjaink aktualitása, hogy a hazánkban folyó - különösen a kommunikációs jog tárgykörébe tartozó - jogalkotás külföldön is heves vitákat generál-generált, sokszor bejárja-bejárta a *világsajtót*, valamint már több *nemzetközi vizsgálat és döntés* is született e tárgykörben. Gondoljunk itt pl. az Európai Unió által elfogadott, az alapvető jogok magyarországi helyzetéről szóló Tavares jelentésre, Velencei Bizottságnak az alaptörvényünket érintő döntéseire, vagy akár a világnyilvánosság előtt megfogalmazott politikai üzenetekre (pl. USA elnöki nyilatkozat), továbbá az Amerikában minden évben közzétett „sajtószabadság” világjelentésben hazánk értékelésére, miszerint a részben szabad országok között tartanak számon. Ezeknek kétség kívül politikai és ideológiai indíttatása is

---

² Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002

³ Sárközy Tamás: Az információs társadalom és a jog. In: Az információs társadalom és jogrendszere. (Szerk.: Glatz Ferenc), MTA Társadalomkutató Központ, Budapest 2002

⁴ Trócsányi Sára: A kommunikáció jogi alapjai. Osiris Kiadó, Budapest 2010

⁵ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület Kiadó, Kolozsvár 2005. 1. sz.

⁶ Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării (Kommunikációs jog). Status Printers Siculeni, Miercurea-Ciuc 2010

⁷ Dom Caristi - Williem R. Davie: Communication Law. Electronic Publishing Services. United States of America, New Jersey 2012

lehet, de az bizonyos, hogy *foglalkozni kell* vele, csakúgy, mint a *demokráciadeficit*, a jogbizonytalanság (pl. felkészülési idő hiánya), a *jogállami súlyok-ellensúlyok* kérdésével, a kommunikáció szabályozásának krízispontjaival, a *tartalomszabályozással*, a *kommunikációs platformok* (pl. az Internet) és *elemek* (pl. termékbemutatók, kéretlen levelek, kiber támadások) aktuális kérdéseivel, valamint a kommunikációs jellegű *normaalkotás* egyéb problémáival. Gyorsan változó környezetünk újra és újra termeli az újszerű kommunikációs élethelyzeteket, és teljesen új, digitalizált társadalmi, gazdasági berendezkedés irányába haladunk, ahol - feltételezésem szerint - a *kommunikációs jog sajátos, fejlődő, egyben meghatározó elemként funkcionál*.

1.2. Kutatás célja, módszere és az értekezés felépítése

1.2.1 A tudományos célok, feladatok

A) Szükségszerűségét igazoló jelenségek

E jelenségek - melyek egyben hipotéziseim - a következők:

- a) folyamatosan gyarapszik a *kommunikációs jog* tárgykörébe tartozó *normák száma*;
- b) új és új kommunikációs *élethelyzetek* alakulnak ki, melyek *igénylik a jogi rendezést*;
- c) nő a kommunikációval, *kommunikációs* tevékenységgel elkövetett *visszaélések* és *jogsértések száma*;
- d) az egyén és a társadalom minden szereplőjének napi szintű tevékenységévé vált a kommunikáció, valamint a tudatosan tervezett és szervezett *kommunikáció szerves része a gazdasági, társadalmi, politikai és állami életnek*;
- e) *alacsony a jogismeret, jogtudat és a jogkövetés* a kommunikációs jog terén;
- f) a kommunikációs jog *átszövi az egész jogrendszert*, jelentős joganyagot képez;
- g) a kommunikációs jog alapjogi, emberi jogi alapértékei, a kommunikációs jogok nemzetközi és alkotmányi szinten rögzítettek. Ugyanakkor az abból származtatott kommunikációs joganyag kellő átláthatósága, követhetősége, ellentmondásainak feloldása, valamint kellő rendezettsége, megfelelő szabályozási szintjének (alul és túlszabályozás megszüntetése) biztosítása, és a kommunikációs jog egyértelmű *megfogalmazása, e jogok és kötelezettségek maradéktalan érvényesítése még komoly kihívás* a jogalkotóknak, a jogalkalmazóknak, a jogtudomány képviselőinek, valamint a társadalom egyéb hatalmi tényezőinek hazánkban és a világban egyaránt;

h) a jogalkotó a kommunikációs tárgyú jogi normákat nem meghatározott rendszer elemeként kezeli, és abba elhelyezve alkotja meg ezeket, illetve az érintett szakmai párbeszéd, az előzetes egyeztetés is gyakran elmarad, így sok esetben nem felelnek meg a valós szakmai, társadalmi (szabályozási) igénynek, vagy nem kellően összehangoltak. Ezért a kommunikációs tárgyú jogszabályokban a *kommunikációs megnyilvánulások gyakran alul vagy túl szabályozottak*, ugyanakkor *sok a joghézag*;

i) a hazai tudományos *kutatók a kommunikációs jog jogforrási szintjeinek részeleleit kutatják*, definiálják, de nem foglalkoznak azzal rendszerszerűen;

j) a hazai jogtudományban hiányzik a *kommunikációs jog elméleti*, tudományos igényű megfogalmazása, rendszerelméleti *megalapozása*;

k) eme jogág szegmensei folyamatosan foglalkoztatják a polgárokat, a közéletet, a széles nyilvánosságot, így a társadalom tagjai gyakran kommentálják, értékelik az új kommunikációs normákat, azaz a *közbeszédnek, az értelmiségi diskurzusoknak állandó témái*;

l) a nemzetközi szervezetek, az EU, a világ fejlett országai *egyre nagyobb figyelmet fordítanak a kommunikáció szabályozására*, az e tárgyú problémák felszámolására, valamint az új megoldások életre hívására;

m) a kommunikációs jog *elméleti kérdéseinek a tisztázása* segítené a jogalkotók és a jogalkalmazók munkáját;

n) mindezek *előmozdítják a jogtudományi diskurzust*, ami pozitívan hat a kommunikációs jog fejlődésére;

o) a felsőoktatásban kommunikációs jogot (illetve e tárgykört) oktatók számára nincs - azt egységesen és rendszerszerűen bemutató - magyar nyelvű *szakkönyv*;

p) a kommunikáció állami, társadalmi, gazdasági, szakmai és politikai *intézmény- illetve szervezetrendszer megváltozott*. Általános tendencia, hogy ezeknek a szervezetek száma és feladatköre egyrészt folyamatosan bővül, másrészt integrálódik;

q) a *demokrácia, a jogállamiság sine quo non-ja a szabad kommunikáció, a nyilvánosság, a transzparencia, az alapvető emberi jogok, köztük a kommunikációs jogok feltétlen érvényesülésének állami garanciája, valamint ennek megfelelő tartalmú jogi normák megléte, érvényesülése, és feladatkörű állami intézmények működése, amelyet hazánkban az elmúlt időszakban többször megkérdőjelezték tudósok, kutatók, szakemberek és a társadalom egyes csoportjai, valamint nemzetközi szervezetek egyaránt*.

A megjelölt okok, hiányosságok szerepet játszanak abban, hogy ezek folyamatosan foglalkoztatják a jogtudomány és a társadalom szereplőit egyaránt, így a kommunikáció

tudományos vizsgálata nemcsak a kutatók és jogtudósok, hanem az egész társadalom számára szükséges, és kellő hasznossággal jár.

B) A kutatás céljai

Kutatásom célja, hogy a kialakult, új információs társadalom jogrendszerében modellezem a kommunikáció jogi normarendszerét, annak összetevői elemeit és összefüggéseit. Keresve a választ arra, hogy a kommunikációs jog önállóan körülhatárolható rendszert alkot-e, és ez jogágazatnak tekinthető-e. Az értekezés központi kérdése továbbá, hogy *szabályozása* hol helyezkedik el a jogrendszerben, mi a *tárgyköre, tartalma*, melyek a *gyakorlási formái*? Eme *jogág* a jelen illetve a jövő *jogága-e*? Valójában ezekre az átfogó kérdésekre kívánom megadni a választ, ezért értekezésem a kommunikációs jog tudományos igényű fogalmának megalkotására, rendszerbehelyezésére, és néhány következtetés, javaslat kifejtésére irányul. Így a kutatás konkrét feladatai a következők:

- a kommunikációs jog *meghatározása*, szerepének, jogi elhelyezkedésének dogmatikai, jogelméleti rendszerezése, alkotmányi összetevő elemeinek, kapcsolódásainak, valamint közjogi megközelíthetőségének és magánjogi megnyilvánulásainak, a tradicionális jogágakhoz képest fennálló *újszerűségeinek* feltárása;
- kommunikációs jog normarendszerének osztályozási, csoportosítási lehetőségeinek, alapelveinek, az általános és különös, a közjogi, magánjogi kereteinek, *intézményeinek* és szervezeteinek bemutatása, valamint ezeknek a rendszerszintű „*Hálómodell*”-en belüli elhelyezése;
- a kommunikációs jog új alaptörvényi, nemzetközi, európai normái *fejlődéstörténetének* feltárása, *alapjogi* tartalmának és *kapcsolódásainak* vázolója, a felmerülő kérdések megválaszolásának elősegítése;
- *de lege ferenda javaslatok* kidolgozása, mint pl. az alaptörvényben sarkalatos törvényként minősített kommunikációs törvénykönyv megalkotásának szükségessége, amely az összefüggések figyelembevételével, egységes egészében kezelné a kommunikációs jog alkotóelemeit;
- a kommunikációs jog területén felmerülő *jogalkalmazói problémák* bemutatása, és javaslattétel megoldásukra.

1.2.2. A kutatás, feldolgozás módszere és a források

A kommunikációs joggal kapcsolatos kutatásom többirányú (primer és secunder) vizsgálati módszerre és forrásra épült. A vizsgálat keretei közt,

- áttekintettem a kommunikációs jog közjogi elemeinek *jogtörténeti* előzményeit a tradicionális jogtól a modern jog kialakulásáig, valamint vizsgáltam a hazai alkotmányfejlődés főbb, kommunikációs jogi állomásait, és az Alaptörvénnyel szemben felmerült jogfejlesztő észrevételeket;
- ismertettem a kommunikációs jogot, illetve jogokat érintő *nemzetközi és regionális egyezményeket*, az *Európai Unió* vonatkozó *normarendszerét*;
- részletesen és rendszerszerűen elemeztem az *új alaptörvény kommunikációs alapjogi elemeit*;
- bemutattam kommunikációs jogról a főbb *hazai és nemzetközi szakirodalomban* megjelent aspektusokat, *komparatív és teoretikus elemzés* útján;
- nagy mintavételű, *primer* (kérdőíves) felmérés révén átfogó *empirikus kutatást* végeztem a kommunikációs jog helyzete és rendszere, valamint a kommunikációs jogok és kötelezettségek ismerete, gyakorlati érvényesülése tárgyában;
- felidéztem a kommunikációs jogot érintő főbb *Alkotmánybírósági döntéseket*, valamint megjelenítettem a kommunikációs joghoz kapcsolódó *adatokat*, és megfogalmaztam az ebből eredő következtetéseket;
- *elméleti és pragmatikus* ismereteimet, kutatási *eredményeimet* felhasználva törekedtem a kommunikációs jog szempontjából kiemelkedő jelentőségű *fogalmak definitív leírására*, és a *klasszikus jogágakhoz képest fennálló újszerűségeinek bemutatására*.

1.2.3 Az értekezés szerkezeti felépítése

a) Az értekezés szerkezeti struktúrája, - amely *utal széles tartalmi spektrumára* - a hipotéziseimben megfogalmazottak igazolását szolgálja. Eme cél figyelembevételével a disszertáció - a „*Kutatási céljaim és módszereim*” c. I. fejezetet követően - a kommunikációs jog feltárt összefüggéseinek képi bemutatását is szolgáló „Hálómodell” részeinek fejezetenkénti megjelenítése mellett, - az alábbiakat *tárgyalom*:

- a kommunikációs jog *kialakulását és történetét* (II. fejezet);
- a kommunikációs jog *alaptörvényi rendszerét* (III. fejezet);
- a kommunikációs jog *jogszociológiai aspektusait* (IV. fejezet);
- a kommunikációs jog *kutatás főbb következtetéseit és ajánlásait* (V. fejezet).

Végezetül csatolom a Felhasznált irodalmat és a Mellékleteket.

b) Ehelyütt szükségesnek tartom jelezni, hogy *az értekezésnek a kommunikációs jog és kapcsolódó alapfogalmainak megalkotása, önálló jogági létének indoklása és rendszerének*

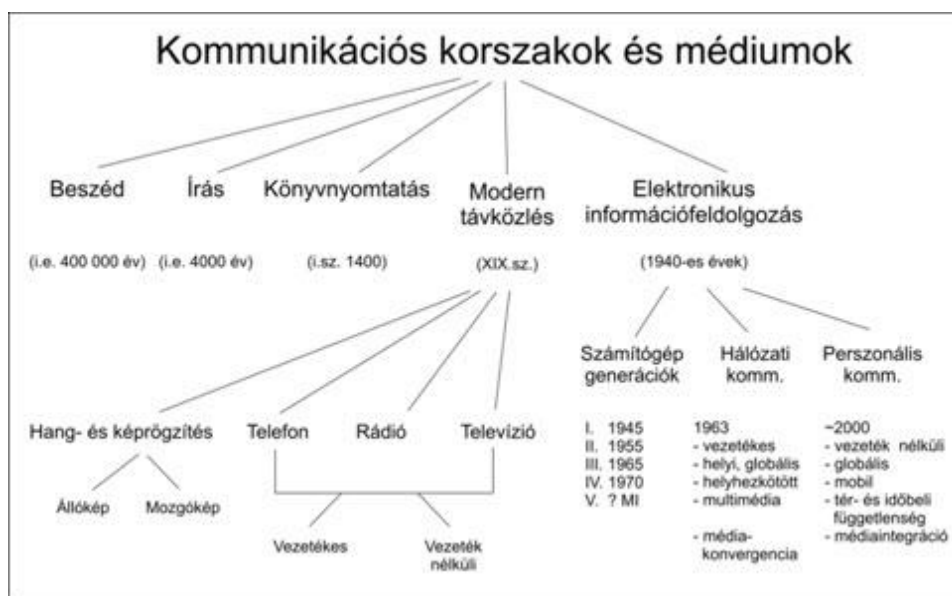
kidolgozása, modellszerű bemutatása, valamint egy új rendszerszemlélet megteremtése a célja. Ez nem terjed ki se a történeti, se a közjogi - magánjogi - büntetőjogi aspektusainak, valamint intézményrendszerének, illetve ezek elméleti vonatkozásainak kimerítő tárgyalására. Egyrészt a terjedelmi korlátok, másrészt a kommunikációs jog anyagának állandó módosulása, fejlődése, harmadrészt a jogrendben szétszórtan megjelenő jogi normák és jogszabályhelyek végtelen, szinte feltérképezhetetlen terjedelme miatt.

II. A KOMMUNIKÁCIÓS JOG KIALAKULÁSA ÉS TÖRTÉNETE

II. A KOMMUNIKÁCIÓS JOG KIALAKULÁSA ÉS TÖRTÉNETE

2.1 Kommunikációs jog normáinak kialakulása

A kommunikációs jog történeti áttekintése több megközelítés szerint bemutatható. Egyrészt feldolgozható az őskortól a napjainkig megjelenő emberi-, közösségi-, társadalmi együttélési szabályok tartalmán keresztül. Másrészt a kommunikációs jogot megközelíthetjük az emberi-, illetve alapjogok kialakulása és fejlődése útján, de akár a médiumok fejlődésével, a kommunikációs forradalmakkal párhuzamosan megalkotott kommunikációs tárgyú normák bemutatása folytán. A kommunikációs forradalmak korszakait a kommunikációs szakirodalom az alábbi ábra szerint taglalja, mely jól prezentálja, annak valamennyi korszakát, átfogó voltát.⁸

1. számú ábra: A kommunikációs korszakok és médiumok

Forrás: Forgó Sándor - Tóth Tibor (2011)

Kommunikáció⁹ története egyidős az emberi léttel, hisz az ember létezése óta kommunikál. Az emberiség napi információs és egyéb létszükségleteinek az alapját kommunikáció útján, annak üzenetközvetítő voltán keresztül biztosította, ami egyben minden

⁸Hangsúlyozandó, hogy a kommunikációs forradalmak korszakait a kommunikációs szakirodalom az alábbi szerint taglalja: a beszéd megjelenése; az írás (kézírás, betűírás) kialakulása; a nyomtatás feltalálása, kizárólagossá válása; az elektronikus távközlés kiépítése; az elektronikus információ-feldolgozás (a hálózati kommunikáció kialakulása, a multimédiális kommunikáció megjelenése, a perszonális kommunikáció elterjedése). Vö.: Forgó Sándor - Tóth Tibor: Médiumismeret II., Eszterházy Károly Főiskola, Budapest 2011

⁹ A kommunikáció (információcsere két vagy több személy, az adó és a vevők közt) biztosítja, hogy segítségével az emberek kifejezhetik egymásnak érzéseiket, gondolataikat, véleményeinket.

közösség, illetve társadalom létezésének az alapfeltétele és legfontosabb életjelensége. Az emberiség történelme alatt nagyon sokat változtak a kommunikáció formái, megjelenési alakzatai.¹⁰ Ugyancsak átalakultak az információcsere módjai, a kommunikációs eszközök, és az információhordozók, valamint a különböző platformok, a médiumok (közvetítő) ahol ezek megjelennek. Tény, hogy a „média kulcsfontosságú szerepet játszik a társadalom életében. A média teszi lehetővé és hozza létre a társadalmi életet, később persze ez utóbbi visszahat a médiára. Minden társadalom a média köré szerveződik. Egyetlen társadalom sem működhetett a közvetítés (médiation) különféle eszközeinek segítségével nélkül. Az eszközök közül pedig a legfontosabbak a különböző médiumok.”¹¹

Mindezek igazolják, hogy a kommunikációs normák gyökereinek megjelenése is egyidős az emberrel. A *kommunikációs aktusok az évezredek alatt óriási fejlődésen mentek keresztül*. Bizonyos magatartási és kommunikációs szabályok „természetesen a társadalmak archaikus, állam előtti állapotában is léteztek, ezek kikényszerítése azonban nem önálló, elkülönült, professzionális szervezetek útján történt, mint napjainkban, hanem közösségi, lényegében öngazgató formában.”¹² Kezdetben elsődlegesen *erkölcsi* normákban, rítusokban, szimbólumokban, jelképekben, elvárt *családi normákban*, közösségi attitűdökben, *vallási szabályokban*, majd a kialakult *ősi jogban*, a *szokásjogban* és *kánonjogban jelentek meg*. Ezeket követték, illetve kiegészítették az uralkodók kommunikáció tárgyú döntései, rendeletei, majd a francia forradalommal jutott el az emberiség az első emberi alapjogok, köztük a kommunikációs jogok (a szólás-, a véleménynyilvánítás szabadságának) kivívásához. Az idők során a kommunikációs jogok tárháza folyamatosan gazdagodott, majd a második világháború sokkját követően indult meg a nemzetközi, regionális szintű egyezmények, szabályok megalkotása, amelynek az újabb lendületet a kilencvenes években megjelenő információs-kommunikációs forradalom, az információs rendszerek térnyerése adta. Ezen folyamattal párhuzamosan gyarapodott a kommunikációhoz kapcsolódó alapjogi, az abból származtatott törvényi és egyéb normák rendszere, az etikai kódexekkel, az ön-, és társszabályozással ellensúlyozva a joghézagokat. Ma ez a bővülő joganyag átszővi az egész jogrendszert, olyan, mint az emberi idegrendszer.

Így a kommunikációs jog írott jogfejlődése, egyrészt szorosan összefonódik az emberi alapjogok, a kommunikációs jogok illetve az abból levezethető (származtatott) jogi normák

---

¹⁰ Verbális kommunikáció: eszköze a nyelv, mely egy közös nyelvrendszer az emberek között, és bármilyen információ, gondolat, hír, értesülés (stb.) továbbítására alkalmas; Vokális kommunikáció: a hangsúly, a hangszín, a hangerő, melyek közvetíthetik az ember lelkiállapotát; Non-verbális kommunikáció: a nem szavakkal való közlés, mely nem tudatos és nem szándékos közlésmód, azaz a „testbeszéd,” mint pl. a mimika, a testtartás, a gesztusok, tekintet.

¹¹ Frédéric Barbier - Catherine Bertho Lavenir: A média története. Osiris Kiadó, Budapest 2004. 13. o.

¹² Székely László: Magyar sajtó- és médiajog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. o.

(törvények, rendeletek) alakulásával, valamint a nyilvánosság és a kommunikáció megnyilvánulásainak, közvetítő (média) eszközeinek jogtörténeti fejlődésével. Eme új jogág fejlődésének összegző szakirodalmi bemutatása még nem történt meg. A jogirodalomban csak a kommunikációs jog részét képező egyes jogágak, mint pl. a médiajog vonatkozásában találhatunk forrást. *A jelen jogtörténeti áttekintés célja: a kommunikációs jog főbb fejlődési szakaszainak és a stádiumait képező főbb közjogi, elsődlegesen nemzetközi és EU jogi normáknak a bemutatása, valamint annak a folyamatnak a reprezentálása, ami a mai szabályozottsági szintig vezetett. Eszerint, a kommunikációs jog fejlődését három fő szakaszra bonthatjuk.*

1. Az *őskor, ókor és középkor* időszakát felölelő, kommunikációs jog íratlan, majd írott gyökereit, első jogalkotási nyomait tartalmazó *tradicionális jogi szakasz* (1789-ig);
2. Az *újkor* (korai újkor és modernkor) hozta reformáció és felvilágosodás, valamint a polgári (ipari, média) forradalmak által kivívott - a kommunikációs jog alkotmányi szinten rögzített - alapjogok katalógusának gazdagodását jelző, a törvényi és egyéb jogforrási szabályozás megjelenését képező, 200 éves, *modern jogi korszak* (1789-től 1989-ig);
3. A *posztmodern kor* a kommunikációs jogot alkotó életviszonyok szabályozásában - az információs és kommunikációs forradalom következtében - kialakuló „jogalkotási bumm”, valamint a kommunikációs jog önálló jogági rangjának a kivívásának az időszaka, a posztmodern jogi szakasz (1989-től napjainkig).¹³

2.2 A kommunikációs jog a tradicionális jogban (1789-ig)

Az *Őskorban*, amikor a nyelvi és a nonverbális kommunikáció kifejlődött, nagyon primitív formái voltak.¹⁴ A közösségekben a családi normák, törzsi, közösségi szabályok, az erkölcs, a szokások, a rituálék, az ősi emberi magatartási minták képezték a kommunikáció íratlan szabályait, és a vallás részeként a varázslat (mágia, mint pl. esőtánc, rajzvarázslat) a

---

¹³ A történelmi korszakok megalkotásának célja, hogy egységekre bontsa a történelmi időfolyamot és elnevezést adjon az egységeknek. A történelem azonban valójában folyamatos, tehát minden felosztás önkényes. eltérő nemzetek és kultúrák különböző módon osztják fel a korokat. A dinamikus átalakuló koroknak többnyire van megnevezhető átalakulási évük, sokszor azonban nem szükségszerű a változások időbeli alakulása szerint felosztani a történelmet. A korok elnevezései mindig újra előkerülnek és újra meghatározandók. Ezen gondolatok jegyében, a kommunikációs jog főbb fejlődési szakaszait figyelembe véve jelöltem meg e három fő fejlődési szakasz. V.ö.: http://hu.wikipedia.org/wiki/Történelmi_korszakok

¹⁴ A kommunikációs eszközök eleinte nagyon egyszerűek voltak. Ilyen volt például a füstjel, amit az amerikai őslakosok és a kínaiak egyaránt használtak. A hírt, egyéb fontos információt kihirdették, „kidobolták” a közösség tagjainak vagy akár egy futár is közvetíthette. Állítólag a perzsa futárok voltak a leggyorsabbak a világon, akik az időjárás viszonyoktól sem riadtak vissza, ha egy hírt minél hamarabb el kellett juttatni a megadott helyre. Az üzenet szállítására postagalambot is használtak, amiket betanítottak az útvonalra. Manapság a közvetítő eszközök széles skálája (az okos telefonoktól az internet nyújtotta lehetőségekig) áll rendelkezésre a gondolat, a vélemény, a hír, értesülés vagy bármely információ továbbítására, illetve megjelenítésére.

barlangrajzokon,¹⁵ sírfeliratokon keresztül az egyéb megjelenési formáit. Így az őskorban kommunikációs normák már születtek, de azok, nem jogi kötelező erővel bíró és kikényszeríthető szabályok voltak, a követését, betartását csak a közösségi kontroll, az önigazgatás biztosította.

Az *Ókorban* kialakult az írás, így ezen letűnt civilizációk után már maradt fenn írott történelem. Az ókori kelet világában a gondolataikat, véleményüket írásfajtánként más-más információhordozóra rögzítették, mint a papirusz, kő, agyagtábla, papír, selyem, csont vagy cserép. Hellász (ókori Görögország) városállamaiban és az ókori Rómában a fejlett kultúra (szobrászat, építészet, irodalom, tudomány) államformájában megjelent a királyság, a köztársaság, és az első demokrácia (Spártával szemben Athénban a nép uralma győzedelmeskedett, az ókori Rómában pedig a királyság, köztársaság és császárság államformák váltották egymást). A törvényalkotás mindig az állam keletkezésével jelent meg; a törvény és az állam létezése kölcsönösen feltételezték egymást. A törvény a társadalom uralkodó rétegének állami jogszabállyal szentesített akarata volt. Ebben a korban már az ősi normaformák és a szokásjog mellett találkozhatunk a királyság és az uralkodó osztály kiváltságait, valamint az alapvető magatartási szabályokat, szankciókat rögzítő uralkodó hatalom jogalkotásával (gondoljunk itt, az ókori keleten Hammurapi szigorú törvényeire [pl. „Szemet szemért”], a görög városállamokat egyesítő Nagy Sándor döntéseire, vagy a Tizenkét táblás törvényre, majd a római birodalom ideje alatt kialakult és az egész kontinentális jogrendszer alapját képező római jogra). Mindezek már „kézzelfogható nyomai” a kommunikációs jog gyökerét képező első írott normáknak. Egyúttal ekkor jelentek meg az első neves gondolkodók (a görög filozófusok, nagy gondolkodók és véleményformálók: Szókratész, Arisztotelész, Platon, a polihistorok és történetírók), művészek, akik igen értékes gondolatokat, üzeneteket hagytak hátra, befolyásolva koruk és utókoruk gondolkodását. E korban elsődlegesen az uralkodó, másodlagosan a hatalom egyéb birtokosai, a tudomány és művészet gyakorlói a kommunikációs jogok, a vélemény, a gondolat, a kifejezés, lelkiismeret, az egyesülés vagy akár a gyülekezés, a nyilvánosság társadalmi formálásának kizárólagos birtokosai és irányítói.

Ezek gyakorlásának az elsődleges médiuma az egyszerű szóbeli közlés (személyes társalgás, eszmecsere, utasítás, prédikációk stb.), de emellett megjelentek már az írott közlések (pl. papírra vetett feljegyzések, levelezések, írott uralkodói döntések, rendelkezések), de a tanácskozások, a gyűlések, a társasági élet egyéb formái, a művészi, irodalmi, zenei alkotások is. Szintén információhordozóként szolgáltak a hírnökök, futárok,

---

¹⁵ A leghíresebb barlangrajz az Altamira-barlangban található.

postakocsik, bemutatók, vagy akár a név-, illetve hirdetőtáblák is. E korban a vallásnak nagy szerepe van, és az egyes vallások közül egyre inkább elterjed a kereszténység Európában.

Rómában adták ki az első írásos (szenátusi, főpapi határozatokat ismertető) tájékoztatót, és Caesar parancsára Róma és a provinciaközpontok fórumán függesztették ki az Acta Diurniát, (kézzel írott lapot). A közvélemény befolyásolására pedig alkalmi kiadványokat (röpiratokat) készítettek.¹⁶ A híres *római jog* szabályaiban már számtalan joghelyet találhatunk, amelyek a joghatást kiváltó verbális és írott kommunikáció konkrét elemeit, formáit szabályozzák. Nevezetesen rögzítette:

- a nyilvánosságot (Publicitas - pl. ingatlanügyletek, jelzalog telekkönyvezése);¹⁷
- a szóbeli, verbal contractus-okat (Verborum obligatio), mint pl. az eskü (Jusiurandum liberti), hozomány ígéret (Dotis dictio),¹⁸ Stipuláció, a hitelszerződés (a hitelező ünnepélyes kérdésére az adós által nyomban adott kérdéssel egybehangzó felelettel jött létre, mely külsőségeiben is szigorú szabályokhoz volt kötve);¹⁹
- a tisztességtelen (Fides-ellenes) contractus-okat;²⁰
- a képviselő jogügyleteknél (képviselői jog szabályozása), ahol vagy segédkező, üzenetvivő (Nuntius), az ún. ügyleti segéd vagy az ügyfél helyett eljáró, nyilatkozó, az ún. képviselő eljárási szabályait;²¹
- a kijelentés, nyilatkozat (akaratnyilvánítás) szabályait;²²
- a meghatalmazás, megbízás (Mandátum), megbízás nélküli ügyvitel (Negotium gestro) normáit;²³
- a színlelt ügyletet (Negotium simulatum), az eltakart ügyletet (Negotium dissimulatum), de rögzítette a normális nyilatkozatot,²⁴ a színlelt pert;²⁵
- dolus (csalárd, rosszhiszemű, szándékos, megtévesztés) fogalmát;²⁶
- a megtévesztés, csalárdság (Dolus malus), a tévedés (Dissensus), tévedés folytán²⁷ vagy a megfélemlítés (Vic ac metus), kényszer, fenyegetés hatása alatt tett nyilatkozatot, az ily módon létrejött szerződést deliktummá minősítette; továbbá²⁸

---

¹⁶ Zsolt Péter: Médiaháromszög. EU-Synergion Kft., Vác 2006 10. o.

¹⁷ Publicitas (nyilvánosság), azaz „minden kívülálló személy által felismerhető legyen” In: Marton Géza: Római jog. Egyetemi jegyzet, JPTE, Pécs 1985. 177. o.

¹⁸ Marton Géza: Római jog. Egyetemi jegyzet, JPTE, Pécs 1985. 201. o.

¹⁹ Marton: uo. 199-200. o.

²⁰ Marton: uo. 193. o.

²¹ Marton: uo. 82. o., 142. o.

²² Marton: uo. 73. o.

²³ Marton: uo. 83. o.

²⁴ Marton: uo. 77. o.

²⁵ Marton: uo. 149. o.

²⁶ Marton: uo. 157. o.

²⁷ Marton: uo. 75-76 o.

²⁸ Marton: uo. 74. o.

- a tárgyi jog meghatározott, követendő eljárási módozatokat állapított meg (etc.).²⁹

Ezek az írott normák váltottak ki joghatást, az íratlan szabályok csak morális, illetve vallási jelentőséggel bírtak.³⁰

2.3 A kommunikációs jog a modern jogban (1789-től 1989-ig)

2.3.1 A kommunikációs alapjogok kialakulása

Az emberi jogok, kommunikációs alapjogok kialakulása, elfogadása az emberiség hosszú évszázadokon át tartó küzdelmének eredménye, mely több kiemelkedő történelmi eseményhez is kapcsolódik. Ezek elfogadtatásának stádiumai a *médiaforradalmak*hoz köthetők. Az első forradalom a *nyomtatás* volt, amelynek folytán kialakult a Gutenberg-galaxis. Ez tette lehetővé az írott szó, az információ és a képzés terjesztését a haladók körében. De nagy áttörést jelentett Samuel Finley Breese Morse találmánya is, a *távíró* a kommunikációban. Morse 1838-ban bemutatott szerkezete jelentősen megkönnyítette az üzenet továbbítását, hiszen a távíró segítségével gyorsan és nagy távolságra tudták eljuttatni az információt. „A második forradalmat a *rádió* hozta el, amely az információ, az oktatás és a szórakozás tágabb terét nyújtotta a fogyasztónak. A harmadik forradalmat a *televízió* (a mozgó kép) jelentette, amely a friss híreket, információkat közvetlenül az otthonokba hozta. Jelenleg a negyedik média forradalom, a *számítógép*,³¹ *mobiltelefonok* és egyéb *információs-technológiák* megjelenésének a korát éljük, amelyet az informatika, a televízió és a telefon *hálózati rendszereinek* kiépülése (pl. *internet*), valamint e technológiák *egyesülése* jellemez.

Az újkor technikai vívmányai vezettek az információs társadalmak kialakulásához, valamint a kommunikációs jogok körének bővüléséhez. A közérdekű adatok megismerésének és terjesztésének jogával kiegészülve, - amely pl. a német alaptörvényben már 1949 óta szerepel - a nyilvánosság jogi garanciarendszerét gazdagította. Eme emberi alapjogok érvényesülését a világban a nemzetközi dokumentumokban rögzített emberi- szabadság- és kommunikációs jogok biztosítják, amelyek beépülnek az egyes nemzetek jogrendszerébe, alaptörvényi és egyéb jogi formában.

---

²⁹ Marton: uo., 72. o.

³⁰ Marton: uo. 231. o.

³¹ Galánfi Csaba: Ki ellenőrzi a kommunikációt az új évezredben? PR Herald 1996. 5. sz.

2.3.2 A kommunikációs jogok fejlődéstörténete

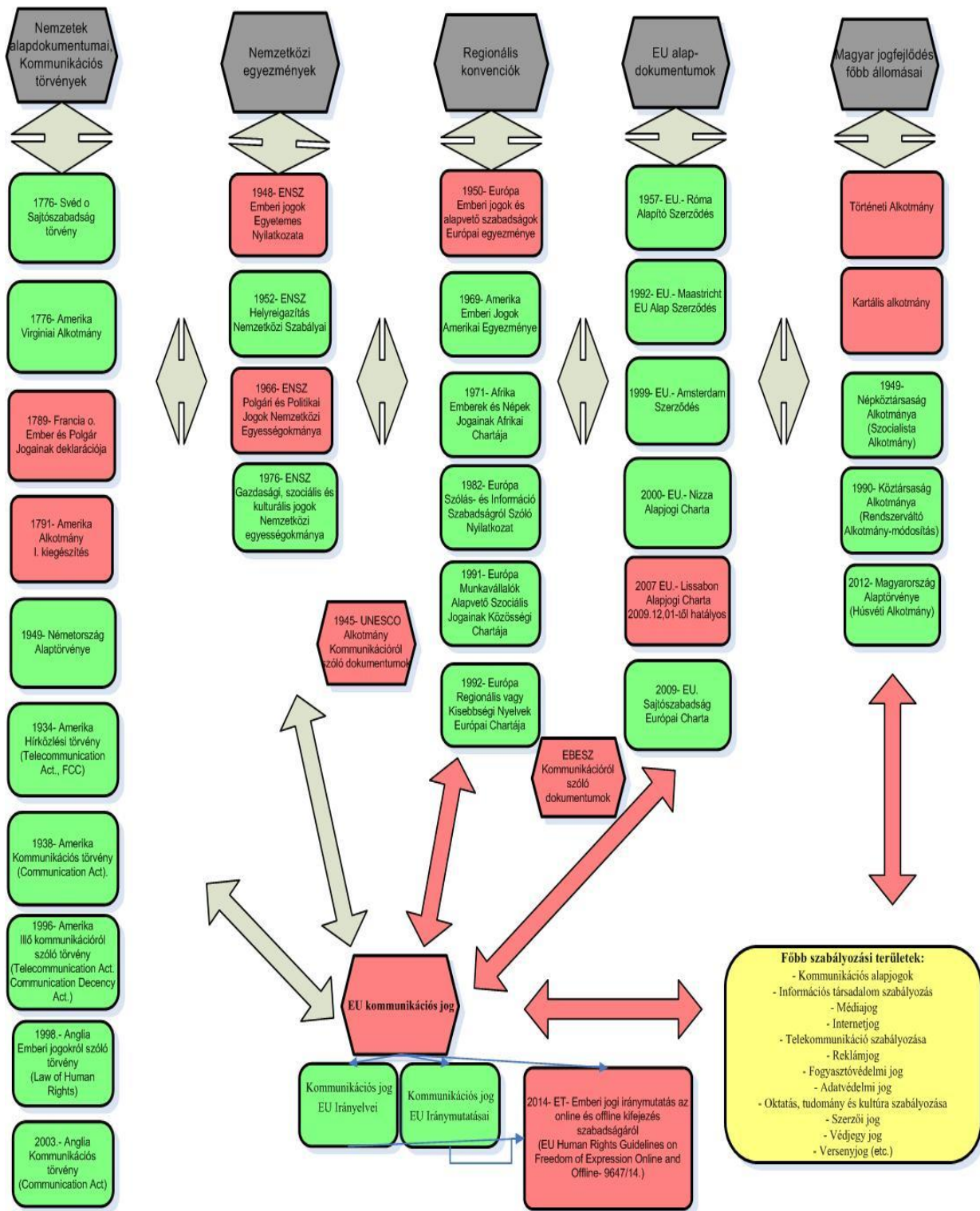
A felvilágosodás és a liberalizmus idején e jogokért küzdő polgárság hosszú harcot vívott a cenzúrával szemben, amely alapjaiban gátolta a kommunikációs jogok gyakorlását. A kommunikációs alapjogok történelme tehát nem nyúlik vissza hosszú időkre. A 18. század második felében Európában és az Egyesült Államokban egyaránt találkozhatunk olyan jellegű javaslatokkal, normatívákkal, amelyek a szólás-, a vélemény-, a sajtó-, majd később az információszabadságot említik, illetve szabályozzák.

A kommunikációhoz, a kommunikációs joghoz kapcsolódó „szabályozás kiindulópontja a véleménynyilvánítás szabadságának és az abból levezethető kommunikációs jogoknak alapvető emberi jogként történő elismerése.”³² E jogok feltérképezéséhez nemzetközi alapidokumentumok nyújtanak megfelelő áttekintést. A vélemény- és a sajtószabadság magában foglalta és saját érvényesülésén keresztül biztosította – természetesen a különböző korok viszonyainak megfelelően – a közérdekű információkhoz jutást.³³ A kommunikációs alapjogok kezdetének tekinthetjük a 1789. évi francia deklarációt, valamint az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának első kiegészítését, amelyek ha nem is nevesített formában, de foglalkoztak eme szabadságjogokkal. Az igazán nagy áttörést azonban az 1848-as forradalmakkal kivívott változások, a cenzúra eltörlése jelentette.

---

³² Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 48. o.

³³ Kardos Dávid: Az információszabadság és korlátai. In: www.jogiforum.hu/publikaciok/64, Letöltés ideje: 2009. 01. 13.

2. számú ábra: Kommunikációs jog nemzetközi, európai és hazai fejlődésének főbb állomásai - Kommunikációs jogtörténet „Hálómodell”
 Forrás: Saját szerkesztés

Az emberi jogok történetének következő fordulata a *második világháborút* követően indult nemzetközivé válás, azaz az *emberi jogok katalógusának nemzetközi egyezményekbe*

foglalása, jogérvényesítési fórumainak kialakulása volt.³⁴ E nemzetközi dokumentumok már a modernkori alaptörvények megoldásait követik. Az európai jogrendszerekben a véleménynyilvánítás szabadságának körébe tartozó kommunikációs jogosultságok viszonylag részletes szabályozása jelenik meg (pl. az 1949. évi német alkotmány).³⁵

A XX. század második felében a szólás és a sajtó hagyományos szabadságát kiterjesztették más kifejezési formákra (pl. az elektronikus médiára), amely a közlő helyzetén és szempontjain túlmutat, a polgárok közösségét illető tájékoztatói jogra (az információhoz jutás szabadságára) utal. Intézményes szabadság illeti meg a médiumokat, ehhez megfelelő biztosítékok alakultak ki, amelyek garantálják szabad és független működésüket.³⁶

Napjainkra a civilizáció és a technika előrehaladtával, a globalizációs növekedés eredményeként a szólás-, a vélemény- és sajtószabadság már kevésnek bizonyult ahhoz, hogy a nagytömegű információ átlátható és kezelhető legyen. Ez arra sarkalta a törvényhozókat, hogy kevésbé elterjedt szabadságjoghoz, a közérdekű adatok nyilvánosságához nyúljanak, amely az információs szabadság másik gyökerét jelenti. A XX. század végéig csak regionálisan, illetve időlegesen alkalmazták ezeket a normákat. E területen az újabb áttörést az európai uniós szabályozás hozta meg.

2.3.3 Kiemelt jelentőségű nemzetközi alapidokumentumok

A) Svédországban 1776-ban elfogadott sajtószabadságról szóló törvény

A kommunikációs jogok egyik bölcsőjének tekinthetjük a XVIII. századi Svédországot. 1776-ban többen betekintést szerettek volna nyerni a korábbi kormányzatok titkos dokumentumaiba. A kezdeményezés sikeresnek bizonyult és új sajtószabadságról szóló törvényt adtak ki, amely a sajtószabadság mellett kimondja a közérdekű információkhoz jutás jogát. Miszerint „bárkinek szabad hozzáférést biztosítanak valamennyi közhivatalban lévő dokumentumhoz.”

B) Franciaországban 1789-ben elfogadott „Az Emberi és Polgári Jogok” deklarációja

A véleményszabadság kiemelt jelentősége az alapjogok sorában a modern demokráciák alkotmányi gyakorlatának közhelyévé vált. Ezt a folyamatot az ember és polgár jogainak - 1789. évi francia deklarációja indította el, amelyre az V. Köztársaság hatályos alkotmánya is hivatkozik. Európában a francia forradalom eredményeként, „Az Emberi és Polgári Jogok

³⁴Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 49. o.

³⁵Halmi Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Kiadó, Budapest 2002. 6. o.

³⁶Sajó András: A szólásszabadság kézikönyve. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 14. o.

Nyilatkozatának” 11. cikkelye *elsőként deklarálta a szólás- és sajtószabadságot*, amely a következőket rögzíti: „Gondolatainak és véleményének szabad kinyilvánítása az ember egyik legbecsesebb joga. Így tehát minden polgár szabadon nyilatkozhat szóban, írásban, nyomtatásban; de a törvényben megállapított minden esetben felelős azért, ha visszaél a szabadsággal.”

Ez a dokumentum kifejezte egyrészt a gondolat szabadságának, másrészt a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett jellegét az alapvető jogok között. A vélemény szabadságát kiterjesztette az elérhető valamennyi közlési formára, médiumra. Azonban elsőként deklarálta e szabadság korlátlanosságát, valamint a jogsértés esetén a joggyakorló fennálló felelősségét is, amely ma is irányadó.³⁷ A nyilatkozat eredménye továbbá, hogy 14. cikkelye kimondja: „A polgároknak joguk van ahhoz, hogy a közkiadások szükségességét akár személyesen, akár képviselőiken keresztül megvizsgálják, azokhoz hozzájáruljanak, felhasználásuk módját ellenőrizzék, a megosztásukat, kivetésüket, behajtásukat és fenntartásuk tartalmát megállapítsák.”

A közérdekű adatok, információk megismeréséhez való jognak, azaz az *információszabadságnak* az igénye a megjelenéssel azonban *nem önállósodott*, hanem egyelőre megmaradt a vélemény- és sajtószabadság keretei között. A francia forradalom után még évtizedeknek kellett eltelni, hogy eltűnjön a formális cenzúra. Az új politikai eszmék, művészeti alkotások továbbra is üldöztetésre (pl. elkobzásra) voltak „ítélve”. Nehéz volt a lapalapítás és a tartalomhoz közvetlenül nem kapcsolódó személyek (pl. nyomdász, szerkesztő, laptulajdonos) büntetőjogi felelőssége továbbra is fennállt.

C) Amerikai Egyesült Államok *Alkotmányának 1791. évi első kiegészítése*

Az Európa országaiban dúló harcok, tiltakozások eredményei az Egyesült Államokban is éreztették hatásukat. A *virginiai alkotmány* alapjogi kódexe 1776-ban fogalmazta meg először e jogokat. Ezt követően, az 1791. december 15-én az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányának *Bill of Rights* nevű első kiegészítése, híressé vált tilalma mondja ki, hogy: „A Kongresszus nem alkot törvényt vallás alapítása vagy vallás szabad gyakorlásának eltiltása tárgyában; nem csorbítja a szólás- vagy sajtószabadságot; nem csorbítja a népnek a békés gyülekezéshez való jogát, valamint azt, hogy a kormányhoz forduljon panaszok orvoslása céljából.”

Az amerikai alkotmány eme kiegészítése magában foglalta a vallásszabadságot (freedom of religion), a szólásszabadságot (free speech) és a sajtószabadságot (freedom of the press), a

³⁷ Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 54. o.

gyülekezés szabadságát (freedom of assembly) és a panaszjogot. Mára a kifejezés szabadsága (freedom of expression) terjedt el, amely már magában foglalja a szólás-, a sajtó-, filmkészítés és rádiózás szabadságát, a gyülekezési és egyesülési jogot, a vallás szabadságát, valamint a panaszjogot, továbbá az egyéneknek és a sajtónak a bírósági tárgyaláson való részvételi jogát. Így a demokráciák között egyedülálló helyet biztosít az Egyesült Államoknak a szinte korlátlan szólás- és véleményszabadság.³⁸

D) ENSZ 1948. évi „Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata”

Az ENSZ által 1948-ban elfogadott „Emberi jogok egyetemes nyilatkozata” az első a nemzetközi emberi jogi dokumentumok közt, amely 19. cikkében rendelkezik *kommunikáció* (kifejezés) *szabadságról*. Eszerint:

„Minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást, és hogy határookra való tekintet nélkül kutathasson, átvihessen és terjeszthessen híreket és eszméket bármilyen kifejezési módon.”

E) ENSZ 1952. évi „A helyreigazítás nemzetközi szabályairól” szóló egyezmény

Az ENSZ közgyűlése által 1952. december 16-án elfogadott és 1962-től hatályos, a helyreigazítás nemzetközi szabályairól szóló egyezmény, a sajtó-helyreigazítási eljárások államok közti normáit rögzíti. Eme szabályok azt a helyzetet kezelik, amikor egy államról egy másik állam sajtótermékében vagy elektronikus médiumában jelenik meg a valóságnak nem megfelelő tudósítás. Az egyezmény alapvetően a tudósítók által készített hírjelentés hírügynökségek útján történő terjesztéséhez kapcsolódó helyreigazítások lehetőségét szabályozza. Lényege, hogy ha a hírjelentés az adott ország presztízsét, jó hírnevét sérti, vagy az államok egymás közötti kapcsolatát rombolja, a sértett állam megkeresheti az adott másik államot és kérheti a helyreigazítás lefolytatását. A megkeresett állam öt napon belül köteles közzétenni a megkereső állam hivatalos véleményét. A szabályozás jellemzője, hogy a sértett állam nem az érintett újságíróval vagy hírügynökséggel, hanem közvetlenül a megkeresett állammal kerül jogviszonyba.³⁹

³⁸ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest 2002. 15. o

³⁹ Nagy PR-könyv (főszerkesztő: Szeles Péter), Management Kiadó, Budapest 2006. 2. 31/4 1. o.

F) Kiemelkedő jelentőségű *nemzetközi egyezségokmányok és regionális konvenciók*

Míg az ENSZ 1948-ban elfogadott „Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata” *jogi kötelező erővel nem rendelkezik*, addig a nemzetközi jog későbbi, *az emberi jogok általános védelmét biztosító jogforrásai már kötelező erővel bírnak*, és az alapjogokat az „egyetemes jogok” szintjére emelték. Ezek elsődlegesen az alábbi nemzetközi dokumentumok:

- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966);
- Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1976); valamint három regionális konvenció:
- az Emberi jogok és alapvető szabadságok 1950. évi európai egyezménye;
- az Emberi jogok 1969. évi amerikai egyezménye;
- az Emberek és népek jogainak 1971. évi afrikai chartája.⁴⁰

G) ENSZ 1966. évi, „*Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya*”

A kommunikációs jogok egységes nemzetközi jogi alapforrása az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 1966-ban elfogadott nemzetközi egyezségokmányának 19. cikke, mely így szól:

„1. Nézetei miatt senki nem zaklatható.

2. Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magába foglalja mindenfajta adat és gondolat határookra való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő - keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.

3. Az e cikk 2. bek.-ben meghatározott jogok gyakorlása különleges köteleességekkel és felelősséggel jár. Ennélfogva az bizonyos korlátozásoknak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít, és amelyek

a) mások jogainak, vagy jó hírvének tiszteletben tartása, illetőleg

b) az állambiztonság vagy a közrend, közegészség vagy a közérkölcsvédelme érdekében szükségesek.”

Az egyezségokmány eme cikkelye az ENSZ 1948. évi Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatához hasonlóan deklarálja *a kommunikáció szabadságát* és vele együtt *a nézetek miatti zaklatás tilalmát, valamint az információs szabadságot*.⁴¹A hivatkozott cikk minden ember jogának nyilvánítja a szabad véleménynyilvánítást, történjen az bármilyen kifejezési formában. A 3. pontjában leszögezi azt is, hogy a véleményszabadság gyakorlása

⁴⁰Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. JPTE Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 1999. 153. o.

⁴¹Halmai Gábor: Kommunikációs jogokról. Médiakutató 2001. 3. sz. 3. o.

kötelezettségekkel és felelősséggel jár. A joggyakorlást csak törvény által, a hat deklarált esetben lehet korlátozni.⁴² Eme jogforrás nyilatkozik más alapvető *törvényi korlát* felállításáról is, így a 20. cikk (2) bekezdése kimondja: „Törvényben kell megtiltani a nemzeti, a faji, vagy a vallási gyűlölet bármilyen hirdetését, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat.” E szakasz már megfogalmazza a diszkrimináció tilalmát.

2.3.4 Kiemelt jelentőségű regionális egyezmények

A) Európa Tanács 1950. évi *„Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok védelméről szóló egyezménye”*

A nemzetközi közösség egészére kiterjedő nemzetközi egyezmények mellett jelentős regionális (az államok meghatározott köre által elfogadott) egyezmények is születtek, amelyek közül kiemelkedő – a hazai jogfejlődést is döntő módon befolyásoló – az Emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló deklaráció. Az Európa Tanács keretében megszületett⁴³, Rómában 1950-ben kelt európai egyezménynek a *kommunikációs szabadságról* szóló 10. cikke a következőket rögzíti:

„1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. E jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. E cikk nem képezi akadályát annak, hogy az államok a rádió-, mozgókép- vagy televízió vállalatok működését engedélyezéshez kössék.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas információk közlésének megakadályozása vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

Eme cikkely a vélemény- és információszabadság védelme mellett, az államoknak megengedi, hogy azok az elektronikus médiát működtető társaságok működését engedélyhez kössék. Emellett a gondolat gazdája számára biztosított *gondolatszabadságot* az

⁴² Nagy PR-könyv (főszerkesztő: Szeles Péter), Management Kiadó, Budapest 2006. 2. 31/4 1. o.

⁴³ Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 50. o.

egyezménynek a *vallásszabadságot* is szabályzó 9. cikke garantálja.⁴⁴ Az emberi jogi egyezmény *létrehozta az Emberi Jogok Európai Bíróságát* a kötelezettségek tiszteletben tartásának biztosítása céljából.⁴⁵ A Bírósághoz magánszemélyek fordulhatnak, ha egyéni jogséremlük tárgyában már kimerítették a hazai jogorvoslati lehetőségeket.

B) Európa Tanács 1982. évi, a „Szólás és Információszabadságról” szóló Nyilatkozat

Az Európa Tanács által kibocsátott nyilatkozat az információszabadság körében a következőket fogalmazza meg:

„1. Az információszabadság a valódi demokrácia, a törvények hatalma és az emberi jogok tiszteletben tartása elveinek alapvető eleme.

2. Az információszabadság elengedhetetlen valamennyi emberi lény társadalmi, gazdasági, kulturális és politikai fejlődéséhez, valamint megteremti a szociális és kulturális csoportok, nemzetek és nemzetközi közösség harmonikus fejlődéséhez a feltételeket. A tagállamok megerősítik határozott elkötelezettségüket az információszabadság, mint demokratikus és plurális társadalom alapeleme iránt. Kinyilvánítják, hogy törekednek mindenki jogának védelmére az információk és eszmék követeléséhez és megszerzéséhez, valamint egy nyitott információpolitikára - beleértve az információhoz való hozzáférést - a nyilvánosság előtt annak érdekében, hogy ösztönözzék a politikai, szociális, gazdasági és kulturális kérdéseknek az egyén által történő megértését és elősegítsék képességét, hogy ezekről nyíltan vitatkozhasson.”

C) EU - Sajtószabadság Európai Chartája

A sajtószabadság első európai chartája a különféle médiumok és az Európai Bizottság közötti gyümölcsöző tárgyalások egyik kézzelfogható eredménye. A Chartát 2009. május 25-én, 19 ország, 48 európai újságírója írta alá. *Célja*, hogy a *sajtó számára védelmet nyújtson a kormányok beavatkozása ellen, az újságíróknak pedig biztosítsa az információforrásokhoz való hozzáférést*. A Chartának fő célkitűzése továbbá, *Európa* régen várt *zsurnalisztikai szempontú egyesítése*, valamint hogy a sajtószabadság megsértése esetén az újságírók bizvást hivatkozhatnak a lefektetett alapelvekre, amelyeket a hatóságoknak e szakmai körrel való érintkezés során tiszteletben kell tartaniuk.

A Sajtószabadság Európai Chartája *újboldi*, jelentős *megerősítése* azoknak az *alapértékeknek* - többek között a *médiapluralizmusnak*, a *szólásszabadságnak* és az

⁴⁴ Halmai Gábor: Kommunikációs jogokról. Médiakutató 2001. 3. sz. 4. o.

⁴⁵ Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 50. o.

információhoz való hozzáférés szabadságának, - amelyekben Európa demokratikus hagyományai gyökereznek, és amelyek több alapvető nemzetközi jogi szövegben is rögzítésre kerültek. A Charta továbbá arra is figyelmeztet, hogy a valódi sajtószabadság megteremtésében a hatóságoknak is fontos szerep jut, hisz készen kell állniuk arra, hogy megvédjék a szólásszabadságot és elősegítsék annak megerősödését – jelentette ki Viviane Reding, az EU információs társadalomért és a médiaügyekért felelős biztosa. „A Charta tehát fontos lépést jelent ezen alapvető értékek és jogok megerősödése felé vezető úton, hiszen az újságírók - amennyiben úgy érzik, hogy munkájuk szabadságát indokolatlanul korlátozzák - bátran hivatkozhatnak rájuk a kormányokkal vagy a hivatalos szervekkel szemben.”⁴⁶

A Charta tíz cikkben foglalja össze azokat az alapelveket, amelyeket a kormányoknak az újságírókkal való érintkezés során tiszteletben kell tartaniuk. Foglalkozik többek között a cenzúra tilalmával, az újságíróknak a bel- és külföldi hírforrásokhoz való hozzáféréssel, valamint az információszerzés és -terjesztés szabadságával. A Charta továbbá hangsúlyozza az újságírók megfigyelésével szembeni védelmének fontosságát és sürgeti az újságírók jogait védő hatékony jogrendszer kiépítését. A Charta jelenleg nyolc nyelven érhető el, és azt az érdeklődő újságírók az interneten online aláírhatják.⁴⁷

2.4 Kommunikációs jogok megjelenése az EU normarendszerében

2.4.1 Az Európai Unió alapidokumentumai

Az Európai Unió működésében is meghatározó mércét jelentenek az alapjogok, azaz a szabadságjogok, a szociális jogok és az információs jogok, melyek kiemelt védelemben részesülnek.⁴⁸ Ezért már az Európai Uniót létrehozó *Maastrichti szerződés* is rögzíti, hogy az Európai Unió tiszteletben tartja az *alapvető jogokat* mint a közösségi jog általános alapelveit, az információk szabad áramlásának biztosítását. Az Európai Unió Bírósága már az 1970-es években a *közösségi jog ún. általános jogelvei közé emelte* az alapvető emberi jogokat.⁴⁹ Az Európai Unió Alapjogi Kartájának⁵⁰ 11. cikke garantálja az információs és *szólásszabadságot*. „Mindenkinek joga van a szólásszabadsághoz. Ez a jog magában foglalja a *véleménynyilvánítás szabadságát* és az információk és eszmék átvételének és átadásának

⁴⁶ Európai Bizottság Média Munkacsoportjának IP/09/891. számú közleménye, Brüsszel 2009.06.09.

⁴⁷ http://ec.europa.eu/magyarország/press_room/press_releases/20090610_reding_biztos_udvozli_a_sajtoszabadsag_europai_chartajat_hu.htm, Letöltés ideje: 2015.01.20.

⁴⁸ Ádám Antal: Biztonság, kötelességek, felelősség, mint alkotmányos alapérték c. előadása, PTE Doktori képzés, Pécs 2006

⁴⁹ Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÓV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 50. o.

⁵⁰ Az Alapjogi Charta II. - Szabadságok - Cím alatt deklarálja az EU által elismert kommunikációs szabadságjogokat: A személyes adatok védelme; A gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadság; A véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadsága; A gyülekezés és az egyesülés szabadsága; A művészet és a tudomány szabadsága; Az oktatáshoz való jog. In: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>, Letöltés ideje: 2012.01.12.

szabadságát a közhatóságok beavatkozása nélkül és határoktól függetlenül. Tiszteletben kell tartani a *sajtószabadságot* és a sajtó pluralizmusát.” Az Európai Unió Alkotmány I-50. cikkében megjelennek az *információszabadság* garanciái is. „A jó kormányzás előmozdítása és a civil társadalom részvételének biztosítása céljából az Unió intézményei, szervei és hivatalai munkájuk során a nyitottság elvének a lehető legnagyobb mértékű tiszteletben tartásával járnak el.” A II-71. cikk pedig nyilatkozik a vélemény és *tömegtájékoztatás szabadságáról*. „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát, valamint az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna országhatárookra való tekintet nélkül. A tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani.”

Az információszabadság kialakulásának fontos lépése volt, hogy az Európai Unió 2001-ben megalkotta a közösségi dokumentumokhoz való hozzáféréshez szükséges rendeletet, ezzel főszabállyá tette a *nyilvánosságot az EU szerveinek gyakorlatában* is.⁵¹ Az Európai Unió információszabadságról szóló szabályozása szerint, e jog kötelezettségi körébe tartozik az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság, és az általuk létrehozott összes szerv. Azonban kivételek is vannak, amelyek a hozzáférhetőség mértékének korlátozása alapján több fokozatba rendeződnek. Az első fokozatba tartoznak: a közbiztonságot, a honvédelmi és katonai ügyeket, a nemzetközi kapcsolatokat, a Közösség és a tagállamok pénzügyi, monetáris vagy gazdasági politikáját, a magánszférát és az egyén integritását sértő dokumentum nyilvánossá tétele. A második fokozatban a nyilvánosság hozzáférési joga kevésbé korlátozott, az információ kiadása megtagadható: a természetes vagy jogi személy kereskedelmi érdekét (ideértve a szellemi tulajdont is), a bíróságok eljárását és a jogi tanácsadás védelmét, valamint a vizsgálatok, nyomozások, könyvvizsgálatok céljának védelmét sértő közzétételek. A harmadik fokozatba: dokumentumok, illetve a folyamatban lévő eljárások adatai tartoznak, amelyek nyilvánosságra kerülése veszélyeztetné a döntéshozó eljárást. Az általános védelmi idő 30 év. Kivételes esetben (pl. „érzékeny” dokumentumok, mint a magánszféra, kereskedelmi adatok) ez a védelem tovább is tarthat.⁵²

---

⁵¹ Az Európai Unió új követelményeinek, köztük a jogrendszer átláthatóságának, a nyilvánosságnak, illetve ezek garanciáinak a biztosításában Magyarországon óriási szerepet játszott az elektronikus információszabadságról szóló (2005. évi XC. tv., III. rész) törvény megalkotásáról. E jogforrás megteremtette társadalmi akarat információáramlásának nyitottságát, a nyitott jogalkotást és jogalkalmazást, azaz a jogszabályok nyilvánosságát, az anonimizált bírósági határozatok nyilvánosságát, valamint ezek törvényi garanciáit. Ez a törvény egyedülálló szabályozás volt Európában, hisz az állam átláthatóságának biztosítása mellett garantálta a demokratikus részvételt a jogalkotásban. A demokrácia alapját képezi a nyitott jogalkotás, így a kérdést mindig fel kell tennünk: a jelen jogalkotás tükrözi-e a társadalom valós akaratát?

⁵² Kardos Dávid: Az információszabadság és korlátai. In: www.jogiforum.hu/publikaciok/64, Letöltés ideje: 2009. 01. 13.

2.4.2 Az EU lépései az információs társadalom megteremtéséhez

„Az Európai Unió deklarált célja, hogy információs társadalommá váljon.”⁵³ Felismerték, hogy irányt és lehetőséget kell adniuk a globális társadalmi átalakulásnak, mivel így erőteljesebben szolgálhatja a kontinens versenyképességének növelését, csökkentve egyúttal a jelentkező negatív következmények (bűnözés, elidegenedés) veszélyét.⁵⁴ „Az Európai Közösség hivatalos dokumentumaiban az információs társadalom *főfunkcióit* az alábbiakban határozzák meg: az európai gazdaság versenyképességének növelése, a gazdaság és társadalom szerkezetében végbemenő változások támogatása, a tudomány és alkotás minőségének fejlesztése.

Az Európai Közösség az információs társadalom fő szereplőinek a multimédiát (a digitálisan tárolt adatok, szövegek, hangok és képek összekapcsolását), a telekommunikációs rendszereket, a személyi számítógépeket és az elektronikus információszolgáltatókat tekintik. Különösen fontos szerepet tulajdonítanak az internetnek, amely globális kommunikációs platformmá alakult. Felfedezték az óriási gazdasági lehetőségek születését és azt, hogy a kommunikáció térbeli és időbeli határai lebomlanak. Az információs társadalom előnyei:

- az információ gyors és nagy használati értékkel való tárolása és továbbítása;
- az automatizált szolgáltatások árának csökkentése;
- a virtuális közösségek létrehozásának lehetősége.⁵⁵

Az európai információs társadalmat leginkább az internet elterjedésével jellemezhetjük.⁵⁶ Az internet rohamosan növekvő fontosságú és hallatlan dinamizmussal fejlődő rendszer, amelyet egyre több célból és a társadalmi élet egyre több területén használnak fel.⁵⁷ Összegezve megállapítható, hogy az EU fejlődési pályája egyenlő az információs társadalmi berendezkedéssel.

Az Európai Unió *jövőképének* megfogalmazásában három alaptényezőt, - a versenyképességet, a kohéziót, a jólét igazságos elosztását - együttes célnak tekinti. A három alaptényező mindegyikének megvalósulásában jelentős, mondhatnám *meghatározó szerep jut a kommunikációs, informatikai, digitális rendszereknek*. Európa lemaradása Amerikától az információs, telekommunikációs forradalomban egy rendkívül koncentrált beavatkozást tenne szükségessé, hogy a fennálló hátrányát ledolgozza. Kétségtelen tény, hogy az Európai Uniót

⁵³ Wittorino Antonio Brüsszelben: az Európai Parlament Cybercine konferenciáját tartott beszéde (Fighting) Ciber-cine-what are the Challenges facing Europa). 2000. szeptember 19.

⁵⁴ Szűts Márton: eEurope. Külgazdaság 2009. 9. szám

⁵⁵ Tattay Levente: Az EU és az információs társadalom. www.jak.ppke.hu/tanszek/polgarjog/letoltes/eu2.doc, 5. o., Letöltés ideje: 2010. 03. 21.

⁵⁶ Verebics János: Szellemi tulajdon az információs társadalomban. MIE Közlemények 41/2000. 113. o.

⁵⁷ Tattay Levente: Az EU és az információs társadalom. www.jak.ppke.hu/tanszek/polgarjog/letoltes/eu2.doc, 5. o., Letöltés ideje: 2010. 03. 21.

alkotó ipari társadalmak az információs társadalom irányába mutató radikális fejlődési változáson mennek keresztül. Jelei a mindennapi életben tapasztalható csakúgy, ahogy az Európai Unió dokumentumaiban, stratégiájában, célkitűzéseiben, alapelveiben is megmutatkozik. De nézzük konkrétan, mely területeken, illetve milyen formában nyernek megfogalmazást az információs társadalom kialakítására utaló elemek.

- Az *Európai Közösségi szerződés* több cikke (3, 52, 59, 60, 85, 86, 90, 100a, 128, 129a, 129b, 129c, 129d, 130.) fogalmaz meg az információs társadalomra vonatkozó célkitűzéseket közvetve vagy közvetlenül. E cikkekben megfogalmazza célkitűzésként az európai gazdaság növekedésének, versenyképességének fokozását, a társadalmi, gazdasági szerkezetben végbemenő változások elősegítését, a kutatás, a tudomány, az oktatás minőségének fejlesztését. Ezek megvalósításának eszközéül szolgál az információs társadalom európai *szabályozási és technikai kereteinek kialakítása*, az informatika technikai innováció elősegítése, a kapcsolódó projektek támogatása, valamint az információs versenyben az *esélyegyenlőségek biztosítása*.

- Az információs forradalom kihívásaira tesz utalást az 1993-ban kiadott, a növekedésről, versenyképességről és foglalkoztatásról szóló Fehér Könyv. A könyvben megfogalmazott javaslatok alapján az Európai Tanács 1994-ben 11 jelentős projektet fogadott el, köztük az “információs sztráda”, azaz az *információs infrastruktúra* kialakításának projektjét.

- A *Bangemann jelentés* (“Európa és globális információs társadalom - 1994”) fogalmazott meg már olyan konkrét javaslatokat, ajánlásokat, amelynek eredményeképpen az Európai Bizottság cselekvési programot alkotott az “Európa útja az információs társadalomba” címmel. Itt megfogalmazást nyert az információs társadalom *jogi, szolgáltatási, technikai alapelvei rögzítésének* szükségessége. „A jelentés az új társadalom alapjának a *kommunikációs közösséget* tekinti, amelynek komponensei: az információt közvetítő hálózatok, az információ használatát biztosító alapszolgáltatások és a fogyasztóhoz vagy véghasználóhoz történő eljutást megkönnyítő alkalmazások.”⁵⁸ A dokumentum olyan társadalmat vetít elő, amely a jövőben gondoskodik a társadalomról és fogyasztókról.⁵⁹

- A felmerülő problémák és feladatok újabb és újabb *szervezeteket hívtak életre*, amelyek az információs társadalommal kapcsolatos teendők megoldásában nyújtanak segítséget az Európai Bizottságnak. Ezek például az Információs Társadalom Projekt Iroda, az Információs Társadalom Fórum és a digitálizálás jogi kérdéseit egyeztető Jogi Tanácsadó Testület. E szervezetek és javaslatokat, intézkedéseket fogalmazznak meg, állásfoglalást alakítanak ki.

---

⁵⁸ Kondricz Péter - Tímár András: Az elektronikus kereskedelem jogi kérdése. Osiris Kiadó, Budapest 2000. 27-29. o

⁵⁹ A fogyasztói jogokról új irányelvet fogadtak el a közelmúltban.

- Több tanácskozás és konferencia is tárgyalta az információs forradalom által az EU számára megfogalmazott kihívásokat.” (pl. Brüsszel, Dél-Afrika, Róma, Prága).
- Az évek során összegyűlt programok, javaslatok, állásfoglalások képezték az ún. *Zöld Könyveknek* az alapját, amelyek az *információs társadalom* által felvetett társadalmi gazdasági és *jogi kihívásokat foglalják össze*. Ezek közül is kiemelkedően fontos az 1984. évi „Zöld Könyv” a műsorszolgáltatási közös piac létrehozásáról, különös tekintettel a kábeles és műholdas műsorszolgáltatásra, a műhold és vezeték útján történő *rádiózás és televíziózás közös piacának* megteremtésére. Fő célkitűzése a határon átnyúló szabad információszolgáltatások, a nemzeti piacok egyesítésével az egységes audiovizuális piac megteremtése, valamint a *jogi keretek biztosítása*.⁶⁰ Jelentős figyelmet kapott továbbá az 1996. évi Zöld Könyv, amelynek címe: “Élet és munka az információs társadalomban: Első helyen az ember,” amely az információs társadalom műszaki és szociális kérdéseit részletezi.⁶¹
- *Az Európai Unióban a kommunikációs eszközök közül kiemelt helyet és szerepet kap a média.* Az EU rendelkezik önálló médiapolitikával, ami viszont kizárólag az *audiovizuális médiumokra* vonatkozik. Az EU célja egy *egységes európai médiapiac* kialakítása, a média versenyképes és jövőorientált fejlődésének a támogatása, a műsoripar versenyképességének fokozása. Az EU ennek megvalósítása érdekében pénzügyi alapokat létesített és cselekvési tervet fogadott el. A médiának, a tömegkommunikációnak fontos társadalmi szerepe van, megteremti a kapcsolattartás lehetőségét és központosítottan *allokálja az információkat*. Ugyanakkor az identitás erősítésének, kifejezésének is rendkívül fontos eszközt jelent.
- Az EU az elektronikus médiára összpontosít, a nyomtatott sajtóra önálló direktívája nincsen, az információ szabad mozgásának, áramlásának alapelvét vallja és garantálja. Olaf Hillenbrand (müncheni egyetem) meglátása szerint, a *média világa az egyik legnagyobb jövőbeli európai piac*. Brüsszelben a multimédia információs társadalmára való belépést nagy lehetőségként értékelik.⁶²
- Az Európa Tanács 1991-ben elfogadta a *Munkavállalók Alapvető Szociális Jogai Közösségi Chartájának* jegyzőkönyvét és azokat az alapjogokat, amelyeket a munkavállalók az egész közösségben érintenek. Itt is megfogalmazást nyert, mint *alapjog az információ, az információhoz jutás, az információ mindenki általi elérhetőségének biztosítása*.
- *Az Európai Unió a regionális alapelvei közt rögzíti a partnerséget, ami az együttműködés*

⁶⁰ Tattay Levente: Az EU és az információs társadalom. www.jak.ppke.hu/tanszek/polgarjog/letoltes/eu2.doc, 7. o., Letöltés ideje: 2010. 03. 21.

⁶¹ Európa A-tól Z-ig. Európai Integráció Kézikönyve, Belgium, 1997. 203. o.

⁶² Európa A-tól Z-ig: uo. 209. o.

követelményét jelenti a különböző szintek és szereplők között a célok megfogalmazása és megvalósítása során. A partnerség, a regionalizmus, a területfejlesztés elengedhetetlen feltétele, de önmagában pusztába kiáltott szó. *Megvalósításában* jelentős szerepet kapnak a *kommunikációs eszközök* az információs technológiák, infrastruktúrák, akárcsak a versenyképességében. A regionális politika elsődleges tárgyaként nyernek megfogalmazást az információs, a technológiai, az üzleti (marketing, informatika, tanácsadó) szolgáltatások, ágazatközi kapcsolatok. A sikeres régiók fejlődésének hajtóerői a „4K”: a kompetencia, kommunikáció, kultúra, kreativitás köré csoportosíthatók. A gazdaság, illetve a terület (régió) fejlesztéséről beszélni nem lehet e fogalmak nélkül.⁶³

- Az Európai Unió *eEurope* elnevezéssel akcióttervet készített és valósított meg. 2000-ben Lisszabonban fogadták el az „eEurope = információs társadalom mindenkinek” programot, és célul tűzték az „internet és az információs társadalom adta kihívások és a tudásalapú társadalom megteremtését, ami megkövetelte nemcsak a távközlés, internet, multimédia, mobiltelefonok, személyi számítógépek műszaki fejlesztését, hanem ezeknek a társadalom valamennyi területén történő alkalmazásának elősegítését.”⁶⁴ A dokumentum alap gondolata az *állampolgári jog alapján biztosított internet*, az emberek informatikai, digitális képzése és a szociálisan átjárható társadalom.⁶⁵ Az információs társadalom kiépítése az Európai Unió egyik fontos politikájává emelkedett.⁶⁶ Az eEurope program szinte minden fontos területet felölel: olcsó internet, e-kutatás, hálózatok biztonsága, e-oktatás, e-munka, az információs társadalomban való részvétel biztosítása, e-kereskedelem, e-kormányzat, e-egészségügy, e-elektronikus tartalom, e-közlekedés. Az eEurope 2002 akciótterv, sikerére épít az „eEurope 2005” program, amely az Európai Közösség legversenyképesebb,⁶⁷ integrációvá, gazdasági hatalommá fejlesztését irányozza elő.⁶⁸ Az eEurope 2005 cselekvési program 4 kiemelten fontos alaptervekenységet, az e-üzletet, e-kormányzást, e-tanulást, e-egészségügy területét érinti.⁶⁹

---

⁶³ Horváth Gyula: Európai regionális politika, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1998. 193. o.

⁶⁴ Szűts Márton: eEurope. Külgazdaság 2002. 9. sz.

⁶⁵ Tattay Levente: Az EU és az információs társadalom. www.jak.ppke.hu/tanszek/polgarjog/letoltes/eu2.doc, 9. o. Letöltés ideje: 2010.03.21.

⁶⁶ Molnár Bíró György: Távközlési politika. In: Kende Tamás - Szűts Tamás (szerk.): Az Európai Közösség politikái. Osiris Kiadó, Budapest 2002

⁶⁷ Az elektronikus rendszereknek az élet minden területére kiterjedő használata jelentős költségcsökkentést, hatékonyság növelést, ezáltal a versenyképesség fokozását biztosítja. Magyarországon például, éves szinten 100Mrd forint megtakarítást jelentene a nemzetgazdaságnak, ha a munkáltatók a munkabérek kifizetése terén a fejlett elektronikus, egyben készpénzkímélő banki átutalásra térnének át.

⁶⁸ Tattay Levente: Az EU és az információs társadalom. www.jak.ppke.hu/tanszek/polgarjog/letoltes/eu2.doc, 9. o. Letöltés ideje: 2010.03.21.

⁶⁹ Ezek a következőket foglalják magukba: E-bussines (üzlet) felőleli egyrészt az elektronikus kereskedelmet (on-line árubeszerzés és szolgáltatás, másrészt a vállalati rendszer átépítését (struktúra, ügykezelés, logisztika stb.); E-governement (kormányzás) a prioritások között tartja az elektronikus igazgatás térnyerését; E-learning (tanulás) alprogram célja az oktatás elősegítése (pl. legfeljebb 15 diák jusson egy számítógépre), és informatikai képzési programok indítása a lakosság széles

- Az EU által indított keretprogramok is jelentősen elősegítették az információs társadalom fejlődését, és fokozatosan növekvő támogatását biztosítják az ún. kutatási- és technológiafejlesztési keretprogramok.⁷⁰

Az információs társadalom hajtóereje a *kommunikációs iparág*, elsősorban az internet és a mobiltelefon. Az Európai Unió ezért is támogatja a kommunikációs és információs technológiák és egyéb az információs társadalom fejlődését biztosító innovációt. Ennek *jogi környezetének fejlettsége, a társadalmi beágyazottsága nagyon fontos tényező*. Így pl. az EU az *elektronikus kommunikáció jogszabályainak felülvizsgálata* során az alábbi 5 irányelvet vizsgálja: a Keretirányelvet, a Engedélyezési irányelvet, a Hozzáférési irányelvet, az Egyetemes szolgáltatási irányelvet és az Elektronikus hírközlési, adatvédelmi irányelvet.⁷¹ Jól láthatjuk, hogy Európa irányvonalai, alapelvei, jogi követelményei az információs társadalom fejlesztését célozzák meg. Áttekintésem a terjedelmi korlátokra tekintettel nem kimerítő, az EU lépéseinek csak a kiemelten fontos megnyilvánulási formáit törekedtem összefoglalóan bemutatni.

2.5 A kommunikációs jog a posztmodern jogban (1990-től napjainkig)

2.5.1 A kommunikációs jog kiemelkedő nemzeti jogalkotási elemei

A nemzetek kommunikációs jogi jogalkotásaiban találkozhatunk nagyon fejlett, előremutató megoldásokkal, amelyek közül néhányat kiemelnék:

---

régei számára; E-health (egészségügy) alprogram az informatika lehetőségek széleskörű alkalmazását célozta meg az egészségügyben, így a kórházi és igazgatási adminisztráció költségeinek fokozott csökkentését, a távgyógyászat, az egészséges életmóddal kapcsolatos információk fokozatos terjesztését, gyógyszeradatbázis létrehozását. Vö. Szűcs Márton: eEurope. Külgazdaság 2002. 9. sz.

⁷⁰ Az Első Keretprogram az 1984-1987 között időszakot ölelte át. Az ipar versenyképességét növelő kiadások 32%-ot tettek ki. Költségvetése igen szerény, 3,8 milliárd ECU volt;

- a Második Keretprogram az 1987 és 1991 között zajlott, költségvetése 5,4 milliárd ECU. Jelentős figyelmet fordított az információs és kommunikációs tevékenységre. Második prioritását képezte az információs és kommunikációs társadalom kiépítése, információs technológiák, távközlés és új közszolgáltatások;

- a Harmadik Keretprogram az 1991-től 1994-ig tartott. Költségvetése meghaladta az 5,5 milliárd ECU-t, ebből mintegy 40%-ot, 2,2 milliárd ECU-t költöttek információs és kommunikációs technológiákra;

- a Negyedik Keretprogram az 1994-1998 közötti időszakot ölelte fel, költségvetése 13,2 milliárd ECU volt, ebből 3,4 milliárd ECU-t költöttek információs és kommunikációs technológiákra;

- az Ötödik Keretprogram (1998-2002) második legfontosabb célkitűzéseként a felhasználóbarát információs társadalom létrehozását jelölte meg. Költségvetése 15 milliárd ECU volt, ebből mintegy 4 milliárd ECU-t fordítottak az információs társadalom kiépítésére;

- a Hatodik Keretprogram a 2002-2006 éveket fogja át, összköltségvetése 17,5 milliárd ECU. Másodikként kiemelt területe az információs társadalom és technológiák fejlesztése, amelyre több mint 5 milliárd ECU jutott.

In: Mezei István: Kutatási politika. In: Kende Tamás - Szűcs Tamás szerk.: Az Európai Közösség politikái. Osiris Kiadó, Budapest 2002. 414-422. o.

⁷¹ http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/124216c_de.htm. Letöltés ideje: 2015.01.20.

a) Az európai tagállamok alkotmányai közt találkozhatunk olyan alaptörvényi megoldással, ahol már a kifejezés szabadságát önállóan nevesíti, - mint például a *Román alkotmány*⁷² - és ezzel a legszélesebb körű alkotmányi védelmet biztosít a kommunikációs jognak.

b) *Amerikában* a szinte korlátlan kifejezés, szólás és véleménynyilvánítás szabadságának hazájában több olyan törvényi szabályozás látott napvilágot, amely e különös jogág fejlődését mutatja. Ezek közül kiemelt jelentőségű volt a Hírközlésről szóló 1934. évi törvény, mely létrehozta a Federal Communications Commission mint felügyeleti szervet, amelynek jogköre 50 államra terjedt ki. A *telekommunikáció és média szabályozását rendező a Telekommunikációról szóló 1996. évi törvény*. Nemcsak az amerikai, hanem a nemzetközi és hazai jogtudomány képviselői is eltérő veszélyeket látnak és eltérő befolyásolási képességet tulajdonítanak az írott, az elektronikus (a rádió, a televízió) és az online médiáknak. Az amerikai Legfelsőbb Bíróság például a vélemény szabadság alkotmányos korlátozásának minősítette az 1996. évi telekommunikációs törvény (Telecommunications Act) részét képező „*Illő kommunikációról szóló törvény*” (Communications Decency Act) két rendelkezését is, mely internet tartalomra vonatkozott, a telekommunikációs eszközökön (pl. internet) keresztül megjelenő obscén szavak, kijelentések és írások használatát kívánta korlátozni. Azonban ezek megsemmisítésre kerültek, az interneten keresztül történő szabad véleménynyilvánítás védelmére hivatkozva. Indoklásában jelezte többek között, hogy az internet nem olyan mértékben befolyásoló, mint a rádió vagy a televízió.”⁷³ Véleményem és tapasztalatom szerint, az internet a leggyorsabb hírközlő, sok rádió és televízió is az online portálok híreiből dolgozik. Továbbá az internetes szakemberek szerint, ma az interneten „bármit meg lehet csinálni”. A veszélyek gazdasági, politikai és társadalmi üzenetek formájában is megjelennek, komoly károkat okoznak (pl. spam-ek). Úgy gondolom, hogy rövid időn belül a legnagyobb információs hatalom az online médiatulajdonosok birtokában lesz. Az államnak olyan alkotmányi rendeleteket kell rögzíteni és törvényi szabályozókat kell kialakítani, melyek egységes rendszerben kezelik a kommunikációt és a médiumokat.⁷⁴ Az államnak a semleges beavatkozás magatartása mellett, pozitív, tevőleges módon kell biztosítani a

⁷² A román Alkotmány 30.§-a deklarálja a kifejezés szabadságát.

⁷³ Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 66. o

⁷⁴ Magyarországon a médiumokat érintően két igen jelentős új törvényt alkotott a Parlament. 2011. november 2-án fogadta el az Országgyűlés a „Médiaalkotmányként” elhíresült, a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CI. törvényt, amely minden médiumra, így a hírportálokra, internetes újságokra is kiterjed. A jogszabály meghatározza a közönség jogait és a sajtó kötelezettségeit is. Ezzel a Polgári Törvénykönyv helyett a „Médiaalkotmány” tartalmazza a sajtó-helyreigazítás szabályait is. A törvény védi az oknyomozó újságírást, és kimondja: az állami, önkormányzati intézmények képviselői kötelesek segíteni a médiát tájékoztatási feladata elvégzésében. Ezt követően pedig, az Országgyűlés a 2010. december 20-i ülésén fogadta el a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló, a médiumok működésére vonatkozó új szabályozást tartalmazó 2010. évi CLXXXV. törvényt. Az új „Médiatörvény” hazai és nemzetközi vonatkozásban is nagy visszhangra talált, viták keresztjébe került, így 2011. január 01-i hatálybalépését követően az Európai Unió által lefolytatott vizsgálat és szakmai kritikai vélemények eredményeként már többször módosították.

kifejezés/kommunikáció szabadságát, amely nem korlátozza, hanem az alkotmányos követelmények szerint aktív alakításával garantálja annak érvényesülését.⁷⁵

c) *Angliának* nincs chartális alkotmánya, a *Magna Charta* adja meg a kereteket. Az *emberi jogokról szóló 1998. évi törvénnyel* az Emberi Jogok Európai Egyezményének érvényesítését célozták meg. Az információs társadalomban zajló folyamatok is - mint korábban már kifejtettem - a kommunikációs eszközök, csatornák, formák és szakmák integrációs folyamatát jelzik, és ezt a törvényalkotásnak is követnie kell. Az Egyesült Királyságban 2003-ban megjelent *kommunikációs törvény* (Communications Act of 2003), nemcsak a médiaszabályozás reformját tartalmazza, hanem a kommunikációs iparágak vonatkozásában is előírásokat fogalmaz meg a *kommunikációs szabadságjogokra építve*.⁷⁶ A világban és Európa több országában is alkottak kommunikációs törvényt az elmúlt évtizedekben. Ennek fontosságát az EU-i országok törvényhozó hatalma is felismerte.

Az Egyesült Királyság ide vonatkozó szabályozásából érdemes még kiemelni az információs szabadságot biztosító rendelkezéseket. A közérdekű adatok nyilvánosságát garantáló külön nevesített intézmények közt tartják számon a minisztériumokat, az állami tulajdonú gazdasági társaságokat, a köztisztviselőket, a Nemzeti Egészségügyi Szolgálatot, a helyi hatóságokat. E jog kötelezettség körében nevesítették még a miniszterek és hatóságok által kinevezetteket, közhatalmi funkcióval rendelkezőket, valamint egyéb olyan szervezeteket, amelyek királyi előjog (royal prerogative), törvény vagy más létező hatóság rendelkezése alapján jöttek létre, ha a költségvetésük legalább 50%-át közpénzekből fedezik.”⁷⁷

2.5.2 A kommunikációs jog szabályozása az EU-ban

A kommunikációs jogok vonatkozásában további fontos EU normák születtek a kommunikációs jog tárgyában (mint pl. az információs társadalmi szolgáltatások, digitális kommunikáció, internet, tisztességtelen piaci magatartás, adatvédelmi jog, szerzői jog, szellemi alkotások joga, CSR). Eme normák közül azokra a kiemelt jelentőségű szabályozásokra térek ki, melyek a kommunikációs jog fontosabb területeit érintik.

⁷⁵ Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 67. o

⁷⁶ Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 44. o.

⁷⁷ Kardos Dávid: Az információs szabadság és korlátai. In: www.jogiforum.hu/publikaciok/64, Letöltés ideje: 2009. 01. 13.

A) Médiaszabályozás

Az Európai Unió tagállamai egymástól független, önálló audiovizuális politikát folytatnak, az *Unió* azonban szabályok és iránymutatások révén *védelmezi a médiát*.

Az 1989/552/EU irányelv a televíziós műsorsugárzó tevékenységek folytatására vonatkozó egyes tagállami előírások összehangolásáról rendelkezik. A 1989/662/EGK szerződés pedig a tagállamok *audiovizuális médiaszolgáltatások* nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolására vonatkozóan a negyedik pontjában kimondja: „Az audiovizuális médiaszolgáltatások fogyasztókhöz való eljuttatására vonatkozó új technológiákra, a televíziós műsorszolgáltató tevékenység folytatására vonatkozó szabályozásnak figyelembe kell vennie a strukturális változásokat, az információ és kommunikációs technológiák („ICT”) elterjedésének és a technológiai fejlődésnek az üzleti modellekre, - különösen a kereskedelmi műsorszolgáltatás finanszírozására - kifejtett hatását, valamint *biztosítania kell* az európai információs technológiák, médiaágazatok és szolgáltatások versenyképességéhez szükséges optimális feltételeket és a *jogbiztonságot*, továbbá a kulturális és nyelvi sokszínűség tiszteletben tartását.” Az Unió ezzel kívánja előmozdítani, hogy a határokon átlépő televíziózás folyamatosan kövesse a technológiai változásokat, és lépést tartson velük, úgy, hogy közben az *alapelveket és jogokat* figyelembe vegye.

A határokat átlépő televíziózásról szóló 1998. évi nemzetközi egyezmény szabályozza az európai egységes piacon a határokon átívelő televíziós műsorterjesztést. Napjainkban már lehetővé vált, hogy a televíziós adásokat ne csak a televízió készüléken, hanem a számítógép, az internet, sőt a mobiltelefonok és egyéb technikai eszközök (pl. iPad) révén akár utazás közben is megtekintsük.⁷⁸ 1989 októberében a tagállamok elfogadták a Bizottság által már 1986-ban előterjesztett, *a határokon átnyúló televíziózásról szóló irányelvet*. Ez a jogforrás közvetlen következménye az 1984-ben kiadott Zöld könyvnek, amely a *kiemelkedő fontosságú* tényezőnek minősítette a televíziós és rádiós programok határokon átnyúló sugárzását és ezek *egységes szabályozást* uniós szinten a belső piac szempontjából. Az irányelv szerint a televíziós adások az Unió területén szabadon foghatók és tovább sugározhatók. A kommunikációs jogok szempontjából fontos az irányelv preambuluma, mert *rendelkezik a véleménynyilvánítás szabadságáról*, illetve az *információk és eszmék szabad áramlásának biztosításáról*.

---

⁷⁸ http://europa.eu/pol/av/index_hu.htm Letöltés ideje:2011.04.12.

Korlátozó intézkedések meghozatalát azonban lehetővé teszi az irányelv. A Bíróság szabályozásában rögzítette azt is, hogy adott esetben a fogadó állam nemzeti jogi szabályozása korlátozhatja a más tagállamból érkező műsor *továbbsugárzásának szabadságát*, mivel ez sértheti az irányelv joghatóságra vonatkozó rendelkezéseit. Az irányelv 2. a) cikk 1. bekezdése kimondja, hogy kizárólag a származási ország jogosult a műsorszolgáltató jogsértése esetén fellépni.

Az irányelv „*egységesíti a televíziós reklámozásra* vonatkozó legfontosabb előírásokat. Az általános *reklámtilalmak* és az egyes termékek reklámozására vonatkozó tilalmak és korlátozások megállapítása mellett megszabja a reklámnak a műsorban való megjelenítésére és a műsoridőn belüli arányára, a *szponzorálásra*, a *teleshoppingra* és a kiskorúak védelmére vonatkozó főbb követelményeket is.”⁷⁹

Az Európai Parlament 2010/13/EU irányelvet fogadott el 2010. március 10-én az *audiovizuális médiaszolgáltatásokról*, ugyanis a technológiai fejlesztések és az újabb technológiák térhódítása igényt fogalmazott meg az Európai Unióban arra vonatkozóan, hogy felülvizsgálják az audiovizuális és médiapolitikai normarendszert. Az új szabályozás a *nemzeti jogszabályok összehangolására kötelezi a tagállamokat*. Főbb normái közé tartozik, hogy az egységes piacon a televízióműsorok és a lekérhető (on-demand) videó-szolgáltatások terjesztése ne ütközzön akadályokba; a televíziós csatornáknak a lehetőségekhez mérten a műsoridejük legalább felét Európában készült filmek és műsorok számára kell fenntartani és a lekérhető szolgáltatásoknak is népszerűsíteniük kell az *európai alkotásokat*; a védőintézkedéseknek biztosítaniuk kell a legfontosabb közérdekű célkitűzéseket (például a *kulturális sokféleség*) *védelmét*; a tagállamoknak külön figyelmet kell szentelniük annak, hogy a *jelentősebb események* (pl. olimpiai játékok) ne csak a fizetős csatornák nézőihez, hanem a nézők legszélesebb rétegeihez jusson el. Ugyanakkor az Unió kiemelten védi a *kiskorúakat*, ezért erőszakos vagy pornográf tartalmú műsorok vetítésére csak éjszakai műsorsávban kerülhet sor. A kereskedelmi kommunikáció szempontjából fontos szabály, hogy minden audiovizuális médiaszolgáltatásnak meg kell felelni bizonyos minimumkövetelményeknek. Ezek pl. a *burkolt reklámok tilalma*, az *emberi méltóság tiszteletben tartása*, az alkohol- és dohánytermékek, valamint a gyógyszerek *reklámozására vonatkozó korlátozások*. Rögzítésre került az is, hogy minden csatornának be kell tartani az egységnyi idő alatt sugározható maximális reklámmennyiséget, azaz tizenkét percnyi reklámot sugározhat óránként.⁸⁰

---

⁷⁹ Pázmándi Kinga: A reklám a tisztességtelen verseny elleni jog és a modern reklámjog határán. PhD értekezés, Budapest 2005. 71. o. és Pázmándi Kinga: Modern reklámjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2007.

⁸⁰ http://europa.eu/pol/infso/index_hu.htm Letöltés ideje: 2011.05.23.

Az 1999-ben hatályba lépett Amszterdami Szerződésben a tagállamok kifejezésre jutatták *közcélú műsorszolgáltatás* melletti elkötelezettségüket. A Szerződés megerősíti, hogy a tagállamoknak megkülönböztetett figyelmet kell szentelniük a közcélú műsorszolgáltatásnak, mivel az alapvető szerepet játszik a társadalom *demokratikus, szociális és kulturális igényeinek kielégítésében*, valamint segít megőrizni a *média sokszínűségét*.⁸¹

Az Unió médiapolitikájának egyik célja, hogy a tagállamok televíziós csatornáinak programjaiban egyre nagyobb teret hódítsanak az európai produkciók, ezért is tagja azon *UNESCO-egyezménynek*, amely *a kulturális kifejezési normák sokszínűségének védelméről* és előmozdításáról szól, ezért „saját kulturális sokszínűségének és a helyi alkotások támogatása céljából mentességet kapott a Kereskedelmi Világszervezet szabad kereskedelmi szabályai alól. A *'kulturális kivétel'* elveként, lehetővé teszi a tagállamoknak, hogy korlátozzák a kulturális termékek, például a filmek behozatalát.”⁸² Az Unió a médiapolitikája második pilléréként dolgozta ki, a MEDIA 2007 programot, európai produkciók sugárzására vonatkozó kvóták teljesíthetőségének előmozdítása végett. Ennek révén az EU pénzügyi támogatást nyújt az Unió tagállamaiban készülő színvonalas filmek és televíziós műsorok előállítására, azok Európa-szerte és Európán kívül történő terjesztésére és a helyi film-gyártók nemzetközi versenyképességének növelésére. Az első ilyen program 1990-ben indult, ezt követte a 2007-től 2013-ig tartó program is főként filmek és más audiovizuális alkotások gyártására, terjesztésére és népszerűsítésére összpontosult.⁸³

Az EU rendkívül előremutató döntést alkotott azáltal, hogy 2014 májusában elfogadta az online és offline kifejezés szabadságáról szóló iránymutatást.⁸⁴ E dokumentumok kiemelt érdeme, hogy az online és offline médiumokra egységes normákat állapít meg, emellett részletesen kitér a *kommunikációs visszaélések formáira, és a kötelezettségeket fogalmaz meg ezek a visszaszorítása céljából*. Általánosságban elmondható, hogy a jelkor különös jellemzője, hogy már egyre nagyobb nyilvánosságot kapnak a kommunikációs jogokkal való visszaélések (egyéni, szervezeti, államhatalmi) megjelenési formái. A nemzetközi emberi jogi szervezetek és az Európai Unió is deklaráltan küzd ezek ellen. Az EU jogalkotásban egyre több jel mutat arra, hogy fel kívánja tárnai, és gátat kíván szabni a visszaéléseknek.

---

⁸¹ uo.

⁸² http://europa.eu/pol/infso/index_hu.htm Letöltés ideje: 2011.05.23.

⁸³ uo.

⁸⁴ 2014/9647 EU Human Right Guidelines on Freedom of Expression Online and offline direction, Annex I, 16, Council of the European Union, Foreign Affairs Council meeting, (<http://www.consilium.europa.eu/Newsroom> és www.eucra.hu) Brussels 12 May 2014

B) Reklám- és fogyasztóvédelmi jog

Az 1957. évi Római Szerződés megteremti a reklámozás védelmének garanciáját, amelyet az *áruk és a szolgáltatások szabad áramlásával összefüggő szabadságjoggal biztosítja*. Az alapító szerződés 30. cikkelye a reklámokra is alkalmazható: „A tagállamok között *tilos* a behozatal *mennyiségi korlátozása*, valamint bármilyen ezzel egyenértékű hatású intézkedés, kivéve, ha az alábbiak másképpen rendelkeznek.” A reklámozással kapcsolatba hozható a Szerződés 28. és 29. cikkelye is, amelyek a tagállamok közötti árubehozatalt illetve kivitel szabályozzák. A mennyiségi korlátozások alóli mentességet rögzíti a Szerződés 36. cikkelye „A 30-34. cikkely előírásai nem zárják ki a behozatalra, kivitelre vagy az áru-tranzitra vonatkozó olyan tilalmat vagy korlátozást, amelyet a *közérkölc*s, a *közrend* vagy a *közbiztonság érdekei*, az emberek, állatok életének, *egészségének védelme*, a növények védelme, a művészeti, történelmi vagy régészeti értékű *nemzeti kincsek megóvása*, az ipari és kereskedelmi *tulajdon védelme indokol*. Az ilyen korlátozások azonban *nem lehetnek önkényes hátrányos megkülönböztetés vagy az álcázott kereskedelmi korlátozás eszközei* a tagállamok között.”⁸⁵ Tehát a reklámok megjelenítése ezen okokból és körben korlátozhatók, hisz ugyanolyan a megítélése, mint a szolgáltatásoké, az áruké vagy éppen az információé. A közösségi jog a reklámok szabályozását elsősorban másodlagos jogszabályok révén, az alábbi területeken szabályozza.

1978 óta elfogadott a *címkézéssel* kapcsolatos szabályozás. A legfontosabb vonatkozó irányelvek: a 2000/13/EK európai parlamenti és tanácsi irányelve a *címkézésről*, a 2002/91/EGK tanácsi rendelet a *mezőgazdasági termékek* és élelmiszereken használt jelölésekről, illetve a 2002/67/EK irányelv a kinin-, és koffeintartalmú *élelmiszerek* címkézéséről, valamint az egyes termékek, szolgáltatások speciális szabályozása a 76/768/EGK tanácsi irányelv a *kozmetikai* termékekre vonatkozó szabályok közelítéséről.

Fontos normákat tartalmaz a *tisztességtelen üzleti módszerekről* szóló 2005/29/EG irányelv, és a *félrevezető reklámozással kapcsolatos* 1984/450/EGK irányelv. Az Európai Unió 2005/29/EG irányelve a tisztességtelen üzleti módszerekről részletes szabályozást nyújt, különösen a reklámozást érintően. Eszerint, a tisztességtelen módszerek és versenycelemekények tilalmának sérelmét jelenti: a *hírnévrontás* (valótlan tény állításával vagy híreszteléssel, valós tény hamis színben való feltüntetésével illetve egyéb magatartással szóban, írásban, vagy bármilyen más, közlésre alkalmas eszközzel); az *üzleti titok* (minden olyan tény, adat, megoldás, információ, ami a gazdasági élethez kapcsolódik és amelynek

---

⁸⁵ Balogh Zsolt György: Cím nélkül. Fundamentum 2004. 4. sz.

titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik) megsértése; szolgálai utánzás, a bojkott, illetve a *tisztességtelen* versenyeztetési, árverési és tőzsdei eljárások.⁸⁶

A tisztességtelen kereskedelmi módszerekkel kapcsolatos szabályozásban azonos elbírálás alá esik a *fogyasztó megtévesztése* és a *megtévesztő reklámozás*, ugyanakkor a két fogalmat el is választja egymástól. A megtévesztés abban az esetben nem minősülhet reklámnak, ha a kereskedelem, ipar, kézműipar, ingatlanipar és egyéb meghatározott területen az értékesítés előmozdítása érdekében végzett tevékenység. Ezzel védett a közösségen belüli teljes piaci tevékenység. A megtévesztés kiterjed a *fogyasztói manipulációra* és a *tisztességtelen befolyásolást eredményező megtévesztésre* egyaránt.⁸⁷ Az Irányelv szerint támogatni kell az önszabályozást, főként azért, mert így, az „autonóm önkorlátozó testületek által gyakorolt, a megtévesztő reklám kiküszöbölésére irányuló ellenőrzés szükségtelenné teheti a közigazgatási vagy bírósági eljárást.”⁸⁸

A 1997-ben elfogadott 1997/55 EU irányelv az *összehasonlító reklámokra* vonatkozóan, a fogyasztói érdekek még hatékonyabb védelmét tűzte zászlójára, melynek célja a *tisztességes* és tárgyilagos összehasonlítás objektív feltételeinek megteremtése. Az irányelv megengedő kritériumai szerint, ha a reklám azonos igényeket és azonos célt szolgáló termékeket hasonlít össze, illetve azonos eredet-megjelölésű vagy származási helyű terméket mutat be, nem lehet megtévesztő. Az összehasonlításnak objektívnek kell lenni, *nem becsülheti le a versenytársat* és *nem okozhat összetévesztést*, valamint feltétel még, hogy a konkurencia ellenőrizhető, tisztességes módon kiválasztott tulajdonságát használják az összehasonlító reklámban.⁸⁹

A reklámszabályozásnak azonban még számos más területe is van, melyet érint a közösségi intézkedés. A legfontosabbak talán a *dohányárak reklámozásáról* szóló 1989/622. sz. Irányelv, az emberi használatra szolgáló *gyógyszertermékek* reklámozásáról 1992/28. sz. Irányelv,⁹⁰ és az *alkoholreklám* normái.

Komoly szigorítást jelentett a 2007.12.12-én hatályba lépő új EU irányelv,⁹¹ amely az új szabályokkal a megtévesztő hirdetési és agresszív értékesítési (kereskedelmi) gyakorlat betiltását (megtévesztő reklámoktól a piramisjátékokon és reklámcikkeken [advertorial] át egészen a hamis egészségügyi állításokig), a fogyasztóknak és a vállalatoknak az egységes

⁸⁶ www.jegyzetportal.hu/versenyjog, Letöltés ideje: 2015.01.20.

⁸⁷ Balogh [2004] 50.o.

⁸⁸ Pázmándi Kinga: A reklám a tisztességtelen verseny elleni jog és a modern reklámjog határán. PhD. értekezés, Budapest 2005. 63.o. és Pázmándi Kinga: Modern reklámjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2007

⁸⁹ Balogh [2004] 50. o.

⁹⁰ Pázmándi Kinga: A reklám a tisztességtelen verseny elleni jog és a modern reklámjog határán. PhD. értekezés, Budapest 2005. 63.o. és Pázmándi Kinga: Modern reklámjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2007

⁹¹ Európai Bizottság: Új uniós szabályok a félrevezető reklám és az agresszív eladási gyakorlatok letörésére. Brüsszel, 2007. December 12. Lásd. In.: http://ec.europa.eu/consumers/rights/index_en.htm, http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/ucp_en.pdf, Letöltés ideje: 2015.01.20.

piacba vetett bizalmának megerősítését tűzte célul Meglena Kuneva, az EU fogyasztóvédelmi biztosa úgy nyilatkozott, hogy a tisztességtelen praktikák megkárosítják a fogyasztókat, és torzítják a versenyt a piacokon. Európa egységes piacán nincs hely olyan kereskedőknek, akik nyomást gyakorolnak az emberekre, és zaklatják vagy megfélemlítik őket. Ezek világszerte a félrevezető és agresszív értékesítés elleni legszigorúbb szabályok közé tartoznak. Az irányelv négy fő elemből áll: egy kiterjedt általános záradékból, amely a tisztességtelen és ezért tiltott gyakorlatokat határozza meg; részletes meghatározásokból a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok két fő kategóriájáról, a félrevezető (cselekedetek és mulasztások) és agresszív gyakorlatok tekintetében; biztosítékok megfogalmazásából a kiszolgáltatott fogyasztóknak, melyek olyan rendelkezések, amelyek a kiszolgáltatott fogyasztók kihasználását hivatottak megelőzni, valamint a „feketelista:” a minden körülmények között tiltott gyakorlatok listája.⁹² Az új normák ezzel megerősítik a félrevezető hirdetésre már létező uniós normákat, és új szabályokat vezetnek be a zaklatás, a kényszer, a nem megengedett befolyás gyakorlása ellen. Az Unió azonban a reklámokkal kapcsolatos részletszabályozást a nemzeti jogokra bízta, néhány megkötéstől eltekintve, de ezek kodifikációjának elmaradása eljárást von maga után.

C) Elektronikus hírközlés szabályozása

Az Európai Unió 2002 óta több irányelvet fogadott el az elektronikus hírközlés tárgyában, melyek a következők: az elektronikus hírközlő hálózatok és elektronikus hírközlési szolgáltatások közös keretszabályozásáról szóló 2002/21/EK irányelv; az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és kapcsolódó hozzáférésről, valamint azok összekapcsolódásáról szóló 2002/19/EK irányelv; és az elektronikus hírközlő hálózatok és az elektronikus

---

⁹² Az irányelv tisztességtelen praktikának minősíti, és minden körülmények között tiltott magatartásként rögzít több mint 30 olyan gyakorlatot, ezek:

1. Csalogató reklám: arra csábítja a fogyasztót, hogy a reklámozó cégtől nagyon alacsony áron vásároljon egy terméket, amelyből a cégnek nincs ésszerű készlete raktáron.
2. Hamis „ingyenes” ajánlat: ingyenesnek tűnő ajánlat, amikor a fogyasztónak valójában fizetnie kell.
3. Gyermeknek közvetlen felszólítása arra, hogy vásárolják meg a hirdetett terméket („Vedd meg most!”), vagy „nyaggatással” győzzék meg szüleiket vagy más felnőtteket, hogy vegyék meg nekik a reklámozott dolgot.
4. Valótlan állítás a termék gyógyító képességéről.
5. Reklámciikk (advertorial): egy médium szerkesztett tartalmának felhasználása egy termék reklámozására, amikor a kereskedő anélkül fizetett a reklámért, hogy ezt észre lehetne venni.
6. Piramisjáték: olyan piramiselvre épülő reklámozási rendszer, amelyben az ellentételezés elsősorban más fogyasztóknak a rendszerbe való bevonásából és nem a termék eladásából vagy fogyasztásából ered.
7. Nyeremény: olyan hamis benyomás keltése, hogy a fogyasztó díjat nyert.
8. A fogyasztók törvényes jogára vonatkozóan olyan látszat keltése, mintha az a kereskedő sajátossága lenne.
9. Korlátozott ajánlat: annak hamis kijelentése, hogy a termék csak rendkívül korlátozott ideig áll rendelkezésre.
10. Az eladás utáni szolgáltatások kizárólag egy idegen nyelven történő nyújtása, anélkül hogy ezt előzetesen világosan a vevő tudomására hozták volna.
11. Nem kért értékesítés: leszállított, de a fogyasztó által meg nem rendelt termékért azonnali vagy halasztott fizetés követelése, illetve azok visszaszállításának vagy megőrzésének követelése
12. Egész Európára érvényes garancia: olyan hamis benyomás keltése, hogy egy termékkel kapcsolatos értékesítés utáni szolgáltatás elérhető egy az értékesítés helyszínétől eltérő tagállamban is.

hírközlési szolgáltatások engedélyezéséről szóló 2002/20/EK irányelv. A mindezeket módosító 2009/140/EK irányelvben kimondja, hogy az elektronikus hírközlés belső piacának kiteljesítéséhez meg kell reformálni az *elektronikus hírközlő hálózatok és a hírközlési szolgáltatások* uniós keretszabályozását. A szabályozás 3. pontjában az alábbiakat rögzíti: „A *reform* tartalmazza továbbá az egységes európai információs tér megvalósítása érdekében egy hatékony és koordinált spektrum-gazdálkodási stratégia meghatározását, valamint a minden felhasználó előtt nyitott információs társadalom megvalósítása érdekében a fogyatékkal élő felhasználókra vonatkozó rendelkezések megerősítését.”

Az irányelv 13. pontja leszögezi továbbá, hogy *meg kell erősíteni a nemzeti szabályozó hatóságok jogkörét és függetlenségét is, a döntéseinek kiszámíthatósága végett.* „Ebből a célból a nemzeti jognak kifejezett rendelkezést kell tartalmaznia, amely biztosítja, hogy az előzetes piacsabályozásért vagy a vállalkozások közötti jogviták rendezéséért felelős nemzeti szabályozó hatóságok feladataik ellátása során védve legyenek az eléjük kerülő kérdések független elbírálásának veszélyeztetésére alkalmas külső beavatkozástól vagy politikai nyomástól.” Kitér a szabályozás a tagállamokban az analógról a digitális földfelszíni sugárzásra történő átállásra, a rádiók spektrumgazdálkodására, a biztonsági követelményekre és a piaci versenyhelyzetre.

D) Internet szabályozása

Az EU az internet szabályozásával kapcsolatosan a nemzetközi tárgyalások elkötelezett híve. A 2003-2005 között megrendezett *Információs Társadalmi Csúcstalálkozók* (WSIS) résztvevői meghatározták azokat a legfontosabb *alapelveket*, amelyekre az internet közérdekkel összhangban történő koordinálása céljából tekintettel kell lenni. Az EU mindvégig az internet folyamatos biztonságának és stabilitásának garantálása mellett állt ki.⁹³ Az EU meggyőződése továbbá, hogy az internet szabályozása során figyelembe kell venni olyan alapelveket, mint az *emberi jogok és a szólásszabadság tiszteletben tartása*.⁹⁴ Ugyanakkor a szabályozási szervek döntései által érintettek számára biztosítani kell a jogorvoslat, a független bíróság előtti fellebbezés lehetőségét. A Bizottság azt is javasolta, hogy a hálózat irányítását állami hatóságok által meghatározott keretek között működő magánszervezetek végezzék, de a napi működést illetően a kormányoknak ne legyen beavatkozási joguk. A 2011. (05.25.) évi új uniós Hírközlési Szabályzat végrehajtása

---

⁹³http://www.cco.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=255:az-internet-nyitottsagat-biztosito-alapelvek-&catid=37:hirek-a-web-vilagabol, Letöltés ideje: 2011.05.03.

⁹⁴uo.

eredményeként, a gyakorlatban is érvényesülniük kell az internet nyitott és semleges jellegét garantáló alapelveknek, a Szabályzat előírja, hogy a tagállamokban az internet-felhasználók „hozzáférhessenek és terjeszthessék azokat, illetve használhassák az általuk választott alkalmazásokat és szolgáltatásokat.” A szabályozás követelményként írja elő az átláthatóságot, a szolgáltatás minőségét, valamint a szolgáltatók közötti váltás ügyintézési idejének 1 napon belülre csökkentését. Rendelkezik továbbá a jogszerű internetes adatforgalom blokkolásáról és a sávszélességről.⁹⁵

E) Szerzői jog

Az Európai Unió már 2005-ben ajánlás formájában szólította fel a tagállamok kormányait az *egységes jogdíjkezelő rendszer* kidolgozására, de a javaslat nem kapott támogatást. A Bizottság azonban kiadott egy Zöld Könyvet, a „Szerzői jogok a tudásalapú társadalomban” címmel. A Bizottság célja az volt, hogy konzultációra ösztönözzön a szerzői jog és a mai modern, tudásalapú társadalom kapcsolatáról. Középpontjában annak vizsgálata áll, hogy az oktatásban használt anyagok mennyire hozzáférhetőek a nyilvánosság számára. „A két részből álló Zöld könyv első része a szerzői és szomszédos jogok tulajdonosainak kizárólagos jogaira vonatkozó kivételek általános problematikáját tárgyalja. A második részt a tudás terjesztése szempontjából legfontosabb kivételekhez és korlátozásokhoz kapcsolódó kérdéseknek szenteli, valamint annak a kérdésnek, hogy a digitális terjesztés korszakában szükség van-e a kivételek újragondolására.”⁹⁶ Ezt követően a Bizottság (2008.01.03.) konzultációs eljárást indított el az európai *online tartalomszolgáltatásban* rejlő lehetőségek fejlesztése és egy *egységes szabályozás megteremtése* végett. Azt kívánták elérni, hogy minél több zenei anyag, film, tévéműsor és játék váljon gyorsan és könnyen elérhetővé a felhasználók számára az interneten, a mobiltelefonokon és egyéb telekommunikációs eszközökön keresztül. Még ebben az évben megkezdődtek a tárgyalások a *szerzői jogi jogsértések* (mint pl. kalózkodás, *illegális letöltések*) visszaszorításáról, valamint a Parlament elkezdte vizsgálni, hogy miként lehetne visszaszorítani a letöltéseket és fájlcseréket,⁹⁷ mivel ezek komoly problémák és jelentős károkat okoznak napjainkban.

---

⁹⁵http://www.cco.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=255:az-internet-nyitottsagat-biztosito-alapelvek-&catid=37:hirek-a-web-vilagabol, Letöltés ideje: 2011.05.03.

⁹⁶ Lásd Az Európai Unió Hivatalos lapja, 2009.09.22.

⁹⁷ Jogi Fórum: <http://www.jogiforum.hu/hirek/25285#axzz1MbMJb7Tl>, Letöltés ideje: 2011.04.30.

F) Védjegy

Az Európa Parlament és Tanács 2008-ban fogadta el a védjegy oltalomról szóló 2008/95/EK irányelvet, 2008-ban fogadta el az EU, amellyel biztosítja e terület jogszabályi hátterét. Az irányelv 5. cikke szerint, a védjegyoltalom a jogosult számára *kizárólagos jogokat* biztosít *azonosság és összetéveszthetlenség ellen*, a jó hírű védjegyeket pedig eltérő termékekre sem lehet alkalmazni. Az irányelv normáit a tagállamok beépítették a saját jogrendszerükbe.⁹⁸ Az internet térhódításával párhuzamosan ugyanakkor *egyre több online visszaéléssel találkozhatunk*, mivel *domainnévvel*, illetve *metaadatok használatával* is el lehet követni védjegybitorlást. E témakörben új kérdéseket vetnek fel az egyelőre még nem kodifikált védjegycsalád, sorozatvédjegy fogalmak, amelyekre csak joggyakorlat van. Eszerint: „*Védjegycsaládnak* nevezzük a megjelölések egy csoportját, amely közös megkülönböztető képességgel rendelkezik, és ennek folytán a fogyasztó nemcsak az egyes védjegyeket, hanem az egész védjegycsaládot köti egy adott jogosulthoz. Akkor is lehet szó védjegycsaládról, ha a védjegyek egyenként nem lennének hasonlóak, de összességében a fogyasztó arra gondolhat, hogy egy adott védjegycsalád újabb eleméről van szó.”⁹⁹ Megjegyzendő azonban, hogy a védjegycsalád és a jó hírnév eltérő fogalmak. „*A jó hírnév bizonyítása komplikált, nem elég ugyanis a nagyfokú használat bizonyítása. Érdeemes marketing-adatokat becsatolni, melyek bizonyítják, hogy az információ nagyszámú emberhez eljutott, így alakult ki a jó hírnév megállapításához szükséges fogyasztói tudattartalom.*” A megoldás természetesen az lenne, ha kodifikálnák a védjegycsalád fogalmát, és így egyértelmű lenne a hozzá kapcsolódó többletvédelem is,¹⁰⁰ ezért központi kérdések ezek az EU jogi fórumain.

G) Adatvédelem

Az adatvédelem az „EU kulcsfontosságú vezérelvévé és az EU több tagállama jogrendszere fejlődésének hajtóerejévé válik” - áll az Európai Unió Alapjogi Ügynökség (European Union Agency for Fundamental Rights) európai adatvédelmi hatóságokról szóló jelentésében. A 2010 végén közzétett jelentés az adatvédelem, mint *alapvető jog* területén elemzi a nemzeti adatvédelmi *felügyelő szervek* szerepét, értékeli hatékonyságukat, működésüket és függetlenségüket.¹⁰¹ A jelentés megállapítása szerint az EU adatvédelmi rendszerében az a legfőbb szerkezeti probléma, hogy *hiányzik* több adatvédelmi felügyelő

---

⁹⁸ Jogi Fórum: uo.

⁹⁹ Jogi Fórum: uo.

¹⁰⁰ Jogi Fórum: uo.

¹⁰¹ Jogi Fórum: uo.

szerv esetében a *függetlenség*. Ennek számos adatvédelmi hatóság esetében az alacsony létszám- és a forráshiány az oka, máshol pedig a korlátozott hatáskör okoz gondot. További gondot jelent, hogy nem alkalmaznak az *adatvédelmi jogszabályokkal való összhang megteremtésénél „kemény” eszközöket*, és ezeket nem kényszerítik ki. Mindez alááshatja az adatvédelmi jog hitelességét.¹⁰²

Az égetően fontos adatvédelmi reform kezdetét jelölte, hogy az Európai Unió 2013-ban új szabályok elfogadását javasolta az adatlopás vagy illetéktelen adatfelhasználás áldozatává váló vállalkozások védelmében.¹⁰³ Az Európai Bizottság meglátása szerint, az új szabályok azoknak a vállalkozásoknak a helyzetén tud javítani, amelyek az értékes információk ellopása vagy illetéktelen felhasználása folytán kárt szenvednek. Célja, hogy ilyen esetben a nemzeti bíróságok egyszerűbben járhassanak el, a sértettek pedig könnyebben kaphassanak kártérítést. Ezen kívül a Bizottság az egész Európai Unióban egységesíteni kívánta az *üzleti titok meghatározását*.¹⁰⁴ Az Unió 19 éves adatvédelmi szabályait¹⁰⁵ sürgősen módosítani kellett annak érdekében, hogy választ nyújthassanak az új információs technológiák és a globalizáció kihívásaira. Az adatvédelmi szabályok gyökeres átalakítása során született döntés három fő összetevőre terjed ki.

a) Az EU-n kívüli országhoz irányuló *adatátadás engedélyeztetése* - Az uniós polgárok személyes adatainak védelmére szolgáló erősebb biztosítékokról, amelynek folytán az adatok tulajdonosai jobban érvényesíthetik az adataik fölötti ellenőrzést. Ezzel erősebb védelmet kívántak biztosítani az uniós polgároknak a megfigyelésekkel szemben. Ezért amennyiben egy vállalat (pl. keresőcég, közösségi oldal, felhőszolgáltató) uniós polgárnak bármilyen személyes adatát EU-n kívüli országnak szeretné átadni, az adattovábbítás előtt, ehhez engedélyt kell kérnie a tagállam nemzeti adatvédelmi hatóságától, valamint az érintett személyt is értesítenie kell.

---

¹⁰² Jogi Fórum: uo.

¹⁰³ Egy közelmúltbeli felmérés szerint az elmúlt tíz évben a vállalatok egyötödétől próbálták meg üzleti titkot lopni, és a jelenség egyre gyakoribbá válik. Ennek magyarázata többek között a kiélezett globális versenyben és a digitális technológiák egyre elterjedtebb használatában keresendő. In: Ügyvédi Kamarai hivatalos tájékoztató, 2013. december 19.

¹⁰⁴ Az üzleti titok védelmének megerősítése az Európai Unióban, Ügyvédi Kamarai hivatalos tájékoztató, 2013. december 19., Lásd részletesen, In: <http://www.pbkik.hu/hu/enterprise-europe-network/cikkek/az-uzleti-titok-vedelmenek-megerosítése-az-europai-unióban-66755>, http://ec.europa.eu/internal_market/iprenfor_cement/trade_secrets/index_en.htm#maincontentSec1, <http://ec.europa.eu/news/business/131128>, Budapesti Letöltés ideje: 2015.01.20.

¹⁰⁵ EU adatvédelmi normái:

- a) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló, 1995. október 24-i 95/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv;
- b) a környezeti információkhoz való nyilvános hozzáférésről és a 90/313/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. január 28-i 2003/4/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv;
- c) a közzétett információk további felhasználásáról szóló, 2003. november 17-i 2003/98/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv;
- d) a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés keretében feldolgozott személyes adatok védelméről szóló, 2008. november 27-i 2008/977/IB tanácsi kerethatározatban új elemként jelenik meg büntügyi együttműködés normái.

b) *Elrettentő bírságok* - A szabályszegő vállalatokkal szemben kiszabható büntetés összegét az éves globális forgalmuk öt százalékának megfelelő, de legalább 100 millió eurós bírságra emelték.

c) *Adatbiztonság* növelése az interneten - Az új szabályok biztosítják a személyes adatok törlésének jogát és keretek közé szorítják a profilalkotást.¹⁰⁶ A vállalatoknak egyértelműen és közérthetően kell megfogalmazniuk, milyen módon garantálják a felhasználók magánéletének tiszteletben tartását, és bármely személyes adatot kezelő szolgáltatónak ehhez előzetesen meg kell szereznie az adattulajdonos megfelelő tájékoztatás után adott, önkéntes és konkrét hozzájárulását.

Az adatvédelmi csomag két fő részből áll. Az általános rendelet az uniós személyes adatkezelés nagy részét (mind a nyilvános adatforgalom, mind a magánszektor területén) lefedi. Másik részében pedig a bűncselekmények megelőzése, felderítése és a bűnüldözés, illetve a büntetés-végrehajtás során kezelt adatokkal foglalkozik¹⁰⁷ az irányelv.¹⁰⁸

Az EU-ban az adatvédelem intézményi reform megvalósulása után, a folyamatos technológiai fejlődés szükségessé teszi az ezzel párhuzamos jogalkotást.

H) Kommunikációs jog az egyéb jogterületeken

Az EU által szabályozott egyéb jogterületeken is megjelenik a kommunikációhoz való jog, amelyre az alábbi példákkal utalok.

a) *Versenyjog* szorosan kapcsolódik kommunikációs joghoz, hisz a *kommunikációs ágazat versenyszereplőire* (kommunikációs szolgáltatók, médiapiaci szereplők, etc.) is érvényes szabályokat tartalmaz. A versenyjog szabályozás alapjai¹⁰⁹ már az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Római Szerződésben (1957) megjelennek. A Szerződés 3. cikkelye rendelkezik: a *négy alapszabadság* (áru, szolgáltatás, tőke, személyek szabad mozgása) megvalósulásáról; a *szabad verseny* megóvásáról, a közös vámtarifa és kereskedelempolitika bevezetéséről (eltörli a vámokat és a mennyiségi korlátozásokat); a *jogharmonizációról*; valamint létrehozza az Európai Szociális Alapot és az Európai Beruházási Bankot. A 85. cikke rögzíti, hogy tilos a vállalatok közt olyan megállapodás és összehangolt magatartás, melynek célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny akadályozása, korlátozása vagy torzítása, és amely alkalmas a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására. Ez a

¹⁰⁶ pl. amikor elemzik vagy előrevetítik egy ember munkahelyi teljesítményét, gazdasági vagy földrajzi helyzetét.

¹⁰⁷ A személyes adatokat a bűnüldözési szervek is egyre gyakrabban gyűjtik.

¹⁰⁸ Európai Parlament: Adatvédelmi Irányelvtervezet, In: <https://hirkozpont.magyarország.hu/hirek/ep2.html>, Letöltés ideje: 2014.03.13.

¹⁰⁹ A versenyjog a versenypolitikában alkalmazott jogi normákat, a kialakult joggyakorlatot, és intézményi hátterét egyaránt tartalmazza.

közösségi *kartelljog* alapja. A monopol helyzetben lévő vállalatok visszaéléseivel szemben, a 86. cikkely konkrétan rögzíti, hogy „A közös piaccal összeegyeztethetetlen és tilos a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés a közös piac területén vagy annak egy jelentős részén akár egy, akár több vállalat által, ha ez alkalmas a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására. Ez a visszaélés különösen a következő formákban valósul meg: méltánytalan beszerzési vagy eladási árak, egyéb üzleti feltételek közvetett vagy közvetlen kikényszerítése; a termelésnek, a forgalmazásnak vagy a műszaki fejlesztésnek a fogyasztók hátrányára történő korlátozása; azonos ügyletek esetén eltérő feltételek előírása a különböző kereskedelmi partnerekkel szemben, hogy azok így hátrányos versenyhelyzetbe kerüljenek; a szerződés megkötésének olyan többletszolgáltatásokhoz kötése a szerződő felekkel szemben, amelyek sem természetüknél fogva, sem a kereskedelmi szokások szerint nem állnak kapcsolatban a szerződés tárgyával.”

b) A *büntető jog* terén kiemelendők a tisztességes eljáráshoz való jog kapcsolatában megjelenő, új *kommunikációs jogosítványok* biztosítását garantáló irányelvek. Ezek rendelkeznek a büntetőeljárásban a bűncselekmények felderítése során használt személyes adatok védelméhez,¹¹⁰ a tájékoztatáshoz, a tolmácsoláshoz és fordításhoz, az ügyvédi segítség igénybevételéhez, valamint a letartóztatást követő *kommunikációhoz való jogról*.¹¹¹

c) Az EU 2005-ben meghirdette a *CSR* évét, ezzel előmozdítva a vállalatok *társadalmi felelősségvállalását*, majd 2011-ben elfogadta a *CSR* direktívát, amely definiálja a *CSR* fogalmát, nevesíti a területeit, szól a fenntarthatóságról és egyúttal kötelezéseket is megfogalmaz a gazdasági vállalkozások számára.

2.6 A kommunikációs jog magyar alkotmányi jogfejlődésének főbb állomásai

Hazánkban a kommunikációs jog közjogi fejlődését jogtörténeti szempontból két fő korszak jellemzi. A történeti alkotmány (honfoglalástól a II. világháborúig) és a kartális alkotmány (Magyarország első alkotmányától napjainkig) időszaka, amelyek eltérő jegyeket viselnek magukon.

2.6.1 A kommunikációs jog megjelenése a történeti alkotmányban

Az ezeréves alkotmány időszakában már találkozhatunk a kifejezési (kommunikációs) jogok „előfutáraival”, első alapjogi elemeinek megjelenésével, illetve a kor fejlettségi

¹¹⁰ Európai Parlament: Adatvédelmi Irányelvtervezet, In: <https://hirkozpont.magyarorszag.hu/hirek/ep2.html>, Letöltés ideje: 2014.03.13.

¹¹¹ A tisztességes eljáráshoz való jogról. In: Ügyvédi Kamarai hivatalos tájékoztató, 2013. szeptember 23.

szintjének megfelelő társadalmi kommunikációs rendszerrel. Ennek a keresztény, feudalisztikus állami berendezkedés és hatalommegosztási, - gyakorlási mód, valamint az ebből származó kiváltságok adják meg a kereteit.

A kommunikációs jog tradicionális korszakának általános jellemzői.

- A társadalmi berendezkedés meghatározza a kommunikációs jogok fejlődését. A magyar királyság zárt társadalmában *korlátozott* és privilegizált uralkodói-, majd később polgári *nyilvánosság* volt, amelyben az információbirtokosok kizárólag az uralkodó osztály tagjai.

- A kommunikációs jog szabályozásában a korlátozás dominanciája tükröződik. Normáiban markánsan a korlátok, tilalmak (tiltott gondolatok, vallások üldözése), felelőségek, szankciók jelentek meg egészen a XVIII. századig. A felvilágosodás korára tehető a jogosultságok első egzakt deklarációja.

- A médiumok, a kommunikációs formák (döntően a verbális kommunikációhoz) és eszközök (tárgyi eszközökhöz, használati, illetve természeti tárgyakhoz köthető) nagyon kezdetlegesek (pl. a kereskedelemben még csak „eladáshelyi reklámról”, személyes meggyőzésről beszélhetünk), amit később a médiaforradalmak hatására megjelenő új médiumok lehetősége (pl. hirdetések) bővített, de *közjogi elemei* (pl. a szólás -, a sajtószabadság) csak a XIX. században jelennek meg.

- Jogforrásai közt a legnagyobb súlyt az erkölcs, az etika (pl. tisztesség) és a vallás (non ius) képviselték, a szokásjog,¹¹² a privilégium (kiváltság), majd a különböző sarkalatos törvények által alkotott történeti alkotmány¹¹³ (ius) mellett. A kommunikációs jogok első közjogi elemei az 1848-49. évi polgári *forradalom alapjogi vívmányai*ként jelentek meg.

A kommunikációs jog történeti alkotmányozás időszakának fontosabb közjogi fejlődésre utaló jogalkotási eredményei az alábbiak.

- A magyar alkotmányfejlődés illetve a kifejezési (kommunikációs) jogok kezdete egészen Összerződésig (Vérszerződés) vezethető vissza. A Vérszerződésből olyan elvek (mint pl. a nemzetszuverenitás elve, ennek értelmében mindenkinek joga és kötelezettsége, a *közügyekben való részvétel*) származtathatóak, amelyek végigkísérik a magyar alkotmányfejlődést. Az államalapítás hatalommegosztási és - gyakorlási módja is sajátos

---

¹¹² A legrégebbi és a legfontosabb jogforrása a szokásjog, amely olyan ismétlődő eljárásmoddként, - döntések és cselekvések sorozataként - határozható meg, amely a fennálló erkölcsi renddel összhangban lévő magatartási, együttélési szabályokat eredményeznek. Vö.: A történeti alkotmány - Magyarország ősi alkotmánya. (Szerk.: Zétényi Zsolt) Magyarországi Kulturális Egyesület, Budapest 2010

¹¹³ Trócsányi László: Magyarország alaptörvényének létrejötte és az alaptörvény vitatott rendelkezései. Lásd In: http://kommentar.info.hu/iras/2011_4/magyarorszag_alaptorvenyenek_latrejotte_es_az_alaptorveny_vitatott_rendelkezesei. Letöltés ideje: 2015.01.14.

választási (pl. a főhatalom, a fejedelmi tisztség választás jellegű keletkeztetése) illetve tájékoztatási formákat eredményezett.

- István törvényei az első komoly jogalkotási tényezők voltak, amelyek kialakították a keresztény jogrendet. A büntető jellegű, ugyanakkor komoly szakrális és erkölcsi tartalommal bíró királyi törvények megteremtették a latin írásbeliséget, a keresztény világnézetet, vallásgyakorlást, az oktatás és művelődés alapintézményeit. A törvényhozásnak¹¹⁴ kialakult rendje volt, amelynek során megjelentek a *véleménynyilvánítási* -, és konzultatív *fórumok*,¹¹⁵ valamint azok közzétételének, nyilvánosságra¹¹⁶ hozatalának formái. Két törvénykönyv több cikkelyében pedig megjelennek kommunikációs jogi vonatkozások (pl. lelkiismereti szabadság; hírnév, becsület, méltóság védelme; nyilvánosság; becsületsértés, rágalmazás, gyalázkodás; tévedésbe ejtés, téves informálás (tájékoztatás); személyi szabadság [22. cikk]; tisztességes eljárás [24. cikk]; névviselés [26. cikk]).¹¹⁷

- Az Aranybulla (1222) 31. pontja elsőként deklarálja az ellenállási jogot (*ius resistendi*).¹¹⁸ A Tripartitum¹¹⁹ (1514) biztosította a nemesség *politikai joggyakorlását*, politikai érdekeit, kiváltságait, és a jogvédelmet a népre (*populus*) is kiterjesztette.¹²⁰ A Hármaskönyv is kodifikálta az ellenállási jogot, amely a hatalom kontrollját, az elégedetlenség kifejezését tette lehetővé,¹²¹ ezzel alkotmányjogilag megteremtette a jogalapot a későbbi felkelésekhez, szabadságharcokhoz.

- A 1848. évi szabadságharc alatt számos reformtörvényt fogadtak el, amelynek célja az alapjogok rögzítése, a feudális viszonyok felszámolása és az abszolutizmusról az alkotmányos jogállamra való áttérés,¹²² és ezzel a polgári parlamentáris berendezkedés megteremtése. Az Áprilisi törvények már deklarálták *szólás- és sajtószabadságot*,¹²³ a vallásszabadságot (bevett keresztény felekezetek egyenjogúságát), a népet politikai jogokkal (pl. választójoggal) ruházták fel, valamint megszülettek a *nemzet* önazonosságát adó *szimbólumok* (pl. nemzeti szín, címer). Nagy hiányosság volt, hogy a törvényi rendelkezések egy része diszkriminatív

¹¹⁴ Akárcsak királyi végzéseknek, a királyi tanács határozatainak, vagy a bírói szokásnak (szokásjog).

¹¹⁵ István a dekrétumait (oklevelek) a királyi gyűléssel történő tanácskozást követően hozta meg.

¹¹⁶ Az összesereglett nép előtt hirdették ki.

¹¹⁷ http://hu.wikisource.org/wiki/I._István_magyar_király_törvényei, Letöltés dátuma: 2013.09.05.

¹¹⁸ A polgároknak jogában áll fegyverrel is kényszeríteni az ország törvényeinek, a bulla rendelkezéseinek betartására anélkül, hogy ezzel felségsértést követnének el.

¹¹⁹ „Tripartitum opus iuris consuetudinarii inclyti regni Hungariae” - „Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve”

¹²⁰ „Én mindenkinek egyformán, személyi kedvezés nélkül tartozom igazságot szolgáltatni és nem tagadhatom meg, hogy az azt keresőnek megadjam [...]”

¹²¹ Vö.: A történeti alkotmány - Magyarország ősi alkotmánya. (Szerk.: Zétényi Zsolt). Magyarországért Kulturális Egyesület, Budapest 2010

¹²² Werner Ogris: A 200 éves OPTK honoris causa doctor et professor-i székfoglaló előadás. PTE ÁJK Jogtörténeti Tanszék kiadványai 12. szám, Pécs 2012. 6. o.

¹²³ Az 1848. évi XVIII. törvénycikk a sajtószabadság biztosítékául úgy rendelkezik, hogy „gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közzéteheti és terjesztheti.” A terjesztés szabadságának deklarálásával, már utal az információszabadság egyik elemére.

jellegű volt, nem kollektíve az egész népnek biztosított egyenlő jogokat,¹²⁴ a nemzetiségek nem kaptak egyenjogúságot, a politikai jogaikat csak mint egyén gyakorolhatták. Ugyanakkor ezek - az alkotmányi jogfejlődését meghatározó - sarkalatos törvények lerakták a későbbi modern, polgári társadalom alapjait.

- A Tanácsköztársaság alkotmánya (1919) megfogalmazta a valódi polgári demokrácia feltételit. A népet felruházta a törvényhozó-, végrehajtó- és bírói hatalommal, és megfogalmazta az egyenjogúságot, eltörölve az előjogokat. A törvények, rendeletek bevezették az *általános választójogot*, a *véleménynyilvánítás szabadságát* és új típusú szociális jogokat. Rövid hatályossága folytán nem tekinthető alaptörvénynek, mert nem realizálódott, de a kommunikációs jog terén, a kor társadalmi igényeit szimbolizálta.

Hasonlóan nem tekinthető alaptörvénynek az 1946. évi I. törvény (ideiglenes „kisalkotmány”),¹²⁵ amelynek kiemelt érdeme, hogy már preambulumban releváns értékeket, az alkotmányosság legfőbb elemeit (a nemzeti önrendelkezés; a demokratikus államrend és köztársasági államforma; a törvényesség, egyenlőség biztosítása, a tulajdonhoz, a személyi biztonsághoz, a munkához és méltó emberi megélhetéshez, a szabad művelődéshez való jog), a legfontosabb *alapjogokat* (az ember elidegeníthetetlen jogai és a békés együttélés, együttműködés; a személyes szabadság) köztük a kommunikációs jogokat (a gondolat és a vélemény szabad kinyilvánítása; a szabad vallásgyakorlás; az egyesülési és gyülekezési jog; az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog; a társadalmi részvétel joga) hangsúlyozta.¹²⁶

- A kommunikációs jog a magánjogi normaalkotásban is mindvégig - de leginkább a sajtó, a kereskedelemi¹²⁷ és a büntető jogban¹²⁸ - jelen volt.¹²⁹

---

¹²⁴ A nemesség, papság megtarthatta jogait, és választójogot kaptak azok a 20. életévüket betöltött férfiak, akik legalább 300 forintértékű telekkel, házzal, vagy birtokkal rendelkeztek, illetve kézművesként, kereskedőként, vagy gyárosként dolgoztak, és saját műhellyel rendelkeztek, továbbá legalább egy segédjük volt. Választójoga volt az értelmiségieknek (mérnök, tanár, ügyvéd, stb.), vagyonos polgárságnak is (cenzus).

¹²⁵ E jelzőt Kukorelli István használja. In: Kukorelli István Tradíció és modernizáció a magyar alkotmányjogban. Századvég, Budapest 2006

¹²⁶ Kukorelli István: „Miért nem figyeltek a tűzoltókra?” Mérlegen az Alaptörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013. 56. o.

¹²⁷ Kiemelt szerepet játszik a liberális szellemiséget képviselő 1914. évi sajtótörvény, mely a 1848-as sajtószabályozás helyébe lépett.

¹²⁸ A Csemegi Kódex (Büntető Törvénykönyv 1878. évi V. törvénycikk) például kimondta a személyes szabadságot és sérthetlenséget, a 172. § (2) bek. büntetni rendelte azt, „aki valamely gyülekezeten nyilvánosan, szóval, vagy aki nyomtatvány, irat, képes ábrázolás terjesztése vagy közszemlére kiállítása által valamely osztályt, nemzetiséget vagy hitfelekezetet gyűlöletre a másik ellen izgat.” Az 1921. évi II. törvénycikk 8. §.- a már bünteti a magyar állam vagy nemzet ellen gyalázkodó kifejezést. Az 1946. évi VII. törvénycikk az állam és az állampolgári szabadság elleni lázítás és izgatás tényállásait is bevezette, majd a 1948. évi XLVIII. törvénycikk a rágalmozást kiegészítette a nemzeti, nemzetiségi és felekezeti érzület büntetőjogi védelmével. A rendszerváltó alkotmányozást követően, kiemelten fontos a 30/1992. (V.26.) AB határozat.

¹²⁹ Mint pl. a vallás szabad megválasztásáról és gyakorlásáról 1895-ben született törvényt; a sajtóról szóló 1914. évi törvényt; a 1920. évi kereskedelmi törvényt. A Horthy-korszak idején azonban bevezették a cenzúrát, (1912. évi törvény 63. törvénycikk), továbbá szigorították az újságárúsító engedélyeket. Ezt a rendszert a „bethleni konszolidáció” ideiglenesen

2.6.2 A kommunikációs jog jelenléte a kartális alkotmányokban

A kartális alkotmányozás időszaka radikális előrelépést hoz a kommunikációs jogok kodifikációjában. Modern alkotmányaink a nemzetközi egyezményekhez és EU alapjogi rendszeréhez igazítják közjogi berendezkedésünk (alaptörvényünk) alapjogi katalógusát.

A kommunikációs jog modern (újkor) korszakának általános jellemzői.

- A kommunikációs alapjogok katalógusának alkotmányos jogfejlődése szorosan *összefonódik a kontinentális joggal*.
- A II. világháború sokkját követően a közjogi elemek alkotmányi fejlődését jelzi, hogy a kommunikációs alapjogok elfogadása és deklarálása hazánkban is megtörtént, de gyakorlásuk jogállami feltételei és garancia rendszere csak a *XX. század végére alakult ki*.
- A kommunikációs jogok korlátozásának dominanciáját a *védelmi jelleg* erősödése váltotta fel.
- Jogforrási rendszerében *minden típusú* jogi és társadalmi *normacsoport* megtalálható, de a hangsúly áthelyeződött a sarkalatos törvények részletszabályaira, és a magánjogi szabályozásra.
- Az információs társadalomban a nyílt társadalmi berendezkedés igénye, a többszintű *nyilvánosság* minél szélesebb térnyerése, a médiumok megsokszorozódása („új médiumok” mindenhova „beették magukat”) az alkotmányi és törvényi szabályozás szükségességének a kereteit átalakítják. Alkotmánybíróság 18/2000. (VI.6.) határozatban fejtette ki, hogy „a társadalmi, politikai fejlődés jelen korszakának nagyhatású jelensége a nyilvánosság minden korábbit meghaladó mértéke. E nyilvánosságot a táv-, tömeg-, és multikommunikáció folytonosan bővülő technikája, korábban elképzelhetetlen eszközei és módjai, a tájékozódás, a tájékoztatás, a befolyásolás lehetőségei és ténylegesen alkalmazott formái határozzák meg. Ez az első megközelítésben a hamis információkkal szembeni védekezés eszközeinek erősítését indokolja.”¹³⁰
- E korszak különös jellemzője,¹³¹ hogy már egyre nagyobb nyilvánosságot kapnak a kommunikációs jogokkal való visszaélések (egyéni, szervezeti, államhatalmi) megjelenési formái. A nemzetközi emberi jogi és az európai uniós szervezetek is deklaráltan küzdenek ezek ellen.¹³²

---

enyhítette, azzal, hogy a sajtóalap központosítását elrendelte és a főispánokra bízta vidéki lapok irányítását. Vö.: Sári János: Alapjogok. Alkotmánytan II. Osiris Kiadó, Budapest 2000

¹³⁰ 18/2000. (VI.6.) AB határozat

¹³¹ Ádám professzornak „A posztdemokrácia főbb jellemzőiről” szóló gondolatai összefoglalóan bemutatják a mai kor alkotmányos jogállami demokrácia gyakori jellemzőit. Lásd In: Ádám Antal: Bölceletek, vallások, jogi alapértékek. MTA-PTE, Kódex Nyomda, Pécs 2015. 398-402 o.

¹³² Lásd részletesen pl. az EU online és offline kifejezés szabadságról szóló iránymutatás e tárgyú rendelkezéseit.

A kommunikációs jog kartális alkotmányozás időszakának fontosabb közjogi fejlődésre utaló jogalkotási eredményei a következők.

- Magyarország első kartális alapokmánya az 1949. évi XX. törvény¹³³ volt, amely a szocialista világnézet szovjet típusú, egypártrendszerű népköztársaság („minden hatalom a dolgozó népé”) alapelveit tartalmazta. A demokratikus alapjogok is bekerültek az alkotmányba, mint *választójog, a gyülekezés*-,¹³⁴ *a vallás-, és a sajtószabadság*,¹³⁵ illetve a véleménynyilvánításnál szűkebb *szólásszabadság*. Deklarálta a diszkrimináció tilalmát, a törvény előtt egyenlőséget, és egyenlő állampolgári jogokat. Megjelentek az oktatási, kulturális és szociális jogok. Az alkotmányt többször módosították,¹³⁶ azonban lényegét tekintve semmi nem változott, a valós életben a cenzúra és a diktatúra jellemezte e korszakot. Az alkotmány kommunikációs alapjogi rendelkezései egyáltalán nem vagy csak látszólagosan teljesültek.

- Gyökeres változást az 1989-90. évi alkotmányozás hozott, amelyre nagy hatással volt a 1949. évi német alaptörvény. A szocialista államberendezkedést és az egypárti diktatúrát, a többpárti demokrácia, a parlamentáris köztársaság, a piacgazdaság váltotta fel. A rendszerváltó alkotmánymódosítások a hatalmi ágazatokat elválasztotta, az *Alkotmánybíróságot* felállította, és biztosította a szabad választásokat. Az egyik legfőbb eredménye a demokratikus jogállam értékrendjét megjelenítő alapjogi katalógus létrejötte.¹³⁷ A nyilvánosság jogi garanciarendszere élén a klasszikus szabadságjogokkal.¹³⁸

Az alkotmány - a nemzetközi normákra utalva - az általános rendelkezések közt rögzítette, hogy „a Magyar Köztársaság jogrendje elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.” (Alk. 7.§ (1) bek.) E szakasz garantálta a nemzetközi dokumentumokban rögzített *emberi*-,

---

¹³³ Hazánkban 1938-ban jött létre a Sajtókamara. Ezt a 1946. évi alkotmányozás követte. A második köztársaság 1946. évi I. törvényekké csak a véleménynyilvánítás szabadságáról rendelkezett.

¹³⁴ Az 1985-ben elfogadott gyülekezési jogról, az egyesülési jogról (már tartalmazza a pártalapítás lehetőségét) és a vallás- és lelkiismereti szabadságról szóló törvények már jelezték a diktatúra felpuhulását, amely egy új időszak kezdetét jelentette.

¹³⁵ Ugyanakkor a 11.290/1947. (IX.23) számú, majd a 26/1959. (V.1.) számú kormányrendeletek megszüntették a sajtószabadságot, a sajtótermékek kiadását, terjesztését állami engedélyhez kötötték. De még az első, 1986. évi I. szocialista sajtótörvény is fenntartotta az állami beavatkozást, egészen a rendszerváltó alkotmányozásig.

¹³⁶ Az 1972. évi I. törvény átfogó alkotmányreformja során elhelyezést nyertek az alkotmányba a nemzetközi szerződésekben rögzített emberi jogok. Az 1983. évi II. törvény létrehozta az Alkotmányjogi Tanácsot, mely a jogszabályok és a jogi iránymutatások alkotmányosságát kontrollálta. Az 1985. évi VI. törvény a parlamenti mandátum idejét 5 évvé módosította. Az 1987. évi XI. törvény szabályozta a jogalkotás rendjét, eszerint az Országgyűlés a törvényhozási tárgyak felsorolásával korlátozta az Elnöki Tanács rendeletalkotási jogkörét. A törvények közül fontos kiemelni a változásokat már jelző, a sajtóról szóló 1986. évi II. törvényt, mely kimondta, hogy a Magyar Népköztársaság Alkotmánya biztosítja a sajtószabadságot. Mindenki joga van a sajtó útján közölni nézeteit, alkotásait, amennyiben azok nem sértik a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendjét. A sajtótörvény megfogalmazta a tájékoztatáshoz való jogokat, kötelezettségeket, valamint egyes korlátokat is, mint pl. azt, hogy nem sérthet személyhez fűződő jogokat, közérkölcset, titkokat.

¹³⁷ Gálík Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 51. o.

¹³⁸ Fleck Zoltán: A véleménynyilvánítás határai a magyar bírói gyakorlatban. Alkotmány és Jogpolitikai Intézet, Budapest 1996. 6. o.

szabadság-, és kommunikációs jogok érvényesülését hazánkban. Ezt erősítette továbbá az Alkotmány 8.§ (1) bekezdése, mely kimondta: „Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.”

Az első jogállami alkotmány XII. fejezete foglalta össze az egyes alapjogokat, de más fejezeteiben is megjelentek. Az alapjogok érvényesítésének feltételeit, alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó részletszabályokat további törvények határozták meg, melyek az alapvető jog lényeges tartalmát nem korlátozhatták (Alk. 8.§ (2) bek.), és elfogadásukhoz többnyire a jelenlévő képviselők kétharmadának szavazatára volt szükség.¹³⁹ Kiemelt jelentőségű tényező, hogy biztosította az emberi méltóság védelmét, az állampolgárok *jó hírnevének*, valamint a *magántitok és a személyes adatok védelmét* (59.§.). A 60.§. kimondta, hogy mindenkinek joga van *a gondolat, a lelkiismeret és vallás szabadságához*, a 61.§. a szólás helyett a tágabb *véleménynyilvánítást- és a sajtószabadságot*,¹⁴⁰ a 62.§. a *gyülekezés jogot*, a 63.§. az *egyesülési jogot* garantálta. Új elemként jelent meg *a közérdekű adatok megismerésére és terjesztésére vonatkozó alapjog*. Mindezekkel a kommunikációs jogok alkotmányi köre kiegészült, és a gyakorlatban valós tartalmat kapott.

A kommunikációs alapjogok védelme a jogrendszerben több jogalkalmazó szerv tevékenységének eredményeképpen valósult meg. A bíróságok jogalkalmazó tevékenységét az Alkotmány kifejezetten kiterjesztette az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények bíróság előtti érvényesíthetőségére. (Alk.70/K.§.) Biztosította az alapjogvédelem döntő fontosságú intézményét, az alkotmánybíráskodást, amelynek feladata a jogszabályok alkotmányossági szempontú felülvizsgálata volt. Az alapjogok hazai védelmében továbbá fontos szerepet töltött be az országgyűlési biztos intézménye. A biztos feladata¹⁴¹ volt az alkotmányos jogokkal kapcsolatban a tudomására jutott viaszasságok kivizsgálása, vagy kivizsgáltatása, és orvoslásuk érdekében általános illetve egyedi intézkedések kezdeményezése.¹⁴² E jogalkalmazó szervek jogértelmezési gyakorlata meghatározó szerepet

---

¹³⁹E tárgykörbe tartozó törvények:

- a személyes adatok védelméről szóló törvény (Alk. 59.§ (2) bek.);
- a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény (Alk. 61.§ (3) bek.);
- a sajtószabadságról szóló törvény (Alk. 61.§ (3) bek.);
- a közszolgálati rádió, televízió és hírügynökség felügyeletéről, valamint vezetőinek kinevezéséről (Alk.61.§. (4) bek.);
- a kereskedelmi rádió és televízió engedélyezéséről szóló törvény (Alk. 61.§. (4) bek.);
- a tájékoztatási monopóliumok megakadályozásáról szóló törvény (Alk. 61.§. (4) bek.);
- a gyülekezési jogról szóló törvény (Alk. 63.§. (3) bek.);
- az egyesülési jogról szóló törvény (Alk. 63.§. (3) bek.).

Lás In: Nagy PR könyv (főszerkesztő: Szeles Péter), Management Kiadó, Budapest 2006. 2. 31/4 2.

¹⁴⁰ Az 1986. évi sajtótörvény a rendszerváltás után is hatályban maradt, amelyet módosítottak illetve több rendelkezését az Alkotmánybíróság semmisítette meg (pl. 20/1997. (III.19.) AB hat.).

¹⁴¹ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. tv. 1.§.-a szerint.

¹⁴² Gálík Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 67. o.

játszott a kommunikációs jogok - pl. a véleménynyilvánítás szabadsága, a sajtószabadság, az információs szabadság - érvényesülése terén, melyek a legtágabb értelemben vett társadalmi kommunikációt szolgálják.¹⁴³ A kommunikációs jogok – a közjogi rendelkezése mellett - számos alsóbb fokozatú jogi normája is született,¹⁴⁴ amelyekre jelentős hatással volt EU-ban lépésünk feltételeként előírt, kötelező jogharmonizációs kodifikáció.

• A 2010-ben a „rendszerátalakító” jogalkotással és alkotmányozással jelentős változások kezdődtek a kommunikációs jog szabályozásában. A 2012. évtől hatályos új Alaptörvényünk (*Húsvéti alkotmány*), a Médiatörvény, a Médiaalkotmány, az Infótörvény, a Választási törvény, az egyházi törvény és más kommunikációs tárgyú vagy kihatású új sarkalatos törvény látott napvilágot, amelyek sok vitát váltottak ki mind hazai, mind nemzetközi¹⁴⁵ viszonylatban. Egyes kutatók szerint az alapjogok, köztük a kommunikációs jogok, valamint az állami berendezkedés tekintetében visszalépést, mások szerint előrelépést jelent az új alaptörvény. Mindenesetre, a törvényhozás és a társadalmi diskurzus középpontjába kerültek a

¹⁴³ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest 2002. 4. o.

¹⁴⁴ 1992. évi LXIII. törvény - a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról. Az adatvédelmi törvény meghatározta a személyes adatok kezelését, továbbítását, a titkok körét, a Közfeladatot ellátó szervnek a közvélemény gyors, pontos tájékoztatási kötelezettségét. 1995-ben az Országgyűlés megválasztotta Majtényi Lászlót az első adatvédelmi biztosnak, akit 2008-ban Jóri András követett. Mindezekkel lehetővé tették az információs szabadság helyes működését, garanciális elemeinek fejlődését. Új alaptörvényünk azonban e biztos jogintézményét megszüntette, helyette 2012-ben felállították a Nemzeti Adatvédelmi és Információ Hatóságot, amely hatósági, jogvédelmi és szankcionálási jogkörrel egyaránt bír. Lásd részletesen az Infótörvényt.

1995. évi CXIX. törvény - rendezi a közvetlen üzletszerzés, a közvélemény és tudományos kutatás célját szolgáló adatok kezelésének szabályait [Direct Marketing szabályok].

1996. évi I. törvény - a rádiózásról és televíziózásról - a média szabályozása, kiegyensúlyozott és tárgyilagos tájékoztatás, emberi jogok védelme állt a központjában.

1996. évi LVII. törvény - a versenytörvény szabályozza a jó hírnév védelmét.

1997. évi CLV. törvény - a fogyasztóvédelmi törvény véd a fogyasztói megtévesztése ellen.

1998. évi megalkotása után, 2001. évi I. törvény, majd a 2008. évi, a gazdasági reklámtevékenységről szóló törvény szabályozta: a megtévesztő reklám, összehasonlító reklám feltételei, burkolt reklám; az egyes áruk reklámozási tilalma (pl. dohány, fegyver, gyógyszerreklám).

2001. évi CVIII. törvény - az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről - weboldalak, világháló üzemeltetése, E-mail normái jelentek meg.

2001. évi XCVI. törvény - a reklámfeliratok szabályait rendezi.

2000. évi C. számviteli törvény - rendelkezett a Társadalmi felelősségvállalásról (CSR), a Goodwill mérlegben önálló tételként szerepeltetéséről és apportálható voltáról is (BH 1990/476).

2005. évi XC. törvény - elektronikus információs szabadságról szóló törvény új elemei a jogalkotás, jogalkalmazás nyilvánossága, jogszabály előkészítésben való részvétel lehetősége.

2006. évi lobbitevékenységről szóló törvény az érdekvégyesítési tevékenység folytatásához kapcsolódó jogi követelményeket, technikai, és adminisztratív szabályokat rögzítette.

1999. évi LXXVI. törvény - a szerzői jogi törvény korlátokat állít a személyhez fűződő jogoknak.

A Sport törvényben és ESzCsM rendeletben is megjelenik - a Szponzoráció szabályozása.

Számtalan elsőbrendű jogi és etikai norma is született, mint pl. Minisztériumi, Önkormányzati rendelet és Hatósági szabályok [VJ], Önszabályozás, Etikai Kódex (Gyógyszer-kommunikációs ágazat Etikai kódexe [MAGYOSZ], Gazdasági és Szakmai Szervezetek [MPRSZ, RSZ, MOL] Etikai kódexei, Újságírók Etikai Kódexei [MÚOSZ, MUK, MAKUSZ] vagy Tájékoztatói Szabályzat [PTE].

¹⁴⁵ Lásd pl. a Velencei Bizottság véleményét: CDL-AD(2011)001 on Three Legal Questions Arising in the Process of Drafting the New Constitution of Hungary (2011.03. 28.) és CDL(2011)032 Draft Opinion on the New Constitution of Hungary (2011. 06.06.); vagy az Európa Tanács és az Európai Parlament e tárgyban készült előterjesztéseit (pl. Tavares jelentés), állásfoglalásait, döntéseit a alatt Európai parlament Állampolgári Jogi, Bel-és Igazságügyi Bizottság „Az alapvető jogok helyzetéről Magyarországon: normák és gyakorlatok (az Európai Parlament 2012. február 16-i állásfoglalása alapján) (2012/2130(INI), In: <http://eur-lex.europa.eu> vagy <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0229+0+DOC+XML+V0//HU>, Letöltés ideje: 2015.08.05.

kommunikációs jogok, és ez vitathatatlanul utal kiemelkedő társadalmi szerepükre, valamint a továbblépés és fejlődés lehetőségét is magában hordozza.

Új alaptörvényünk modern, egységes jogállami alkotmány. Elkötelezett a jogállamiság, a demokrácia, a törvényesség és az emberi jogok mellett. *A kommunikációs jogok gazdagságát jelzi*, egyúttal több új pozitív elem is megjelenik (pl. az együttműködés¹⁴⁶ követelménye végigvonul az egész alaptörvényen). Mindezek ellenére számtalan kritika érte. A leggyakrabban megjelent véleményekből kiemelnék néhányat, amelyek a kommunikációs jogok szempontjából is releváns problémafelvetésre mutatnak rá.

- Indokolatlan volt az új alkotmány megalkotása.¹⁴⁷

- Az Alaptörvény elfogadásának módszere¹⁴⁸ és körülményei,¹⁴⁹ a társadalmi párbeszéd és a konszenzus hiánya megkérdőjelezi legitimitását.¹⁵⁰ Rövid időn belüli elfogadása¹⁵¹ és túlgyakori módosítása,¹⁵² vagy az alkotmányellenesnek minősített normaszöveg alkotmánymódosító törvénnyel való elfogadása.¹⁵³

---

¹⁴⁶ Pl. már a Preambulum kimondja: „Az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki.”- hangsúlyozva a közösség szerepét. Az egyéni alapjogok mellett a közösségi felelősség szempontjai is megjelennek.

¹⁴⁷ Sólyom László, a volt köztársasági elnök számtalan nyilvános fórumon kifejtette eme álláspontját. Ezzel szemben Trócsányi László egyrészt a 89-es alkotmány ideiglenes jellegével, és a 2/3-ados parlamenti többség kötelezettségével, másrészt az új kormány azzal a politikai szempontjaival indokolja, miszerint a csalódott közhangulaton új jövőkép felállításával kívánta változtatni, a gyenge állam helyett az erős állam eszméjét célozta meg, valamint a szétesett állami gépezetet, az országot kívánta újjászervezni. Értékelése szerint, „az alaptörvény elfogadásának elsősorban politikai okai voltak, és csak másodlagosak a jogi indokok.” Lásd Trócsányi László: Magyarország alaptörvényének létrejötte és az alaptörvény vitatott rendelkezései. Kommentár - Közéleti és Kulturális folyóirat, Budapest, 2011/4 szám, és http://kommentar.info.hu/iras/2011_4/magyarorszag_alaptorvenyenek_letrejotte_es_az_alaptorveny_vitatott_rendelkezesei. Letöltési idő:2015.08.04.

¹⁴⁸ Ádám és Petrétei professzor egyaránt akként vélekednek, hogy az Országgyűlés alkotmányozó jogosítványainak megszüntetése mellőzhetetlen. Az alkotmányozás szerepét olyan alkotmányozó hatalmi mechanizmusnak kell gyakorolni, amely végső döntését az alkotmányozó népszavazás hozhatja meg. Lásd In: Ádám Antal: Bölcseszettek, vallások, jogi alapértékek. MTA-PTE, Kódex Nyomda, Pécs 2015. 356-357 o., Vö. Petrétei József: Az alkotmányozó hatalomról. Jura 2008. 1. sz.

¹⁴⁹ Az ellenzék az alkotmányozás vitatott legitimitációja okán nem vett részt az alkotmányozásban. Takács Péter meglátása szerint a jogi legitimitáció megkérdőjelezhető. Takács Péter: Az Alkotmány legitimitása, Alkotmánybírói Szemle 2011.1. 58-65. o. Idézi: Trócsányi László: Magyarország alaptörvényének létrejötte és az alaptörvény vitatott rendelkezései. Kommentár 2011. 4. sz.

¹⁵⁰ Sólyom László véleménye szerint: „A mostani alkotmányozás titokban folyt, és elődjénél sokkal kevésbé fejez ki közakaratot.” Lásd részletesen „A határig el kell mennem” c. interjúban. In: Mérlegen az új alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013. 19. o.

¹⁵¹ Herbert Küpper kifejtette, hogy olyan döntéseket, amelyek évtizedekre meghatározóak, nem illik az „egyik percről a másikra hozni.” In: „Hol vagyok én a szövegemben?” c. interjú. Mérlegen az alaptörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013. 95. o.

¹⁵² Alaptörvény öt módosítása: 1. 2012.06.19-én hatályba lépett, az átmeneti rendelkezéseket alkotmányi rangra emelő és a volt köztársasági elnökre is kiterjesztő elnöki javadalmazásról rendelkező szabályok; 2. 2012.11.09-én kihirdetett, a választói névjegyzékkel kiegészített átmeneti szabályozás, melyet később az AB megsemmisített és törölt; 3. 2012.12.21.-én a földtörvényt sarkalatos törvényi szintre emelő rendelkezése; 4. 2013.04.01. az átmeneti rendelkezéseket hatályon kívül helyező és új alkotmányi szabályokat, mint pl. az AB jogkörét, a nemzetiségi és egyetemi autonómiát csorbító rendelkezések; 5. 2013.10.01.-ei a negyedik módosítás kritikákkal érintett részeinek módosítása.

¹⁵³ Herbert Küpper szerint, az alkotmányban tételesen rögzített mérce híján nincs joga ellenőrizni a módosítások tartalmát, így az AB-nek vagy új szabályokat kellene felállítani az alkotmánymódosítások alkotmányosságára vagy minden módosítást alkotmányellenesnek kellene minősíteni, mert a régi állapottal szemben hoz valami újdonságot. „Hol vagyok én a szövegemben?” c. interjú. In: Mérlegen az alaptörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013 91. o.

- A preambulomot (Nemzeti Hitvallás) inkább politikai deklarációként kellett volna elfogadni.¹⁵⁴
- A kommunikációs alapjogok - a 89'-es alkotmány által - deklarált védelem helyett, csak a „biztosítás” követelményét támasztja az állammal szemben.
- A kommunikációs alapjogok (pl. a sajtó-, az információ-, a vallás-, a gyülekezési szabadság) sarkalatos törvényeinek némely új normatívái, szervezeti megoldásai a jogállami jelleget megkérdőjelezi.¹⁵⁵
- A médiamonopóliumok létrejöttét tiltó rendelkezés hiánya az alaptörvényből, amely fontos garanciaelem volt a korábbi alkotmányunkban.
- A különleges jogrend esetén a tömegközlés szabadsága valamennyi (nyomtatott sajtó, rádió, televízió) médiumra kiterjedően korlátozható.
- A véleménynyilvánító népszavazás kikerült az Alaptörvényből.¹⁵⁶
- Az alkotmányjogi panasz intézményének, alkotmányossági vizsgálat indítványozói körének szűkítése.
- Az alaptörvény világnézeti semlegességének hiánya, az állam és egyház viszonyának meghatározása,¹⁵⁷ a támogatott egyházak megkülönböztetése, a vallás- és a lelkiismereti szabadságra is korlátozó hatással van.¹⁵⁸
- A több jogállami és alkotmánybírói elvi tétel maradt ki, mint pl. a hatalommegosztás, a népszuverenitás, a visszamenőleges hatály tilalma,¹⁵⁹ vagy pl. a tisztesség, méltányosság.
- Az Alkotmánybíróság - amely az alkotmányosság „őre” és a hazai szokásjog alkotója, fontos demokráciaépítő eszköz – „politikai fogságba” került hatáskörileg (a 37. cikk 4. bekezdés hatáskör korlátozása folytán), és személyi összetételében (tagjai számának felduzzasztása, politikai elkötelezettsége okán) egyaránt.¹⁶⁰ Az alaptörvény záró rendelkezései közt rögzítette, hogy a hatálybalépése előtt született AB döntéseket hatályon kívül helyezi.¹⁶¹

¹⁵⁴ Kukorelli István: „Miért nem figyeltek a tűzoltókra?” c. interjú. In: Mérlegen az Alaptörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013. 56. o.

¹⁵⁵ A médiaszabályozással kapcsolatos problémák részletesen olvasható In: Buday-Sántha Andrea: A kommunikációs és médiapiac szabályozásának változásai és kihívásai a XXI. században. „XXI. század kihívásai és Magyarország jövőképe” c. Tanulmánykötet, Komárom 2011

¹⁵⁶ Kukorelli István: „Miért nem figyeltek a tűzoltókra?” c. interjú. In: Mérlegen az Alaptörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013. 60. o.

¹⁵⁷ Ádám Antal: Bölcseszavak, vallások, jogi alapértékek. MTA-PTE, Kódex Nyomda, Pécs 2015. 360. o.

¹⁵⁸ Az EU Bíróság az alkotmányi szabályozás és az új egyházi törvény több rendelkezését alkotmányellenesnek diszkriminatívnak minősítette, és kötelezte az államot új egyházi törvény elfogadására.

¹⁵⁹ Kukorelli István: „Miért nem figyeltek a tűzoltókra?” c. interjú. In: Mérlegen az Alaptörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013. 46. o.

¹⁶⁰ Kukorelli István: „Miért nem figyeltek a tűzoltókra?” c. interjú. In: Mérlegen az Alaptörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013 47-48. és 51. o.

¹⁶¹ Az Alkotmány Bíróság az Alaptörvény által hatályon kívül helyezett döntéseit a Marenics ügyben (politikai véleménynyilvánítás tárgyában) hozott, 13/2014. (IV. 18.) AB határozat során állítja helyre, a korábbi döntések megerősítése útján.

- Adatvédelmi ombudsman intézményének megszüntetése, helyette az Információs Hatóság (NAIH) felállítása (vezetőjét a kormányfő nevezi ki).
- A közméltóságok kinevezési idejének jelentős meghosszabbítása politikai egyensúlytalanságot eredményezhet.
- A sarkalatos törvények száma,¹⁶² a felesleges kétharmados törvényhozási tárgyak,¹⁶³ valamint e törvények kétharmados¹⁶⁴ („sarkalatossági záradék”¹⁶⁵ jelzi, hogy a paragrafus minősített vagy egyszerű többségi) volta zavarokat okoz¹⁶⁶ a törvényalkotás és -módosítás rendszerében.¹⁶⁷

A törvényhozó általános - válaszként megfogalmazott - érvelése, hogy Alaptörvényünknek nincs olyan intézménye, amely valamely EU tagállam jogállami alkotmányának nem képezi részét. Ellenben volt olyan kutatói vélekedés, hogy nem az egyes elemekkel van a probléma, hanem azok viszonyával, összefüggésrendszerével és hatásával.¹⁶⁸

A kommunikációs jog alkotmányi kereteit, hatályos alaptörvényi elemeit, ezek jellemzőit és kapcsolódásait részletesen a következő fejezetben tárgyalom.

¹⁶² Összesen 31 sarkalatos törvényről rendelkezik. E tárgyban a 13/2013. (VI.17.) AB határozat kimondja, hogy az Országgyűlés túllépte az Alaptörvényben részére biztosított felhatalmazás kereteit azzal, hogy olyan szabályokat minősített sarkalatos jellegűnek, amelyekre az alkotmány nem adott felhatalmazást.

¹⁶³ Ádám Antal: Bölcseszettek, vallások, jogi alapértékek. MTA-PTE, Kódex Nyomda, Pécs 2015. 356. o.

¹⁶⁴ Patyi András csökkentené az alkotmányos jelentőségű, kétharmados sarkalatos törvények számát, hosszúságát és tárgyköreit. Nyilatkozatának részletei a „Szokatlan idők, szokatlan megoldásokat szülnek” c. interjúban olvasható. In: Mérlegen az Alaptörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013 141. o.

¹⁶⁵ A 31 sarkalatos törvények tárgya igen széleskörű, számtalan alkotmányi intézményt érint.

¹⁶⁶ Kiss László Alkotmánybíró az Alaptörvény 4. módosítása (2013.03.25.) tárgyában hozott 12/2013. (V.24.) AB határozathoz fűzött különvéleményében részletesen kifejti a felmerülő alkotmányozási és alkotmányossági problémákat. Vö.: Az Alkotmánybíróság hivatalos lapja (2013.06.04.), 13. 12. sz. 542 - 566 o.

¹⁶⁷ Kukorelli István: „Miért nem figyeltek a tűzoltókra?” c. interjú. In: Mérlegen az Alaptörvény. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013 53-56. o.

¹⁶⁸ Ekként vélekedett például Shepar professzornő, az amerikai Princeton University Kelet-Európa kutatója.

III. A KOMMUNIKÁCIÓS JOG ALAPTÖRVÉNYI REDNSZERE

III. A KOMMUNIKÁCIÓS JOG ALAPTÖRVÉNYI RENDSZERE

3.1 A kommunikációs jog alapjogi rendszere

A kommunikációs jog normarendszerének gyökereit, Magyarország történeti jogfejlődését alapvetően a nemzetközi egyezmények és EU normák képezik,¹⁶⁹ melyek egyben determinálják hazánk alkotmányi fejlődését, alapjogi rendszerét.

A kommunikációs jogot alkotó és az ahhoz kapcsolódó alapjogok hazánkban is önálló alkotmányos jogként fogalmazódnak meg, de ezek illetve kapcsolódásaik együttes tárgyalása szükséges az összefüggések, és azok hálószerű rendszerének bemutatásához. Az alapjogok illetve azok kapcsolódásainak ún. kommunikációs jogi jellege, azért igényel mélyebb vizsgálatot, mert manapság egyre többször felvetődik a kérdés, hogy mely jogok tartoznak a „kommunikációs alapjogok együtteséhez”.¹⁷⁰ Bármely kifejezés, vélemény, bármely formában magvalósuló megnyilatkozása a kommunikációs jogok illetve kifejezési jogok körébe tartozik-e, illetve annak összetevői, tartalmi elemei alapján kommunikációs jognak minősíthető-e. Tisztázandó, hogy a kommunikációs jog alaptörvényi szinten is önálló, hálószerű rendszert alkot-e? A vizsgálatot indokolja az is, hogy mind a külföldi, mind a hazai jogi szakirodalomban eltérő fogalmi-, tartalmi megközelítésekkel, osztályozásokkal találkozhatunk.

Mindezek megválaszolása érdekében bemutatom a hazai és nemzetközi irodalomban megjelenő fontosabb álláspontokat, majd a fogalmi és tartalmi alapvetések tárgyalása után, a saját véleményem, a kommunikációs jog alaptörvényi alkotóelemeinek kifejtésére és hálómodellszerű bemutatásra kerül sor.

3.1.1 A kommunikációs jogok jelenléte a hazai jogirodalomban

A) A kommunikáció-, a kifejezés- és véleményszabadság fogalmi megközelítései

Az jogirodalomban a kommunikáció-, a kifejezés- és véleményszabadság fogalmi használata, alkotóelemei és jellemzői tárgyában eltérő megközelítésekkel találkozhatunk. E dogmatikai probléma feloldásaként szükséges ezek tisztázása. *A kommunikáció szabadság* olyan alapfogalom, melynek használatát még az első nemzetközi dokumentumok

¹⁶⁹ Lásd a II. fejezetben bemutatott hazai, nemzetközi és EU jogfejlődés főbb állomásait.

¹⁷⁰ 34/1994. (IV. 24.) AB határozat fogalmi használata.

intézményesítették. A későbbi nemzetközi és EU okmányok, valamint az egyes nemzetek jogalkotásában, a kommunikáció, a kifejezés, a véleménynyilvánítás szabadságának fogalmi használata egyaránt megjelenik. A szabadság kifejezéssel elsőként az Amerikai jogirodalomban, majd az EU normarendszerében találkozhatunk.

Hazánkban pedig a kommunikáció-, a kifejezés-, a véleménynyilvánítás szabadság fogalma egyaránt alkalmazott. Megfigyelhető, hogy az EU irányelvek fordítása során a kifejezés szabadság helyett a vélemény (-nyilvánítás, alkotás) szabadsága fogalmat használja jogalkotónk. Az Alkotmánybíróság pedig e szabadságot alkotó jogok összességét „kommunikációs jogok” jogegyütteseként jelölte meg,¹⁷¹ intézményesítve hazánkban eme kifejezést. A hazai szakirodalomban ezeket a fogalmakat hol egymás szinonimájaként, rokon értelmű szavakként, hol gyűjtőfogalmakként használják. Ezt a véleményt fogalmazza meg például Koltay is, aki írásaiban egyértelműen rögzíti, hogy a „szabad kommunikáció lehetőségét biztosító alapjogot illethetjük a szólásszabadság, vélemény szabadság, véleménynyilvánítási szabadság vagy a kifejezés szabadsága elnevezéssel is, és ezeket a fogalmakat egymás megfelelőinek tekinthetjük.”¹⁷² „Ennek megnyilvánulása, legyen az szóbeli, írott, nyomtatott vagy elektronikus, illetve bármely más formában megjelenő kifejezés, véleménynek (illetve szólásnak) minősül.”¹⁷³

Drinóczi szerint, a kommunikációs szabadság fogalmára és funkciójára vonatkozóan *egységes álláspont még nem alakult ki.*¹⁷⁴ Trócsányi azt fejté ki, hogy a hosszú évszázadokon át kialakuló alapvető jogokat a jogi szakirodalom és a különböző alaptörvények is eltérően csoportosítják.¹⁷⁵ A „nemzetközi terminológiában a „freedom of expression”, azaz a *kifejezés szabadsága az elterjedt, ami szélesebb tartalmú, mint a véleménynyilvánítás.*”¹⁷⁶ A *kommunikációhoz való jogot pedig harmadik generációs jogként határozza meg.*¹⁷⁷ Véleménye szerint, e jog különös jelentőségét az adja, hogy nem csupán az *önkifejezés, az önmegvalósítás, hanem a demokratikus társadalom működésének is elengedhetetlen eszköze.*¹⁷⁸ Polyák Gábor is a *kifejezés szabadságát* (freedom of expression) véli a *kommunikációs jogok átfogó kategóriájának.*¹⁷⁹

¹⁷¹ Az AB német alkotmánybíróságtól vette át a „kommunikációs jogok” elnevezést.

¹⁷² Koltay András: A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága. In: Alkotmányjog-Alapjogok. (Szerk.: Schanda Balázs - Balogh Zsolt). Pázmány Press, Komáromi Kiadó Kft., Budapest 2014. 177. o.

¹⁷³ Koltay: uo. 178. o.

¹⁷⁴ Drinóczi Timea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Jogtudományi Közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, 2005. 53. o.

¹⁷⁵ Trócsányi Sára: A kommunikáció jogi alapjai. Osiris Kiadó, Budapest 2004. 59. o.

¹⁷⁶ Trócsányi: uo. 75. o.

¹⁷⁷ Trócsányi: uo. 59. o.

¹⁷⁸ Trócsányi: uo. 76. o.

¹⁷⁹ Gálik- Polyák: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 57. o.

B) Az Alkotmánybíróság az elmúlt 25 évben nagyon értékes megállapításokat tett és foglalt határozatba¹⁸⁰ a kommunikációs jogok tekintetében.¹⁸¹ Az AB ebben a tárgykörben a *véleménynyilvánítás* fogalmának *használatával élt*, olykor azonban a *kifejezés szabadságára is utal*.

Alkotmányossági vizsgálat során az AB először a 30/1992. (V.26.) határozatban foglalkozott a *véleménynyilvánítási szabadság jelentőségével, szerepével*. Eszerint: „A véleményszabadság az alkotmányban biztosított jogok képzeletbeli hierarchiájában az abszolútnak ítélt élethez és *emberi méltósághoz* való jog után foglal helyet.” [...] „A *véleménynyilvánítás*, illetve az ebbe beletartozó sajtószabadság a plurális, demokratikus társadalom *alapvető értékei* közé tartoznak. A *véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között*, tulajdonképpen „*anyajoga*” többféle szabadságjognak, az ún. *kommunikációs alapjogoknak*. Ebből *eredő külön nevesített jog a szólás- és a sajtószabadság*, amely felöleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az *informáltsághoz való jogot*, az információk megszerzésének a szabadságát. Tágabb értelemben a *véleménynyilvánítási szabadsághoz tartozik a művészi, irodalmi alkotás szabadsága*, és *művészi alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága*. A *véleménynyilvánítási szabadsághoz kapcsolódik a lelkiismereti és vallásszabadság*, valamint a *gyülekezési jog is*.”¹⁸² Ezek tiszteletben tartásáról hatályos Alaptörvényünk is rendelkezik.

Az AB határozatában úgy nyilatkozik, hogy a *kommunikációs jogok „jogegyüttese teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban”*, utalva politikai, társadalmi szerepére. Deklarálja, hogy „*az eszmék, nézetek szabad kifejtése, a mégoly népszerűtlen vagy sajátos elképzelések szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele*.” Az Alkotmány a szabad

¹⁸⁰ E tárgykörben elvi jelentőségű megállapításokat tett: 48/1991. (IX.26) AB hat. (a *véleménynyilvánítás szabadságának a büntetőjog eszközeivel való korlátozhatóság a tárgya*), 30/1992 (V.26.) AB hat. (Bt. jogi ügyben- kommunikációs jogok, *véleményszabadság szerepét megfogalmazza*), 37/1992. (VI.10.) AB hat. (Közszerződési média ügyben-sajtó, a *véleménynyilvánítási és a tájékoztatói szabadság tartalmára tér ki*), 74/1992. (XII.28.) AB hat. (a *lelkiismereti- és vallásszabadságról*), 4/1993. (II.12.) AB hat. (a *vallásszabadság összetevőit rögzíti*). 36/1994. (VI.24.) AB hat. (Bt. jogi ügyben- a *közszereplők, közfeladatot ellátó személyek bírálhatóságát indokolja*), 47/1994. (X.21.) AB hat. (Közmédia ügyben-sajtószabadság – „*az államtól való szabadság*” - garanciáiról szól).

¹⁸¹ Ezeknek a döntések figyelmen kívül hagyását, még akkor sem tehetem, ha Magyarország új alaptörvényének „Záró és egyes rendelkezések” 5. pontjában a törvényalkotó kinyilvánítja: „Az alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat.” Egyrészt az érintett, már kivívott szabadságjogok nemzetközileg elismert tartalma nem változott, másrészt az AB, mint a legmagasabb jogértelmező, és a hazai szokásjogot alkotó fórum, az új alaptörvény hatálybalépése óta nem határozott új tartalmú állásfoglalásról, harmadrészt az 5. pont második fordulata némi ellentmondást hordoz azért, hogy az AB korábbi határozatai által kifejtett joghatásokat elismeri. Így például a 22/2012. (V.11.) sz. AB határozata az alaptörvény értelmezési hatásköre tárgyában egyértelműen rögzíti, hogy szövegegyezés esetén irányadónak tekinti a korábbi, adott szakaszhoz fűződő alkotmánybírósági gyakorlatot. Emellett az AB több döntésében már a korábbi határozataira megerősítő jelleggel hivatkozik. Lásd pl. az AB (13/2014. (IV. 18.) AB hat.) Marenics ügyben hozott döntését.

¹⁸² 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

kommunikációt - mint az egyéni magatartást, és mint társadalmi folyamatot egyaránt - biztosítja, annak tartalmára tekintet nélkül.

Az alkotmánybírósági határozat rögzíti továbbá, hogy a „a kifejezés szabadsága körében - egyidejűleg, egymást nem kizárva - az egyéni véleménynyilvánítás, a saját törvényei szerint kialakuló közvélemény, és ezekkel kölcsönhatásban a minél szélesebb körű tájékozottságra épülő egyéni véleményalkotás lehetősége élvez alkotmányos védelmet.”¹⁸³ A véleménynyilvánítás részben tehát a beszélő önkifejezésének, személyisége szabad kibontakoztatásának lehetősége. A *kommunikációhoz való jogot* (a véleményszabadság individuális igazolása alapján) egyrészt következményei, másrészt az a mindenkit megillető morális jog, - hogy azt mondjon, amit akar - támasztják alá. E felfogás szerint az emberi szabadságok, köztük a kifejezés szabadságának az *alapja az autonómia*.¹⁸⁴ Továbbá e jog „nem csupán alapvető alanyi jog, hanem e jog objektív, intézményes oldalának elismerése egyben a közvélemény, mint alapvető politikai intézmény garantálását is jelenti.”¹⁸⁵ A *véleménynyilvánítás* e megközelítésben tehát az az eszköz, amely *működteti a társadalmi nyilvánosságot*, és a vélemények nyilvános ütköztetésével biztosítja az egyén megalapozott véleményalkotásának és demokratikus részvételének feltételeit (instrumentális igazolás).¹⁸⁶ Ily módon kimondják a közszereplők, köztisztséget viselők bírálhatóságát. A Bíróság határozatainak ismétlődő tétele: a pluralizmus, a tolerancia, a nyíltság, a (vélemény) szabadság, mint a demokratikus társadalom alapköve.¹⁸⁷

Az AB határozatainak tartalmából az derül ki, hogy a *kommunikációs jog anyajogának* nem a kommunikáció vagy a kifejezés szabadságát, hanem a *véleménynyilvánítást* tekinti. Fontos megjegyezni, hogy ennek a valós indoka az a *kényszerhelyzet volt*, hogy a rendszerváltó alkotmány a kifejezés szabadságát nem deklarálta,¹⁸⁸ az AB pedig kötve volt az alkotmányban rögzített alapjogokhoz, annak keretein nem terjeszkedhetett túl. Azonban a döntésekben, illetve azok indoklása során több alkalommal kitér a kommunikáció és a kifejezés szabadságára, azok szerepére, így mutat utat a jogalkotóknak és jogalkalmazóknak.

C) Neves alkotmánybírónk *Ádám Antal* véleménye szerint, a *kommunikációs jogok* csoportjába tartozó *jogosultságok* (a lelkiismereti, a vallás, a tudomány, a művészet, a tanulás, a tanítás, a tüntetés stb. jogának) a lehető *legszélesebben értett kommunikációnak*, azaz

---

¹⁸³ AB: uo.

¹⁸⁴ AB határozatot idézi: Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 58. o.

¹⁸⁵ 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

¹⁸⁶ AB határozatot idézi: Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 58. o.

¹⁸⁷ 36/1994. (V. 24.) AB határozat.

¹⁸⁸ Ádám Antal ny. alkotmánybíró nyilatkozata-PhD konzultáció, PTE ÁJK, Pécs 2014. 05.14.

bármely tartalmú döntés, bármilyen formában történő kifejezésének a *szabadságát garantálják*.¹⁸⁹

Meglátása szerint, a kommunikációs jogok körébe tartozó egyes jogosultságok átfogó kategóriájaként a véleménynyilvánítás szabadsága helyett indokolt a tartalmilag általános érvényű kifejezés szabadságról (freedom of expression) beszélni,¹⁹⁰ hisz ennek „keretében bárki nemcsak véleményt nyilváníthat, hanem véleményt tartalmazó vagy nem tartalmazó tájékoztatást is szerezhet, és ilyen információkat terjeszthet.”¹⁹¹ Az alkotmánybíró szerint, így a „véleménynyilvánítás szabadsága helyett szerencsésebb a *kifejezés szabadságát a kommunikációs jogok genus proximusának minősíteni*. A vélemény ugyanis akár tudatos, akár reflexszerű, de mindenképpen állásfoglalást jelent. A kifejezés szó igénybevétele azonban alkalmas nemcsak a saját, hanem mások véleményének, vagy pusztán tény, esemény, jelenség közlésének jelzésére is. A kifejezés szó nem szűkül le a szólásra, hanem *magába foglalja a gondolat, a vélemény, a meggyőződés, az információs adat, a hit, az intuíció, az érzés kifejezési módzatainak és eszközeinek szinte felsorolhatatlan sokféleségét*.”¹⁹² Ádám kifejti, hogy az emberi méltóság mellőzhetetlen és kiemelkedő szerepe folytán jelölhető meg a kifejezés előkelő helye az alkotmányi értékhierarchiában.¹⁹³

A *kommunikációs jogok a szabadságjogok egy csoportja*. Ezek alkotmányi szabályozásában¹⁹⁴ érzékelhető egyrészt a tudományos és műszaki fejlődés következtében, másrészt az embert, a közösségeket, a társadalmat, a békés nemzetközi együttműködést, az államhatalom korlátozását, a visszaélések megakadályozását szolgáló emberi és állampolgári alapjogok katalógusának gyarapítására, az egyes jogok tartalmának, biztosítékainak és korlátainak minél egzaktabb kidolgozására és normatív meghatározására irányuló nemzeti és nemzetközi erőfeszítések eredményeként *a kifejezés szabadsága fogalomkörébe eső konkrét jogok fajtái, tényleges tartalmi összetevői és biztosítékai folyamatosan gazdagodnak* és nem ritkán *a korlátok is a kifejezés szabadság egyes alakzataihoz igazodva nyernek rögzítést*.”¹⁹⁵ A kifejezés szabadság átfogó fogalomkörébe eső, vagy ahhoz kapcsolódó nevesített *alapjogok*

¹⁸⁹ Ádám Antal: Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás, Osiris, Budapest 1998. 27. o., 84. o.

¹⁹⁰ Ádám Antal: uo. 82. o.

¹⁹¹ Ádám Antal: uo.

¹⁹² Ádám Antal: uo. 27. o., 82. o.

¹⁹³ Az emberi méltóság kimerítően szinte felsorolhatatlan szerepköre, különösen pedig a személyiség kibontakoztatásában, a közvélemény alakulásában, az alapjogok érvényesülésében, az ember társadalmiságának megvalósulásában betöltendő szerepe okán. Vö.: Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. PTE ÁJK, Pécs 1999. 180. o.

¹⁹⁴ Az alaptörvény, mint - a legfelsőbb normatív erővel megállapított - alapértékek rendszere keretet alkot és egyben lehetőségek rendkívül sokirányú és kiterjedt dimenzióit nyitja meg. Az Alaptörvélynél alacsonyabb hierarchiai fokozatú jogszabályok, elsősorban a (sarkalatos) törvények, egyrészt részletezhetik az alkotmányi értékek tartalmát és érvényesülésük módzatait, másrészt az alaptörvényi értékeket nem sértő, új jogi értékeket és ezek által szolgált, illetve védett tárgyköröket jelölhetnek meg. [...] Az alapértékek alkotmányi meghatározása tehát nem zárja le, hanem az egyes értékek tartalmi sajátosságai révén kifejezetten megkönnyíti, sőt serkenti az értékfejlesztő és értékvédő aktivitást. Vö.: Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. PTE ÁJK, Pécs 1999. 175-176. o.

¹⁹⁵ Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. JPTE Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 1999. 83. o.

és szabadságok szaporodása és tartalmi gazdagodása kölcsönösen feltételezési viszonyban állnak azoknak a céloknak, szerepeknek, funkcióknak felismerésével, amelyek megvalósulását, gyakorlását a nemzetek, a népek, a nemzetközi, vagy szupranacionális szervek, az állam, a politika és érdekképviselői szervek, a köztisztviselők, más szervezett közösségek és az egyének is ésszerű közösségi és egyéni érdekek szolgálatában igyekeznek előmozdítani. A kifejezési jogok cél és eszköz jellege következtében, vagyis annak a sokrétű összefüggésnek alapján, amely a kifejezési jogok és egyéb alapjogok gyakorlása, valamint a kifejezési jogok és legális emberi, politikai, közösségi, társadalmi, állami törekvések megvalósítása között fennáll, *különös védelem és mérsékelt korlátozás, vagyis sajátos kezelés illeti e jogokat.*¹⁹⁶

D) Halmai Gábor jogtudós álláspontja szerint, a *kifejezés szabadságának történeti fejlődése „átfogó kommunikációs szabadság igényévé terebélyesedett,*¹⁹⁷ és a *„kommunikációs jogok köre* - még a legszűkebb értelmezés szerint is - *meghaladja a kifejezés szabadságát biztosítani hivatott jogokat.*¹⁹⁸

A kommunikációs jogok körében tárgyalja a kifejezés szabadságát, a véleménynyilvánítás, a szólás- és sajtószabadság, az információ szabadságát, a művészi, irodalmi és tudományos *alkotás szabadságát*, és tanításának szabadságát. Azonban egyrészt *e jogok körét kiterjesztően értelmezi*, mivel a *gyülekezés szabadságát* és az *egyesülés szabadságát* is a kommunikációs jogok körébe sorolja, a médiumok útján történő véleménynyilvánítás mellett. Meglátása szerint, „a gyülekezés és egyesülés szabadsága, [...] a gyűlések és az egyesülések változatos formái is arra szolgálnak, hogy az egyén és csoportjaik - kifejezve érdekeiket - kommunikálnak a társadalom többi részével.”¹⁹⁹ Másrészt megszorítóan közelíti meg, mivel *a gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadságot nem tekinti a kommunikációs jogok részének.* A lelkiismereti, vallás, világnézeti meggyőződést egyfajta szélesebb értelemben vett véleménynek tekinti. Más megközelítésben *speciális alapjogként határozza meg* a lelkiismereti és vallásszabadságot a kifejezés szabadsághoz képest, és ehhez hasonló a viszonya a gondolatszabadságnak.²⁰⁰

Véleménye szerint, a mai alkotmányok egy része a gondolatszabadságot vagy egyáltalán nem említi, vagy - miként alkotmányunk - a lelkiismereti és vallásszabadsággal együtt tárgyalja. Állítása, hogy a „gondolatszabadságot nincs okunk a kommunikációs szabadságok

---

¹⁹⁶ Ádám Antal: uo. 84. o.

¹⁹⁷ Halmai Gábor: A véleménysszabadság határai. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 1994. 110. o.

¹⁹⁸ Halmai Gábor: uo. 115. o.

¹⁹⁹ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002. 11. o.

²⁰⁰ Halmai Gábor: A kifejezés szabadsága az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Alkotmány és Jogpolitikai Intézet. (COLPI), Budapest 1996. 11. o.

közé sorolni, hiszen - hasonlóan a lelkiismereti meggyőződéssel - a gondolat kifejezése, kommunikálása nem fogalmi eleme a jognak. Ráadásul - ellentétben a véleményekkel - a gondolat korlátozása lehetetlen, ami alkotmányos védelmét is értelmetlenné teszi.”²⁰¹

A *kommunikációs jogok közös sajátosságaként rögzíti*, hogy a *védelmi* jelleg – az állami beavatkozás ellen - e jogok negatív (*status negativus*), a részvételi – az egyén aktív részvétele a közügyekben - pedig a pozitív (*status positivus*) szabadság voltára utal. E *kettős jelleg* általános elismertsége mellett, e jogok szerepének megközelítésében vannak, akik a kifejezés szabadság individuális (*szubjektív*), vannak, akik a társadalmi folyamatban betöltött (*objektív*) súlyát hangsúlyozzák. Ennek megfelelően a jogalanyok körébe tartóznak a kifejező *egyént* (szubjektív megközelítés), mások a megnyilvánuló egyén, *közösség és a kifejezések címzettjeit* (objektív megközelítés) is jogalanyoknak tekintik.²⁰² Nem osztja ez utóbbi véleményt, mivel a kommunikációs jogok a kifejező egyén és közösség számára biztosítanak jogot a nyilvánosságra, és a kommunikáció tömegessé válásából még *nem következik* a közönség (címzett) *jogalannyá válása*.²⁰³

A kifejezés szabadság *korlátainak* tárgyában megállapítja, hogy önmagában a vélemény szabadság alkotmányi korlátozásának módja nem árul el mindent arról, hogy mekkora a kifejezés szabadság terjedelme, hisz e szempontból az állam által a kifejezésekkel szemben *védelemre érdemesnek tartott értékeknek van jelentősége*. A védendő értékek, - mint korlátok - négy csoportját lehet körvonalazni: az *állami* érdekek (külső-belső állambiztonság, közjogi méltóságok és állami szimbólumok védelme) a *társadalom* egészének az érdekei (közérkölc, közrend), a *csoport*-érdekek (faji, etnikai, nemi, vallási diszkriminatív megnyilvánulások tilalma), és a *magán*-szféra érdekköre (személyiségi jogok, a vállalkozások jó hírneve és a titkok köre).²⁰⁴

3.1.2 A kommunikációs jogok a nemzetközi jogirodalomban

A) A hazai alkotmányos berendezkedésre nagy hatással bíró német jogirodalomban találkozhatunk *először a kommunikáció szabadság, kommunikációs jogok* fogalmi és tartalmi megközelítéseivel. E jogok körébe sorolják a *véleménynyilvánítás szabadságát, a lelkiismereti és vallásszabadságot, a gyülekezés, az egyesülés szabadságát, a sztrájkjogot, a kutatás, tanítás, a tanulás szabadságát, a művészet szabadságát, az információs szabadságot és a*

²⁰¹ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002. 20. o.

²⁰² Halmai Gábor: A véleményszabadság határai. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 1994. 121. o.

²⁰³ Halmai Gábor: uo. 117-118 o.

²⁰⁴ Halmai Gábor: A kifejezés szabadsága az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Alkotmány és Jogpolitikai Intézet. (COLPI), Budapest 1996. 12-13. o.

médiaszabadságot,²⁰⁵ amelyek együtt alkotják a kifejezés szabadságát.²⁰⁶ E szabadságjogok közül a véleményszabadságról, annak egyes funkcióiról a német Alkotmánybíróság kimondta: „A szabad véleménynyilvánításra vonatkozó alapjog, mint az emberi személyiség legközvetlenebb kifejeződése a társadalomban, az egyik legfontosabb emberi jog [...]. A szabad, demokratikus államrend számára egyenesen konstituáló, mivel ez teszi lehetővé az állandó szellemi vitát, a vélemények harcát, ami a szabad, demokratikus államrend lételeme. Bizonyos értelemben ez minden szabadság alapja [...].”²⁰⁷

B) Más európai országokban is alkotmányosan védett a kifejezés szabadsága, és annak köre. Így pl. a román Alkotmány 30. szakasza szavatolja a szabad kifejezést. Ez, mint alkotmányos jog „sérthetetlen”. A demokrácia lényegéhez tartozik, hogy az állampolgárok kifejezhessék véleményüket, meggyőződéseiket élő szóval (szólásszabadság,) vagy a sajtó útján (sajtószabadság).²⁰⁸ „Ennek értelmében bármely személy, beleértve a médiumokat is, szabadon kifejezheti gondolatait, véleményét és hitvallását élő szóval, írásban, képek és hangok útján vagy más tömegkommunikációs eszközökkel. A szólásszabadság nem korlátozott intim, családi körben, általában magán környezetben, csupán az erkölcsi szabályok és az illendőség betartása kötelező. Nyilvános környezetben azonban jogi korlátai vannak, [...] a kifejezés szabadságát mások szabadságjogai és a közérdek védelmének szükségessége korlátozzák. A korlátozás mértékének azonban szavatolnia kell a személyek szabadságjogait a demokratikus társadalom körülményei között.”²⁰⁹ A nyilvánosság (publicitate) szabályozó törvény²¹⁰ „megtiltja az olyan hirdetéseket, reklámokat, amelyek félrevezetőek; túl gyenge (szubliminális) ingerekkel a tudatalattit célozzák, amely később a kívánt viselkedést válthatja ki; az emberi méltóság és közérkölcstől való tiszteletet sértik; faji, nemi, nyelvi, társadalmi eredetre, etnikai vagy nemzeti identitásra épülő diszkriminációt tartalmaznak; a vallási és politikai meggyőződéseket támadják; a személyek imázsának, becsületének, méltóságának és magánéletének okoznak kárt; kihasználják a személyek babonáit, hiszekegyességét vagy félelmeit; veszélyeztetik a személyek biztonságát vagy erőszakra buzdítanak; bátorítják a környezetre ártalmas viselkedést; elősegítik az olyan javak vagy szolgáltatások kereskedelmi forgalmazását, amelyeket nem a törvényes előírások betartásával állítottak elő vagy szerveztek.”²¹¹

²⁰⁵ Hermann von Mangoldt – Friedrich Klein – Christian Starck (szerk.): Kommentar zum Grundgesetz. München, Franz Vahlen, 2010. 517-669. In: Udvary Sándor: A médiaszabályozás alkotmányos alapjai, a kommunikációs alapjogok. Magyar és európai média jog. (Szerk: Koltay András - Nyakas Levente.), Complex Kiadó, Budapest 2012. 130. o.

²⁰⁶ Luhmann, Scholzl, Habermas, (etc.) tudósok elképzeléseit lásd részletesen In: Halmai Gábor: A véleményszabadság határai. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 1994. 111-112. o.

²⁰⁷ BVerfGE 7, 198, (1958), a Lüth ügyben hozott döntés.

²⁰⁸ Dr'ăganu, in Muraru 1999. 82. Idézi: Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării. (Kommunikációs jog). Status, Miercurea-Ciuc 2010 54

²⁰⁹ Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării. (Kommunikációs jog). Status Printers Siculeni, Miercurea-Ciuc 2010. 54. o.

²¹⁰ 2000. évi 148. törvény.

²¹¹ Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării. (Kommunikációs jog). Status, Miercurea-Ciuc 2010 56

C) Az *Európai Unió* konzekvensen használja, és kiterjesztően értelmezi a kifejezés szabadságát, melynek nyomatékot adott legutóbbi kommunikációs iránymutatásában is. A tagállamok szakminisztereit tömörítő uniós intézmény, az Európai Unió Tanácsa 2014-ben új iránymutatást fogadott el az Emberi jogok irányelvei - az online és offline - *kifejezés szabadságáról*,²¹² amely a tárgykörébe tartozó korábbi irányelveket megerősíti, egyben leszögezi, hogy ezek csak közösen, az EU egyéb irányelveivel összhangban értelmezhetők. Az iránymutatás kimondja, *a vélemény-, és kifejezés szabadsága minden ember alapvető joga*, amellet, hogy *e jog nélkülözhetetlen az egyén méltósága és kiteljesedése szempontjából, a demokrácia, a jogállamiság, a béke, a stabilitás, a fenntartható, inkluzív fejlődés és a közügyekben való részvétel és más emberi jogok érvényesülésének az alapkövét is jelenti*. Így az államoknak kötelessége kifejezés szabadságához való jog tisztelete és védelme.²¹³

A Tanács külön közleményben is hangsúlyozta, hogy a *véleménynyilvánítás szabadsága elengedhetetlen számos más emberi jog gyakorlásához*, amilyen például a *gyülekezési jog, a gondolat, a lelkiismeret, a vallás szabadsága*.²¹⁴ „Az önkifejezés és a média szabadsága nélkül nem lehetséges, hogy az állampolgárok tájékozottak, aktívak és elkötelezettek legyenek.”²¹⁵ Az EU meggyőződése, hogy minden emberi jog az interneten is védendő, és ez különösen igaz a *szólásszabadságra*. A technológiai fejlődés, a kommunikáció új eszközei, platformjai ugyanis új lehetőségeket és új kihívásokat is teremtettek.²¹⁶ „Az EU határozottan ellenzi az internet vagy az új médiumok bármiféle indokolatlan korlátozását.”²¹⁷ Az iránymutatás definíciók sokaságát tartalmazza, amely garantálni hivatott a kifejezés, véleményalkotás, az *információ* igénylésének és a vélemények közzétételének és terjesztésének *szabadságát*. Ezek közt leszögezi, hogy „a kifejezés és véleménynyilvánítás szabadsága a vélemény minden formáját védi, mely magába foglalja a társadalmi, a politikai-, a tudományos-, a történelmi-, erkölcsi és vallási jellegű véleményt. A tagállamok nem írhatnak elő kivételeket és korlátozásokat a véleménynyilvánítás szabadsága terén.”²¹⁸

A *„kifejezés szabadsága* magába foglalja annak szabadságát is, hogy bármilyen, másoknak átadható adatot és gondolatot kifejezzünk és terjesszünk, bármilyen formában²¹⁹ és

²¹² Council of the European Union: EU Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline. Foreign Affairs Council meeting, Brussels, 12 May 2014, az irányelvet lásd: www.eucra.hu.

²¹³ 9647/14. (12.05.14.) EU - Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline – direction I. A. 1.,1. point, www.consilium.europa.eu. www.eucra.hu. Letöltés ideje: 2015.01.20.

²¹⁴ EU iránymutatás az internetes szólásszabadságról. Pesti Ügyvéd. 2014. 5. sz. 24. o.

²¹⁵ EU irányelv a kifejezés szabadságáról. www.eucra.hu. Letöltés ideje: 2014.05.12.

²¹⁶ EU iránymutatás az internetes szólásszabadságról. Pesti Ügyvéd. 2014. 5. sz. 24. o.

²¹⁷ EU irányelv a kifejezés szabadságáról. www.eucra.hu. Letöltés ideje: 2014.05.12.

²¹⁸ Council of the European Union: EU Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline. Foreign Affairs Council meeting, Brussels, 12 May 2014, 3., www.eucra.hu

²¹⁹ Handyside v. the United Kingdom, ECtHR Judgment, 7. December 1976, paragraph (49)/ Handyside kontra Egyesült Királyság, az Emberi Jogok Európai Bírósága 1976. december 7-i ítéletének 49. pontja/, Council of the European Union: EU

bármilyen módon, eszközzel, mint akár a média közvetítő segítségével. E szabadsághoz való jog eleme az információk keresésének és megismerésének a szabadsága is, mely a demokratikus kormányzás egyik kulcseleme, hisz a részvételi demokrácia lehetetlen, ha az emberek nem jutnak hozzá megfelelő módon az információkhoz.

A kifejezés szabadsága kiterjed olyan *kifejezési módokra*, mint például adott személy személyes vagy a köz ügyeinek véleményezése, a korteskedés, az emberi jogokról folytatott vita, az újságírás, a tudományos kutatás, az etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási identitás kifejezése,²²⁰ „és a művészeti kifejezés, a reklám vagy tanítás. Beletartozik még a választási kampányok idején végzett politikai vita és hirdetés is.”²²¹ A kifejezés történhet szóban, írásban, jelbeszéddel, valamint nonverbálisan, például képek és művészi tárgyak *formájában*, és e kifejezésmódok mindegyike védelmet élvez. A véleménynyilvánítás *eszköze* lehet könyv, újság, szórólap, plakát, banner, illetve bármilyen audiovizuális, elektronikus és internetalapú kifejezési forma.”²²²

Az iránymutatás az *állam kötelességévé teszi* nemcsak a védelmet, a tiszteletet, hanem *e jogok érvényre juttatását* is. Kiáll a kifejezés szabadságához való jog szigorúan szabályozott korlátozása mellett. Az csak jól meghatározott körülmények fennállása esetén, törvényileg korlátozható, ami nem veszélyeztetheti a jogot magát, mivel *a jog és a korlátozás, a norma és kivétel közötti viszony nem fordítható meg.*²²³ A korlátot kimondó törvénynek mindenki számára hozzáférhetőnek és egyértelműnek kell lennie (a jogbiztonság, a kiszámíthatóság és az átláthatóság elvi követelménye). Célja csak más jogainak, jó hírvének, vagy az állambiztonság, a közrend a közegészség, közerkölcs védelme (legitimitás elve), a szükségesség - arányosság elvének biztosítása mellett.²²⁴ Kiemeli a hatékony garanciák nyújtásának, a jogalkalmazó szervek függetlenségének, az állami beavatkozás-mentesség követelményét.

D) *Amerikai Egyesült Államokban* a pragmatikus jogirodalom nem használja a kommunikációs szabadság gyűjtőfogalmát, helyette a *kifejezés szabadság* összefoglaló

Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline. I. A. paragraph (17) 4. / Az EU emberi jogi iránymutatásai az online és offline kifejezés szabadságáról? Foreign Affairs Council meeting, Brussels, 12 May 2014 4, www.eucra.hu. Letöltés ideje: 2014.05.12.

²²⁰ Document of the Coenhagen Meeting of the Conference on the Human Bimension of the CSCE, 1990, paragraph (32) / - Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet emberi dimenzióról szóló konferenciájának koppenhágai ülészakán elfogadott dokumentum (1990, 32. pont)./ Council of the European Union: EU Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline. I. A. paragraph (17) 4. o., / Az EU emberi jogi iránymutatásai az online és offline kifejezés szabadságáról? Foreign Affairs Council meeting, Brussels, 12 May 2014 4, www.eucra.hu. Letöltés ideje: 2014.05.12.

²²¹ Council of the European Union: EU Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline. I.A. paragraph (17) 4.o., / Az EU emberi jogi iránymutatásai az online és offline kifejezés szabadságáról? Foreign Affairs Council meeting, Brussels, 12 May 2014 4, www.eucra.hu. Letöltés ideje: 2014.05.12.

²²² Council of the European Union: uo. (18) 4

²²³ Council of the European Union: uo. (19) 7

²²⁴ Council of the European Union: uo. (20) 8

kategóriát használják.²²⁵ Az Első Alkotmánymódosítás és alsóbbrendű normák a kifejezés szabadságának intézményét széleskörűen védelmezik, melynek az alábbi, négy fő okát jelölik meg:

1. az igazság kiderítésének fontossága;
2. a választók informáltsága a demokratikus kormányzat előfeltétele;
3. ennek a szabadságjognak a biztosítása stabilizálja a társadalmat;
4. az önkifejezéshez fűződő alapvető emberi jog biztosítása.²²⁶

Az Első Alkotmánymódosítás *megtiltja* a kormánynak, hogy akár a magánszemélyek, akár a szervezetek szabad szólását *korlátozza*. Az Első Módosítás nyilvánvalóan védi a szónoklat szabadságát, de ennél tovább is megy. Ez ugyanis magában foglalja azt is, hogy *senki nem kényszeríthető a beszédre*. A szólásszabadság akkor biztosítja a demokratikus működést, ha egyúttal a közönség jogai is védve vannak. A beszédek meghallgatásához való jog magában foglalja azt is, hogy a *meghallgatásra* sem kényszeríthető senki. A szabad kifejezés védelme, magában foglalja az olyan kifejező jellegű akciókat, demonstratív tevékenységeket is, mint pl. a zászlóégetés.²²⁷

Ugyanakkor nem zárja ki a kifejezés szabadságának a magánjogi viszonyokban történő korlátozását. Így a verbális önkifejezés sem esik abszolút védelem alá, pl. nem engedi meg, hogy valakinek a kivégzését megrendeljük. A kifejezés szabadság mértékét nem csupán a helyszín jellege és elhelyezkedése határozza meg, hanem az is, hogy ki nyilvánít véleményt és kinek a szervezése (szponzorálása) alatt, illetve hogy a szervezőnek milyen mértékű befolyása lehet a tartalomra. A közterek, parkok, utcák tipikus példái és színterei a nyilvánosságnak, így ilyen helyeken tipikusan magasabb szintű a kifejezés szabadsághoz való jog védelme. Ezeken a platformokon nem lehet a kifejezés szabadságot korlátozni csak azért, mert egy egyébként befolyásos hivatalnok erre alapot lát, kivéve, ha az a közszemérmert sérti, vagy a kifejezés egyéb módon bűncselekményt valósít meg. Önmagában azonban az, hogy a *helyszín köz- vagy magántulajdon tárgyát képezi, szintén nem határozza meg a védelem mértékét*. Ilyen szempontból minősülhet a magánterület is a köznyilvánosság terepének és fordítva. Egy bevásárlóközpont pl., ami magántulajdon, ugyanúgy nyilvános helynek számít, mint a nyílt utca. Az amerikai polgárok alapvető joga, hogy az utcákon és egyéb köztereken *szabadon kommunikáljanak, de ennek szabályozása alkotmányos közérdek*. A kifejezés szabadsága mivel nem abszolút jog, fontos, hogy érvényesülése ne sértse az egyéb alkotmányos elveket, a szabályozás *technikája* azonban *nem lehet korlátozó vagy tiltó*. A helyszín, az idő és a mód

²²⁵ Halmai Gábor: A véleményzabadság határai. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 1994 110-111. o.

²²⁶ David Daristi-W. Davie: Communication Law. Electronic Publishing Services. United States of America, New Jersey 2012

²²⁷ David Daristi-W. Davie: uo.

alapján a kifejezést szabályozhatja a kormányzat, amíg az alkotmányos kereteket, és az egyéb helyi szokásjogot ez nem sérti.²²⁸

Amerikában a kifejezés szabadsággal kapcsolatos jogok alanyi körét szélesen értelmezik, e jog alanyának tekintik a kifejezőt (magánszemély, szervezet) és a közönséget egyaránt.²²⁹

3.2 A kommunikáció szabadsága

A bemutatott *megközelítések*nél láthattuk, hogy vannak eltérések, amelyek abból adódnak, hogy az egyes álláspontok némileg eltérően ítélik meg az alapjogok jelentőségét, szerepét, jogi kapcsolódását, fogalmi komponenseit a szabad kommunikáció (kommunikációs folyamat, kommunikációs tevékenységek etc.) biztosításában. Ennek ellenére *a kommunikációs jog alapfogalmainak, a kommunikációs alapjogok körének megközelítései azonos irányba mutatnak.*

Meglátásom szerint a *kommunikációs jog alaptörvényi status quo*-jának kiindulópontját az *emberi jogok képezik*, hisz az alkotmányi jogok alapvető célja az ember cselekvési szabadságának, az ember vagy az emberi csoportok autonómiájának védelme, a külső, korlátozó²³⁰ (akár egyéni, akár szervezeti vagy állami) beavatkozásokkal szemben. Ezek közt kiemelten az emberi méltóság alapjoga, és korunkban a *kommunikáció szabadságának biztosítása, amely valamennyi jogelvet (első, második, harmadik és negyedik generációs) alkotmányi jogot és alaptörvényben rögzített kötelezettséget, illetve a jogállami berendezkedést érinti, és a kommunikációs részjogok körének valamennyi elemét felöli. Már csak azért is, mivel a személyi cselekvések kommunikációs megnyilvánulásának tárháza rohamosan bővül, ezzel új és új értelmet ad az egyes alapjogok (részjogok) tartalmának. A számtalan új kommunikációs élethelyzet és jogviszony egyrészt új részjogok születését hívja életre, amelyek igénylik az önálló nevesítést, másrészt generálja a meglévő rendszerek újragondolását, ezért egyre szélesebb körben kell gondolkoznunk, hisz a jövő évtizedekben ez csak tovább bővül, és az alapjogokkal való kapcsolat-, és összefüggésrendszere tovább fejlődik.*

Nem elhanyagolható tényező, hogy a társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális (etc.) szférában *integrált kommunikáció zajlik, ennek jogi követése integrált jogi gondolkodást és szabályozást kíván.* Mindezek folytán paradigmaváltásra van szükség. Az alapjogok,

²²⁸ David Daristi-W. Davie: Communication Law. Electronic Publishing Services. United States of America, New Jersey 2012

²²⁹ Halmai Gábor: A véleményszabadság határai. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 1994 119. o.

²³⁰ Kukorelli István alkotmánybíró is ezt a véleményt osztja. Vö.:Kukorelli István: Alkotmánytan. Osiris, Budapest 1998. 121. o.

kötelességek és korlátok megközelítésének újragondolását, új rendszerezését igényli, mind a jogalkotók, mind a jogtudósok részéről. Oly módon, hogy *a kommunikációs jog alkotmányi szintű jelenlétét az emberi és állampolgári jogok, valamint a jogállami berendezkedés teljes rendszerében kell vizsgálni, azt nem lehet leszűkíteni a kommunikációs jogok „klasszikus” körére*, hisz vannak, amelyek közvetlenebbül, és vannak, amelyek távolabbról kapcsolódnak a kommunikáció szabadságához, de egyaránt hatással vannak érvényesülésére. Fontos hangsúlyozni, hogy ezek mindegyikének a magját *az emberi méltóság* - a több mint 30 összetevőből álló - alapjoga képezi. Az alkotmányi értékhierarchia csúcsán álló²³¹ emberi méltóság három összetevő csoportot (a személyi önrendelkezési jogot; az önkifejezés, a személyiség kibontakoztatásához és magatartásának szabadságához való jogot, valamint a magánszféra védelméhez való jogot) magába foglaló általános, szubszidiárius személyiségi alapjog.²³² Ebből minden alapjog - köztük a kommunikáció szabadság - egyaránt levezethető. *Az emberi méltóság és a kommunikációs szabadság közvetlen és szoros összefüggését* több nemzetközi dokumentum és alkotmánybírói döntés²³³ támasztotta alá.

A) A kommunikáció szabadság fogalmi köre

A kommunikáció szabadság fogalmi körének tisztázása érdekében nem mellőzhető a kommunikáció-, a kifejezés-, és a véleménynyilvánítás szabadság viszonyának, összefüggéseinek vizsgálata.

Az Alkotmánybíróság kommunikációs jogok „anyajogának” a véleménynyilvánítás szabadságát (freedom of opinion) nevezte meg. Ahogy erre már utaltam, az alkotmányi keretek ezt biztosították. A nemzetközi terminológiában azonban a kifejezés szabadságát (freedom of expression) tekintik szélesebb kategóriának. Meglátásom szerint megalapozatlanul minősítette az AB átfogó jogosultságnak a véleménynyilvánítás szabadságát, még ha ezt, az a kényszerhelyzet diktálta is, hogy az Alkotmány nem tartalmazta, a kommunikációhoz való jogot, hisz az önálló alaptörvényi nevesítés nélkül is

²³¹ Ez megkérdőjelezhetetlen elsőbbség, ugyanakkor az egyéb értékek állandó rangsorba nem helyezhetőek, azok változnak. Az alkotmányi értékek ugyanis rendkívül sokféle, pontosan előre nem látható jellegű és tartalmú kapcsolatba kerülhetnek egymással. A helyzetfüggőség az alkotmányi értékek esetében is egyrészt a körülmények, különösen pedig saját kapcsolódásaik, viszonyulásaik és kombinációik sokféle változatát és ennek következtében egymás iránti engedő vagy készítő szerepük változékonyságát rejti magában. Egymás határfokát növelő, módosító vagy korlátozó kapcsolódásaik alkotmányosságának megítélése csak az összefüggések, a hazai és nemzetközi minősítési, értékelési kritériumok körültekintő és szakszerű alkalmazásával érhető el. Az ilyen igényű mérlegeléshez alkalmazzák az európai alkotmánybírók és a strasbourgi alapjogi ítélő szervek az olyan általános értékelési ismerveket, mint a szükségesség, arányosság, alkalmasság, tárgyilagosság, ésszerűség, jogbiztonság, világos és súlyos veszély, körülhatárolt vagy kellő időtartam, továbbá az állambiztonság, a közrend, a közbiztonság, a köznyugalom, a közérkölc, a közegészség, a nemzetgazdasági érdek, a közérdek stb. szolgálata és védelme - állapítja meg Ádám Antal professzor, a „Bevezetés a közjogtanba.” c. könyvében. PTE ÁJK, Pécs 1999. 181. o.

²³² Ádám Antal: Bölcsélet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus, Budapest-Pécs 2007. 317. o.

²³³ Az AB megfogalmazása szerint, különös szerepe van a személyiség kibontakoztatásában, a közvélemény, a nyilvánosság alakulásában, az egyéb alapjogok érvényesülésében, az ember társadalmiságának megvalósulásában, e kiemelkedő szerepe folytán jelölhető meg a kifejezés [...] előkelő helye az alkotmányi értékhierarchiában, és igazolja kommunikációs szabadsággal közvetlen és szoros összefüggését. Vö: 34/1994. (VI. 24.) AB határozatban (ABH 1994. 177, 185).

levezethető az emberi méltóságból. A *kifejezés szabadsága szélesebb tartalmú fogalmi kategória*, mint a véleménynyilvánítás szabadsága. A kifejezés szabadsága nemcsak *a szélesebb értelemben vett véleményt* - amely tény, valamely magatartásmódra, viszonyokra vonatkozó értékítéletet, hírt, információt, tudósítást (etc.), ezek közlését jelenti - hanem *továbbítását, közlésmódját*²³⁴ (etc.) is magába foglalja. A kifejezés szabadság olyan többlet jogokat, lehetőségeket biztosít, illetve összetevőket tartalmaz, miszerint a kifejező nemcsak saját, hanem *mások véleményét is kifejezheti, továbbíthatja és terjesztheti*. A kifejezés szabadság *részt képezi továbbá az információs szabadság is*, hogy adott személy hozzájusson minden információhoz, azt gyűjtse, terjessze. Ezzel szemben a vélemény szabadság szűkebb fogalmi tartománnyal rendelkezik. *A kifejezés szabadság (4-5 komponense közül) egyik összetevője a vélemény szabadság*. A vélemény nyilvánítás, a közlés maga, a saját véleményalkotás és vélemény nyilvánítás szabadságát védi, annak nem összetevő eleme az információs szabadság.

Álláspontom szerint, *a kifejezés szabadsága a kommunikációs szabadsággal rokon értelmű fogalom*. *Lényegében a két terminus technikus egybeesik*. A kifejezés szabadság azért terjedt el, mert a nemzetközi nyelvezetben gyakran használják a kommunikáció szabadság megjelölésére, de ez leginkább *szóhasználat kérdése*. Azonban gondolhatjuk úgy is, hogy a kifejezés szabadsága (freedom of expression) az egyén alanyi jogához, szubjektív megnyilvánuláshoz áll közelebb, míg a kommunikáció szabadság (freedom of communication) a korszerű kommunikációs eszközök (objektív intézmény- illetve eszközrendszer) igénybevételének lehetőségére helyez nagyobb hangsúlyt. Ily módon a kommunikáció szabadsága a kifejezések közvetítését, megőrzését (etc.) szolgáló technikai eszközöket, ezek igénybevételét, illetve kommunikációs eszközök végtelen változatát is jelenti, ami nem lezárt. A kommunikáció szabadságnak hatalmas eszközrendszere jött létre, még inkább az eszközök folytonos és robbanásszerű fejlődése érzékelteti azt, hogy határok nincsenek, a változatok, a megnyilvánulások vég nélküliek. Ezáltal akár gondolhatjuk úgy is, hogy a kommunikáció szabadsága ennyiben tágabb fogalmi kategória.

Értekezésemben konzekvensen a *kommunikáció szabadság* fogalmát használom *átfogó fogalmi kategóriaként*.²³⁵ Nemcsak azért, mert korszakunk sajátossága, hogy az új kommunikációs - információs eszközök használata térben, időben megsokszorozza a közlést, a kommunikáció lehetőségét. *Újszerűsége, hogy a szabad kommunikáció mellett, a kommunikációs eszközök szabadságát is garantálja adott társadalomban. A tartalmi köre*

---

²³⁴ Mint akár a hanghordozás, de a közlés helyét és idejét is.

²³⁵ Ez illeszkedik a hazai jogirodalom és az Alkotmánybíróság által intézményesített hazai fogalomhasználathoz.

képes a legszélesebb spektrumban átfogni az egyre bővülő kommunikációs alapjogokat, jogosultságokat és lehetőségeket, valamint az egyéb alkotmányi normatívák kommunikációval fennálló kapcsolódásait. Hangsúlyozom, hogy a kommunikáció szabadság fogalmi körét is *kiterjesztően kell értelmezni*, nemcsak az alapjogi és alkotmányi értékhierarchiában elismert kiemelt helye és védelme miatt, hanem kiemelkedő társadalmi jelentősége, az alkotmányi részjogosítványainak, a tartalmi elemeinek és megnyilvánulási alakzataiknak, valamint eszközrendszerének folyamatos *gazdagodása folytán.*

A kommunikációs jog alapszabadsága a kommunikációs szabadság, amely a kommunikációs jog, mint sajátos, fejlődő, sui generis jogágazat kereteit adja meg, és jogdogmatikai egységét biztosítja. A nemzetközi dokumentumok egyezően utalnak arra, hogy a kommunikációs szabadság - illetve azokból levezethető, kommunikációs jogok - mindenkit megillető alapvető, *univerzális emberi jogok.*²³⁶ *A kommunikáció szabadsága olyan alkotmányi alapfogalom, mely a legtágabb értelemben biztosítja és védi a szabad kommunikációt, és annak szabad megnyilvánulását, eszközrendszerét, a kommunikáció tartalmára, formájára, módjára, megnyilvánulására, mibenlétére (etc.) tekintet nélkül.* Ennek összetevőit képező kommunikációs alap- és részjogokat kiterjesztően kell értelmezni, valamint a bővülő kommunikációs élethelyzeteket és alakzatokat követő *új védelmi és részvételi kommunikációs jogokat védő és garantáló jogintézmények bővítése szükséges.*

B) A kommunikáció szabadság tartalma

A kommunikáció szabadság védelme kiterjed minden szélesebb értelemben vett kommunikációra, annak valamennyi megnyilvánulására és közvetítő eszközeire egyaránt. Ezáltal biztosítja a szabad kommunikációt, a társadalmi nyilvánosságot valamely társadalomban, valamint a vélemény, az információ és adat szabad áramlását világszerte. Mindez *indokolja a kiemelt alkotmányos védelembé részesülő kommunikáció szabadság kitüntetett jellegét az emberi-, és az alapjogok hierarchiájában.*

A kommunikáció szabadság az állam aktív védelme²³⁷ (egyben passzív tartózkodása) által biztosított kommunikációs jogosultságok *minden személyt egyformán megilletnek.* Védett a szabad kifejezés (véleményalkotás-, és nyilvánítás, közlés etc.), annak előfeltételét képező információszerzés (tájékoztatás) és továbbítás (tájékoztatás), ezek médiumokon keresztül történő közzététele, valamint megnyilvánulásai, és mindezek eszközrendszere, a mibenlétére, tartalmára, helyére, formájára, módjára vagy idejére tekintet nélkül. Hiszen, a kommunikáció szabadságának védelme a kommunikáció szabad megnyilvánulásainak biztosítására irányul.

²³⁶ Lásd részletesen a kommunikációs jog nemzetközi egyezmények fejlődéstörténetét a II. fejezetben.

²³⁷ Pl. jogalkotása, garanciális intézményrendszere, állami szervezetrendszere által.

A kommunikáció szabadság *megvalósulhat a jogalany aktív joggyakorlása (pozitív szabadság) vagy passzív tartózkodása (negatív szabadság) formájában.*

A kommunikáció szabadság összetevőiként jelölhetjük meg, hogy a jogalany bármely módon, formájában, bárhol és bármikor illetve eszköz által történő joggyakorlása útján:

- kifejezheti saját vagy mások gondolatait, érzéseit, elképzeléseit, benyomásait, véleményét, meggyőződését, hitét, híreit, tudósításait (*tájékoztatás nyújt*);
- közlést, információt, adatot, üzenetet, alkotásokat gyűjthet (*tájékoztatottságot szerez*);
- ezekhez információt, adatot igényelhet (*tájékoztatást kér*);
- mindezeket másokkal közölheti, környezetének továbbíthatja (*tájékoztatást továbbít*);
- a jogérvényesítéshez szabad kommunikáció megvalósulását szolgáló kötelezések teljesítését követelheti (*jogérvényesítés*);
- a jogsérelem (kommunikáció korlátainak megsértésével, a kommunikációval okozott jogsértés) esetén a felelősség megállapítását (adott esetben kártérítést) igényelheti, és ez iránt eljárhat a jogorvoslati fórumok felé (*jogorvoslat*).

Mindezzel szolgálja az önkifejezést, a közvélemény alakulását, a társadalmi részvételt, a jogállamiság, a demokrácia megvalósulását, az igazság keresését és szolgálatát, azaz a társadalom szabad kommunikációs rendszerének működését. A kommunikáció szabadság jogforrási elemeit képezik:

- a már nevesített kommunikációs alapjogok, mint a *gondolat, a szólás, a véleménynyilvánítás, a sajtó, az információ, a gyülekezés, az egyesülés, a művészeti, az irodalmi és tudományos alkotás, az oktatás, a lelkiismeret, a vallás-szabadsága*;
  - a *kommunikációs jellegű, önálló kommunikációs tartalmi elemmel bíró egyéb alapjogok, jogelvek, és*
  - ezek megvalósulásának feltételül, eszközéül szolgáló *jogok és lehetőségek, illetve*
  - jogok mellé társuló, annak inverzét képező (*korlátok, kötelezettségek, felelősségek*) *kommunikációs részjogosítványokkal* bíró alkotmányi normatívák, valamint
  - az ezekből származtatott alsóbb fokozatú kommunikációs szabályok, amelyek a szabad kommunikáció megvalósulását közvetlenül vagy közvetetten segítik elő, esetleg indukálják.
- Mindezek együttesen alkotják a kommunikációs szabadság teljes körét.

A kommunikációs jog *normaelemei* közt - a kommunikáció szabadsághoz kötődő viszonyuk alapján - alkotmányi szinten is megkülönböztethetünk *primer (lex primaria)* és *secunder (lex subsidiariae)* kommunikációs alaptörvényi normákat. Az adott alapjog elsődleges alapjogi funkciójától, kommunikációs jogi jellegétől és az egyéb alkotmányi normák kommunikációs hatásaitól függően lehet *elsődleges* vagy *másodlagos kommunikációs*

alapjog. Az ezek által alkotott konzisztens (egységes) rendszer részét képező alapjogok (és kapcsolódásaik) közt *erős interdependencia* (kölsönös függőség) áll fenn.

A korunk jellemző nemzetközi jogfejlődésének hatására ezeknek az alapjogoknak és egyéb jogosultságoknak, kötelezettségeknek, ezek tartalmi *részjogosítványainak további gazdagodása várható.* Ezeket, a kommunikációs jelleggel vagy hatással bíró jogokat az Alkotmánybíróság elnevezésével élve, de azt szélesebb tartományban értelmezve, együttesen *kommunikációs (alap) jogoknak* nevezhetjük, melyek a *kommunikációs jogág alkotmányi jogforrásait alkotják.*

C) A kommunikáció szabadság korlátai

Az emberi méltóság által biztosított kommunikációs szabadságnak és az ebből eredő jogosultságoknak igen *kevés joggal szemben kell csak engednie.* A kommunikáció szabadság azonban *nem korlátlan,* e szabadsághoz korlátok és *kötelezettségek is társulnak.* De közérdek, hogy a korlátozó törvényeket megszorítóan,²³⁸ a jogosultságokat a legtágabban értelmezzük, hisz a társadalomban a szabad kommunikáció csak így biztosítható.

A *jogkorlátozásnak* több típusa van. A kommunikáció szabadságnak vannak általános, különös és büntetőjogi, de vannak direkt és indirekt korlátai. A jogrendszerben megfogalmazott általános - különös - büntetőjogi osztályozás szerinti korlátok a következők.

- *Általános* korlátjai az állam (nemzet) biztonság, a közbiztonság, a köznyugalom, a közrend, a közérkölc, a közegészség, a nemzet (gazdasági) érdek, a bűnmegelőzés, mások jogai, jó hírnév, becsület (pl. diszkrimináció tilalmának elve), bizalmas információk, bíróságok és más kontrollszervek tekintélye és függetlensége (etc.).
- *Különös* korlátot képeznek a szektorális, illetve jogágazati szabályozásban megjelenő nevesített, különösen *magánjogi* (polgárjogi, szerzői jog, munkajogi, etc.) speciális korlátok (pl. reklámjogban a reklámtilalmak).
- *Büntetőjogi* (szabálysértési) korlátot jelentenek a kommunikációs jogsérelmek törvényi szinten nevesített deliktuális szabályai. Ezek büntetőjogi alakzatai a védett jogi tárgy és az elkövetői magatartás (tényállás) elemeiben különböznek egymástól. Fontos azonban kiemelni, hogy a nyilvánosság (médianyilvánosság megvalósulása) sok esetben tényállási elem. Mindezek közös sajátja, hogy a kommunikáció tartalmát (a kiemelten védett értéket) is korlátozhatják.

Más típusú megközelítés szerint direkt, azaz *nyilvános,* és az indirekt mint *közvetett,* vagy rejtett korlátok csoportja is felállítható. *Direkt* korlátot képeznek a következők.

---

²³⁸ 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

- *Jogalkotói* korlát valósul meg azáltal, hogy az Országgyűlés csak törvényben, és a jog lényeges tartalmát nem érintve fogalmazhat meg alapjogi korlátokat.
- *Alapjogi* korlátot képeznek az alkotmányi jogelvek, alaptörvényi kötelezések (pl. tiltott tevékenység). De születhetnek oly módon is, ha az alapjogok illetve részjogosultságok közötti konfliktusok keletkeznek.²³⁹ Ezeket - sok esetben - az AB (mint „láthatatlan alkotmányozó”) esetjogai rendezi.

A kommunikációs jog érvényesülése azonban *indirekt* módon is korlátozható, mint például az alábbiak.

- *Állami, hatósági* korlátot jelenthet a kommunikációt nem közvetlenül érintő állami intézkedés vagy döntés. Itt olyan esetekre gondoljunk, amikor a jogalkotói aktus (állami intézkedés, mint pl. internetadó, felügyeleti hatósági döntés, mint pl. aránytalanul nagy bírság, internetes felület törlése, elérésének lassítása) csak indirekt vált ki valamely kommunikációs korlátot vagy kötelezést.
- *Gyakorlási* korlátot eredményezhet, ha adott helyzetben, a kommunikációs joggyakorlásra de iure jogosult személyt, de facto, valamely külső körülmény(ek) vagy más személy(ek) szándékosan akadályozzák kommunikációs jogainak gyakorlásában. A mindennapi életben leggyakrabban tapasztalható ilyen külső korlát a függő jogi helyzet, a nyomásgyakorlás, a manipuláció, a megfélemlítés, az álhír, (etc.), vagy ezek hatására megvalósuló önkorlátozás.
- *Fogalmi* korlátot jelenthet egyrészt a fogalmi hiányok, a szűk vagy több módon értelmezhető definíciók. Ezek lehetőséget teremtenek a kommunikációs normák korlátozó, gyakorlati értelmezésére, amely gátolhatja e jogok gyakorlását, érvényesülését. Másrészt itt említendő, hogy több, fontos kommunikációs alapjog (pl. sem a kommunikáció szabadságot, sem a kifejezés szabadságát egzaktan nem nevesíti alaptörvényünk), illetve részjog (mint a kommunikáció valamely fontos, de nem elismert momentuma, pl. az objektív, valóságnak megfelelő állami tájékoztatáshoz való jog) de iure nem deklarált.
- *Tartalmi* korlátozás léphet fel, ha a kommunikációs alapjog lényeges tartalmát érinti az indokolatlan és jogszerűtlen jogalkotói korlátozás (mint pl. az Alaptörvény 4. módosítása).

---

²³⁹Ádám Antal professzor véleménye szerint, az alaptörvényben megjelenő alkotmányi értékek jelentős része „mellérendeltségi viszonyban áll egymással és tényleges érvényesülésük kedvező vagy semleges hatást gyakorol egymás irányában. Az alkotmányi értékek viszonyát azonban gyakran a versengés jellemzi. Ennek folytán az is előfordul, hogy alkotmányi értékek megalapozott vagy nem megfelelő jogi szabályozásuk, végrehajtásuk, illetve gyakorlásuk során ütköznek egymással, korlátozzák vagy mérséklik egymás érvényesülésének határfokát. Az alkotmányossági viták többnyire épp az ilyen kollíziókból fakad. Az alkotmányossági viták eldöntéséhez többnyire az alkotmányi értékek alaptörvényi megfogalmazása, más esetekben az alkotmányi értékek valós helyzete, szerepe, tartalma vagy viszonya ad útmutatást.” Azonban több esetben a hazánkra is kötelező nemzetközi egyezmények megállapításai könnyítik meg valamely alapjog helyzetének megjelölését. Vö.: Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. PTE ÁJK, Pécs 1999. 179-180.o

• *Állami berendezkedésből adódó* korlátot jelenthet a demokratikus jogállami elvek hiánya vagy működési zavara, amely indirekt módon korlátozó hatást gyakorol a társadalmi kommunikációra, a kölcsönös feltételezettségük okán.

A jogrendszerben megjelenő direkt (közvetlen) – indirekt (közvetett), ius - non ius, nyilvános-rejtett korlátok egyaránt bővülő tendenciát mutatnak. Tekintettel arra, hogy nemcsak a kommunikációs megnyilvánulások és eszközök sokszorozódásának vagyunk tanúi, hanem a joggal vagy magával a kommunikációval való visszaélés gyakoriságának, markáns növekedésének is. Így ezek visszaszorítása indokoltá teszi az ez irányú normaalkotást vagy módosítást, ami a jogalkotótól önmérsékletet, különös körütekintést, és jogilag megalapozott (pl. előzetes hatástanulmányt, alul-, illetve túlszabályozás szakmai felülvizsgálatát követő) döntés hozatalát kíván meg.

A nemzetközi jogfejlődés keretében született egyetemes dokumentumok is rögzítik, hogy felelősek vagyunk azért, ha kommunikációs jogosultságainkat nem rendeltetésük szerint, korlátokba, tilalmakba ütköző vagy mások jogait sértő, azaz nem jogkövető magatartást tanúsító módon gyakoroljuk. A felelőségek meghatározásai - a korlátokhoz hasonlóan - nem alaptörvényünkben, hanem jogágazati (pl. büntetőjogi, szabálysértési) és szektorális (média-, reklám-, infotörvényben) törvényi szabályokban vagy egyéb normákban vannak lefektetve (mint pl. a munkavállaló a munkáltatójáról negatív véleményt fejez ki külső környezetében, a munkáltató jó hírnevét sérti, ezzel szerződészegést követ el, ami jogi konzekvenciákkal, felelősére vonással járhat). *A felelőséget megalapozó* tényező nemcsak *aktív* joggyakorlást akadályozó esemény lehet, hanem jogsértő az is, ha valakit a tartózkodástól (*passzív joggyakorlásától*) *fosztanak meg* (pl. nem kíván véleményt nyilvánítani, állást foglalni, vallomást tenni (etc.) de kényszerítik rá, vagy nem kíván meghallgatni valamit vagy valakit, de nyomást gyakorolnak rá). A felelősség szempontjából hangsúlyozandó, hogy pl. a „*nagy nyilvánosság*” (médianyilvánosság) előtt elkövetett jogsértés *minősített esetet*, súlyosabb felelősségre vonást eredményezhet. Az előzőekben leírtak, utalnak arra, hogy adott esetben az államnak és szerveinek cselekvése is lehet a kommunikációs jog jogsértő, amelyért a jogsértő felelősséggel tartozik.

A kommunikációs jogséremlmek terén *óriási a látencia*, mivel a sértettek döntő többsége *nem él jogorvoslati jogaival*. Annak ellenére állítható ez, hogy az utóbbi évtizedben folyamatosan növekednek az ilyen tárgyú hatósági és bírósági esetek számai.²⁴⁰

---

²⁴⁰ A kommunikációs jogot érintő gyakorlati problémákról és jogalkotási igényekről lásd a IV. fejezet kutatási eredményeit.

D) A kommunikációs szabadság alanyai és címzettjei

Meglátásom szerint, a kommunikációs szabadság alanyi köre *rétegzett*. Jogalanya elsődlegesen maga a kommunikáló egyén, de vannak olyan kollektíven gyakorolható kommunikációs jogok, amelyeknek az alanyai csak közösségek, szervezetek lehetnek. E joggyakorlók a kommunikációs szabadság *aktív alanyai*.

A kommunikációs szabadságnak vannak azonban passzív alanyai is. A címzettek, a közönség, a befogadók a kommunikáció alanyává válnak, hisz a kommunikáció szabadság értékei minden kommunikációs szituációban rájuk is vonatkoznak. Ez esetben a „közönség szabadságáról” szokás beszélni.²⁴¹ Az aktív joggyakorlóval szemben, aki passzív tartózkodásra köteles, vagy akár konkrét kommunikációs kötelezettséggel bír (legyen az akár maga az állam, a jogalkotó, vagy hatóság etc.) e szabadság passzív alanyaként jelölhető meg. Ők együttesen alkotják a kommunikáció szabadság *passzív alanyainak körét*.

A kommunikációs alapjogoknak az alanyi köre - az alapjog funkciója, védelmi köre, és kapcsolódásai szerint - változó, de aktív és passzív, azaz *primer és szekunder jogalannyal* szinte valamennyi (kivéve pl., a gondolatszabadság, amelynél a joggyakorlás az egyén belső világához kapcsolódik, így fogalmilag kizárt a szekunder alanyi körből más személy vagy személy-együttes) kommunikációs joggyakorlásnál találkozunk.

E) A kommunikációs szabadság elemei és alaptörvényi kapcsolódásai

Véleményem szerint, az alapjogok és kapcsolódásaik tartalma illetve *a kommunikációs szabadságával fennálló kapcsolata* szerint - ahogy erre már utaltam - különbséget kell tenni *elsődleges* (Magyarország Alaptörvénye által már nevesített és Alkotmánybírósága által is elismert) kommunikációs alapjogok és *másodlagos* normák között.

Primer (lex primaria), nevesített kommunikációs alapjogok körébe tartozó jogok:

1. a gondolatszabadság: a szabad gondolkodás joga, valamennyi kommunikáció „előszabadsága”,²⁴²
2. a *szólás* szabadsága: közvetítés nélküli kommunikáció szabadsága,²⁴³ azaz a szabad szólás útján kinyilvánított közlés, a szóbeli kommunikáció szabadsága;
3. a *véleménynyilvánítás* szabadsága: az eszmék, nézetek, gondolatok, érzések, intuíciók (etc.) szabad kifejezésének szabadsága;
4. a *sajtó (tömegközlés)* szabadsága: az összes médium (technikai, intézményi, szerkesztői, közvetítői, etc.) szabadságát felölelő, tömegkommunikáció szabadsága;

²⁴¹ Halmai Gábor: A véleményszabadság határai. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 1994. 75. o.

²⁴² A gondolat szabadságának történelmi előzményei vannak, gondoljuk csak arra, hogy az egyes gondolatok milyen üldöztetésben részesültek.

²⁴³ Gálík Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 56. o.

5. az *információ-szabadsága*: az informáltság (tájékoztatáshoz való jog) és információszerzés, terjesztés (tájékozódáshoz való jog) szabadsága;²⁴⁴
6. a *gyülekezés szabadsága*: a „pillanatnyi egyesülések”,²⁴⁵ a véleménynyilvánítás kollektív formája,²⁴⁶ amely lehetővé teszi a vélemények közösségi közlését, kommunikációját;²⁴⁷
7. az *egyesülés szabadsága*: a civil társadalom szerveződésének joga, koalíciós szabadsága,²⁴⁸ mely a kollektív kommunikáció egy különös formája;
8. az *alkotás* (művészet-, az irodalom, a tudomány) és az *oktatás szabadsága*: sajátos közlésformák szabadsága,²⁴⁹ azaz az alkotás útján történő kommunikáció szabadsága, (mely magába foglalja a művészi, irodalmi alkotás létrehozásának, gyűjtésének és terjesztésének szabadságát, illetve a tudományos alkotás és továbbításának szabadságát) és a tudományos ismeretek tanításának szabadságát;
9. a *lelkiismeret szabadsága*: ideológiai eszmék, világnézetek kialakulásának, elfogadásának, kommunikációjának joga, azaz a meggyőződés szabadsága;
10. a *vallás szabadsága*: a vallás, a hit szabadsága, kommunikációjának joga.²⁵⁰

Eme alapjogok kommunikációs funkciójuk, a szabad kommunikáció és a társadalmi nyilvánosság megvalósulásában betöltött elsődleges alapjogi szerepük folytán, a kommunikáció szabadságát alkotó („nevesített”, alkotmányi) primer kommunikációs jogok.

Secunder (lex subsidiariae) kommunikációs jogok körébe tartoznak a még nem vagy nem ekként nevesített kommunikációs jogosultságok, mivel elsődleges funkciója nem a szabad kommunikáció védelme. Ezek azon alkotmányi *alap(rész)jogok, kötelezettségek*, melyek *közvetve*, az egyes részjogosítványokkal vagy részkötelezettségeikkel szolgálják az elsődleges kommunikációs jogok (megnyilvánulásaik) érvényesülését. Funkciójuk szerint, a kommunikáció *védelmét*, illetve *korlátait képezik, vagy visszahatnak* a kommunikáció szabadságára, és annak központi magjára, az emberi méltóságra. Másodlagos kommunikációs jogok különösen pl. a *politikai jogok* (részvételi, petíciós jogok), *gazdasági jogok* (sztrájkjog, szellemi tulajdonhoz való jog), a *jó hírnév védelme*, az *eljárési jogok* (törvényesség, a tisztességes eljáráshoz való jog), de ide tartoznak a *kommunikációs eszközök*, a hatalmi ágak elválasztása, a jogállami, hatalmi kontrollszervek (etc.). Ezek a jogállami berendezkedéssel és

²⁴⁴ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest 2002. 25. o., és Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 57. o.

²⁴⁵ Halmai Gábor: uo. 14. o.

²⁴⁶ Bundesverfassungsgericht-Entscheidung 69. Idézi: Halmai: Kommunikációs jogok, Új Mandátum, Budapest 2002

²⁴⁷ Gálik Mihály – Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 56. o.

²⁴⁸ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest 2002. 218. o.

²⁴⁹ Gálik Mihály – Polyák Gábor: Médiaszabályozás KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 56. o.

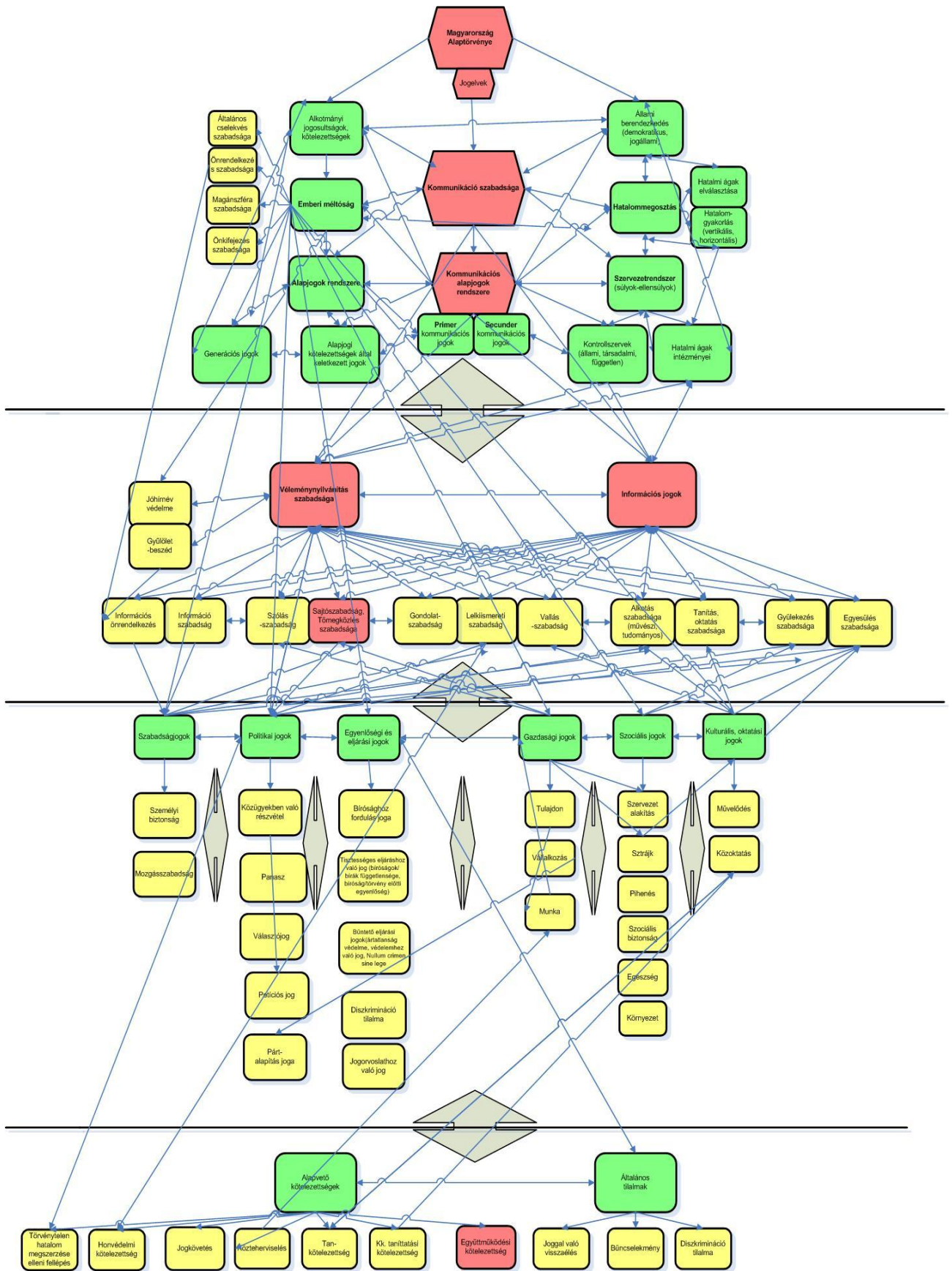
²⁵⁰ Polyák Gábor véleménye szerint, ez az alapjog azonban csak részben kommunikációs vonatkozású. Lásd: uo.

működéssel szoros összefüggésben állnak, és a kommunikáció szabadság oldaláról vizsgálhatóak.

A kommunikációs jog előzőekben megjelölt primer és secuder elemei nemcsak egymással, hanem az alaptörvény egyéb összetevőivel is kölcsönös feltételezettségi viszonyban állnak.

3.3 A kommunikációs jog „Hálómodell” alaptörvényi alkotóelemei

A kommunikációs jog alapjogi forrásait - ahogy erre az előzőekben utaltam - az alkotmányi kommunikációs primer és secuder jogok, az ahhoz kapcsolódó jogelvek, és egyéb alaptörvényi normák kommunikációs kapcsolódásai képezik, amelyek *a kommunikációs jog általános részeként, közjogi elemei közt foglalnak helyet*. A kommunikációs jog *genus proximuma a kommunikációs szabadság, a sine qou non-ja az információs szabadság kiemelt fontosságú eleme a véleményszabadság és speciális összetevője a médiaszabadság*. Mindezeket a kommunikációs jog „Hálómodell” alaptörvényi alkotóelemeit bemutató alábbi ábra szemlélteti.

3. számú ábra: Kommunikációs jog megjelenése az Alaptörvényben
 Alaptörvény „Hálómodell”
 Forrás: saját szerkesztés

3.4 A kommunikációs jog és kapcsolódásai az Alaptörvényben

Az alaptörvényben garantált alapjogok kapcsolatban állnak a kommunikációs jogokkal, amelyek közül a primer kommunikációs alapjogok bemutatására kerül sor, mint a kommunikációs jog elsődleges jogforrásai.

3.4.1 A gondolat szabadsága

Tény, hogy nem tudunk nem gondolkodni. A léttel együtt jár az állandó gondolatiság. A gondolat *kommunikációban ölt testet*. Kifejezése a gondolat megvalósulása. Eme alapjogunk a legalapvetőbb szabadságunk, egyben *más alapjogaink „előszabadsága”*. A nemzetközi dokumentumok, az EU alkotmány és alaptörvényünk is rendelkezik a gondolat szabadságáról a kommunikációs jogok körében. Önmagában a gondolatszabadságnak jogi relevanciája azonban megkérdőjelezhető, mivel kötelező szabályok, szankciók nem társulhatnak hozzá. Ha ez utóbbi igaz is, a gondolatiság minden emberi jog és társadalmi ügy előfeltétele.²⁵¹ A környezetünkől hozzánk érkező információk, gondolatok sokaságát indukálja. Ennek eredményeképpen alakul ki a meggyőződés, vélemény, a hit, amely sokféle módon megnyilvánulhat. *Jogi értékelhetősége*, elsődlegesen annak *kifejezésével realizálódik*. Itt kell utalnom azonban arra, hogy vannak olyan *immaterális javak*, mint pl. a jóhírnév, image, márkaérték, amelyek az emberek gondolatiságában léteznek, mégis gazdasági, politikai erővel bírnak.

A gondolatok közvetlenül irányítják megnyilvánulásainkat, ugyanakkor a *gondolat*, a kifejezés és a *megnyilvánulás el is válhatnak egymástól*. Az emberek sokszor nem azt mondják, amit gondolnak, okként nem a valós okot jelölik meg.²⁵² A verbálisan kinyilvánított állásfoglalás és a non verbális kifejeződés is eltérést mutathat. Ez tipikus a függő (kiszolgáltatott) jogi, vagy a manipulatív (rosszhiszemű) illetve a konfliktus helyzetekben. De a „társadalom kinyilvánított véleménye”, a közvélemény (a közgondolkodás) is elválhat a „társadalom valós gondolkodásától.” Az egyén szintjén ennek a differenciának a jelei a metakommunikáció során mutatkozhatnak meg, illetve a verbális vélemény, kinyilatkozás tettekben megnyilvánuló voltában. Ezért fordulhat elő, pl., mint Magyarországon, a lakosság

---

²⁵¹ A gondolataink kommunikációja minden más kifejezésünknek (legyen az véleményben vagy bármely magatartásban megnyilvánuló cselekvés, megnyilatkozás) is „előfutára”, nemcsak a lelki és vallási meggyőződésünknek képezi alapját. A mai információs társadalmakban különös jelentősége van gondolataink szabad, önálló kialakítására, különös tekintettel a „kommunikációs és információs hadviselésre”, az emberi, kereskedelmi, politikai (stb.) befolyásolásra, gyakran manipulációra, amelynek a jelen társadalmakban minden ember napi célpontja. Külön kérdés, hogy a gondolatainkat, melyek cselekvéseinket mozgatják, mennyiben tudjuk megvédeni a valós emberi értékek mentén, a külvilág napi presszióitól függetlenül, illetve ezeket mennyiben és mily módon fejezzük ki, oszadjuk meg másokkal.

²⁵² Ezt a pszichológia tudománya már régen megállapította.

1/3-ának szavazatát képviselő „törvényi 2/3-ad” azzal szembeül, hogy a valós „társadalmi gondolatok” (akarat) eltérhetnek a politikai vélemény-kifejezést gyakorló szavazók véleményétől. A társadalom „valós gondolatai” gyakran a közösségi kommunikáció, pl. a gyülekezési jog, egyesülési jog, sztrájkjog (etc.) gyakorlása során nyernek teret. Tehát a kifejezett vélemény és a nonverbális vagy más magatartásformák megnyilatkozása közt tényleges eltérés lehet. Így a valós gondolatok nem közvetlenül, hanem közvetetten, gyakran a kifejezéstől eltérő megnyilvánulási formákban nyernek jogi relevanciát.

A gondolatközlés befolyásolási lehetőségei és ténylegesen alkalmazott formái hatalmasra növekedtek. A gondolatszabadság közvetlen kifejeződésének korszakunkban az egyik legszabadabb platformja az internet. A gondolatszabadság legnagyobb *ellensége* pedig a (politikai, ideológiai, gazdasági, etc.) *manipuláció, a globális, uniformizáló környezet*. Az „*agymosás*” ellen a jog eszközeivel kell fellépni. A nemzetközi jogirodalomban gyakran találkozunk a „*Gondolatok piaca*” kifejezéssel, a szépirodalomban olvashattunk a „*gondolat rendőrség*”-ről, de a mindennapokban tapasztalhatjuk mindezek jelentőségét. Az EU kifejezés szabadság iránymutatásában megjelenő gondolatszabadságra utalás is azt igazolja, hogy a terminus technikusnak még ma is *van jogi relevanciája*.²⁵³ Ha ez nem így lenne, akkor a fejlett szubnacionális és nemzeti alapjogok közt már nem kapna helyet e szabadságjog.

3.4.2 Véleményszabadság

A) A véleményyszabadság fogalmi köre

A véleménynyilvánítás szabadság tartalmi megközelítésének alapvető kérdése, hogy miként definiáljuk a véleményt. Köznapi értelemben, a *vélemény egy egyénnek, a saját nézőpontjából kiinduló elgondolása, álláspontja egy adott ügyről, helyzetről (etc.)*. Ez *szükségszerűen szubjektív*, mivel az individuumból, annak személyiségétől, értékrendjétől, az általa megismert és birtokolt információktól, de akár az aktuális élethelyzetétől, perspektívájától (etc.) függ. Azonban megváltoztatható, pl. ösztönzés, meggyőzés, befolyásolás, manipuláció, vita, új információk közlése vagy a tanulás (etc.) útján. A vélemény, illetve az individumok valamely jelenséggel kapcsolatban megalkotott hasonló vagy megegyező véleménye az egyik legfontosabb közösségformáló erő. „Sokak szerint, vélemény alatt a *tényekre, magatartásmódokra, viszonyokra vonatkozó értékítéletet* kell érteni. Eszerint a kizárólag tényállításokat magába foglaló hírek, tudósítások nem élveznék a

²⁵³Lád. pl. Larry Alexander: Is There a Right of Freedom of Expression? Cambridge University Press, Cambridge 2005 7 és Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 490, és a hazai jogirodalomban Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest 2002

véleményszabadság védelmét. Ugyanakkor szinte lehetetlen pontosan elhatárolni egymástól a tudósításokat és az értékítéleteket, hiszen egy jelentés közlésének módja, elhelyezése a hírek között, a címmel történő ellátása, sőt esetleg az azt felolvasó személy hanghordozása is tartalmazhat értékítéletet.”- véli Halmai Gábor.²⁵⁴

Meglátásom szerint, a vélemény fogalmát, a véleménynyilvánítás szabadságát a lehető leghelyesebben kell értelmezni. Legyen az tényállítás vagy értékítélet, vagy bármi más megnyilvánulás, illetve annak módja (mint pl. verbális vagy non verbális, közvetlen vagy közvetett, direkt vagy ráutaló stb.). A védelem korlátja, csak más személyek jogait sértő, szándékosan rosszhiszemű, manipulatív közlés lehet.

B) A véleményszabadság tartalma

Az Alkotmánybíróság is megfogalmazta, hogy véleménynyilvánítás szabadsága általában *mindenféle közlés, kifejezés szabadságát* magába foglalja. Ez függetlenül a közlés módjától és értékétől, erkölcsi minőségétől és többnyire valóságtartalmától is. Fontos kiemelni, hogy a véleménynyilvánítás szabadság magába foglalja a *hallgatáshoz, a „nem kommunikáláshoz” való jogot* is, ami különösen az idegen vélemények sajátként történő kinyilvánításra kötelezéssel szemben nyújt védelmet. A véleménynyilvánítás szabadságának *nem* képezi részét a *meghallgatáshoz való jog* sem. A nyilatkozónak joga van a közlésre, bármely erre vonatkozó törvényi előírás nélkül -, de senkit nem kötelezhet arra, hogy e közléssel érdemben foglalkozzon.²⁵⁵ Mindezek arra utalnak, hogy kifejezésre, kommunikációra nem kötelezhetők az egyének. Ez alól természetesen vannak kivételek, ilyen pl. a munkahelyi kötelezettség teljesítése körében a beszámolási kötelezettség, de facto számtalan ilyen eset van. Ráadásul, olykor nem a saját véleményünket mondhatjuk el vagy mások adják elő a mi véleményünket a sajátjukként.

E szabadságjog *célja* elsődlegesen *a vélemény kifejezése*, annak a lehetőségnek a biztosítása, hogy az egyén a gondolatait, a megformálódott véleményét szabadon kifejezze, amelynek a tartalma, maga a véleményt alkotó információ-együttese, amely csak a *közléssel* (mint a vélemény megnyilvánulásának az előfeltétele) vagy attól való tartózkodással *válik élővé*, azaz *formálódik* - a kommunikáció tárgyát képező – *információvá*.²⁵⁶ és *valósul meg a kifejezés*. Másodlagos célja pedig, hogy *mások véleményét formálja*, meggyőzzön másokat saját álláspontjáról. Ez a cél csak úgy valósulhat meg, ha ez minél szélesebb körűen

²⁵⁴ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest 2002. 23. o.

²⁵⁵ Gálík Mihály – Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 56. o. Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest 2002. 23. o.

²⁵⁶ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, Kolozsvár 2005. 1. o.

biztosított. Ennek megfelelően a hatályos alaptörvényünk²⁵⁷ szélesebb szóhasználattal élve kimondja, hogy a „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához.” Ebből következik egyrészt az *egyéni* véleménynyilvánítási szabadság *szubjektív joga*, másrészt a demokratikus közvélemény kialakulásával, valamint feltételei és működése fenntartásával kapcsolatos, illetve ennek biztosítására irányuló, *objektív állami kötelezettség*.²⁵⁸

Eme összetevők is utalnak arra, hogy a véleménynyilvánítás alapjoga nemcsak *szabadságjog*, hanem pl. *politikai alapjog* is egyben. Koltay szerint a politikai véleményt tekinthetjük a véleményszabadság legjobban védett 'belső magjának',²⁵⁹ mely „általában véve 'értékesebb' az egyéb véleménynyilvánításoknál.”²⁶⁰ Ezek védelme tekintetében magasabb védelmi küszöböt kell meghatározni.²⁶¹ Így minden demokratikus jogrendszer fokozottabban is védi a politikai véleményeket.²⁶² Bizonyos jogrendszerek csak kifejezetten a parlament működésével kapcsolatos véleményeket tekinti e körbe tartozónak.²⁶³ Eric Barendt viszont sokkal szélesebben értelmezi. Álláspontja szerint, „politikai véleménynyilvánításnak tekinthető minden olyan megnyilvánulás, amelyre egy gondolkodó polgár közügyként tekinthet.”²⁶⁴ Természetesen emellett a véleménynek sokféle *fajtája* van, mint pl. *irodalmi-, művészeti-, kereskedelmi-, szimbolikus-* (szólás) vélemény (etc). Egyes szakemberek szerint, a véleményeknek eltérő értéktartalma van, és eltérő védelem is illeti. Koltay szerint, a „kevésbé értékes vélemények köre meglehetősen széles, ide tartozik gyakorlatilag minden olyan kifejezés, amely nem tekinthető a közügyek vitájában részt vevőnek, mint az üzleti célú megnyilvánulások (pl. reklámok, az obszcén, pornográf kifejezések), vagy a magánszemélyek jó hírvének magántermészetű üggyel összefüggésben történő csorbítása.”²⁶⁵ Meglátása szerint, ezeknek a megnyilvánulásoknak a szigorúbb korlátozása csak akkor lehetséges, ha ezek a vélemények kárt okoznak (mint pl. a vásárlókat megkárosító megtévesztő reklám).²⁶⁶

---

²⁵⁷ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG IX. cikk (1) bek.

²⁵⁸ Trócsányi Sára: A kommunikáció jogi alapjai Osiris Kiadó, Budapest 2004. 75. o.

²⁵⁹ Koltay András: A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága. In: Alkotmányjog-Alapjogok (Szerk: Schanda Balázs - Balogh Zsolt) Pázmány Press, Budapest 2014. 178.o.

²⁶⁰ Koltay András: uo. 179.o.

²⁶¹ Sunday Times v. the United Kingdom No. 1, Series A, no. 30., 1979.04.26.-i Ítélete. Idézi: Koltay András: uo.178.o.

²⁶² Koltay András: uo.178.o.

²⁶³ Koltay András: uo.

²⁶⁴ Eric Barendt: Freedom of Speech. Oxford University Press, 2005., 162. In: Koltay András: uo. 179.o.

²⁶⁵ Koltay András: uo. 180.o.

²⁶⁶ Koltay András: uo. 180.o.

C) A véleményszabadság korlátai

A védelem biztosítása mellett a demokratikus egyensúly fenntartása miatt korlátozni szükséges a *mások jogait sértő közléseket*.²⁶⁷ Ádám Antal azonban azt hangsúlyozza, hogy demokratikus társadalmi viszonyok között, - néhány kivételtől eltekintve - nem a korlátozások alkalmazásával, hanem a demokratikus véleménycsere készítő erejével kell diffamálni és elszigetelni azokat a véleménynyilvánításokat, amelyek az emberi méltóság vagy a különböző közösségek megsértésére irányulnak.²⁶⁸

A szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe folytán - az élethez, vagy az emberi méltósághoz való joghoz hasonlóan -, valóban igen *kevés joggal szemben kell csak „engednie”*, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni.²⁶⁹ A véleményszabadsággal szemben mérlegelendő törvénynek azonban nagyobb a súlya, ha az közvetlenül másik alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, illetve kisebb, ha ilyen jogokat csak mögöttesen, valamely (jog) intézmény közvetítésével véd és a legkisebb, ha csupán valamely elvont jogi érték (például a köznyugalom) a védelem tárgya.²⁷⁰

Az alkotmány a véleménynyilvánítási szabadság megfogalmazásánál azonban nem tesz kifejezett különbséget tényközlés és értékítélet között. „Önmagában valamely tény közlése is véleménynek minősülhet, hiszen magának a közlésnek a körülményei is tükrözhetnek véleményt, azaz a véleménynyilvánítás alkotmányos alapjoga nem korlátozódik csupán az értékítéletekre.”²⁷¹

A véleménynyilvánítás határainak megvonásánál *indokolt különbséget tenni* értékítélet és tényközlés tekintetében.

a) Az *értékítéletre*, az egyén személyes véleményére a véleménynyilvánítás szabadsága minden esetben kiterjed, függetlenül attól, hogy az értékes vagy értéktelen, igaz vagy hamis, érzelmen vagy észérveken alapul. A szintén alkotmányos oltalom alatt álló *emberi méltóság*, a *becsület*, a *jóhírnév* azonban az értékítéletben megnyilvánuló véleménynyilvánítási szabadság *külső korlátja* lehet, és ezek védelmében a büntetőjogi felelősség érvényesítése sem tekinthető - általánosságban - aránytalannak, így alkotmányellenesnek. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint azonban fokozott alkotmányos védelmet élveznek az olyan értékítéletek, amelyek a

²⁶⁷ Fleck Zoltán: A véleménynyilvánítás határai a magyar bírói gyakorlatban. Alkotmány és Jogpolitikai Intézet, Budapest 1996. 7. o.

²⁶⁸ Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. PTE ÁJK, Pécs 1999. 88. o.

²⁶⁹ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Kiadó, Budapest 2002. 37. o.

²⁷⁰ Lásd vonatkozó AB határozat, Trócsányi Sára: A kommunikáció jogi alapjai. Osiris Kiadó, Budapest 2004. 76. o. és Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Kiadó, Budapest 2002. 23. o.

²⁷¹ 36/1994. (VI.24.) AB határozat.

közügyekre vonatkozó vélemények ütközésében kapnak hangot, még akkor is, ha esetleg túlzóak és felfokozottak.²⁷²

b) A véleménynyilvánítás szabadsága nem ilyen feltétlen a *tényállítások* tekintetében. Az Alkotmánybíróság döntése értelmében, a véleménynyilvánítás szabadsága *nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas tények közlésére* akkor, ha a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában van a közlés valótlanságának (tudatosan hamis közlés), vagy foglalkozása, hivatása gyakorlásának szabályai szerint elvárható lett volna tőle a tények valóságtartalmának vizsgálata, de a véleménynyilvánítás szabadságának felelős gyakorlásából adódó gondosságot elmulasztotta.²⁷³

Azonban az Alkotmánybíróság hangsúlyozza, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának csupán igen korlátozott lenne az értéke, ha nem jelentene többet, mint az igaz tények állításához való jogot.²⁷⁴ A kommunikáció (kifejezés) szabadsága felőleli általában mindenféle közlés szabadságát mások irányában, mégpedig függetlenül a közlés módjától és a közlemény értékétől, erkölcsi minőségétől, ezért *védelmet élveznek tehát a valótlan tényállítások* is, hiszen általában *nincs jogi kötelezés az igazmondásra*, kivéve, ha ezt jogszabály kifejezetten előírja.²⁷⁵ De az Alkotmánybíróság határozataiból az is következik, hogy „e szabadság különleges védelmet követel akkor, amikor a közügyeket és a közhatalom gyakorlását, *a közfeladatot ellátó, illetve a közéletben szerepet vállaló személyek* tevékenységét érinti. A közhatalom gyakorlásában részt vevő személyek, a közszereplők védelmében a véleménynyilvánítás szabadságának szűkebb körű korlátozása felel meg a demokratikus jogállamiságból adódó alkotmányos követelményeknek. Kiemelkedő alkotmányos érdek a közügyeket intéző szervek és személyek tevékenységének *nyilvános bírálhatósága*, valamint az, hogy a polgárok ezt bizonytalanság, *megalkuvás és félelem nélkül* tehessék.”²⁷⁶ Ezt szolgálja a törvényhozó azon új rendelkezése is, mely deklarálja, hogy „a közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő *személyiségi jogainak* védelmét méltányolható közérdekből, szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül *korlátozhatja*.”²⁷⁷

Fontos alapjogi álláspontot takar az az AB döntés, miszerint „a *szélsőséges nézetek* esetében sem a vélemény tartalma, hanem a közlés közvetlen, *belátható következménye* alapozza meg a szólásszabadság *korlátozását*, a polgári jogi, avagy bizonyos esetekben a

²⁷² Az AB vonatkozó döntése rögzíti ezen álláspontot.

²⁷³ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új mandátum Kiadó, Budapest 2002. 5.o.

²⁷⁴ 18/2000. (VI.6.) AB határozat.

²⁷⁵ Az AB határozat, és Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2002., 5. o.

²⁷⁶ Trócsányi Sára: A kommunikáció jogi alapjai. Osiris Kiadó, Budapest 2004. 77. o.

²⁷⁷ A PTK. új rendelkezése, melyben a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelme, illetve korlátozhatósága tárgyában foglal állást a törvényhozó.

büntetőjogi *felelősségre vonást*.”²⁷⁸ Tehát nem részesülhet alkotmányos védelemben a gyűlöletkeltésre alkalmas megnyilatkozás vagy akár a faji, etikai (stb.) csoportokat sértő *verbális diszkrimináció*. Ennek megfelelően az Alkotmánybíróság bizonyos kritériumok megléte esetén pl. *gyűlöltre uszítást* büntethetőnek ítélte.²⁷⁹

Alaptörvényünk vonatkozó cikkében egzakt módon két alkotmányi korlátot rögzít, mikor kimondja, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának megsértésére, illetve a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási *közösségek méltóságának megsértésére*. Az ilyen közösséghez tartozó személyek - törvényben meghatározottak szerint - jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.²⁸⁰

D) A véleményszabadság alanyai és címzettjei

A kifejezés- és véleményszabadságról szóló iránymutatáson keresztül az Európai Unió nyomatékosítja, hogy a „vélemény és az önkifejezés szabadsága egyetemes jog, amely minden személyt egyenlően megillet.”²⁸¹ Alaptörvényünk pedig arra is utal, hogy a véleménynyilvánítását gyakorolhatja akár *egyén*, akár *közösség*,²⁸² így a sérelemnek is *lehet közösség is alanya*. A jogalkotó ezzel biztosítja, a közösségek ellen irányuló *diszkriminációval* szembeni védelmet is, amely egyben az emberi méltóságot is védi. Eszerint a közös jellemzőkkel bíró egyének emberi méltóságának védelme, illetve megsértése esetén közösségi jogaik keletkeznek, a véleménynyilvánító egyénnel, közösséggel vagy akár az állammal szemben.

E) A véleményszabadság alaptörvényi kapcsolódásai

Megállapítható, hogy e szabadságjognak természetesen *van negatív és pozitív, objektív intézményes* (állami kötelesség) és *szubjektív* (alanyi jogosultság) *oldala* egyaránt, mint általában a kifejezési jogoknak, és a kommunikációs jog minden elemének.²⁸³ A pozitív jellegnél fontos kiemelni a polgárok *véleményének egyenlőségét*, azaz a szólás egyenlő

²⁷⁸ 18/2004. (V.25) AB határozat.

²⁷⁹ Új büntető törvénykönyvünk a korábbinál több olyan tényállást tartalmaz, mely a vélemény vagy más kifejezési jog visszaélésszerű gyakorlásának állít korlátot. A korlátokkal mindig az a legnagyobb baj, hogy lehetőséget teremt a joggal való visszaélésre.

²⁸⁰ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG IX. cikk (4)-(5) bek.

²⁸¹ Európai Unió Tanácsának 2014.05.12-én - az online és offline kifejezés és véleménynyilvánítás szabadság - elfogadott iránymutatásáról szóló kommunikációjában fogalmazta meg. EU Tanács közleményről Vö.: EU-prioritás lett az internetes szólásszabadság támogatása. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2014.05.18. és In: <http://www.consilium.europa.eu/Newsroom>, Letöltés ideje: 2014.07.19.

²⁸² 14/2000. (08. 09.) AB határozat nevesíti a közösségek méltóságát.

²⁸³ Minden jognak van kötelezés oldala és fordítva. Így vélekedik Ambrus is, lásd In: Z. Ambrus: Dreptul comunicării (Kommunikációs jog). Status, Miercurea-Ciuc 2010

esélyének lehetőségét. Egyes jogtudósok szerint, az *esélyegyenlőség* azonban nem valósulhat meg teljes mértékben. Az egyenlőséget, annak teljesítését nem az egyének, hanem az egyes nézetek szempontjából kell értékelni.²⁸⁴

Véleménynyilvánításhoz való jog az *emberi méltóságból* fakadó szabadságjog, így annak összetevőivel, illetve az abból származtatott jogokkal és kötelezettségekkel, valamint korlátokkal fennálló kapcsolata nem indokol külön igazolást. De ugyanez a helyzet, ha *primer kommunikációs jogokkal* fennálló viszonyát vizsgáljuk, tekintettel arra, hogy a véleményszabadság a kommunikációs jog fő eleme. A nemzetközi jogirodalomban is úgy vélekednek, hogy pl. a véleményszabadság és a *sajtószabadság* között fennálló kapcsolat igen összetett.²⁸⁵ A véleményszabadság kapcsolódásainak körében a leggyakoribb megállapítások, hogy egyrészt e szabadságjog alapvető az egyén *önrendelkezésének* (pl. adatvédelem) és *önkifejezésének* szempontjából, másrészt a „*vélemények piaca*” alapján, a minimális kormányzati szabályozás a polgárok között széleskörű vitákat eredményez, amelyek a legnagyobb valószínűséggel elvezetnek az *igazsághoz*, harmadrészt a *közérdekű rendeltetése* folytán, a demokratikus kormányzás elengedhetetlen összetevője. Ezek közt *pedig, jelentős átfedés van.*²⁸⁶

Hasonlóan szoros, kölcsönös *feltételezettségi viszonya* áll fenn egyéb generációs (szociális, gazdasági etc.) jogokkal, részvételi jogokkal, eljárási jogokkal, vagy akár a jogállamiság és demokrácia elvéből eredő jogokkal, jogosultságokkal és kötelezettségekkel. Így pl. ha a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozzák, azzal közvetve korlátozzák a sajtó- és információszabadságot, de akár a részvételi jogokat is. De ha pl. a kommunikáció feltételét az információhoz jutást, információszerzést, - továbbítást, azaz a szabad információáramlást *korlátozzák*, azzal *más kifejezési- és kommunikációs jogok érvényesülése is csorbát szenved.* Ugyanez a helyzet egy távolabbi kapcsolódás, mint pl. a tisztességes eljáráshoz való jog hiányának esetén, hisz ekkor háttérbe szorul a kifejezés (etc.).

---

²⁸⁴Michel Rosenfeld: Free Speech, Equality and Minority Access to the Media in the United States. In: Koltay András: A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága. Idézi: Sajó András – Monroe E. Price (szerk): Rights of Access to the Media. Boston: Kluwer Law International, 1966 72-74, és Alkotmányjog-Alapjogok (Szerk: Schanda B.-Balogh Zsolt) 182. o.

²⁸⁵Ez összetett kapcsolatot tárgyalják pl. G Marshall: Press Freedom and Free Speech Theory, Public Law, 40, 1992; Eric Barendt: Freedom of Speech, Oxford, Oxford University Press, 2005; vagy Jacob Rowbottom In: Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 490., és In: Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum. 2007. 2. szám 6. o.

²⁸⁶Larry Alexander: Is There a Right of Freedom of Expression? Cambridge University Press, Cambridge, 2005. 7. fejezet, és In: Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 490, és Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum 2007. 2. sz.6. o.

3.4.3 A szólás- és a sajtószabadság

A) A szólás- és a sajtószabadság fogalmi köre

A fejlett demokráciákban - így hazánkban is - a kommunikációs jogok közt elismerik és egyben védik a szólás- és sajtószabadságot, amelyek a szabad vélemény kifejezését szolgáló alkotmányi szabadságjogok külön nevesített²⁸⁷ politikai alapjogok. E kommunikációs jogok a véleménynyilvánítás azon formái, amelynél a vélemény kinyilvánítása vagy közvetlenül, szóban és más, mások jelenlétében (szólásszabadság), vagy közvetítő eszközök útján, valamilyen médium (közvetítő) igénybevételével történik. Ez utóbbi *felőleli valamennyi (tömegkommunikációs) médium szabadságát*. Ádám Antal ezért a „tömeges kifejezés szabadsága”-ként²⁸⁸ aposztrofálja, amely főként a nyomtatott sajtó, az elektronikus műsorszórók révén, a modern technikai eszközök által biztosított platformok útján valósul meg. A kommunikációs jogok külön „problémakörét” jelzi az, hogy napjainkban már nemcsak a sajtó és a hagyományos médiumok (a rádió, televízió) útján váltható ki tömeghatás, ezért e jogok gyakorlása sem kizárólag médiaszervek útján valósulhat meg. Ennek megfelelően *alanyai* sem csak a hagyományos értelemben vett *médiaszervek*, hanem kibővül a *magánszemélyekkel, jogi személyekkel*, de akár az *állammal*, amelyek a digitális írástudás kellő ismeretanyagával, illetve a szükséges pénzügyi háttérrel bírnak. Erre két példát említenék:

- Önmagában az internetes platformokon keresztül bármely magánszemély, közösség képes a tömeghatás kiváltására,²⁸⁹ melynek során a klasszikus szólásszabadság és a tömeges kifejezés szabadságának gyakorlása együtt jelenik meg.
- Igaz ez más, pl. a kültéri média felületeken keresztül gyakorolt kereskedelmi, vagy politikai szólásgyakorlás esetében is, melyet csak a jelentős pénzügyi fedezettel bíró gazdasági szervezetek, politikai pártok, és az állam gyakorol. Itt csak másodlagos közvetítőként jelenik meg a „klasszikus média,” ezekben az esetekben nem a megismert üzenetek közvetítése a cél, hanem a társadalmi kontrollt gyakorló funkció a meghatározó.

Az Alkotmánybíróság kifejezett álláspontja szerint, a média a véleményszabadság megvalósulását azzal szolgálja, hogy „a véleményalkotáshoz szükséges *információszerzésnek*,

---

²⁸⁷A szólás- és sajtószabadság az alkotmányi szabályozásban sokáig szinte nem is különült el egymástól. Hazánkban a 89-es alkotmánymódosítás a szólásszabadság helyett a tágabb értelmű véleménynyilvánítás szabadságát rögzítette, a német alkotmány mintájára. Ugyanakkor Az EU 2014. évi, online és offline kifejezésszabadságról szóló irányelvében továbbra is találkozhatunk a szólásszabadság önálló nevesítésével.

²⁸⁸Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. JPTE Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 1999. 84. o

²⁸⁹Példaként említhetjük, az „Arab tavaszt,” vagy hazánkban ilyen típusú blogokat, közösségi oldalakon szerveződő civil mozgalmakat, politikai tüntetéseket, (etc.).

a véleménynyilvánításnak és véleményformálásnak kitüntetett fontosságú eszköze,²⁹⁰ azaz nemcsak a szabad véleménynyilvánítás eszköze, hanem a *tájékoztatásé* is, hisz alapvető szerepe van a véleményalkotás feltételét képező *tájékozódásban*, a demokratikus közvélemény kialakulásában, mely csakis a teljes körű és tárgyilagos tájékoztatás alapján jöhet létre.²⁹¹ Ugyanakkor a demokratikus, jogállami „intézmények hatékony működése, mind pedig a *hatalommal, az erőfölénnyel, vagy más jogi helyzettel való visszaélés mellőzése, leleplezése szempontjából*”²⁹² nélkülözhetetlen. A szólás- és sajtószabadságra a kommunikációhoz való jog kitüntetett volta annyiban vonatkozik, amennyiben a véleménynyilvánítás a kommunikáció alkotmányos alapját szolgálja.

B) A sajtó és a sajtószabadság tartalma

A sajtószabadság összetevőjeként, megjelenő jogosultságok: a médiumok szabad (engedély nélküli) *alapításának a joga, a szabad tájékoztatáshoz való jog, a publikációk közzétételének a lehetősége, a közérdekű és nyilvános információk (adatok) - sajtótermékek és médiaszolgáltatások útján történő - terjesztésének joga.*

C) A szólás és sajtószabadság alanyai és címzettjei

E kommunikációs alapjognak az alanyai: a hagyományos *média* (újságírók), a *közönség* (interaktivitás útján, vagy a sajátos jogai alapján, mint pl. helyreigazítás, jogorvoslat), az *állam* (mely pl. alapíthat saját, közszolgálati médiát, de elsődlegesen a szabadságjog gyakorlásának biztosításához kapcsolódó kötelezettségei hangsúlyosak), és az *új média*²⁹³ *tulajdonosok* (a társadalom polgárai, de akár civil, társadalmi szervek, akik az új médiaplatformokon [pl. internet] keresztül önálló média felületeket hoznak létre, és gyakorolják a sajtószabadság által biztosított jogosultságokat),²⁹⁴ akik e jogosultságokból és az elválaszthatatlanul kapcsolódó egyéb szabadságjogok más-más összetevőit is tudják gyakorolni, érvényre juttatni működésük során. „Az új technológiák elmoszák a határt a civilek és újságírók között.”²⁹⁵ Tehát a jogalanyok és joggyakorlás egyaránt rétegzett. A legfontosabb jogalany azonban a „klasszikus” *média*. Ambrus ennek szabályozásáról akként

²⁹⁰ 37/1992. (VI.10.) AB határozat.

²⁹¹ AB: uo.

²⁹² Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. JPTE Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 1999. 84. o.

²⁹³ Az új média kifejezést az információtechnológiára épülő média számos formájának leírására használják, mint amilyen pl. internet, a world wide web, a videójátékok, online üzenetküldő szolgáltatások, illetve az interneten megjelenő új platformok, mint a közösségi oldalak, blogok, kommentek stb. fejti ki Rowbottom. In: Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 510., és In: Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum 2007. 2. sz. 19. o.

²⁹⁴ Az online kommunikáció több lehetőséget nyújt az interakcióra.

²⁹⁵ Vö.: Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 489 és Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum 2007. 2. sz. 5. o.

vélekedik, hogy a „társadalmi kommunikáció demokratizmusa feltételezi a média jogainak és szabadságának szabályozását, valamint ezeknek megfelelő kötelességeket mások részéről, illetve a média közeg kötelezettségeit mások jogaival szemben. Ennek hiányában fennáll az emberi szabadságjogok megsértésének kockázata, különösen, ami az információhoz való jogot illeti, továbbá a társadalmi kommunikáció alanyai részéről különböző visszaélések merülhetnek fel.”²⁹⁶ De amint a való élet bizonyítja, még így sem teljesülhetnek maradéktalanul *a média jogainak* és szabadságának *legfőbb jogosítványai*, amelyek a következők:

- a *kifejezéshez* való jog;
- a *kommunikációhoz* való jog;
- a *véleménynyilvánításhoz* való jog;
- a *tájékoztatáshoz* való jog;
- a publikációk *közzétételéhez* való jog;
- az *információk* (nézetek, vélemények) *terjesztéséhez* való jog;
- a *(információ) forráshoz való (hozzáférési) jog*;
- a közérdekű *információ-hozzáféréshez* való jog;
- a *kérdéshez* és a *válaszadáshoz* való jog;
- a médiumok szabad *alapításához* való jog.²⁹⁷

A *közönség jogai*, azaz a „nézők és hallgatók joga élvez elsőbbséget nem a műsorszolgáltatóké,²⁹⁸ mégis a közönség érdekeinek központba helyezése ellenére „*ritkán ad az egyéni nézőnek vagy hallgatónak a médiával szemben érvényesíthető jogokat.*”²⁹⁹

Rowbottom hangsúlyozza, hogy, ami a *sajtó demokratikus és közszolgálati funkciójának legfontosabb eleme* a politika és *politikai vita* területe.³⁰⁰ Tekintettel arra, hogy a „többség nem tud részt venni társadalmának nyilvános életében, [...] ha nem figyelmeztetik és informálják Őket azokról az eseményektől, amelyek megfontolásra érdemesek vagy cselekvésre indíthatnak. Ez a figyelmeztetés és informálás [...] nagyrészt a médián keresztül történik. A modern *részvételi demokráciák* helyes működése megköveteli, hogy a média

²⁹⁶ Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării (Kommunikációs jog). Status, Miercurea-Ciuc 2010 54.

²⁹⁷ Ambrus professzor is hasonlóan vélekedik a média jogai és szabadságához tartozó összetevők vonatkozásában, melyeket a romániai alkotmány és vonatkozó törvények biztosítanak. lásd In: Zoltán Ambrus, Dreptul comunicării (Kommunikációs jog). Status, Miercurea-Ciuc, 2010 54

²⁹⁸ Ekként fogalmazott White bíró (390). Red Lion versus FCC ([1969] 395 US 367) precedense nagyobb támogatást ad a média (műsorszórók) szabályozásának. In: Jakob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 510., és In: Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum 2007.2. sz. 19. o.

²⁹⁹ Eric Barendt: Broadcasting Law, Clarendon Press, Oxford 1995 47-49 Jakob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006 69 (4) MLR, 510, és Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum 2007. 2. sz. 19. o.

³⁰⁰ Jakob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006 69 (4) MLR, 490 és Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum 2007. 2. szám 6. o.

szabad, aktív, professzionális és oknyomozó legyen.”³⁰¹ Ez a védelem nem a sajtó intézményét illeti, hanem magának a kifejezésnek, a közlésnek jár, illetve a sajtó³⁰² azon feladatának, hogy a közérdeklődésre számot tartó vitákat szolgálja.³⁰³ A sajtószabadság értékes azért is, mert hozzájárul az *egyén önkifejezéséhez*, azonban de facto csak kevesek számára adatott a lehetőség, hogy a hagyományos sajtón (újság, TV, rádió) keresztül közölhessék nézeteiket, egyértelmű határ húzható az újságíró és közönségük között. A hagyományos sajtónyilvánosság a társadalom adott körének ad lehetőséget.³⁰⁴ A média fontos feladata a *tájékoztatás* mellett az *oktatási funkció*, mely szolgálja a jogismeret és jogtudat növelését és a szabadságjogok, a demokratikus jogállami elvek érvényesülését, illetve azok megvalósulásának társadalmi kontrollját.

Az EU Alkotmánya deklarálja, hogy „a tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani”³⁰⁵ valamennyi médium vonatkozásában. Az Európai Tanács legújabb iránymutatása külön is rögzíti, hogy „minden emberi jog az interneten is védendő, különösen igaz ez a szólásszabadságra, ugyanis a technológiai fejlődés, a *kommunikáció új formái új lehetőségeket és kihívásokat is teremtettek*.”³⁰⁶ A dokumentum elfogadásával az *internetes szólás- és médiaszabadság* biztosítását - külön is nevesítve - beemeli az *emberi jogok közé*, amelyek érvényesülését az Unió globálisan is elő szeretné mozdítani. Az „önkifejezés és a média szabadsága nélkül nem lehetséges, hogy az *állampolgárok* tájékozottak, aktívak és elkötelezettek legyenek,” így „EU határozottan ellenzi az *internet vagy az új médiumok bármiféle indokolatlan korlátozását*” - áll az Unió intézmény közleményében.³⁰⁷ Az internet legújabb jogi megkülönböztetését hirdette ki a romániai Legfelsőbb Bíróság, miszerint: „*közterületnek minősülnek a facebook oldalak*”(az interneten kommunikációs platformként működő közösségi oldalak).³⁰⁸ Diana Hatneann, a Helsinkii bizottság munkatársa szerint pedig „az interneten nem létezik magánszféra, ezért jobb, ha visszafogjuk magunkat, bizonyos kijelentésektől”.

³⁰¹ Lord Birgham: McCartan Turkington Breen versus Times Newspapers. 2001, 2 AC 277, 290, és In: Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 490, Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum 2007. 2. sz. 6. o.

³⁰² Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) az Egyezmény 10. cikkében (rádió, tv engedélyhez kötését engedélyező szövegében) foglaltakhoz kapcsolódó döntéseiben a sajtó, mint a „nyilvánosság éber őrei” részére különleges védelmet nyújtanak, mint pl. Jersild versus Denmark (1995) 19 EHRR 1.

³⁰³ Vélekedik Rowbottom professzor. Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 492, és Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum 2007. 2. sz. 7. o.

³⁰⁴ Jacob Rowbottom: uo. 6. o.

³⁰⁵ EU Alkotmány II-71. cikk.

³⁰⁶ Az Európai Unió Tanács - 2014.05.12-én, az online és offline kifejezés szabadságának tárgyában elfogadott iránymutatásának - kommunikációjában fogalmazta meg. In: <http://www.consilium.europa.eu/Newsroom> Letöltés ideje: 2014.07.19.

³⁰⁷ EU Tanács közleménye. In: EU-prioritás lett az internetes szólásszabadság támogatása. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2014.05.18.

³⁰⁸ Romániában közterületnek minősülnek a személyes Facebook oldalak. Pesti Ügyvéd, 2015.1. 10.o.

D) A szólás és a sajtószabadság korlátai

A demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit az állam (objektív, intézményes oldalról) aktív alakítással, máskor tartózkodással köteles biztosítani, melynek folytán az *államnak számtalan kötelezettsége, feladata keletkezik:*

- a) kötelessége az egész tömegközlelési rendszert szabályozni, a nemzetközi egyezményekben, EU direktívákban és az alaptörvényben rögzített követelményeknek megfelelően, és korlátozást csak törvényben határozhat meg;
- b) köteles a tömegközlelés monopolisztikus rendszerét felszámolni, illetve ennek létrejöttét megakadályozni, valamint plurális tömegközlelési intézményrendszer létét és működését biztosítani, és feltételeiről átfogóan gondoskodni;
- c) köteles garantálni, hogy a társadalomban megjelenő sokszínű gondolatokról, nézetekről, áramlatokról, valamint a közérdeklődésre számot tartó tényekről és eseményekről teljeskörű, kiegyensúlyozott arányú és valóságű, tárgyilagos tájékoztatás megvalósuljon;
- d) a sajtószabadság alapján az állam a médiumok működését cenzúrához nem kötheti, azonban a nyomtatott médiumok esetében sajtóigazgatási feltételek teljesítéséhez, az elektronikus médiumok tekintetében pedig engedélyhez köthető, mely nemzetközi egyezmények, így pl. az Emberi jogok és Alapvető szabadságok védelméről szóló Európai Egyezmény szerint is megengedett. Ehhez társul a tömegközlelés szabadsága által az államra rótt többlet feladatok, mint pl. az államnak a frekvenciagazdálkodással kapcsolatos jogosítványai, az elosztás feltételeinek jogszabályi meghatározásának kötelessége, a pályázati feltételek tartama és nyilvánossága, valamint az állam nevében ezt gyakorló állami intézmények és testületek működésének a nyilvánossága és ellenőrizhetősége és az állami szervezetek és tisztviselők az emberi jogokat tiszteletben tartó tevékenysége, hisz ez nemcsak a társadalom egyéb szereplőinek kötelessége;
- e) a tömegközlelés szabadságának további fontos összetevője a közmédiumok függetlenségének és kereskedelmi (magán tulajdonban álló) médiumok önállóságának a követelménye, miszerint az állam (a kormány stb.) nem gyakorolhat érdemi befolyást pl. a műsorszerkezetre, műsortartalomra. Az Alkotmánybíróság az állammal szembeni függetlenségének ezt a követelményét kiterjesztette a politikai pártokra és szervezett érdekcsoportokra is.³⁰⁹ Az állam

---

³⁰⁹Lásd részletesen a II. fejezetben az Európa Tanács 2014. május 12-én elfogadott iránymutatásban megfogalmazott veszélyeket.

sem pozitív, sem negatív diszkriminációval nem gyakorolhat tisztességtelen nyomást a médiumokra (vagy a médiapiac egyes szereplőire), amely létüket veszélyezteti vagy ellehetetlenítheti, így például:

- állami támogatások megvonásával, vagy éppen megrendelésekkel, kiszabott díjakkal, adókkal, büntetésekkel, hatósági ellenőrzésekkel vagy más pénzügyi, gazdasági intézkedésekkel,³¹⁰

- frekvencia megvonásával, vagy irreális, teljesíthetetlen frekvencia pályázati kiírással vagy technikai fejlesztési előírással vagy más technikai akadály felállításával;

- szakmai működéshez kapcsolódó eljárásokkal, döntésekkel, büntetésekkel, jogi szabályozással nem számolhatja fel a médiumok létét, de nem részesítheti előnybe a politikailag lojális médiumokat sem;

f) kötelező az információ-források, és újságírók, valamint véleményüknek az interneten hangot adó bloggerek,³¹¹ kommentelők (etc.) védelmének és autonómiájának biztosítása, mely média és ezen keresztül a társadalom információszerzését garantálja, egyben működési feltétele;

g) a tömegközlés szabadságából eredő tárgyi és alanyi jogokból fakadó kötelezettségek mellett egyéb médiapiaci szereplők, mint a műsorszórók, az újságírók kötelezettségei és felelősségei is nevesíthetők és törvényben nevesítendők,³¹²

h) a tömegközlés szabadságának jogosítottsági oldalán jelenik meg a publikum. A közönség a „médiaalkotmányban” foglalt jogokkal rendelkezik (közönség). A polgár - többek között - jogosult az állam és a piac szereplőire, valamint résztvevőire rótt kötelezettségek megsértése esetén a jogorvoslatra. Ennek keretei közt pert indíthat, helyreigazítást, kijavítást, vagy a jogsértés megszüntetését kérheti, de a műsorszórókkal szemben a Médiahatóságnál (panasz) eljárást is kezdeményezhet, vagy akár az alapjogok biztosához is fordulhat.³¹³

Véleményem szerint, az *államnak* a szólás- és a sajtószabadság biztosítása körében felmerülő *kötelezettségei nem teljesítésének esetén*, mulasztásban megnyilvánuló *alkotmánysértést követ el*, egyben ily módon látens korlátokat képez a kommunikáció szabadság terén.

³¹⁰ Az esélyegyenlőséget és versenyt sértő diszkriminatív pl. internet adó, reklámadó, állami hirdetések, megrendelések vagy akár a Média- és Versenyhatóság ellehetetlenítő nagyságrendű büntetésének lehetősége, melyek fenyegetettséget, médiapiac torzulást, a pluralizmus, a szólás- és a sajtószabadság és a demokrácia sérelmét eredményezheti.

³¹¹ Az internet blogok alkotói számára lehetővé teszik, hogy bármely témában kifejezzék véleményüket a nyilvánosság előtt.

³¹² Ezeket a 2012. január 01-től hatályos „médiaalkotmány” és médiatörvény rendelkezései szabályozzák.

³¹³ Vö.: Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. JPTE Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 1999. 85-87. o.

A szólás- és a sajtószabadság *formai korlátját* képviseli a *törvényesség* követelménye, hogy e szabadságjogok érdemi tartalmát alsóbb fokozatú jogszabállyal (pl. kormányrendelet) nem lehet szabályozni. A sajtószabadság jog általános *tartalmi korlátját*, illetve a *sajtóval szembeni követelményeket* jelenti különösen.

a) A sajtószabadság lényeges tartalmi elemét képező - az állami kötelezettségeknél már hivatkozott - *cenzára tilalma*. A tartalmakat az alkotmányos védelem nevében sosem szabad cenzúrázni. Ez akkor valósul meg, ha előzetes állami, hatósági ellenőrzéséhez vagy engedélyezéséhez kötött valamely sajtótermék előállítás, terjesztése, tartalmának meghatározása, szerkesztése, illetve az adott közlés tartalma alapján előzetesen *megakadályozzák a közlés nyilvánosságra kerülését*, vagy a vélemény-, a szólás- és sajtószabadságot sértő módon beavatkoznak a médium szabad működésébe.³¹⁴ Alkotmányossági értelemben azonban nem minősül cenzúranak a nem állami szerv által végzett, a tulajdonosi és szerkesztői jogok gyakorlása során megvalósuló *előzetes ellenőrzés*.³¹⁵ De az Alkotmánybíróság határozatában³¹⁶ kifejtett álláspontja szerint, nem minősül cenzúranak az ügyész - mint a közhatalom gyakorlójának - az a jogi lehetősége, hogy a sajtótermék tartalmának előzetes ellenőrzése és a terjesztés bírósági döntés nélküli felfüggesztése ügyében eljárjon, mivel ebben az esetben az ügyész szabadon mérlegelheti a felfüggesztés feltételeinek a súlyát, és dönthet a felfüggesztés alkalmazásáról vagy annak mellőzéséről. Az *utólagos ellenőrzés* és az azzal kapcsolatos felelősség érvényesítése sem minősül alkotmányos értelemben cenzúranak. Azonban a sajtótermék *terjesztésének utólagos megtiltására*, mint a sajtó útján elkövetett jogsértés jogkövetkezményére is csak a törvényben pontosan meghatározott esetekben és feltételekkel, bírósági döntés alapján kerülhet sor.³¹⁷

b) A sajtószabadság a *szerkesztési szabadság* által a szerkesztési tevékenységet végző a sajtótermék összeállításával, megszerkesztésével indirekt saját véleményét is kifejezésre juttatja. E véleményt azonban korlátozza az egyes tartalmak, azaz a *kommunikációs szabadság általános korlátaiba ütköző közlések*, mint például a szexuális vagy erőszakos tartalmak közreadásának tilalma vagy korlátozása. A *reklámokkal* kapcsolatos alkotmányos *közlési korlátok* differenciáltan, a közvetítő médiumok sajátosságaira tekintettel jelennek meg, mint például a gyermekek védelmében a műsorrendbe történő beavatkozás.³¹⁸ Az AB 2001-ben született döntése szerint, a szerkesztési szabadságot a *közlési tilalmak és korlátok* mellett

³¹⁴ Gálík Mihály- Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 82. o.

³¹⁵ Erre újságírói etikai szabályok vonatkoznak, amellyel, hogy a jogi szabályozás biztosítja az újságírói autonómiát. Ilyen garanciális elem, hogy az újságíró neve alatt kizárólag az ő hozzájárulásával közölhető az általa nyilvánosan közlésre átadott olyan anyag, amelynek tartalmát a szerkesztő lényegesen megváltoztatta.

³¹⁶ 20/1997. (III.19.) AB határozat.

³¹⁷ Gálík Mihály- Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2005. 83. o.

³¹⁸ Gálík Mihály- Polyák Gábor: uo. 81-82.o.

olyan közlemény *közreadására való kényszerítés is korlátozza*, amely közleményt esetleg szabad döntés alapján nem közvetítenének.³¹⁹ A kényszerítésnek számtalan oka lehet, például személyiségi jogi jogsérelem orvoslása, vagy a közleményben vitatott kérdéssel kapcsolatban minden releváns információ megjelenhessen, de akár azért is, hogy egyes társadalmi csoportok (például kiskorúak, fogyatékosok) hozzájussanak az őket érintő vagy számukra hasznos médiatartalmakhoz.³²⁰

c) *Más személyek alapvető jogainak védelme*, így pl. az *emberi méltóság védelme* alkotmányosan korlátozza a szólás- és a sajtószabadságot. Jogsértés esetén magánvádas eljárás keretei közt kerülhet sor a jogérvényesítésre, de több büntetőtényállás is lehetővé teszi a büntethetőséget.³²¹

d) Az alkotmányi és törvényi (sajtójogi, polgári, büntető stb.) korlátok mellett, fontos az igazság kiderítése, a valós tények, információk továbbítása, és e téren a médiumok szabadságának *társadalmi védelme*.³²² Ennek szükségességét támasztják alá az Alkotmánybíróság határozatban kifejtettek is, miszerint „a társadalmi, politikai fejlődés jelen korszakának nagyhatású jelensége a nyilvánosság minden korábbit meghaladó mértéke. E nyilvánosságot a táv-, tömeg-, és multikommunikáció folytonosan bővülő technikája, korábban elképzelhetetlen eszközei és módjai, a tájékozódás, a tájékoztatás, a befolyásolás lehetőségei és ténylegesen alkalmazott formái határozzák meg. Ez az első megközelítésben a *hamis információkkal szembeni védekezés eszközeinek erősítését indokolja*.”³²³

e) A média (sajtószerv, illetve bármely médium, újságíró, etc.) esetleges jogszerűtlen működése *felelősségi kérdéseket is felvet*, és jogi, etikai konzekvenciákkal jár. Így a jogsértéshez sajtójogi, büntetőjogi, szabálysértési, polgári jogi vagy munkajogi, olykor etikai jogkövetkezmények fűződnek. A felelősségi viszonyok szabályozásában azonban *új jogpolitikai, jogértelmezési irányok* is megjelentek, miszerint az internetes platformon megjelenő szólás (pl. komment) esetén az *internetszolgáltatónak* (tárhely-szolgáltatónak) felelősséget kell viselnie az általa működtetett honlapon megjelenő, moderálás nélküli hozzászólások, vélemények tartalma miatt. A tárhely-szolgáltató eme felelősségének megállapítása szükséges és arányos korlátozása a véleménynyilvánítási szabadságnak - mondta ki az *internetes véleménynyilvánítás* egyes kérdéseiről szóló, a közelmúltban

³¹⁹ 57/2001. (XII. 5.) AB határozat.

³²⁰ Gálík Mihály - Polyák Gábor: uo. 82. o.

³²¹ Gálík Mihály - Polyák Gábor: uo. 83. o.

³²² Példaként említhető a közelmúltban a francia satirikus lap ellen irányuló iszlám – Mohamed prófétát gúnyosan ábrázoló karikatúrák miatti - terrortámadást követő demonstráció, ahol a világ vezető hatalmainak és országainak képviselői közösen álltak ki a sajtószabadság sérthetlensége mellett. Hazai példaként hozható a reklámadó ellen a média közös fellépése, vagy az internetadó elleni százezer fős civil tüntetés.

³²³ 18/2000. (VI. 6.) AB határozat.

elfogadott AB határozat.³²⁴ Ennek folytán az Alkotmánybíróság a *jóhírnév védelméhez való jog megsértéséért* elmarasztalta a Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesületét az általa működtetett honlapon megjelentetett két *sértő hozzászólás* (komment) miatt. Ugyanakkor nem szerencsés, hogy az Alkotmánybíróság álláspontja nincs összhangban az uniós iránymutatás minél szélesebb körű internetes szólásszabadságot célul tűző álláspontjával. Hisz e döntésben megjelenő álláspont arra készítheti majd az internetes oldalakat, hogy korlátozzák (vagy akár teljesen megszüntessék) a *kommentelés* lehetőségét. Ez az *önkorlátozás* nyilvánvalóan az online szólás- és véleménynyilvánítási lehetőségek bővülése és az internetes médiumok működése ellen hat.³²⁵ Eme döntés nemcsak az EU iránymutatás által képviselt állásponttal ellentétesen, hanem annak gyakorlati megvalósíthatósága, hogy adott internet szolgáltató tárhelyén megjelenő a tartalmakat folyamatosan *monitoringozza*, annak jogszerűségét megítélje, és saját jogértelmező döntése alapján véleményeket *eltávolítson*, nem reális védelmi eszköz.³²⁶ De ellenpéldaként említhető az amerikai Legfelsőbb Bíróság döntése is, amely a véleményszabadság alkotmányosértő korlátozásának minősítette az 1996. évi telekommunikációs törvény (Telecommunications Act) részét képező „illő kommunikációról szóló törvény” (Communications Decency Act) két rendelkezését is, mivel az internet (platformjain megjelenő) opción kifejezésekre és egyéb ilyen *sértő tartalomra vonatkozott*.³²⁷

f) A sajtóval szemben alapkövetelmény a *monopóliumok létrejöttének megelőzése*. Sajnálatos tény, hogy új alaptörvényünkől kikerült a tájékoztatási monopóliumok létrejöttét megakadályozó alapjogi rendelkezés, amely egy általános jogállami elvárás.

g) A választások *politikai esélyegyenlőségének* biztosítása érdekében, alaptörvényünk kötelezi a médiaszolgáltatókat, hogy a *választási* kampányidőszakban szükséges tájékoztatás végett politikai reklám kizárólag ellenérték nélkül közölhető. Tekintettel arra, hogy ez a rendelkezés

³²⁴ 19/2014. (V. 30.) AB határozat.

³²⁵ Balogh Éva - Fazekas Flóra: „Kívánjuk a sajtó szabadságát!” Az interneten is? Tanácsi iránymutatás az online és offline véleménynyilvánításról. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2014.06.20., In: <http://jog.tk.mta.hu/blog/2014/06>. Letöltés ideje: 2014.07.04.

³²⁶ Korábban ezek az okok indokolták pl. online szolgáltatók esetében a közvetítő szolgáltatókra - akik a közvetített információk között nem válogatnak, a közvetített tartalmakat nem szerkesztik - vonatkozó sajátos felelősségi szabályokat, az elektronikus kereskedelmi törvény szabályozásában. A törvény 7.§ (5) szerint, a szolgáltató a közvetített információk tekintetében nem köteles előzetesen és rendszeresen ellenőrizni az általa csak tárolt, továbbított vagy hozzáférhetővé tett információ tartalmát, valamint nem köteles olyan tényeket vagy körülményeket keresni, melyek jogellenes tevékenység folytatására utalnak. Ezt az indokolja egyrészt, hogy a közvetített információk hatalmas mennyiségének ellenőrzése technikailag megoldhatatlan (technikai akadály), másrészt minden ellenőrzési eszköz aránytalan beavatkozást jelentene a felhasználók magánszférájába és a véleménynyilvánítási szabadságba (jogi akadály). Ezzel szemben a saját érdekkörből származó - maga által rendelkezésre bocsátott, vagy a megbízásából utasításai szerint készült - információkért a szolgáltató az online tartalmak esetében is teljes körűen felelős (Ektv.7.§ és 12§). A közvetített információkkal okozott jogsértésekért és károkért viselt felelősség viszont attól függ, hogy a közvetítő-szolgáltató mekkora befolyással rendelkezik a tartalom fölött (Ektv.7-11§). A médiatörvény a műsorszolgáltatók felelősségéhez önálló szankciókat társít, miszerint a műsorszolgáltató a műsorszolgáltatás tartalmáért felel. A törvény a megsértése esetén az általános felelősségi szabályok mellett sajátos eljárási rendet és médiajogi jogkövetkezményeket állapít meg. Lásd továbbá Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 79. o.

³²⁷ Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 70. o.

nem fogja át a médiafelületek teljes spektrumát, és a médiumok hirdetési ideje is „véges” a választások esélyegyenlőségét önmagában nem képes garantálni.³²⁸

h) A hazai, nemzetközi jogtudomány képviselői, és az Európai Unió *sokféle veszélyt*, problémát látnak a sajtószabadság terén. Az EU iránymutatásában külön kitér a kifejezés (vélemény) szabadságot *korlátozó jogsértő cselekményekre*, amelyek különösen:

- a „gyűlöletbeszéd”;
- a tömegtájékoztatás szabadságának és sokszínűségének korlátozásai;
- szabályozó szervek függetlenségének hiánya;
- internetszolgáltatók/üzemeltetők (pl. szolgáltatás lassítása) korlátozása;
- a magánélet tiszteletének és az adatvédelemnek korlátozása;
- a közéleti tevékenység átláthatatlansága, transzparenciájának hiánya;
- a közérkölcsekre, a nemzetbiztonság és a „nemzeti érdekekre” való visszaélészerű hivatkozás;
- a szellemi tulajdonvédelem érdekében történő korlátozás;
- a jó hírnév sérelmének vádjával való visszaélés, öncenzúrára késztetés;
- valamely személyek ellen véleménynyilvánítási szabadságának gyakorlása miatt elkövetett támadások (újságírók, jogvédők etc. kivégzése, megölése, erőszakos eltüntetése, kínzása vagy önkényes letartoztatása).³²⁹

i) A szakmai képviselői eltérő befolyásolási képességet tulajdonítanak az írott, az elektronikus (a rádió, a televízió) és az online médiumoknak.³³⁰ Ez abból adódik, hogy az online és offline megnyilatkozások különböző szinteken működnek, valamint különböző tartalommal és különböző kifejezési formában nyilvánulnak meg. Emellett az „új média”, mint pl. az internet a leggyorsabb hírközlő, sok rádió és televízió is az online portálok híreiből dolgozik, sőt a hagyományos médiumok önálló internetes médiumokat is működtetnek. Rowbottom szerint, a szabályozás a megnyilatkozások szintjeihez igazodó módszereket igényel.³³¹ Az államoknak olyan EU konform szabályzókat kell kialakítani, melyek *egységes rendszerben*, de a sajátosságok figyelembevételével *differenciáltan kezeli a médiumokat*.

³²⁸ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG IX.(4)-(3) bekezdés.

³²⁹ 9647/14. sz., EU Human Right Guidelines on Freedom of Expression Online and offline, Annex I., 16, Foreign Affairs Council meeting, Brussels, 12 May 2014, vagy Az EU emberi jogi iránymutatásai az online és offline kifejezés szabadságáról, A Melléklet I. Melléklete A., 26 A véleményalkotás és a kifejezés szabadságához való jog gyakorlását sértő vagy akadályozó cselekmények példái,

³³⁰ Lást az értekezés ezzel azonos primer kutatási eredményeinek részleteit a IV. fejezetben és az 1. sz. Mellékletben.

³³¹ Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 490, és Fundamentum 2007. 2. sz. 6. o.

E) A szólás- és a sajtószabadság alaptörvényi kapcsolódásai

A szólás- és a sajtószabadság összetevői rámutatnak arra, hogy milyen szoros kapcsolatba állnak a kommunikációs jogokkal pl. a véleménynyilvánítás-, az információszabadsággal. A közérdekű adatok megismeréséhez fűződő alapvető jog legfontosabb indoka a közszféra átláthatósága, ellenőrizhetősége, amelynek megvalósulását jelentősen segíti maga a média is.

A sajtószabadság „értéke a nyilvánosság és a közönség érdekeinek szolgálatából fakad,”³³² de a sajtó információhoz vagy közléshez való joga se nem több, se nem kevesebb, mint a nyilvánosságé.³³³ Azonban nem lehet *a sajtó- és a szólásszabadsága* és az egyéni véleménynyilvánítás egyéb formái közé egyenlőségjelet tenni, mert az egyén másként gyakorolja, más hatással és befolyással bír, mint a média, valamint az egyének kis csoportjai élhetnek csak a hagyományos sajtón keresztüli információ- és véleményközléssel, inkább szervezeteknek, intézményeknek van nagyobb lehetőségük. Ezért szólásszabadság és sajtószabadság nem fedi teljesen egymást, sőt, akár *összeütközésbe is kerülhetnek egymással*,³³⁴ mint *bármely más kommunikációs jog* esetén is fennáll az ütközés lehetősége.

E szubjektív, alanyi jogosultságok összessége a társadalom (egyén, közösség) számára széleskörű, nyilvános párbeszédet biztosít és a hatalmi kontroll gyakorolását lehetővé teszi. Azonban e jogosultságok *érvényesülése több más alapjog gyakorolhatóságát feltételezi, egyben kötelezettségeket indukál*. Mint egymástól elválaszthatatlan rendszertényezők, *bármely sérelme a kapcsolódó jogok érvényesülésének hiányát okozza*, és bármely kötelezettség elmulasztása jogsérelemmel jár, egyben korlátként jelenik meg a kommunikációs jog rendszerében. Az információs társadalom korában a média által ellátott szerepkör folyamatosan növekvő társadalmi súlyt képvisel, és közjogi hatalmi tényezőként tarthatjuk számon. Szabályozásának célja, annak biztosítása, hogy a médiaintézmények ténylegesen „betöltsék társadalmi rendeltetésüket, valamint hatalmukat demokratikus és szociális felelősségükkel összeegyeztethető módon gyakorolják.”³³⁵ A technológiai fejlődés és ennek folytán közönségi szokások megváltozása elavulttá teheti a jelenlegi médiaszabályozást, a sajtószabadság igazolását, nagyobb hangsúlyt helyezve az egyéni részvételre,³³⁶ amely egyben paradigmaváltást is hoz magával, ahol az online kommunikáció válik dominánssá.³³⁷

---

³³² Jacob Rowbottom: uo. 7. o.

³³³ John Donaldson meglátása szerint. Idézi Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 491, valamint In: Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum, 2007. 2. sz. 7. o.

³³⁴ Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 491, valamint In: Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum, 2007. 2. sz. 7. o.

³³⁵ Craufurd Smith 57 Idézi: Jacob Rowbottom: uo. 8. o.

³³⁶ A média egyre gyakrabban használja fel a közvélemény tájékoztatásában a magánszemélyek fotóit, felvételeit (leginkább rendkívüli eseményeknél).

³³⁷ Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, 2006, 69 (4) MLR, 510, valamint In: Jakob Rowbottom: Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban. Fundamentum, 2007. 2. szám 19. o.

3.4.4 Az információs szabadság

A) Az információs szabadság fogalmi köre

Az információs szabadság fogalmi körvonalazódása, se köznapi, se jogi értelemben nem tekint nagy múltra vissza. A XX. század utolsó évtizedeiben, a kommunikációs forradalom, az információs „bumm”, és az *információs társadalmak* kialakulásának kezdete óta az információ mennyisége exponenciálisan nő. Világunkban általános érvényű jelenséggé vált, hogy a társadalmat alkotó egyének és szervezetek életképességéhez, valamint „az állam és a gazdaság működéséhez, a társadalmi tevékenység tervezéséhez és szervezéséhez *egyre több információra van szükség.*”³³⁸ Ebben a fejlődési, átalakulási folyamatban, az állam demokratikus jogállami működéséhez *a nyilvánosságnak, a személyes információk feletti rendelkezési jognak és az információk szabad áramlásának is meg kell valósulnia.*

Az AB³³⁹ döntésével egyezően, Ádám professzor véleménye szerint korszakunk nyilvánosságát, a nyilvánosság minden korábbit meghaladó *mértékét az információs szabadságjog határozza meg.*³⁴⁰ Ezek alapján válik - bár eltérő, de egyre növekvő mértékben - nyilvánossá a nemzetközi fórumok, *a parlament, az egyéb állami szervek, a pártok, az önkormányzatok, a köztisztviselők, az érdekszervezetek, a hivatali munka és esetenként a civil szervezetek működése.*³⁴¹ E folyamatok, valamint az információs szabadság *garanciái* megjelennek. Az EU Alkotmányában deklarálta egyrészt, hogy „A jó kormányzás előmozdítása és a *civil társadalom részvételének biztosítása* céljából az Unió intézményei, szervei és hivatalai munkájuk során a *nyitottság elvének* a lehető legnagyobb mértékű tiszteletben tartásával járnak el.”³⁴² Másrészt „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát, valamint *az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát* anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna országhatárokon való tekintet nélkül.”³⁴³

Az információs jogok hazai szabályozásának kialakulása és fejlődése néhány évtizedes múltra tekint vissza. Jogrendszerünkben az információs önrendelkezés és az információ

³³⁸ Trócsányi Sára: A kommunikáció jogi alapjai. Osiris Kiadó, Budapest 2004. 79. o.

³³⁹ A 18/2000. (VI. 6.) AB határozat szerint, „a társadalmi, politikai fejlődés jelen korszakának nagyhatású jelensége a nyilvánosság minden korábbit meghaladó mértéke. E nyilvánosságot a táv-, tömeg-, és multi-kommunikáció folytonosan bővülő technikája, korábban elképzelhetetlen eszközei és módjai, a tájékozódás, a tájékoztatás, a befolyásolás lehetőségei és ténylegesen alkalmazott formái határozzák meg. Ez az első megközelítésben a hamis információkkal szembeni védekezés eszközeinek erősítését indokolja.”

³⁴⁰ Gondol itt a „a táv-, tömeg-, és multi-kommunikáció folyton bővülő technikája, fantasztikus lehetőségei, valamint a véleménynyilvánítási szabadság, a kifejezés szabadsága, a tömegközlés szabadsága és a közérdekű adatokhoz való hozzáférés alapjoga, mint információs szabadságjog.” Vö.: Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. PTE ÁJK, Pécs, 1999. 80. o.

³⁴¹ Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. PTE ÁJK, Pécs 1999. 80. o.

³⁴² EU Alkotmány I-50. cikk.

³⁴³ EU Alkotmány II-71. cikk.

szabadsága *fiatal alapjogok*. A rendszerváltó alkotmánymódosítás³⁴⁴ emelte alkotmányos szintre a személyes adatok védelmét és az információ szabadságát.³⁴⁵ *Az adatvédelem, mint önálló jogág kialakulásának elsődleges oka a számítástechnika ugrásszerű fejlődése.*³⁴⁶ Az információs önrendelkezés szabadsága³⁴⁷ (*adatvédelem*) és az információ szabadsága (*adatnyilvánosság*) két önálló, de egymást feltételező alapjog. „Együttesen *információs jogokról* beszélhetünk, mely az „*állam átláthatósága - ember átláthatatlanságának kettős maximuma.*”³⁴⁸ *E kettős cél, együttes megvalósulását szolgálja az információs szabadság és az információs önrendelkezés alapjogának együttes kezelése, annak ellenére, hogy más-más alapjogi értéket képviselnek, mivel a „jogosultság-együttesek” origo pontja az információ nyilvánosság.*

Az információs szabadság, azaz a közérdekű adatok nyilvánossága és a személyes adatok védelme közötti szoros kapcsolat indokolja azt, hogy a *jogalkotó e két alapjogot egy törvényben szabályozza*. Ez a szabályozási szerkezet azt az ellentmondást célozza feloldani,³⁴⁹ hogy „az egyének védett - sok esetben érzékeny - személyes adatait is kezelik az állami szervek, amelyeknek kötelességük ugyanakkor nyíltan működni, a közvéleményt legalábbis nem akadályozni a birtokukban lévő információk megismerésében.”³⁵⁰ Balog Zsolt és sok más jogtudós várakozása az volt, hogy ha az adatkezelésről egyetlen vegyes szerkezetű törvény megalkotásával, azzal „optimális egyensúlyok, jobb, áttekinthetőbb megoldások születnek, mint a külön utakon járó törvények esetén.”³⁵¹ Jóri András a korrupciós ügyek nyomán, az adatvédelem és adatnyilvánosság újragondolását, a két alapjogi érték közti egyensúly helyreállítását fogalmazta meg célként, mint adatvédelmi biztos. Meglátása szerint, a joggyakorlási és jogalkalmazási hibák következtében az *egyensúly megbomlott, az adatvédelem gyakran az adatnyilvánosság kárára érvényesül*. Véleménye szerint, a magánszféra hatékony védelmi eszközeinek érvényesülése fontos, ám nem válhat öncélúvá,

---

³⁴⁴ Az Alkotmány új 59.§ és 61.§ rendelkezése deklarálta.

³⁴⁵ Dudás Gábor: Adatvédelem a hazai jogrendszerben. In: Adatvédelem és információs szabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfalvi Attila) HVG - ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 50. o.

³⁴⁶ Ezt támasztja alá az is, hogy a hazai jogalkotásban az első lépést a Polgári törvénykönyv (továbbiakban: Ptk.) 1977. évi azon módosítása jelentette, mely szerint „A számítógéppel történő adatfeldolgozás nem sértheti a személyhez fűződő jogokat.” E generálklauzulának azonban nem volt valódi tartalma, mert az Avtv. hatálybalépéséig hiányzott a hivatkozott szabályozás. Vö.: Adatvédelem és információs szabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfalvi Attila) HVG - ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 50. o.

³⁴⁷ Az Alkotmány rendszerváltáskori módosításával a kommunikációs jogok közé bekerült a személyes adatok védelméhez fűződő jog is, mint alapjog. Alkotmány (Alk. 59.§ (1) bek.) kimondta, hogy „a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sértetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.”

³⁴⁸ Majtényi László: Intézmények uralma, jogállami forradalom, információs jogok. In: A köztársasági alkotmány 20 éve. Pécsi Alkotmányi Műhely Alapítvány, Kódex Nyomda, Pécs 2009. 193. o.

³⁴⁹ Majtényi László: uo. 98. o.

³⁵⁰ Balog Zsolt György: Cím nélkül. Fundamentum 4. sz. 56. o.

³⁵¹ Balog Zsolt György: uo.

különösen nem akadályozhatja a transzparenciához kapcsolódó legitím értékeket.³⁵² Kiss László professzor hasonlóan vélekedik és a jelenlegi helyzetet úgy jellemezte, hogy „átestünk a ló túlsó oldalára.”³⁵³

Közös kezelésüket igazolja, hogy az *alaptörvény* egy sorban - „Mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.”³⁵⁴ - és *Európában elsőként, ”a két információs szabadságot, - az adatvédelmet és az adatnyilvánosságot - együtt, egymásra tekintettel szabályozza,”*³⁵⁵ egy - az információs önrendelkezésről és információs szabadságról szóló - *törvényen belül.*³⁵⁶

Az információs alapjogok sarkalatos törvényét a jogalkotó Infotv. rövidített elnevezéssel illeti, utalva az információ kiemelt szerepére. Az „adatvédelem és az információs szabadság együttes értelme az, hogy a *polgár* maradjon *átláthatatlan* az információs forradalmak utáni világban is, míg az *állam*, a közhatalom váljék *áttetszővé.*”³⁵⁷ Az utóbbi átláthatóságot szolgálja Alaptörvényünk 39. cikkében kinyilvánított elkötelezettsége az információ szabadság és a közélet tisztaságának elve mellett.³⁵⁸

De mit is takar az információ *fogalom*, és miért az adat, adatvédelem, adatnyilvánosság, és információs szabadság, információs önrendelkezés a nyilvánosságnak a használt *kulcsfogalmi.*³⁵⁹

Az *információ* latin eredetű szó, amely *értesülést, hírt, üzenetet, tájékoztatást jelent,*³⁶⁰ mások szerint, *értelmezett adat*, de „egyik legegyszerűsítettebb megfogalmazás szerint, nem

---

³⁵² Dudás Gábor: Adatvédelem a hazai jogrendszerben. In: Adatvédelem és információs szabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfalvi Attila) HVG - ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 50. o.

³⁵³ Kiss László: „Elképzeléseim a jogállamról” c. előadás, BGF KKK, Budapest 2012.03.12.

³⁵⁴ Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdése.

³⁵⁵ Majtényi véleménye szerint: „Az adatvédelem és az információs szabadság együttes értelme az, hogy a polgár maradjon átláthatatlan az információs forradalmak utáni világban is, míg az állam, a közhatalom váljék áttetszővé.” Vö.: Majtényi László: Intézmények uralma, jogállami forradalom, információs jogok. In: A köztársasági alkotmány 20 éve. Pécsi Alkotmányi Műhely Alapítvány, Kódex Nyomda, Pécs 2009. 201. o.

³⁵⁶ 2011. évi CXII. sarkalatos törvény. Természetesen számtalan más törvényhely mellett. A jogtárba az információs szabadság kulcsszavaira rákeresve 386 oldalnyi hatályos jogi normatíva felsorolással szembesülhetünk, mely az információra, tájékoztatásra, vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. További adatokat lásd a IV. fejezet lábjegyzetében.

³⁵⁷ Majtényi László: Intézmények uralma, jogállami forradalom, információs jogok. In: A köztársasági alkotmány 20 éve. Pécsi Alkotmányi Műhely Alapítvány, Kódex Nyomda, Pécs 2009. 201. o.

³⁵⁸ Alaptörvényünk 39. cikk (1) A központi költségvetésből csak olyan szervezet részére nyújtható támogatás, vagy teljesíthető szerződés alapján kifizetés, amelynek tulajdonosi szerkezete, felépítése, valamint a támogatás felhasználására irányuló tevékenysége átlátható.

(2) A közpénzekkel gazdálkodó minden szervezet köteles a nyilvánosság előtt elszámolni a közpénzekre vonatkozó gazdálkodásával. A közpénzeket és a nemzeti vagyont az átláthatóság és a közélet tisztaságának elve szerint kell kezelni. A közpénzekre és a nemzeti vagyongra vonatkozó adatok közérdekű adatok

³⁵⁹ Az információ és adat fogalmakra, - a kommunikációhoz hasonlóan - egyértelműen elfogadott definíció nem ismert, számos jelentése, kifejtése látott már napvilágot. A különböző tudományágak különböző módon közelítik meg, és írják le a fogalmakat.

³⁶⁰ Az információ az *informatika* egyik alapfogalma is egyben. Általánosságban, a személy, a szervezet vagy akár maga az állam szempontjából információnak azt a *hírt, adatot* tekintjük, amely számára releváns, és ismerethiányt, „információéhséget” csökkent. In: Wikipédia, szabad enciklopédia. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Információ>, Letöltés ideje: 2014.09.05.

más, mint *valóság* (vagy egy részének) *visszatükröződése*.³⁶¹ Az információ főbb megjelenési formái a beszéd, az írás, a műalkotások.³⁶² Az „*adat* (az információ, a közlés, a hír, az értesülés, azaz) összefoglalva *elemi ismeret*, a tények, fogalmak olyan megjelenési formája, amely *alkalmas* emberi *eszközökkel* történő értelmezésre, feldolgozásra, továbbításra.³⁶³ Az adatokból gondolkodás vagy gépi feldolgozás útján új információkat nyerünk, így mondhatjuk, az *adat feldolgozott információ*, azaz új ismeret. Azokat az információkat, amelyekből konkrét tényeket tudunk meg adatoknak nevezzük.”³⁶⁴ Az adat megjelenési formáját tekintve független az adathordozótól, azonban *feltételez valamilyen médiumot, amely közvetíti az értesülést, hordozza az adatot*.³⁶⁵ Ez utóbbi fogalom használatát vette át a kontinentális jogtól a magyar törvényhozás.

Az Országgyűlés az információs önrendelkezési jog és az információs szabadság biztosítása érdekében, a személyes adatok védelmét, valamint a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jog érvényesülését szolgáló alapvető szabályokról, valamint továbbá ezen szabályok ellenőrzésére hivatott hatóságról az Alaptörvény végrehajtására - az Alaptörvény VI. cikke alapján - az *Infotörvény céljaivá tette*: az adatok kezelésére vonatkozó alapvető szabályok meghatározása annak érdekében, hogy a természetes *személyek magánszféráját az adatkezelők tiszteletben tartásuk*, valamint a *közügyek átláthatósága* - a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismeréséhez és terjesztéséhez fűződő jog érvényesítésével - *megvalósuljon*.³⁶⁶

A jogalkalmazás számára azonban a törvény kulcstényezőit jelentik az *alapfogalmak*.³⁶⁷ Nyomban kitűnik, hogy az „*adat*” *fogalmának külön nevesítésére a törvényben nem került sor*. Erre Dudás Gábor a NAIH által kiadott szakkönyvben a következő szakmai magyarázatot adja: „Ez a joggyakorlat számára - a kezdeti jogelméleti vitákat követően - nem okoz problémát, hiszen a személyes adat fogalma alapján az adat jelentésstartalma is azonosítható: egyaránt adatnak minősül valamely *ismeret* és ezen ismeret alapján bárki számára levonható következtetés is. Ebből fakadóan tehát az Infotv.-ből is levezethető adatfogalom szerint

³⁶¹ Munk Sándor: Katonai informatika a XXI. század elején. Zrínyi Kiadó, Budapest 2007. 9. o.

³⁶² Lásd Wikipédia In: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Információ>. Letöltés ideje: 2014.09.05.

³⁶³ Az adat köznapi fogalmának részletesebb leírása bővebben In: Enciklopédiák közül, <http://hu.wikipedia.org/wiki/Adat>. Letöltés ideje: 2014.09.05.

³⁶⁴ Az adat fogalmi meghatározásának egyéb megközelítését lásd In: http://informatika.gtportal.eu/index.php?f0=alapfogalmak_01. Letöltés ideje: 2015.01.31.

³⁶⁵ „Médium, azaz közvetítésre alkalmas tényező lehet például a „levegő (hang esetében), rádióhullám, a fénykábelben terjedő optikai jel, az újságlap, a CD-ROM, de akár a biológiai szövetmintában (vérben) a gén is. Az adat megjelenési formája a társadalom fejlettségi szintjétől függ. Az adathordozó megsemmisülése általában maga után vonja az adat megsemmisülését is, hacsak nem maradt fent róla biztonsági másolat vagy nem rekonstruálható az adat egyéb módon.” Részletesebb leírását továbbiakban lásd, a Wikipédia, szabad enciklopédia hivatkozott oldalán. In: Enciklopédiák közül, <http://hu.wikipedia.org/wiki/Adat>, Letöltés ideje: 2014.09.05.

³⁶⁶ Lásd Infotv. 1. §.

³⁶⁷ Lásd Infotv. Értelmező rendelkezések 3. pont.

nemcsak az *objektív körülmények*, a *tények* és *információk* tekinthetők adatnak, hanem adatnak minősül a *szubjektum szintjén megjelenő vélemény, elképzelés, következtetés* is. Részben ebből következően pedig, nemcsak az érintett ténylegesen vonatkozó, valós információk, adatok, hanem úgyszintén adatnak tekinthetők az esetleges *nem aktuális, valótlan vagy téves ismeretek* is. [...] Megállapítható tehát, hogy a jogalkotó az adat kategóriát a legszélesebben határozta meg, *lényegében minden - adat*. A fogalom külön nevesítésére pedig vélhetően éppen emiatt nem került sor.”³⁶⁸

Véleményem szerint, a külföldi joggyakorlatból átvett „adat” fogalom használata helyett célszerűbb és egyértelműbb lett volna a magyar nyelvben tágabban értelmezett *információ fogalmát használni e tárgykörben*. Helyesen a törvény elnevezésében és rövidítésében sem az adat, hanem az információ fogalmi használata jellemző. Sajnos a törvény tételes fogalmi rendszerében a korábbi gyakorlatot követve az „adat” fogalma áll a központban. Meglátásom szerint továbbá, a törvényhozótól az „adat” fogalmának - következtetésen alapuló külön jogértelmezést nem igénylő - egzakt (elkülönített) megfogalmazására lett volna szükség. A törvény részletesen meghatározza az egyes adatfajtákat, amiből csak következtetés útján határozható meg az „adat” törvényhozó általi fogalmi köre. Kívánatos lenne, ha az Infotv.-ben az *információs önrendelkezési jog és az információszabadság konkrét fogalmi körét, összetevőit is meghatározná* a jogalkotó. Megállapítható, hogy a technika jelen állásának megfelelő, kellő terjedelmű az „adatkezelés”³⁶⁹ törvényi megközelítése.³⁷⁰ Az adatkezelés *alapelvei*, mint pl. a tisztesség, törvényesség, célhoz kötöttség, adatminimalizálás, pontosság, teljesség, naprakészség - azonban *keretet szabnak* az érintettek számára. A nyilvánosságra hozatal pedig az adat bárki számára történő hozzáférhetővé tételét jelenti.³⁷¹

B) Az információs szabadság tartalma

A kommunikáció szabadság betöltendő rendeltetésének bővüléséhez kapcsolódik a megnyilvánulási alakzatainak sokasodása, illetve részjogosítványainak önállósulása. Ádám professzor szerint, „A véleményszabadság tartalmi gazdagodásának rendkívül jelentős megnyilvánulása, hogy e jogosultság a nemzetközi okmányokban és az új modern alkotmányokban is *kiegészül* a vélemény szabad és magalapozott alakulását megkönnyítő,

³⁶⁸ Dudás Gábor: Alapfogalmak. In: Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. (Szerkesztette: Péterfalvi Attila), HVG - ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 59-60. o.

³⁶⁹ Infótörvény 3. § 10. - adatkezelés fogalma: „az alkalmazott eljárástól függetlenül az adatokon végzett bármely művelet vagy a műveletek összessége, így különösen gyűjtése, felvétele, rögzítése, rendszerezése, tárolása, megváltoztatása, felhasználása, lekérdezése, továbbítása, nyilvánosságra hozatala, összehangolása vagy összekapcsolása, zárolása, törlése és megsemmisítése, valamint az adatok további felhasználásának megakadályozása, fénykép-, hang- vagy képfelvétel készítése, valamint a személy azonosítására alkalmas fizikai jellemzők (pl. ujj- vagy tenyérynymat, DNS-minta, íriszkép) rögzítése.”

³⁷⁰ Infotv. 5. § (1) bek. – Az adatkezelés jogalapja kétszintű, vagy hozzájáruláson alapuló vagy kötelező adatkezelés lehet.

³⁷¹ Lásd Infotv. 3. §. 12. pont.

alátámasztó *információkhoz való hozzájutással*, sőt a közérdekű tényekről, eseményekről való tájékoztatásra vonatkozó jogosultsággal is.”³⁷²

Az Alaptörvényben biztosított, a kommunikációt szolgáló jogok játsszák az egyik legfontosabb szerepet a nyilvános akaratképzésben, amennyiben az egyének illetve közösségeiknek lehetővé teszik a *közügyekben való tájékozódást*. Ez az igény tette az *információs szabadságot önálló alapjoggá*. Az alkotmányos jogok katalógusának ez az *új eleme* nem is hagyományos szabadságjog, hanem sokkal inkább igény a közérdekű információk hozzáférhetővé tételére. De a passzív szerep mellett „*a kommunikációs jogok eszközként szolgálnak az egyén számára a politikai folyamatok aktív befolyásolására a gyűlések és politikai célú egyesülések mellett a nyomtatott, az elektronikus sajtó és az Internet révén. E szabadságjogoknak a politika formálásában növekvő aktív szerepe a polgár citoyen mivoltának erősödését mutatja*”.³⁷³

Az információs szabadságot az információs alapjogok, vagyis az állam és állampolgár kapcsolatában megjelenő tájékoztatást és a közérdekű adatok nyilvánosságát biztosító rendelkezések alkotják.³⁷⁴ A „*tájékozódáshoz, a tájékoztatáshoz, a közérdekű adatok megismeréséhez, a közhatalmi szervek működésének átláthatóságához és az információk terjesztéséhez való jogokat közös megjelöléssel információs szabadságnak nevezünk*. Az információs szabadság alapján tehát bárkinek joga van a tájékozódásra és bizonyos tartalmú tájékoztatásra, információkat bárki nemcsak kereshet, gyűjthet, hanem terjeszthet is határokra tekintet nélkül. Ez az alapjog lényegesen *különbözik az információs önrendelkezési jogtól*, amely a *személyes adatok feletti rendelkezési jogot* és e jogosultság védelmének a rendszerét *foglalja magába*.”³⁷⁵

A vélemény szabadság gyakorlásának, a demokratikus közvélemény kialakulásának elengedhetetlen feltétele az állam működésének, illetve általában a közfeladat-ellátásának a nyilvánossága, ezért a törvényhozás és az igazságszolgáltatás nyilvánosságának a megteremtése után az elmúlt évtizedekben fogalmazódott meg a *kormányzati, közigazgatási apparátus transzparens működésének* az igénye. Ennek alapjogi *garanciája az információs szabadság*, a közérdekű adatok megismerésének és terjesztésének a szabadsága. Az Alkotmánybíróság álláspontja, hogy „*a nyílt, áttetsző és ellenőrizhető közhatalmi tevékenység*, általában az állami szervek és végrehajtó hatalom nyilvánosság előtti működése a demokratizmus egyik alapköve, a jogállami államberendezkedés garanciája. A nyilvánosság

³⁷² Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. JPTE Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 1999. 82. o.

³⁷³ Halmi Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest, 2002. 4. o.

³⁷⁴ Balogh Zsolt György: cím nélkül. Fundamentum, 2004. 4. sz. 47. o.

³⁷⁵ Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. JPTE Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 1999. 82. o.

próbája nélkül az állam polgáraitól „elidegenedett gépezetté,” működése kiszámíthatatlanná, előreláthatatlanná, kifejezetten veszélyessé válik, mert az állam működésének átláthatatlansága fokozott veszélyt jelent az alkotmányos szabadságjogokra.”³⁷⁶ Halmai meglátása szerint, az információ-szabadságot gyakran a tág értelemben vett vélemény szabadság körébe utalják, és annyiban nem indokolatlan ez a közös tárgyalás, hogy az információkhoz való hozzáférés elemi *feltétele a véleménynyilvánításnak és a közvélemény kialakulásának.*³⁷⁷

A közérdekű adatok nyilvánossága a tágabban értett informáltsághoz való jog, az információszabadságának részeként is értelmezhető. Az Alkotmánybíróság szerint az Alkotmány a közérdekű adatok megismerésére vonatkozó jogot olyan alkotmányos alapjogként garantálja, amely a *kommunikációs jogok együtteséből* az informáltsághoz való jogot, *az információk megszerzésének a szabadságát és állami elismerését, illetőleg biztosítását jelenti,* ami egyben a demokratikus jogállamiság alapvető alkotmányos biztosítéka is.³⁷⁸ Ezen alkotmányos jog biztosítása egyrészt, mint eszköz aktív tájékoztató szerepet igényel az államszervezettől, másrészt az államnak és szerveinek is érdeke, hogy a már kialakított és naprakész információkat biztosító információs rendszerek adattartalma minél szélesebb körben felhasználható legyen különböző célokra.

Magyarországon az információszabadság (adatnyilvánosság) megvalósulását elsődlegesen a jogszabályok által előírt tájékoztatási kötelezettségek biztosítják. A rendszerváltásnak - a jogállamiság megteremtésével - egyik alapvető célja volt, hogy *a polgár az állam előtt átláthatatlanná, az állam a polgár előtt pedig átláthatóvá váljon,* hiszen egyfelől az átláthatóság a leghatékonyabb *gátja a hatalmi önkénynek,* másfelől pedig ez teszi lehetővé, hogy a polgárok megalapozottabban *formálhassanak* véleményt a közhatalmat gyakorló szervekről, személyekről.³⁷⁹ Sólyom László ny. köztársasági elnök véleménye szerint, az információszabadság „nem politikai jelszó, hanem szakkifejezés, azoknak a jogintézményeknek az összefoglaló neve, amelyek a mai viszonyok között akarnak valódi esélyt adni a vélemény- és sajtószabadságnak, valamint a polgárok „informált részvételének” a társadalom ügyeiben, és ezért az államapparátus információit nyilvánossá teszik.”

Az információszabadság *fontosságát* Patrick Birkinshaw, a Hulli Egyetem professzora, *hat pontban* foglalja össze.

---

³⁷⁶ 34/1994. (VI.24.) AB határozat.

³⁷⁷ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok, Új Mandátum, Budapest, 2002. 6. o.

³⁷⁸ 34/1994. (VI. 24.) AB határozat.

³⁷⁹ IHM-IM: TÉZISEK az elektronikus információszabadságról szóló törvényről, valamint a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény módosításáról. Budapest 2004.07.

- A kormányok a *közérdek védelme* érdekében léteznek. Az információkat a köz érdekében használják fel.
- Az *elszámoltathatóság*hoz információra van szükség. Ha mi magunk nem tudjuk, vagy képviselőink nem tudják, mit tesz a kormány, mi értelme van az elszámoltathatóságról beszélni?
- A megbízható információ előfeltétele a *hatékony kormányzásnak*, hiszen azok rendelkezésre bocsátása a kormány működésének javítását segíti elő.
- Az *információhoz jutás joga* szükségképpen hozzátartozik az állampolgári jogokhoz.
- Az *információ: hatalom*, és az információ kizárólagos birtoklása különösen az.
- A *titkosság leplezi az önkényt*, a rossz működési hatékonyságot és a *korruptiót*.³⁸⁰

Az Európa Tanácsnak az adatnyilvánosságot érintő legfontosabb dokumentuma a 2. sz. Miniszterek Tanácsa által elfogadott ajánlás,³⁸¹ nem az adatok, hanem a dokumentumok (official documents) nyilvánosságát rögzíti, oly módon, hogy a kért dokumentumhoz - a magyar szabályozással ellentétben, az érintettség igazolása nélküli - hozzáférést általános, míg annak megtagadását kivételes szabályként. Az ajánlás három *célkitűzést* fogalmaz meg:

- a *közügyekre* történő megfelelő rálátás, ezen keresztül pedig a *véleményalkotás*;
- a *korruptió* megelőzésével előmozdítani az államszervezet működésének a hatékonyságát;
- a *közbizalom* erősítése.³⁸²

Az információszabadság, azaz a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő alapvető jog legfontosabb indoka a *közsféra átláthatósága, a tartalmi köre* - az államszervezet valamennyi működési és gazdálkodási adata - a jogfejlődéssel párhuzamosan folyamatosan bővül, melynek célja, hogy az állam nyilvánosságát érvényre juttassa. Ennek biztosítása az állam, a közfeladatot ellátó szervek³⁸³ törvényi kötelezettsége, melynek tárgyi hatálya a közérdekű és közérdekből nyilvános adatok körére terjed ki, néhány törvényi korlát kitételeivel.

Az információszabadságnak, mint alapvető jognak legfontosabb indoka a közsféra átláthatósága, melynek keretei közt számtalan terület nyilvánosságát különböztethetjük meg, illetve *nevesíthetjük*, amelyek:

³⁸⁰ Sir William K. Reid KCB, „Nyitott államigazgatás”. Az ombudsman szerepe és feladatai a közép- és kelet-európai országokban a rendszerváltás után. Nemzetközi konferencia. Országgyűlési Biztosok Hivatala, Budapest 1996. 74-75. o. Idézi: Kulcsár Zoltán: Információszabadság? PPKÉ pályamű, www.ppos.hu/jogszabalyok_linkek/Kulcsar_Zoltan_informacioszabadsag.pdf, Budapest 2006.

³⁸¹ Recommendation Rec (2002) 2 of the Committee of Ministers and explanatory memorandum.

³⁸² Révész Balázs – Somogyvári Katalin: A hazai szabályozás rendszere. In: Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. (Szerkesztette: Péterfalvi Attila), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 184. o.

³⁸³ Ezek köre: az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy - Infotv. 26. § (1).

- *a jogalkotás* (törvényhozás) nyilvánossága;
- *a igazságszolgáltatás* (jogalkalmazás, bírói döntések, nyilatkozat és forgatás rendje) nyilvánossága;
- *a eljárások* (hatósági, bírsági eljárások, közbeszerzések, pályázatok) nyilvánossága;
- *a nyilvántartások* (személyes-, közadat nyilvántartók) nyilvánossága;
- *az üzleti-pénzügyi* (könyvvezetés, beszámolók, felmérések, statisztikák) nyilvánosság;
- *a szolgáltatások* (közszolgáltatások, közhatalom üzleti tevékenysége) nyilvánossága;
- *a szakmák* (szakmai tevékenység folytatásának) nyilvánossága;
- *a média* (elektronikus, nyomtatott, közterületi, új média/internet) nyilvánosság.

Ezek a jogirodalomban is megjelennek. Kiemelném ezek közül Petréttei professzor gondolatait *a jogalkotás nyilvánosságának folyamatáról*, mely több elemből tevődik össze:

- szakmák egyeztetése;
- társadalmi érdekek egyeztetése;
- a témában érintettek tehessenek javaslatot;
- akinek van véleménye, elmondhassa;
- hatásvizsgálatok elvégzése: jogszabályok társadalomtudományi megalapozottsága miatt;
- a jogalkotás döntően politikailag definiált, a társadalmi igényeknek azonban a felszínre kell kerülniük;
- folyamatos visszacsatolásra van szüksége a törvényhozónak.³⁸⁴

A nyilvánosság, az információs rendszerek működtetésének szükségességével ellentétben áll az „adatalanyoknak az az érdeke, hogy bizonyos, a magánélet szűkebb szférájában vagy az üzleti titkok fogalmi körébe tartozó adataik vagy egyáltalán ne kerülhessenek be a külső szervek nyilvántartásaiba, vagy ha ez elkerülhetetlen, hatékony garanciák előzzék meg, hogy az említett adatok illetéktelenek tudomására jussanak. Ugyancsak érdeke az adatalanyoknak, hogy a rájuk vonatkozó információkat még az állam illetékes szervei is csupán meghatározott és az adatalanyok által ismert célra használhassák fel.”³⁸⁵

Az Alkotmánybíróság az 15/1991. (IV.13.) határozatában „a személyes adatok védelméhez fűződő jogot nem hagyományos védelmi jogként értelmezi, hanem annak aktív oldalát is figyelembe véve, információs önrendelkezési jogként. Az alkotmányban biztosított személyes adatok védelméhez való jognak eszerint az a tartalma, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Személyes adatot felvenni és felhasználni általában csakis az érintett beleegyezésével szabad; mindenki számára

³⁸⁴ Petréttei József: A törvényhozás elmélete és gyakorlata a parlamentáris demokráciában. Osiris Kiadó, Budapest 1998.

³⁸⁵ Trócsányi Sára: A kommunikáció jogi alapjai. Osiris Kiadó, Budapest 2004. 80. o.

ellenőrizhetővé kell tenni az adatfeldolgozás egész folyamatát, vagyis, *mindenkinek joga van tudni, ki, hol, mikor, milyen célra használja fel az ő személyes adatát.*³⁸⁶ Az információs önrendelkezési jog részét képezi az adatalany *tájékoztatásához való joga*, amely nagyon fontos szerepet játszik, hisz „az érintett *minden egyéb joga érvényesítésének alapfeltétele*, e nélkül ugyanis nem tudja a helyesbítéshez, törléshez és tiltakozáshoz való jogát gyakorolni.”³⁸⁷

Az információs önrendelkezési jog érvényesülése az információs társadalom *alkotmányosságának* egyik legfontosabb *pillére*. E tekintetben Magyarország - az információs jogfejlődés következtében - jelentős lépésekkel jutott közelebb a fejlett demokráciák jogi kultúrájához.³⁸⁸ Jogi kultúránk fejlődését jelzi továbbá, hogy az országgyűlés felismerve az új technológiák adta lehetőséget, az állam nagyobb átláthatóságának megteremtése, az állampolgárok közérdekű adatokhoz való könnyebb hozzáférhetősége érdekében önálló jogszabályban rendezte³⁸⁹ az *elektronikus információs szabadság* kérdéskörét, mely a közérdeklődésre leginkább számot tartó közérdekű adatok elektronikus közzétételének törvényi biztosítását szolgálta, másrészt pedig számos kedvező eredménnyel járt. E rendelkezések többsége később az Infótörvényben kapott helyet.

C) Az információs szabadság alanyai és címzettjei

Az információs jogok alanyainak *köre rétegzett*, mely az állam transzparenciájához kapcsolódó *adatnyilvánosság* és az egyén átláthatatlanságához kötődő *adatvédelem kettősségéből ered*. Az információs önrendelkezési jog, mint védelmi jog alanya az személy, aki adatai felett rendelkezik. A közhatalom átláthatóságát garantáló *információs szabadság* jogalánya pedig bárki lehet, aki közhatalmi szerv adatairól kíván tájékoztatást. Azonban mindkét alapjogot összekötő, megvalósulásának kulcsfontosságú tartalmi eleme: az információhoz, a *tájékoztatáshoz való jog*. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy ezek *alanya lehet bárki*, de nem mindegy, hogy kitől és milyen célból kíván információhoz jutni, és ezért tájékoztatást kérni.

Dabu szerint, a tájékoztatáshoz való jog alanya lehet bármely természetes személy, állampolgárságra tekintet nélkül, illetve bármely jogi személy, attól függetlenül, hogy közhatalom vagy sem, beleértve a médiumokat, a nyilvánosságot, illetve az egész társadalmat.³⁹⁰ Ambrus az információhoz való jog alanyairól pedig úgy vélekedik, hogy az, a személy olyan „alapvető joga,

³⁸⁶ Trócsányi Sára: uo.

³⁸⁷ Somogyvári Katalin: Érintettek jogai és érvényesítésük. In: Adatvédelem és információs szabadság a mindennapokban. (Szerkesztette: Péterfalvi Attila), HVG - ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 153. o.

³⁸⁸ Balogh Zsolt György: Az infokommunikációs jogról. Infokommunikáció és jog 2004. 2. sz. 48. o.

³⁸⁹ A jogalkotó elsőként megalkotta az elektronikus információs szabadságról szóló 2005. évi XC. törvényt, majd ennek rendelkezéseinek többségének az Infótv.-ben adott helyet.

³⁹⁰ Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării (Kommunikációs jog). Status Printers Siculeni, Miercurea-Ciuc 2010

hogy minden korlátozás nélkül hozzáférjen bármely közérdekű információhoz jog, amelyet az Alkotmány szavatol. Ebben az értelemben a *személy fogalma kiterjeszhető* a természetes személyre, jogi személyre, közhatalomra, médiumokra és a társadalomra általában.³⁹¹ Halmai viszont ettől eltérő álláspontot képvisel, amikor kifejti, hogy bármennyire is része az információs szabadság a kommunikációnak, annak alanya nem a véleménymondó, hanem a *”közönség”*.³⁹²

Az információhoz való jog szabályai, egyrészt jogosultságot, másrészt kötelezettséget keletkeztet. Ezek gyakorlási formája elválik egymástól, a tájékoztatáshoz, tájékozódáshoz való jog elsődlegesen kérelemre gyakorolható, míg a tájékoztatási kötelezettség a törvény erejénél fogva keletkeztetett.³⁹³ Az „információhoz való jog a *cselekvő alanyok* (subiect activ) mellett nem tevékeny, *passzív alanyokat* is feltételez, akik a fenti joghoz kapcsolódó *kötelezettség aktív alanyai*. Így a tájékoztatási kötelezettség esetében, amely a tájékoztatáshoz való joghoz szervesen kapcsolódik, a cselekvő, aktív alanyok a *közhatalmi szervek*”³⁹⁴ (pl. állami, önkormányzati, szervek). Az alany, ami „a közérdekű információkat és a személyes érdekű információkat illeti; a tömegtájékoztatási eszközök (közszolgálati, magán) és médiumok a közérdekű információk esetében; bármely személy, aki közérdekű információval rendelkezik.”³⁹⁵

D) Az információs szabadság korlátai

Az információs jogok (az emberi méltóságból és a kommunikáció szabadságából levezethető jogok) *kitüntetett alkotmányos védelemben részesülnek*. A közérdekű adatok nyilvánosságához *fűződő érdek* ütközhet más fontos érdekekkel, ami az információs szabadság *korlátozását* teheti szükségessé. Ez azonban csak akkor tekinthető alkotmányosan indokoltnak, *ha azt más alapjog érvényesülése kényszerítően indokolja*.³⁹⁶

Az Európai Unió határozata kimondja, hogy közhatalomnak nem szabad az információ kizárólagos birtokosának tekintenie magát, hanem eleget kell tenniük a tájékoztatás kötelezettségének.³⁹⁷ Az állam, a közhatalom alkotmányos természetű tájékoztatási kötelezettségét semmilyen más jogszabály *nem szűkíthetné le vagy függeszthetné fel*.³⁹⁸

Az információs jogok védelme és korlátai az ellentétes irányultságuk folytán eltérő, mindemellett *egymás korlátaikat* is képezik. Egyes esetekben az adatnyilvánosság

³⁹¹ Zoltán. Ambrus: uo.

³⁹² Halmai Gábor: Kommunikációs jogok, Új Mandátum, Budapest 2002

³⁹³ Somogyvári Katalin: Érintettek jogai és érvényesítésük. In: Adatvédelem és információs szabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfalvi Attila), HVG - ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 153. o.

³⁹⁴ Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării (Kommunikációs jog). Status Printers Siculeni, Miercurea-Ciuc 2010

³⁹⁵ Zoltán Ambrus: uo.

³⁹⁶ 34/1994. (VI. 24.) AB határozat.

³⁹⁷ Európai Tanács 1993. évi 1003. Határozata.

³⁹⁸ Vannak EU tagállamok, melyek alkotmánya az állam tájékoztatási kötelezettségének szűkítését illetve felfüggesztését kizárja, mint pl. Románia Alkotmányának 31. § 1. pontja.

megkövetelheti a személyes adatok kötelező szolgáltatását, illetve korlátozhatja az információk önrendelkezés alapvető jogát,³⁹⁹ valamint az adatvédelem is korlátokat állíthat a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő alapvető jog érvényesülésének.⁴⁰⁰ Mindkét alapjog esetében a *jogkorlátozás általános feltételét* képezi a jogalkotóval szemben, - egyben érvényesülésük, illetve a jogállamiság garanciális elemét képezi, hogy - *csak törvény rendelheti el* eme alapjogok korlátozását, oly módon, hogy az *a jog lényeges tartalmát nem érinti*, mivel csak így alkotmányos.⁴⁰¹

A személyes adatok védelméről és szabad áramlásáról szóló EU irányelv is leszögezi, hogy „a személyes adatok áramlását akadályozó korlátok eltávolítása céljából elengedhetetlen az egyéni jogok és szabadságok azonos *védelmi színvonalának megteremtése*.”⁴⁰² A személyes adatok védelme: *a magánszféra*, az érintett személyiségi jogait és *a közszféra*: az adatkezelés nyilvánosságának *határait jelöli ki*. A hatályos szabályozás szerint, *a közszféra kezelésében lévő és tevékenységére vonatkozó minden adat közérdekű*,⁴⁰³ *de nem minden közérdekű adat nyilvános*.⁴⁰⁴

A *személyiségi jog polgári jogi védelme* biztosítja, hogy az adatkezelés és adatfeldolgozás a személyhez fűződő jogokat nem sértheti.⁴⁰⁵ A jogsértés esetén polgári jogi igények támaszthatók,⁴⁰⁶ illetve a személyes adatok védelméhez való joghoz, mint alapjoghoz, „*ultima ratioként büntetőjogi védelmet*”⁴⁰⁷ rendelt a jogalkotó, ugyanakkor szükségesnek találta az információszabadságot is ilyen szintű védelemben részesíteni.⁴⁰⁸

³⁹⁹ pl. közéleti szereplők, közfeladatot ellátó személyek esetében.

⁴⁰⁰ Állandó kérdés, hogy a közfeladatot ellátó szervezeteknek is lehet olyan üzleti alapú szolgáltatása, vállalkozása, piaci tevékenysége, amely esetében az adatok közérdekű volta megfontolandó lehet. De a kérdés felmerülhet a közszereplőkre, közfeladatot ellátó szervezet vezetői illetve dolgozói szempontjából is. (Vö.: Révész Balázs-Somogyvári Katalin: *Információszabadság. A hazai szabályozás rendszere*. In: *Adatvédelem és Információszabadság a mindennapokban*. (Szerkesztette: Péterfalvi Attila) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 189. o.

⁴⁰¹ Trócsányi Sára: *A kommunikáció jogi alapjai*. Osiris Kiadó, Budapest 2004. 80. o.

⁴⁰² 95/46/EK direktíva.

⁴⁰³ Függetlenül attól, hogy nyilvánosságuk korlátozott.

⁴⁰⁴ Révész Balázs-Somogyvári Katalin: *Információszabadság. A hazai szabályozás rendszere*. In: *Adatvédelem és Információszabadság a mindennapokban*. (Szerkesztette: Péterfalvi Attila) HVGORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 189. o.

⁴⁰⁵ A PTK. Személyiségi jogok rész (2013. évi V. törvény - Második könyv, Harmadik rész) rendelkezései biztosítják a információk önrendelkezés polgárjogi védelmét.

⁴⁰⁶ A PTK. rendelkezik a személyiségi jogok megsértésének polgári jogi szankcióiról és érvényesítéséről. Új rendelkezésként került be az ún. „gyűlöletbeszéd” elleni fellépés lehetősége, melyet az érintett közösség bármely tagja gyakorolhat és a személyiségi jogok megsértésének valamennyi szankcióját érvényesítheti (kv: a jogsértéssel elért vagyoni hátrány átengedése, mely egyébként fogalmilag kizárt). In: Ptk. (2013. évi V. törvény Második könyv, Harmadik személyiségi jogok rész, XII. Cím, 2:54.§ (5) bekezdés, miszerint: „A közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzet, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezés módjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított 30 napos jogvesztő határidőn belül személyiségi jogát étvényesíteni.”

⁴⁰⁷ A jogalkotó a büntetőjogi védelmet garantálja számtalan törvényi tényállással (így pl. rendelkezik a magántitok megsértéséről, a jogosulatlan adatkezelésről, a különleges személyes adatokkal való visszaélésről, a levéltitok megsértéséről etc.), részletesen lásd Büntető törvénykönyvben (1978. évi IV. tv.).

⁴⁰⁸ Jeremy Bentham, a neves angol filozófus és jogász, több mint 250 évvel ezelőtt úgy vélekedett: „A titkolózás a zsarnokokat és a gengsztereket védi” Az államnak azonban mindig vannak olyan adatai, információi, melyek titkosak

A nyilvánosság - alóli kivételt képező általános okok, azaz - *korlátozható*:

- az üzleti titoknak minősülő adat esetében;
- a minősített adatok tekintetében;
- a döntés-előkészítéssel kapcsolatos adatok vonatkozásában;
- a szerzői jogi védelem alatt álló műveknél.⁴⁰⁹

Az érintettek törvényben meghatározott információs jogait törvény korlátozhatja az állam külső és belső biztonsága, így a honvédelem, a nemzetbiztonság,⁴¹⁰ a bűncselekmények megelőzése vagy üldözése, a *büntetés-végrehajtás* biztonsága érdekében, továbbá állami vagy önkormányzati *gazdasági* vagy pénzügyi érdekből, az Európai Unió jelentős gazdasági vagy pénzügyi érdekből, valamint a foglalkozások gyakorlásával összefüggő *fegyelmi és etikai vétségek*, a *munkajogi* és munkavédelmi kötelezettségszegések megelőzése és feltárása céljából - beleértve minden esetben az ellenőrzést és a felügyeletet is -, továbbá az érintett vagy mások jogainak védelme érdekében.⁴¹¹

Vannak azonban speciális korlátok is, erre két példát említenék. Az igazságügyi szervek tájékoztatási tevékenysége során a jogalkalmazás nyilvánosságának biztosítása mellett figyelembe kell venni a *nyomozási eljárás érdekeit*, továbbá az érintett személyek érdekeit, személyiségi jogit, illetve információs önrendelkezési jogát. Így tehát, a tájékoztatás sosem

---

polgáraik előtt. Az információszabadságot elismerő, azt folyamatosan kiterjesztő jogállamban az „állam titkolózásának” a mértéke a kérdés.[173]

⁴⁰⁹ Ezek jogalapját képezi a PTK, a minősített adat védelméről szóló törvény; az Infotv.; és a szerzői jogi törvény In: Révész Balázs-Somogyvári Katalin: Információszabadság. A hazai szabályozás rendszere. In: Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. HVG-ORAC Lap-, és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 189-190. o.

⁴¹⁰ Az Alkotmánybíróság 34/1994. (VI.24.) AB határozatával az információszabadságot alkotmányellenesen korlátozó korábbi jogszabályokat megsemmisítette, és lefektette egy új titokszabályozás alkotmányos elveit:

- az államtitokká és szolgálati titokká minősíthető adatok fajtáit törvény pontosan rögzíti;
- közérdekű adatot kizárólag törvényben felhatalmazott, közhatalmat gyakorló személy minősíthet;
- a minősítés meghatározott eljárási rendben történik;
- a minősítés minden esetben határozott időre szól.

Ezen alkotmányos követelmények mentén, az országgyűlés 1995-ben megalkotta az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvényt. A titoktörvény 3.§. (1) bekezdése definiálja az állam és szolgálati titoknak minősülő adatot, melyeknek meghatározott formai és tartalmi követelményeknek meg kell felelni.

⁴¹¹ Jogonalpja az Infotv.19.§-a. A tájékoztatás megadásának módjára és megtagadásának lehetőségeire az Infotv. konkrét szabályozást nyújt. De emellett korlátozásokat biztosítanak további jogszabályok, mint pl.

- az érintetti jogok Infotv.-ben történő korlátozásával (Infotv. 19.§.) összhangban a büntetés-végrehajtás biztonsága érdekében a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és mezei őrszolgálatról szóló 1997. évi CLIX. törvény, valamint az állam működése, illetőleg a lakosság ellátása szempontjából kiemelkedően fontos létesítmények köréről szóló 24/1997. (III.26.) BM rendelet büntetés-végrehajtási intézetek esetében felhatalmazást ad arra, hogy a fogvatartottak és az ott dolgozók kamerás megfigyelésével az emberi élet, az emberi méltóság, valamint az egészséghez való jog védelmében az érintettek jogait korlátozzák. A munkajogi és munkavédelmi kötelezettségszegések megelőzése és feltárása céljából a munkahelyi kamerák elhelyezésének tilalma alól kivétel képeznek azok a munkahelyiségek, ahol a munkavállaló élete és testi épsége tényleges és közvetlen veszélynek van kitéve, így kivételesen működtethető kamera szerelőcsarnokokban, kohókban, ipari üzemekben vagy más, veszélyforrást tartalmazó létesítményekben.”Lásd, ABI-4503/P/2011, In: Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. Szerkesztette: Péterfalvi Attila, HVG – ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 165. o.

- az „Infotv.-ben kapott felhatalmazás alapján a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXX. törvény is tartalmaz jogkorlátozó rendelkezéseket: a nemzetbiztonsági szolgálatok által kezelt adatokról;

- Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény 72. § (2) bekezdése értelmében, a NAV nyomozó hatósági eljárást lefolytató szervek vezetője megtagadhatja vagy korlátozhatja a személyes információk kiadását;

veszélyeztetheti az eljárás eredményes lefolyását, és nem sértheti az ártatlanság vélelmét, azaz azt az elvet, hogy senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg, valamint nem sértheti a személyhez fűződő jogokat. Az Európai Unió Bírósága C-2012/13. számú ügyben⁴¹² hozott ítéletében arról döntött, hogy a személyes adatok védelméről szóló irányelvet kell alkalmazni, a magánszemély által a családi házra szerelt térfelügyelő kamerával rögzített, közterületre irányuló videofelvételre. Az irányelv mindazonáltal lehetővé teszi annak értékelését is, hogy az adott személynek jogos érdeke fűződik saját maga és családja tulajdonának, testi épségének és életének védelméhez. Ez esetben sor kerülhet a személyes adatok kezelésére az érintett hozzájárulása nélkül, az érintettet nem kell tájékoztatni az adat kezeléséről. A tagállamok korlátozhatják az irányelvben foglalt kötelezettségek és jogok mértékét, ha a korlátozás *bűncselekmény megelőzése*, vizsgálata, felderítése és büntetőeljárás lefolytatása, illetve mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.⁴¹³

E) Az információs szabadság kapcsolódásai

Az információs jogok képezik az emberi jogok, kommunikációs jogok és a demokratikus jogállamiság *sine qua non*ját. Eme tényezőnek origó pontját jelenti az információ, hisz e nélkül nem valósulnak meg ezek a jogosultságok. Emiatt az információs jogok legfontosabb kommunikációs alapjogaink és *véendő alkotmányi értékeink*. Jogi szerepük folytán *kapcsolódásaik is számosak*. Szoros és közvetlen kapcsolatban állnak az *emberi méltósággal*, a kommunikációs jogokkal, valamint az államhatalom alkotmányi jogosultságaival és kötelezéseivel, az állami szervezetrendszer működésével és ezek nyilvánosságával. *A sajtó- és tömegközlés szabadsága* az adatvédelem érvényesítésében a társadalmi kontroll, az információs szabadság, az állami kontroll érvényesülésében és térnyerésében egyaránt meghatározó szerepet játszik, ezek a jogok kölcsönös feltételezettségére utalnak. A tágabb kapcsolat azonban fennáll az alkotmányos *eljárási alapelvekkel, kötelezésekkel* (eljárási törvényekkel), így például a tájékoztatási jog a *tisztességes eljáráshoz való jog egyik garanciája*.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy ennek az alapjognak a legnagyobb értéke, hogy biztosítja az egyén, a társadalom számára a politikai intézmények (államszervezet) feletti ellenőrzés gyakorolását, egyben a korlátai megadják annak kereteit, amit viszont az „állam” (a

⁴¹² F. Rynest ügy tárgya: F. Rynest és családját ismeretlen személyek többször megtámadták, házuk ablakait több ízben betörték, erre a családi házra térfelügyelő kamerát szereltek fel, mely a házukat körülvevő közterületről készített videofelvételeket. Ezek segítségével azonosították a két gyanúsítottat, egyikük a Személyesadat-védelmi Hivatal előtt vitatta, hogy F. Rynest jogszerűen kezelte volna a térfelügyelő kamerával rögzített adatokat.

⁴¹³ EU-s Jogharmonizáció. Személyes adatok védelme - Szigorúan értelmezett kivétel. Pesti ügyvéd 2015. 1. sz. 8. o.

törvényhozás) határoz meg. Az adatvédelem alapját és jövőjét illetően Habermas pedig úgy vélekedik, hogy „a bírák akkor is az emberi méltóság védelmében járnak el, ha az új beavatkozási technológiák alkalmazásának előre nem látható kockázatai miatt új, az adatvédelemre irányuló, információs önrendelkezési jogot vezetnek be.”⁴¹⁴

3.4.5 A gyülekezési szabadság

A) A gyülekezési szabadság fogalmi köre

Önállóan nevesített alapjog a gyülekezés szabadsága,⁴¹⁵ amelynek békés gyakorlásához való jogot Alaptörvényünk deklarálja.⁴¹⁶ A tartalmi megközelítéshez kiinduló kérdés, hogy miként definiáljuk a gyülekezést. A kérdésfeltevés jelentősége abban áll, hogy milyen jellemzők alapján ítéltető meg konkrétan, hogy az adott „jelenség” gyülekezésnek tekinthető-e? A fogalomalkotással a törvényhozás és az Alkotmánybíróság egyaránt adós maradt.⁴¹⁷

Véleményem szerint, - köznap értelemben -, *kollektív kommunikációnak, az azonos vélemények, érzések (etc.) találkozásának sajátos és közös kifejezési formája* a gyülekezés. Általános jogtudományi megközelítés szerint, több személy szándékos és ideiglenes részvétele egy rendezvényen, annak érdekében, hogy *közéleti, politikai kérdésben* közösen állást foglaljanak.⁴¹⁸ A gyülekezés főbb *fogalmi elemeit* képezi:

- a gondolkodás és érzés megegyezésének, a vélemények és meggyőzések találkozásának;
- a kollektív törekvések harmóniája,⁴¹⁹ azaz a kialakult vélemények csoportos kifejezése;

⁴¹⁴ Jürgen Habermas „Az utópia fokozatai. Az emberi méltóság és az emberi jogok reális utópiájának koncepciója” (8/2010, S. 43–53.) Hans-Martin Schönherr-Mann esszéista, a müncheni Ludwig-Maximilians Egyetem politológia-filozófia professzora, valamint az innsbrucki Leopold-Franzens Egyetem tudományelméleti tanszékének professzora, Copyright: Goethe-Institut e. V., Online-Redaktion, 2011.01., www.goetheintezet.hu, Letöltés ideje: 2014. 12.15.

⁴¹⁵ A véleménynyilvánításhoz való szoros kapcsolatára utalás jelenik meg pl. 30/1992. (V. 26.) AB határozat (ABH 1992, 167, 171.)

⁴¹⁶ Ezt deklarálja Alaptörvényünk (SZABADSÁG és FELELŐSSÉG VIII. cikk (1) Mindenkinek joga van a békés gyülekezéshez), de a nemzetközi okmányok és az EU dokumentumok is, mint pl. EU Alapjogi Charta.

⁴¹⁷ Hajas Barna: Miben különbözik egy összeverődött tömeg egy tüntetéstől? In: <https://prezi.com/7vh84mov3vgi/a-gyulekezés-fogalm>, 2013.04.12.

⁴¹⁸ Vécsey Tamás 1884-ben megjelent írásában nagyon eklatáns véleményt fejtett ki a gyülekezésről, annak lényegéről, eszerint: „A gyülekezés fontossága előtérbe lép a közvetett demokráciában, hol a nép a döntő elhatározást a választottakra bízta. A sajtó és a népgyűlés az a tér, a melyen a választók is nyilatkozhatnak és amely téren kifejezhetik véleményüket a küldők, a megbízók, sőt még a cenzuson kívül állók is. A népképviselő tagjainak joga a néptől kapott megbízáson alapul, de a megbízás adása által a nép nem mond le a vélemények, óhajtások, bírálatok, bizalmi vagy bizalmatlansági nyilatkozatok kifejezésének jogáról. A vélemények és meggyőzések találkozási, a gondolkodás és érzés megegyezésének tömeges nyilvánulása, a collectivitás, a törekvések harmóniája, erőt és jelentőséget biztosít a gyülekező polgárságnak, emeli a közszellemet és a közügyek iránti érdeklődést. Edzi meggyőződésünk szilárdságát annak látása, hogy ismerősök és nem ismerősök százan és ezren a mi elveink tántoríthatatlan hívei. Természetünk sugallja, hogy közeledjünk egymáshoz, erőinket egyesítsük, kik egy célra törekszünk. Viribus unitis. Egyetértésünknek nyomatékos bizonyítéka az állandó szövetkezés, de múltó összejövetelekre is van szükségünk, főleg azon alkalmakkor, a melyeket előre talán nem is sejtett események idéztek föl, a mely alkalmak fölwillanyozó hatása a különben össze nem jövő, együtt nem tanácskozó embereket egy pillanatra tömöríti, hogy időszerű manifestációt tegyenek, a nyílt közvetlen szavak elhangzása után pedig a sokaság magával vigye azon emelő tudatot, hogy közérdekű kérdésben kimondta véleményét minden ember, őszinte szabad férfhoz méltóan.” In: Vécsei Tamás: A gyülekezési szabadság a mai alkotmányokban. Budapesti szemle, 1884/89. 201. o.

⁴¹⁹ Vécsei Tamás: uo. 201.-202. o.

- polgárok pillanatnyi tömörülése,⁴²⁰
- egyesített erővel (viribus unitis),⁴²¹
- egy közös célra,
- közterületen,
- időszerű és aktuális,
- közérdekű politikai kérdésben,
- megvalósítva a közügyek vitelében való részvételt,
- politikai (hatás -, és nyomásgyakorlás) befolyás érdekében,
- nyílt, közvetlen, őszinte kifejezés,
- tömeges megnyilvánulás,
- kollektív vélemény képviselése,
- nyilvánított közösségi megnyilatkozás, manifesztáció,
- a közvélemény és a média⁴²² figyelmének felhívása, tájékoztatása.

Összegezve a személy szabadságának és méltóságának, politikai véleményének kollektív gyakorlási formája.⁴²³ E fogalmi összetevők rámutatnak arra, hogy a gyülekezés integrált, speciális kommunikációs forma, mely több önálló szabadságjog együttes gyakorlásának „egyvelege”, így megvalósulásához több tartalmi feltétel együttes fennállása szükséges. A hazai és nemzetközi jogtudomány egyaránt nevesítette - kezdetben, mint állampolgári jog,⁴²⁴ később - mint *emberi alapjog*, mint *első generációs szabadságjog*, mint *kommunikációs jog*, mint *politikai jog* (a demokratikus közügyek vitelében való politikai-részvételi jog⁴²⁵). A hazai és külföldi esetjog (jogalkalmazói - pl. AB, Ombudsmanok, LB - gyakorlat) a gyülekezési jog kommunikációs jogi jellegét, annak meghatározó jelentőségét emeli ki, a politikai funkciója másodlagos.⁴²⁶

⁴²⁰ Halmai a „pillanatnyi egyesülés” fogalmi elemét emelte ki írásaiban, mint differencia specifika. Írásait lásd az irodalomjegyzékben.

⁴²¹ A Viribus Unitis latin kifejezés magyarul „Egyesült erőkkel”, németül „Mit vereinten Kräften” formában volt ismert, de a magyar vonatkozásban inkább a „Bizalmam az ősi erényben” (latinul Virtutis Confido) jelmondat volt használatban.

⁴²² 2010. évi CIV. - a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló - törvény (13.§) a médiának a közügyekben tájékoztatási kötelezettséget ír elő.

⁴²³ Ezeket a fogalmi elemeket már kiemelte Vécsey is a XVII. században.

⁴²⁴ Drinóczi Tímea - Petrétei József: A gyülekezési jog a Magyar Köztársaságban. Jura 2002. 1. sz. (Drinóczi - Petrétei 2001) 13. l.j.-ben, – a görög és portugál alkotmányt jelöli meg kivételként-, Vö. Szikinger István: „A gyülekezési jog szabályozásának mai kérdései.” Új rendészeti tanulmányok 1996. 1. sz. 21. o., Szikinger István: „Gyűlés-határ” Fundamentum 2002. 1. sz. 94. o. hivatkozva - az 1831-es belga alkotmányt jelöli meg példaként. Idézi: Hajas Barna A gyülekezési jog aktuális elméleti és gyakorlati kérdései. Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, www.ajk.pte.hu/doktori-iskola Letöltés: 2015.01.12. 49-50. o.

⁴²⁵ Hajas Barna: uo. 57.o.

⁴²⁶ A hazai joggyakorlatban lásd. pl. 55/2001. (XI. 29.) AB határozat, ABH 2001, 442, 449., 4/2007. (II. 13.) AB határozat, ABH 2007, 911, 914. , az OBH 5205/2002; OBH 4435/2006; OBH 2058/2008; OBH 2452/2008; OBH 2952/2008; OBH 3262/2008; OBH 3444/2008; OBH 3628/2008; OBH 5266/2008; OBH 5593/2008; OBH 5642/2008; OBH 2624/2009 sz. jelentéseket, az USA Legfelsőbb Bíróságán már a múlt század elején hozott döntései, mint pl. De Jonge v. State of Oregon, 299 U.S. 353 (1937); és Idézi: Hajas Barna: uo. 54. o.

Hajas Barna ezzel az állásponttal nem ért egyet, szerinte ez egy leegyszerűsítő megközelítés, mert egyrészt a kommunikációs funkció túlhangsúlyozása oda vezetne, hogy „a gyülekezési jog lényeges tartalma annak biztosítására korlátozódna, hogy többen tehessek meg azt, amit egyenként amúgy szabad”, másrészt ez egyben azt jelentené, hogy a „gyülekezési jog gyakorlása nem más, mint a véleménynyilvánítási szabadság gyakorlása során igénybe vehető egyik - bár kétség kívül kiemelkedő jelentőségű -, *kommunikációs csatorna, médium*.”⁴²⁷ Úgy véli, nem szabad pusztán médiummá vagy kollektív véleménynyilvánítássá „silányítani”, mert ha ez igaz lenne, akkor viszont nem lenne szükség arra, hogy a gyülekezési jogot nemzetközi jogi dokumentumokban és az alkotmányokban külön védelemmel illessék, hiszen a véleménynyilvánítási szabadság közösen gyakorolt formájaként, „platform-semleges” módon, amúgy is magas szintű védelmet élvezne, így önálló alapjogi védelme nem lenne indokolt.⁴²⁸ Meglátása szerint, a gyülekezési jog „több, és minőségileg más, mint pusztán valamiféle közös (esetenként tömeges) véleménynyilvánítás, vagy akár egy kommunikációs csatorna. E „más minősége pedig a résztvevők térbeli, fizikai, és időbeli közvetlenségében rejlik. Amint a résztvevők egy szűkebb helyen összejönnek, a gyülekezés térbeli-fizikai dimenzióra tesz szert, amely a megtestesültségével és hatásával *sajátos véleménynyilvánításként* is felfogható. A közös véleménynyilvánítás során úgy válik ezeknek a térbeli-fizikai összetevőknek és a résztvevők által képviselt céloknak az összekeveredésével egységes hatásúvá, hogy a tömeg már a pusztán jelenlétével is adott vélemény mellett kiáll, már önmagában is állást foglal.”⁴²⁹

Saját meglátásom szerint, az esetjogban kialakult álláspont nem a leegyszerűsítést képviseli, hanem a tartalmi összetevők közt fogalmaz meg prioritást, kvázi a gyülekezési szabadság kommunikációs és politikai funkcióit rangsorolja, ezzel kijelöli a prioritizált, elsődleges tartalmi jelleget. Az Alkotmánybíróság határozataiban foglaltak megerősítik e vélekedésem, illetve az általam vázolt fogalmi összetevőket, amelyet a következők igazolnak.

---

⁴²⁷Hajas: uo. 54. o.

⁴²⁸Hajas: uo. 54-55. o.

⁴²⁹Hajas: uo. 55.o.

B) A gyülekezési szabadság tartalma

Alaptörvényünk és más nemzeti alkotmányok az egyes részjogosultságokat nem rögzítik.⁴³⁰ A gyülekezés szabadságnak tartalmi elemeit az *esetjog* illetve a *törvényi normatívák*⁴³¹ határozzák meg.

Az Alkotmánybíróság a gyülekezési jog *kommunikációs jogi jellegére utal*, mikor határozatában kinyilvánítja, hogy „[...] a gyűlések megszervezésének, megtartásának, az azokon való részvételnek a joga nélkül a nézetek, információk megszerzésének és másokkal való megosztásának, a vélemények közösen történő kialakításának a lehetősége ugyanis aligha volna megvalósítható.”⁴³² A *politikai funkciója* tekintetében az Alkotmánybíróságnak az az álláspontja, hogy „A békés gyülekezés szabadsága a *demokratikus társadalom előfeltétele* és alapvető értéke. A gyülekezési jog alapján megtartott rendezvények elválaszthatatlanul kapcsolódnak a demokratikus *nyilvánosság* értékéhez, e rendezvények teszik lehetővé, hogy a polgárok a politikai folyamatot kritikával illessék, tiltakozásukkal befolyásolják. A békés rendezvények a politikai és társadalmi rend, a képviseleti szervek legitimitásának megszilárdítása szempontjából is értéket jelentenek. A tüntetések, tiltakozó akciók a képviseleti szervek, a kormányzat és a közvélemény számára is jelzik a társadalomban megjelenő feszültségeket, lehetővé téve azt, hogy az illetékesek időben megfelelő lépéseket tegyenek a feszültségek okainak csökkentésére. A gyülekezési jog alapján megtartott rendezvények *célja* az, hogy a gyülekezési joggal élő *polgárok közös véleményét alakítsanak ki, illetve nézeteiket másokkal megosszák, és közösen juttassák kifejezésre.*”⁴³³ Az Alkotmánybíróság legutóbbi álláspontja szerint, „a mai alkotmányos demokráciákban a közterületi gyülekezések elsősorban a már kialakult vélemények, álláspontok *együttes megjelenítésére, közös képviseletére szolgálnak.*”⁴³⁴

A gyülekezés szabadságának *részjogosultságait* a gyülekezési törvény külön nem nevesíti, azonban a jogtudomány és a joggyakorlat három részjogosultságot, a *szervezés-, vezetés- és a részvétel jogát* különbözteti meg, mivel ezek elengedhetetlenek a gyülekezési jog gyakorlásához. A részjogosultságok együtt és külön-külön is *kiemelt alaptörvényi védelem alatt állnak.*⁴³⁵

---

⁴³⁰Hajas: uo. 52. o.

⁴³¹A gyülekezésről szóló törvény, illetve a törvény hatálya alá nem tartozó rendezvényekre vonatkozó 23/2011. (III. 8.) kormányrendelet (a zenés, táncos rendezvények biztonságosabbá tételéről).

⁴³²55/2001. (XI. 29.) AB határozat.

⁴³³4/2007. (II. 13.) AB határozat (ABH 2007, 911, 914.).

⁴³⁴75/2008. (V. 29.) AB határozat (ABH 2008, 651, 662-663.). és Hajas Barna: A gyülekezési jog aktuális elméleti és gyakorlati kérdései, Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, www.ajk.pte.hu/doktori-iskola Letöltés ideje: 2015.01.12. 53. o.

⁴³⁵Hajas Barna: A gyülekezési jog aktuális elméleti és gyakorlati kérdései, Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, www.ajk.pte.hu/doktori-iskola, Letöltés ideje: 2015.01.12. 52. o.

Véleményem szerint, a gyülekezési jog széles értelmű megközelítésben - mint korábban már tettem rá említést - olyan speciális, integrált alkotmányi kommunikációs jog, amely *több alapjog gyakorlást egyesíti*. Az önálló részjogok mellett - a gyülekezés rendeltetése folytán - a véleménynyilvánítás-, a szólás⁴³⁶ részjogosultságait, illetve a politikai (részvételi) jogok gyakorlását (de a petíciós jog, vagy a népszavazás, a népi kezdeményezés kiindulópontja is lehet) magába foglalja, illetve közvetve megvalósítja a közösségi véleménynyilvánítást, állásfoglalást (nyilvánosság, nyomásgyakorlás során), egy *funkcionális egységet képezve*, amely a kommunikáció egy speciális, a szabad, békés külterületi tömörülés formáját szolgálja.

C) A gyülekezési szabadság alanyai és címzettjei

Alaptörvényünk a gyülekezési *jog* alanyaira utalásként, a „*mindenkinek*” szófordulatot használja, míg például a nemzeti alkotmányokban a „minden németnek”, „a portugáloknak”, „a görögöknek” kifejezések ellenére, nemcsak állampolgárokat, hanem mint egyetemes emberi jog, minden *embert*, állampolgárságára tekintet nélkül megillet. Azonban alanya a „véleményüket kifejtő *egyének csoportja* is lehet.”⁴³⁷ Az egyes részjogosultságokhoz is önállóan nevesíthető alanyok társíthatók, így pl., *a szervezetek* (pl. közösségek, civil szervezetek, pártok) is élhetnek a gyűlések szervezésének jogával.⁴³⁸

A szervezet és vezetés jogát a *szervező(k)* gyakorolja, aki a meghatározza közérdekű ügyet (ügyeket, azaz a tartalmat), a helyszínt, az időpontot, a felszólalókat, a rendezvény menetét, a meghívást, a nyilvános felhívást, a médianyilvánosságot, a nyilatkozás jogát, biztosítja a hatósági bejelentést, a résztvevők folyamatos tájékoztatását, a békés rend biztosítását, de akár a feloszlást vagy befejezetté nyilvánítását (etc.). E jogosítványok gyakorlása el is válhat, ez esetben, mindegyik közreműködőt szervezőnek kell tekinteni. A szervezőt (szervezőket) e jogok gyakorlásában segítő a *rendező(k)*, illetve *felszólaló(k)* is a gyülekezési jog kiemelt jelentőségű alanya(i), akik a résztvevőkhöz képest többlet részjogokkal rendelkeznek, ugyanakkor többlet felelősség is terheli Őket, főként a békés rend fenntartásában. A részvétel jogát, pedig maguk a rendezvényen *jelenlévők* gyakorolják. Fontos kiemelni, hogy a társadalom tagjait megilleti a „*nem részvétel*” joga is. Eszerint senki nem kényszeríthető illetve kötelezhető a jelenlétre, így mindenkinek joga van a távolmaradásra vagy akár a rendezvény elhagyására. Demokratikus társadalomban természetesen sem a részvételért, sem a távolmaradásért *hátrányos következmény senkit nem*

⁴³⁶ Az önálló szólást is megvalósíthatják a résztvevők, saját transzparensaik (etc.), vagy akár felszólalásaik útján.

⁴³⁷ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, Kolozsvár 2005. 1. sz. 59.o.

⁴³⁸ Hajas Barna: A gyülekezési jog aktuális elméleti és gyakorlati kérdései, Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, www.ajk.pte.hu/doktori-iskola, Letöltés ideje: 2015.01.12. 50. o.

érhet. A mindennapi életben nemcsak a szólás-, a médiaszabadság esetén valósul(hat) meg az öncenzúra, hanem a gyülekezési jog gyakorlásáról való önkéntes lemondás formájában is, valamely (pl. egzisztenciális, fizikai) retorziótól való félelem okán.⁴³⁹

Összegezve a gyülekezés joga olyan személyhez fűződő jog, mely kollektíven gyakorolható. Az alanyi jogosultságokat több szereplő együttesen gyakorolhatja. Eszerint *egy személy*⁴⁴⁰ *gyülekezése fogalmilag kizárt, ugyanakkor az „új média” világában felvetődnek* olyan kérdések, hogy például virtuális gyülekezés, azaz a *virtuális térben*, mint „közterület”-en gyakorolható, illetve megvalósítható-e a gyülekezés szabadsága. Hiszen technikai értelemben nemhogy kizárt, nap, mint nap alakulnak egy-egy közérdekű témában *facebook csoportok, és kollektív véleménynyilvánítási jogukat gyakorolják*, mindamellet ezt a virtuális tér adta lehetőséget a hagyományos értelemben vett gyűlések szervezésére is felhasználják. Ez esetben a szervezői, vezetői jogok gyakran többszöröződnek, a gyülekezés alanyai körének bővülését hozza magával. Rendkívüli példaként szolgál a 2015. évi spanyolországi hologram tüntetők esete, akik mivel a helyi hatóságok a gyülekezést megtiltották, ezért helyette új virtuális megoldások útján adtak hangot véleményüknek.

A gyülekezés jog alanyainak köréből ugyancsak *fogalmilag kizártak az állami, önkormányzati szervek*. Annak ellenére, hogy pl. e szervezetek is tartanak rendezvényeket, a képviselők önálló politikai gyűléseket szerveznek, de a jelenlegi szabályozás értelmében ezeket nem soroljuk a gyülekezési jog gyakorlásának körébe, mivel nem a fennálló hatalommal szembeni politikai nyomásgyakorlás a célja. Ennek a célnak a hiányában nem valósítja meg a gyülekezési jog gyakorlását a közterületen megrendezett politikai témájú *baráti összejövetel* sem. Emellett elkülönülten, önállóan nevesített egyesülési jog körébe sorolandó elsődlegesen, a gazdasági vagy szociális tárgyú *tüntetés*. A jogalkotó a *kulturális, szórakoztató, spot* vagy *egyéb magánrendezvényeket* szintén nem e körben rendezi, a politikai, közérdekű cél hiányában.⁴⁴¹

---

⁴³⁹ Különös tekintettel, hogy ma már gyülekezésekről a térfelügyelő kamerák felvételei mellett a rendőrség videó felvételeket készít, melynek folytán a jelenlévők személyazonossága az állami nyilvántartás segítségével azonosítható.

⁴⁴⁰ A Kúria gyakorlatában a kollektív (több személy általi) joggyakorlás definíciós elem.

⁴⁴¹ 23/2011. (III. 8.) a zenés, táncos rendezvények biztonságosabbá tételéről szóló kormányrendelet rendelkezik ezek részletszabályairól. A West Balkán tragédiát követően elfogadott, új kormányrendelet meghatározza a zenés, táncos rendezvények fogalmát, miszerint: „rendszeresen vagy meghatározott alkalomból, illetve időpontban tartott, nyilvános, nem zártkörű, válogatott lemezbemutató vagy élő előadás útján nyújtott zenei szolgáltatást főszolgáltatásként nyújtó rendezvény, amelyen a részvételhez nem kell megváltott ülőhellyel rendelkezni.”⁴⁴¹ A rendelkezéssel érintett rendezvénytípusokra akár zárttéri (tömeggyűlések szervezésére szolgáló építményben) vagy szabadtéri (a rendezvény időtartama alatt várhatóan lesz olyan időpont, amelyen a résztvevők létszáma az 1000 főt meghaladja), akár alkalmi (adott helyszínen egy alkalommal legfeljebb tíz egymást követő napon megtartott rendezvény) vagy rendszeres (adott helyszínen hetente több alkalommal, heti vagy havi gyakorisággal megtartott) rendezvényekre kiterjed a hatálya. A rendelet módosításával „a fesztiválok többsége és a céges rendezvények (de a diszkók, romkocsmák) is kiesnek a rendelet hatálya alól.”⁴⁴¹ A rendezvény csak rendezvénytartási engedély birtokában tartható, amelyet a jegyző ad ki és az ellenőrző hatóság köteles felfüggeszteni az olyan rendezvény engedélyét, amely nem jogszerűen működik, így pl. résztvevőinek létszáma meghaladja a hely befogadóképességének számát. A jegyző nyilvántartásba veszi az engedélyezett táncos, zenés rendezvényt, és azt az önkormányzat honlapján

Fontos kiemelni, hogy a *rendőrségi, karhatalmi szervek* (kivezényelt dolgozói) konkrét feladatokkal megbízott *passzív* szereplői, *alanyai* a gyülekezéseknek. E passzív alanyok olykor aktív magatartás formájában befolyásolják a rendezvény alakulását, annak kimenetelét, akár annak megtiltása vagy a helyszín kizárása⁴⁴² folytán, akár a rendfenntartás keretében. Szerepkörük „hatótávolságát” jogszabály rendezi, mégis az elmúlt évtizedben számtalan probléma és ennek kapcsán vita merült fel hatásköri túllépés miatt.

A különböző típusú események, rendezvények egyértelmű elválasztása, egységes és átlátható rendszerszerű kezelése, a fogalmi tisztázásuk a jelenlegi jogi környezetben nem biztosított, azok megítélése, csak következtetés, jogértelmezés útján határozható meg, ami viszont a hatalomgyakorlók és az ellenérdekű politikai nézőpontot képviselő állami szervek, társadalmi csoportok illetve szervezetek számára lehetőséget teremt a joggal való visszaélésre.

D) A gyülekezési szabadság korlátai

A gyülekezési szabadság *általános* korlátait képezik a nemzetközileg is elfogadott alapjogi korlátok, mint pl. *a közrend, a közegészségügy, mások jogainak sérelme, bűncselekmény, arra való felhívás* (etc.), valamint a gyülekezés során megvalósuló egyes szabadságjogokra (pl. véleménynyilvánítás szabadságára) vonatkozó korlátozások (pl. cenzúra tilalma) a szükségesség és arányosság követelményének figyelembevételével. Emellett gyülekezés összetevői által adekvát módon, a gyülekezési jog részjogosultságaihoz is társulnak bizonyos jogi keretek. Ezek közül néhány a szervező intézkedési jogkörét érintik, mint pl. a nyilvános gyűlést *nem teheti zárkörűvé*, de egyes *kommunikációs eszközök* (szlogenek, jelmondatok, zászlók, egyéb transzparenszek) *használatát* azonban megtilthatja, valamint a rendezvény levezetése és rendjének érdekében *ad hoc* korlátozásokat (a *helyszín elhagyásának útvonala*, ami a mozgás szabadságát érinti) határozhat meg (a vezetési jog önkényes gyakorlása során hozott indokolatlan korlátok esetén a résztvevők joga felülkerekedhet). A *rendőrség intézményvédelmi jogkörében* eljárva pl. az esemény alatti csatlakozást korlátozhatja.⁴⁴³ Az Alkotmánybíróság, azonban hangsúlyozza, hogy „Egy

---

nyilvánossá teszi. A kérelmező a rendezvénytartási engedély megszerzéséhez többek között köteles biztonsági tervet készíteni, és az engedély kérelme mellé benyújtani. A fiatalokúak alkoholfogyasztását kívánja megelőzni a rendelet azzal, hogy a rendezvények karszalaghoz, kártyához köthetik az ő belépőjegyüket, így könnyebbé téve a fiatalok ellenőrzését. Ugyanakkor a fiatalokúak belépése az életkort igazoló okmány előzetes felmutatásához köthető, de ezt előzetesen meg kell hirdetni. Magát a helyszínt a hatóságok évente legalább egyszer kötelesek ellenőrizni, de ezt bármikor megtehetik, még akkor is, amikor aktuálisan nem zajlik ott rendezvény. Ha a hatóság hiányosságot észlel, akkor figyelmeztetheti a rendezvény szervezőjét azok pótlására, vagy akár fel is függesztheti az eseményt, az engedélyt visszavonhatja. A rendelet meghatározza az üzemeltető, illetve a szervező kötelezettségeit határozza meg az időjárási és tűzvédelmi kontroll és elsősegély nyújtás biztosítását, a rendezvénytájékoztató közzétételét. A szervezőre és a biztonsági személyzet pedig felel a biztonságért.

⁴⁴² pl. előre lefoglalja a közterületet, lezárja vagy művelési területté minősíti (etc.)

⁴⁴³Hajas Barna: A gyülekezési jog aktuális elméleti és gyakorlati kérdései, Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, www.ajk.pte.hu/doktori-iskola Letöltés: 2015.01.12. 59-60. o.

demokratikus társadalom nem választhatja a tiltakozás elnémításának, szükségtelen és aránytalan korlátozásának útját: a politikai szabadságjogok korlátozása nem csak azokat sújtja, akik élni kívánnának jogaikkal, hanem a társadalom egészét, így azokat is, akikre hivatkozással az állam a jogkorlátozás eszközéhez nyúl.”⁴⁴⁴

Összegezõ álláspontom szerint, adott társadalomban a gyülekezési jog *osztozik más alapjogok, pl. a véleményszabadság és a politikai jogok, részvételi jogok, de a nyilvánosság jogi sorsával, a korlátaival is, a kölcsönös hatásmechanizmus folytán.* Ugyanez igaz az egyes részjogosultságokra is, „ha ezek bármelyike csorbát szenved, azzal e szabadságjog érvényesülése sérül.”⁴⁴⁵ De akár *alapjogi konfliktus* is kialakulhat, nemcsak az alapjogok, hanem a részjogosultságok között is, ez esetben valamelyikkel szemben jogkorlátozás áll fenn (pl. a rendezvény levezetési jogát gyakorló személyben beálló változás esetén a résztvevők felé fennálló tájékoztatási kötelezettség arról, hogy a felszólalásokhoz a szólás-, illetve a visszavonás jogának gyakorlására ki jogosult - a vélemény és a gyülekezés alapjogi konfliktusa alakul ki).⁴⁴⁶ Ugyancsak korlátot jelenthet pl. a rendezvényfelhívás nyilvánosságában a *média szerkesztői szabadságának* a joga. A jogsértéseket a *szabálysértési és büntető törvénykönyv* egyaránt szankcionálja, külön törvényi tényállások is ezt bizonyítják.

E) A gyülekezési szabadság alaptörvényi kapcsolódásai

A szólás-, a sajtó -, a véleményszabadság-, az információszabadság és a gyülekezési szabadság kapcsolata a közös, nyilvános vélemény kifejezésére, illetve annak nyilvánosságára utal. Ezen belül is a „rendezvény „gyülekezési” és „véleménynyilvánítási” *elemei szerves egységet alkotnak, azok nem választhatóak szét.*”⁴⁴⁷ A gyűlés helyszíne, időpontja, a tartalma, a felszólalók személye már önmagában véleménynyilvánítást valósít meg. Emellett a „gyülekezési jog a kommunikációs jogi jellegének a védelme mellett, a rendezvényen szükségszerűen meglévő térbeli-fizikai dimenziója a véleménynyilvánítási joggal való kapcsolatát relativizálja. E jellemzők megfelelően alátámasztják azt is, hogy a gyülekezés nem írható le egyszerűen a véleménynyilvánítás szabadságának és a *mozgás szabadságának* együttes és csoportos gyakorlásaként, ugyanis minőségileg más - és több -

⁴⁴⁴ 4/2007. (II. 13.) AB határozat (ABH 2007, 911, 914.)

⁴⁴⁵ Hajas Barna: A gyülekezési jog aktuális elméleti és gyakorlati kérdései, Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, www.ajk.pte.hu/doktori-iskola, Letöltés ideje: 2015.01.12. 5. o.

⁴⁴⁶ Grof, Alfred eme az alapjogi konfliktus fennállásának megállapítására jut egy osztrák alkotmánybírószági határozatának elemzése során. Grof, Alfred GROF, ALFRED: Versammlungs- contra Meinungsäußerungsfreiheit: Anmerkungen zu einer richtungsweisenden Entscheidung des VfGH. Österreichische Juristen-Zeitung 21/1991. 733-734. 61, Idézi: Hajas Barna: A gyülekezési jog aktuális elméleti és gyakorlati kérdései, Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, www.ajk.pte.hu/doktori-iskola. Letöltés ideje: 2015.01.12. 60.o.

⁴⁴⁷ Hajas: uo. 55. o.

azokhoz képest,⁴⁴⁸ de szoros kapcsolatuk vitathatatlan. A *politikai részvételi jogokkal* fennálló hasonlóan szoros kapcsolatát igazolja a gyülekezés egyik jellegzetessége, - a politikai nyomásgyakorlási célja és hatása - ami a "többletet" jelenti a csoportos véleménynyilvánításhoz képest - vélekedik Hajas. *Az állam* meghatározóan *passzív* intézményvédelmi szerepe nem kizárólagos, emellett a gyülekezési joghoz kapcsolódó *kötelezettségek aktív, tevékeny alanya is egyben* (az állami szervezetrendszer, illetve a hatósági eljárási szabályok kapcsolata kétségtelen).

3.4.6 Az egyesülési szabadság

A) Az egyesülési szabadság fogalmi köre

Az egyesülési szabadság a nemzetközi dokumentumokban történő első említései *egyesülésellenes*⁴⁴⁹ kitételekben fogalmazódtak meg,⁴⁵⁰ majd a bírói gyakorlat jogértelmezése folytán, sokáig a gyülekezési jog megnyilvánulásaként fogták fel. Az önállóvá válásában nagy szerepet játszott két *nemzetközi egyezmény*, amely *megfogalmazza a szabad társuláshoz való jogot* (egyesülés szabadsága), a *szervezkedés szabadságát*, és a *kollektív tárgyalási jogot*, a *dolgozók sztrájkját* (szakszervezeti szabadság).

Véleményem szerint, az egyesülési jognak a nemzetközi egyezményekben és a nemzeti alkotmányokban a gyülekezési jogtól függetlenül megjelenő önálló nevesítésének (nevesíthetőségének) oka és indoka leginkább abban rejlik, hogy egyrészt a gyülekezési jog fogalmi tartománya nem biztosítja az egyesülés tényleges megnyilvánulásának a védelmét, másrészt a gyülekezésnek az egyesülés differencia specifikumaival történő fogalmi bővítésével torzulna a gyülekezés funkciója, harmadrészt az egyesülési jog fejlődése, jelentőségének, társadalmi szerepének növekedése folytán kialakult *sajátosságai kellő alapot képeznek önálló jogként történő nevesítéséhez*, fogalmi tartományának meghatározásához.

A gyülekezéshez hasonlóan az egyesülés egzakt fogalmi meghatározásával a hazai és nemzetközi jogalkotók egyaránt adósok maradtak.⁴⁵¹ Meglátásom szerint, általános megközelítésben az *egyesülés egy szintézis*, amely dologi értelemben két vagy több dolog összeolvadását („egy anyaggá alakulását”), míg személyi értelemben két vagy több személy (ez lehet természetes és jogi személy is) társulását jelenti. Az egyesülési jog alapján létrejött

⁴⁴⁸ Hajas: uo. 56. o.

⁴⁴⁹ Ez pl. Nagy-Britanniában az anglikán egyháznak a vallási egyesületek elleni harcában, illetve a munkáskoalíciókkal és a politikai klubokkal szembeni küzdelemben nyilvánult meg.

⁴⁵⁰ Halmi Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Kiadó, Budapest 2002. 217. o.

⁴⁵¹ De még az egyesülési jogról szóló sarkalatos törvény értelmező rendelkezési közt sem találhatjuk az egyesülés fogalmi tartományát meghatározó definícióval.

egyesület fogalmát általánosan a következők szerint határozom meg: *demokratikus, önkormányzati elvek alapján működő, valamely társadalmi (gazdasági, kulturális, művészeti, oktatási, politikai vagy szakmai, érdekképviseleti) feladat előmozdítása illetve képviselése céljából, nyilvántartott tagság által alkotott közösség, mely jogi személyként működik.*

B) Az egyesülési szabadság tartalma

Hazánkban elsőként, a 1949. évi alkotmány az egyesülési jog gyakorlására „dolgozók társadalmi, gazdasági és kulturális tevékenységének fejlesztése érdekében biztosított” lehetőséget, azonban a megnyilvánulási formái közül a *szakszervezetekre*, a női- és ifjúsági szervezetekre, és egyéb *tömegszervezetekre* tett említést, valamint ettől elkülönítve a párról (mint az állami és társadalmi tevékenység vezető erejéről). 1989-ig Alkotmányunk azt a hamis látszatot keltette, mintha ezek az egyesülési szabadság valódi megnyilvánulásai lettek volna, és az állampolgárok alkotmányban „biztosított” szabad egyesülési joguk érvényesítéseként egyesületeket létre hozhattak, holott ez a hatalom által irányított társulások voltak, és a nyilvántartásba vételt végző és a törvényességi felügyeletet ellátó államigazgatási szervek a rendszer szempontjából nem kívánatos egyesületek létrejöttét pedig megakadályozhatták.

Érdemi változást a 89' alkotmánymódosítás⁴⁵² és az egyesülési jogról szóló törvény⁴⁵³ - a gyülekezési jogtól elválasztva - „*mindenki*” *joga-ként*” intézményesítette az egyesülés szabadságát. Ezt erősítette meg az Alkotmánybíróság határozata,⁴⁵⁴ miszerint „Az egyesülési szabadság joga mindenkit megillető szabadságjog. Ez a jog elsősorban a *cél megválasztásának szabadságát* jelenti, továbbá a célra rendelt *szervezet alapításának szabadságát*, az ehhez való *csatlakozás* önkéntességét, valamint az önkéntes kilépés lehetőségét.” Új alaptörvényünk az egyesülés alkotmányos jogaként jelöli meg a szervezet létrehozás és a csatlakozás szabadságát.⁴⁵⁵ A törvényhozó az egyesületi jogról szóló sarkalatos törvényben is kinyilvánítja, hogy az egyesülési jog mindenkit megillető *alapvető szabadságjog*, hogy másokkal szervezeteket, közösségeket hozzon létre, vagy azokhoz csatlakozzon. „Az emberek önkéntes összefogása nélkülözhetetlen Magyarország fejlődéséhez, a *civil szervezetek a társadalom alapvető egységei*, amelyek folyamatosan hozzájárulnak közös értékeink mindennapi megvalósulásához. A törvényhozó célja az

⁴⁵² 1949. évi XX. törvény 63. §.-ban rendelkezett az egyesülési jogról.

⁴⁵³ 1989. évi II. törvény.

⁴⁵⁴ Alkotmánybíróság 22/1994. (IV. 16.) számú határozata.

⁴⁵⁵ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VIII. cikk (2) Mindenkinek joga van szervezeteket létrehozni, és joga van szervezetekhez csatlakozni. Ezzel összhangban az Ectv. is rögzíti, hogy az egyesülési jog, mint mindenkit megillető alapvető szabadságjog alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy másokkal szervezeteket, közösségeket hozzon létre vagy azokhoz csatlakozzon.

egyesülési szabadság érvényesülése, valamint a civil szervezetek működési alapjainak megteremtése, társadalmilag hasznos és *közösségteremtő* tevékenységük elismerése, *közérdekű*, illetve *közhasznú tevékenységük* támogatása.⁴⁵⁶

Az egyesülési jog alapján a *természetes* személyek, valamint - tevékenységük célja és alapítók szándéka szerint - a *jogi személyek* (ezek szervezetei) szervezeteket (kv: fegyveres szervezet) hozhatnak létre és működtethetnek. Az egyesülési jog alapján szervezet minden olyan tevékenység végzése céljából alapítható, amely összhangban áll az Alaptörvénnyel, és amelyet törvény nem tilt, és nem törvény alapján kizárólag állami szerv saját hatáskörében ellátható közfeladat megvalósítására irányuló tevékenység.⁴⁵⁷

Ez a jog azonban magába foglalja a „*negatív egyesülés szabadságát*” is, azaz senki nem kötelezhető illetve kényszeríthető civil szervezeti tagságra.⁴⁵⁸ Jelenlegi jogrendszerünkben ez alól *kivételt* képez néhány törvényi előírás, mely vagy a szakmagyakorlás (Orvosi kamara, Ügyvédi kamara), vagy a társasági formában működő gazdasági szervezetek (Kereskedelmi és Iparkamara) működési feltételeként megfogalmazott kamarai tagságra kötelezést ír elő. Ennek jogosultságát az AB azzal alapozta meg, hogy e szervezeteket nem tekinthetjük az egyesülési jog körébe tartozónak. Úgy vélekedik, hogy „Törvény *közjogi közfeladat* ellátására, *közérdekű tevékenység* folytatására alkotmányosan indokolt módon hozhat létre *köztestületet*, szakmai kamarát, és írhatja elő a kötelező köztestületi tagságot. A köztestületként létrehozott szervezet nem az egyesülési szabadság alapján alapított szervezet, a kötelező szakmai kamarai tagság, pedig nem sérti az egyesülési szabadságból folyó önkéntes csatlakozás jogát.”⁴⁵⁹

A törvény új gyűjtőfogalomként intézményesíti a jogrendszerbe a *civil szervezet* fogalmát. Az új egyesülési törvény az egyesülési jog alapján létrehozható szervezetek közül az *egyesület*, az *alapítvány*, és - új szervezeti forma - a *civil társaság*⁴⁶⁰ társulási formákat együttesen „civil szervezet” elnevezéssel illeti, melyek működése felett az ügyészség

---

⁴⁵⁶ 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról (továbbiakban: Ectv.). Az Ectv. alapját Alaptörvény, valamint az 1976. évi 8. tvr. - vel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának⁴⁵⁶ rendelkezései képezik.

⁴⁵⁷ Ectv. 3.§ (2)-(5) bekezdés.

⁴⁵⁸ Az Emberi jogok Európai Bírósága a 11. cikk értelmezése folytán, sajátos megnyilvánulásként fogalmazta meg a szakszervezetekhez „nem csatlakozás jogát.” Ezt az Angliában alkalmazott „closed shop” (az egyes foglalkozásoknál csak meghatározott szervezeti tagsággal rendelkező személyt alkalmaznak) rendszerrel szemben - lásd. Young, James és Webster v. United Kingdom, (13 August 1981) Series A no 44. Idézi: Halmi Kommunikációs jogok. Új Mandátum, Budapest 2002. 224. o.

⁴⁵⁹ 22/1994. (IV.16.) AB határozat, (ABH 1994, 128.) Ezzel megegyező álláspontra jutott az Alkotmánybíróság a 38/1997. (VII. 1.) AB határozatában a gazdasági kamarák, valamint a 39/1997. (VII.1.) AB határozatában a Magyar Orvosi Kamara kötelező tagsági előírása folytán.

⁴⁶⁰ A nemzetiségi és civil társadalmi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár, Latorcai Csaba szerint, a civil társaság "mindenfajta bírósági regisztráció nélkül", személyek közös elhatározásával alakulhat meg. Ez az Ectv. 5/A. § a következőként fogalmazza meg: „Természetes személyek nem gazdasági érdekű közös céljaik elérése és közösségi célú tevékenységük összehangolására polgári jogi társasági szerződéssel létrehozhatnak civil társaságot.” E rendelkezéssel a jogalkotó a Ptk.-ból áthelyezte az Ectv. hatálya alá a civil társulást.

törvényességi ellenőrzést gyakorol.⁴⁶¹ Az egyesület *különös formái*: a szövetség, a párt,⁴⁶² a szakszervezet,⁴⁶³ melyekre a kölcsönös biztosító egyesületek mellett - mint az egyesülési jog alapján létrejövő önálló társulási formákra - a civil szervezetektől eltérő, külön szabályokat állapít meg a törvényhozó.⁴⁶⁴ Ugyanakkor nem minősíti egyesületnek - a civil társaságot - a természetes személyeknek az egyesülési jog alapján létrehozott olyan közösséget, amelynek működése nem rendszeres, vagy nincs nyilvántartott tagsága vagy az egyesületre vonatkozó rendelkezésekben meghatározott szervezete, társulásuk alaptőke nélkül, az érintettek közös céljaik elérése és közösségi célú tevékenységük összehangolására hozzák azt létre (pl. klub, baráti társaság).⁴⁶⁵

Az „egyesülési szabadság gyakorlóit az adott egyesülési alakzat létrehozása céljából gyakorolják a kommunikációt. Ezeknek a jogoknak azonban vannak egyéb *tartalmi elemei* is, amelyek a *kommunikációs jelleghez sajátosan kötődnek*.”⁴⁶⁶ Működésük során gyakorolhatják kollektív *véleménynyilvánítási jogukat*, a *közvélemény tájékoztatás* céljából kapcsolatban állnak a *médiával* és gyakran saját médiummal is rendelkeznek. Az információszabadság által érintett körben, a működésüknek a *nyilvánosság* és az *átláthatóság* követelményeinek meg kell felelniük. Ezt az indokolja, hogy e szervezetek állami *támogatások*, adományok (SZJA 1%-a csak a közhasznú minősítéssel rendelkezőknek), hazai és *EU* fejlesztési *források*, közbeszerzési pályázatok útján nyert forrásokból tartják fenn magukat és valósítják meg céljaikat. A civil szervezetek *gazdasági - vállalkozási tevékenységet* csak másodlagosan, és a céljaik megvalósításának előmozdítása végett és mértékben végezhetnek. Az egyesülést - fontos társadalmi szerepkör ellenére - *nem illeti meg a kommunikációs jogokat* az anyajogukon át *megillető tág védelem*. Az e jogot korlátozó törvényeket ugyanis megszorítóan kell értelmezni.”⁴⁶⁷ - foglalt állást az AB határozatában.

---

⁴⁶¹ Az Ectv. mellett a civil szervezetek jogszabályi környezetét képezi több más jogszabály, így pl. a Ptk. szabályozása, az ügyészségről szóló törvény vagy a pártokra vonatkozó jogszabály rendelkezései.

⁴⁶² Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VIII. cikk (3)-(4) szerint, a pártok az egyesülési jog alapján szabadon alakulhatnak és tevékenykedhetnek. A pártok közreműködnek a nép akaratának kialakításában és kinyilvánításában. A pártok közhatalmat közvetlenül nem gyakorolhatnak. A pártok működésének és gazdálkodásának részletes szabályait sarkalatos törvény határozza meg.

⁴⁶³ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VIII. cikk (5) „Szakszervezetek és más érdek-képviselői szervezetek az egyesülési jog alapján szabadon alakulhatnak és tevékenykedhetnek.”

⁴⁶⁴ Ectv. 1. §² (1) E törvény hatálya a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) szerinti alapítványokra, egyesületekre, valamint a közhasznú szervezetekre, illetve az egyesülési jog alapján létrejött egyéb szervezetekre terjed ki.(2) Nem kell alkalmazni e törvény II-X. fejezetét a civil társaságra, a pártok működését segítő tudományos, ismeretterjesztő, kutatási, oktatási tevékenységet végző alapítványra (a továbbiakban: pártalapítvány), a pártra, továbbá VII-X. fejezetét a kölcsönös biztosító egyesületre és a szakszervezetre.

⁴⁶⁵ Ectv. 5. §

⁴⁶⁶ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, Kolozsvár 2005. 60. o.

⁴⁶⁷ 21/1996. (V. 17.) AB határozat (ABH 1996. 76), és Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, Kolozsvár 2005. 1. sz. 60. o.

Halmai véleménye szerint a nemzetközi gyakorlatból illetve a hazai szabályozásból kiindulva, az egyesületek két csoportba sorolhatók. A *külső egyesületi jog*nak nevezhető csoportba az egyesületek és az állami szerveinek viszonyát szabályzó rendelkezések tartoznak, az egyesület megalakulásától a működésén, és felügyeletén át a megszűnéséig. Ennek a *főbb elemei*:

- a bírósági *nyilvántartásba vétel*, a törvényi feltételek megléte esetén (bíróság vizsgálva pl. alaptőke, minimum létszám, társadalmi cél meghatározását, etc.);
- állam *törvényességi felügyelete* (ügyészség), az állam általi megszüntetésének lehetősége.

A *belső egyesülési jogot*, az egyesület belső viszonyaira vonatkozó szabályok alkotják, mint

- a szervezet - a törvényes keretek közti - belső működési rendje (ennek kialakítása, pl. az alapszabály elfogadása, módosítása);
- az egyesület szervezeti felépítése (pl. döntéshozatal, végrehajtás, beszámolás, képviselő);
- a tagok jogai (pl. az egyesületi életben való személyes részvétel biztosítása, mint pl. az aktív, passzív választójog, vagy az egyesületi szolgáltatások igénybevételére vonatkozó jog, és a jogorvoslati jog, pl. a jogsértő határozatokkal szembeni bírói jogvédelem) és kötelezettségeinek meghatározása (pl. tagdíjfizetési kötelezettség);
- a gazdálkodása (a vagyonával önállóan gazdálkodó közösség gazdasági, pénzügyi működtetése, a cél megvalósításának gazdasági feltételei, és ennek érdekében gazdasági-vállalkozási tevékenység folytatása);
- a nyilvánossága (átláthatóság biztosítása);
- a megszűnése (egyesülés, szétválás, végelszámolás, felszámolás, bírósági törlés⁴⁶⁸ stb.).

Ettől el kell különítenünk, az egyesülési szabadságon belül fokozatosan önállósodott *pártalapítás szabadságát*. *Pártok* az egyesülési jog alapján szabadon alakulhatnak és tevékenykedhetnek. A pártok közreműködnek a *nép akaratának* kialakításában és kinyilvánításában. A pártok közhatalmat közvetlenül nem gyakorolhatnak. A pártok működésének és gazdálkodásának részletes szabályait sarkalatos törvény határozza meg.⁴⁶⁹ A *külső szabadság* a tevékenység szabadságát és az állami beavatkozással szembeni védelmet foglalja magába, ennek körébe tartozik: pártalapítás (kivételesen annak tilalma), betiltásának normatívája;⁴⁷⁰

⁴⁶⁸ Az Ectv. újdonsága, hogy nem működő, illetve megszünt civil szervezeteket a bíróság törli a nyilvántartásból.

⁴⁶⁹ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VIII. cikk (4) bekezdés.

⁴⁷⁰ Törvény által meghatározott (mint pl. fasiszta, kommunista) ideológiát képviselő és hirdető pártok esetében.

- a párttagság és az állami vezető tisztségviselés összeférhetlenségi szabályai.⁴⁷¹
- állami pártfinanszírozás (állami költségvetési támogatás) és a pénzügyi, gazdasági működés állami ellenőrzése (Állami Számvevőszék által);
- az esélyegyenlőség, egyenlő bánásmód és tisztességes választási eljárás, a választás tisztaságának a követelménye (ennek körébe tartozik pl. a választáson azonos jogi feltételekkel történő indulás biztosítása, a közhatalom, az állami szervek semlegessége, a párt és (az állam működés szétválasztása, a kampányfinanszírozás, a kommunikációs esélyegyenlőség, választóközrtek felosztása, szavazatszámllálás rendje, független részrehajlás nélküli választási jogorvoslat, a frakcióalakítás szabályai, részrehajlás nélküli eljárás),⁴⁷²

A *belső szabadság* legfőbb elemeit képezik:

- belső működési rend;
- a vagyongazdálkodás, pénzügyi működés és az állami forrásokon kívüli bevételekre vonatkozó normák;
- a nyilvánosság, átláthatóság biztosító szabályok;
- párt megszűnésének (egyesülés, szétválás, végelszámolás, felszámolás, bírósági törlés etc.) illetve bírósági megszüntetésének (tiltott ideológia) szabályai.

A pártokhoz hasonlóan, Alaptörvényünk az egyesülés szabadsággal egy bekezdésben, de önállóan rendelkezik a *szakszervezetek* és más *érdekképviselői szervezetek*ről. Eszerint ezek a társulások az egyesülési jog alapján, szabadon alakulhatnak és tevékenykedhetnek.⁴⁷³ A szakszervezetek - mint társulási forma - rendkívül fontos érdekképviselői tevékenységet töltenek be a társadalomban. E szervezetek célja elsődlegesen a tagok *szociális és a gazdasági érdekeinek* biztosítása és érvényesítése. E célból érdekében pedig gyakran élnek a közös fellépés, a véleménynyilvánítás, a hatás-, nyomásgyakorlás eszközével, a sztrájkjoggal.⁴⁷⁴

C) Az egyesülési szabadság alanyai és címzettjei

Az egyesülési jog mint szabadság elsődleges alanyai maguk a *polgárok*, de e jogok gyakorlói lehetnek *jogi személyek* is, sőt pl. a szövetségnek csak és kizárólag jogi személyiségű tagjai lehetnek, abból magánszemélyek kizártak. A civil társaságnak viszont

⁴⁷¹ Az államszervezet vezetőire illetve vonatkozó összeférhetlenségi szabályokat sarkalatos törvények szabályozzák, így pl. nem folytathatnak politikai tevékenységet, nem lehetnek pártnak tagjai vagy tisztségviselői az AB tagjai, bírák, ügyészek, de a köztársasági elnök megbízása is összeférhetetlen más politikai tisztséggel.

⁴⁷² Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002

⁴⁷³ Alaptörvényünk kimondja: SZABADSÁG ÉS FELELŐSÉG VIII. cikk (5) Szakszervezetek és más érdek-képviselői szervezetek az egyesülési jog alapján szabadon alakulhatnak és tevékenykedhetnek.

⁴⁷⁴ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, Kolozsvár 2005. 1. sz. 60. o

csak természetes személy tagjai lehetnek. E szabadságjog alanyi köréből - a gyülekezési joghoz hasonlóan - fogalmilag kizárt az *állam* jogalanyiséga, vagyis az egyesülési jog hatálya alá tartozó társulással tagsági jogviszonyt létesítsen, vagy más egyesülési jogosultságot gyakoroljon maga az állam (vagy önkormányzat). Ugyanakkor az állam passzív alanyiséga – más alapjogokról jelzettek szerint – kötelezettségeinek aktív alanya. A civil szervezetek a közcélú feladataik megvalósítása során képesek a társadalom egyes vagy akár széles rétegeit is bevonni, illetve mozgósítani, így az egyesület (párt, szakszervezet) kereteinél sokkal szélesebb körben a *társadalom egyéb szereplőit* is a képviselt társadalmi célok alanyaivá tenni.

D) Az egyesülési szabadság korlátai

Magát az egyesülési jogokat egy demokratikus társadalomban az *állambiztonság*, a *közbiztonság* és a *közrend*, illetőleg a *közegészség*, a *közérkölc*s vagy *mások jogai* és *szabadságai* védelme érdekében, a szükséges mértékben lehet csak korlátozásnak alávetni. Az egyesülési jog gyakorlása nem sértheti az Alaptörvényt⁴⁷⁵ C) cikk (2) bekezdését, nem valósíthat meg bűncselekményt vagy *bűncselekmény* elkövetésére való felhívást. Továbbá a társulás nem végezhet tiltott tevékenységet, és nem működhet tiltott szervezeti (fegyveres szervezet) formában.⁴⁷⁶

A törvényhozó egyúttal jogosult e jogoknak a fegyveres erők és a rendőrség tagjai által történő gyakorlását törvényes korlátozásnak alávetni, de nem jogosult olyan törvényhozási intézkedésekre, vagy a törvény oly módon való alkalmazására, amely csorbítja az egyesülési szabadság nemzetközileg elfogadott biztosítékait.⁴⁷⁷ Az általános formai szabály, miszerint a törvényhozó 2/3-os sarkalatos törvényben szabályozhatja e jogokat, a jogalkotó magával szemben állít korlátot.

E) Az egyesülési szabadság alaptörvényi kapcsolódásai

Az egyesülési jog tartalmi elemeinek leggyakoribb megnyilvánulásai a képviselőlet, lobbitevékenység, a különböző rendezvények, az oktatás, az információ-, és ismeretterjesztés (stb.), amelyek során meghatározó szerepet játszik valamennyi *kommunikációs jog* gyakorlása. Ez szoros összefüggésben áll a *szociális, gazdasági, kulturális és politikai jogokkal*.

⁴⁷⁵ pl. nem sértheti az Alaptörvényt C) cikk (2) bekezdését, miszerint: „Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni.”

⁴⁷⁶ Ectv. 3. § (3)-(5) bekezdés.

⁴⁷⁷ Nemzetközi egyezményben meghatározott korlátok.

3.4.7 A lelkiismereti szabadság

A) A gondolat, a lelkiismereti és a vallásszabadság fogalmi köre

A nemzetközi dokumentumok és alaptörvényünk egyaránt deklarálja, hogy „mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához.”⁴⁷⁸ Láthatjuk, hogy e három szabadságjog *együtt*, egymás mellett *kerül nevesítésre*, amely utal alapjogi fejlődésük egymásutániségára, illetve összefonódásukra. Kétség kívül szorosan kapcsolódó jogok, mégis fontos tisztázni ezek valós fogalmi tartományait, illetve kapcsolódásukat.

A legtágabb szabadságjog köztük a *gondolatszabadság*,⁴⁷⁹ amelynek tartalma és tárgya végtelen, de facto korlátozhatatlan, de közvetve kétség kívül befolyásolható, manipulálható, olykor irányítható (ezt nevezik „agymosásnak”), mely - az alapjogi védelem ellenére - a mai társadalmakban soha nem látott méreteket és (gazdasági, politikai, kulturális, stb.) megnyilvánulási formákat ölt. Meglátásom szerint, a gondolatszabadságát kizárólag a *lelkiismeret és a vallásszabadsághoz kapcsoltan történő értelmezése a gondolatot indokolatlanul leszűkíti a világnézeti illetve a vallási gondolatokra*, jogokra. Az egyén gondolati köre beláthatatlan, és egyénenként más és más. Ezért indokoltabb, a kommunikációs jog átfogó, alapszabadságához a kommunikáció szabadsághoz kötni, mint a kommunikációs jogok „előszabadsága”.

A *lelkiismereti szabadság* pedig nem más, *mint meggyőződés szabadsága*, amely - a gondolat szabadságához hasonlóan - *szinte feltérképezhetetlen tárgyi körrel rendelkezik*. Ádám professzor meglátása szerint, a vallásszabadsághoz képest a *lelkiismereti szabadság tágabb kategóriát ölel fel*, az emberi személyiség szellemi, világnézeti, érzelmi beállítottságából eredő, az egyéniség felelősségi értékrendje által áthatott és mérlegelt meggyőződés szabadságát jelenti.⁴⁸⁰ E véleményt magam is osztom, mivel a lelkiismereti szabadság *egyik összetevője a vallási meggyőződés szabadsága*. Ádám sajátos meglátása szerint, a lelkiismereti szabadság olyan alapszabadság, amely az alapjogok kulcseleme. Tekintettel arra, hogy a meggyőződés(einek) minden magatartásunkat determinálja. E szabadság kulcsfontosságával egyetértek, hisz *gondolatainkat, megszülető döntéseinket saját, belső hitrendszerünk irányítja, amely sokféle hitünk, meggyőződésünk egyvelege, nemcsak*

⁴⁷⁸ Emberi jogok európai egyezmény 9. cikke, Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VII. cikk (1) bekezdés.

⁴⁷⁹ Lásd részletesen a gondolatszabadságról az értekezés 3.4.1. pont alatt kifejtetteket.

⁴⁸⁰ Ádám Antal: Az állami egyházjog fogalma, jellemzői és problémái Magyarországon. Magyar Közigazgatás 542. o., illetve Ádám Antal: A vallásszabadság összetevői. In: Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből 447-448. o., valamint Ádám Antal: Az állami egyházjogról. Jura, Dialóg Campus, Budapest-Pécs 2000. 1-2. sz. 18-34. o., és Magyar értelmező Kéziszótár. Akadémia Kiadó. Budapest 1992, és Ádám Antal: Bölcelet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. 277. o.

ideológiai, vallási jellegű, hitünk, értékrendünk valamennyi elemét magába foglalja. Leszögezhető, hogy a *vallásszabadság a lelkiismereti szabadságnak tárgya szerint nevesített egyik változata.*⁴⁸¹ Ugyanakkor a vallás a gondolathoz és a lelkiismerethez hasonlóan, egyetemes és átfogó fogalom, amelyet a tartalmi összetevők gazdagsága jellemzi.

Ha megvizsgáljuk az *EU* alkotmányát és az Emberi jogok európai egyezményét, azt tapasztaljuk, hogy egymással teljesen azonosan határozzák meg a *lelkiismereti és a vallásszabadság tartalmi elemeit*. Eszerint: ez a jog magában foglalja a vallásnak vagy *meggyőződésnek*, mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való *kifejezésre juttatásának szabadságát.*⁴⁸² Alaptörvényünkben szintén együtt kezeli eme alapjogokat. Tartalmukra a következőképpen utal: ez a jog magába foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad *megválasztását vagy megváltoztatását* és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos *cselekmények*, szertartások végzése *útján* vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben *kinyilvánítsa*, vagy kinyilvánítását *mellőzze*, gyakorolja vagy *tanítsa.*⁴⁸³ Láthatjuk, hogy „ez a jog” szófordulat utal arra, hogy a két szabadságra egyként határozzák meg összetevőiket. A 2013. évi CXIII. törvénnyel jelentősen módosított és kiegészített, a lelkiismereti és a vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (Lvetv.) ugyancsak együtt kezeli e két szabadságot, és összetevőit az Alaptörvénnyel egyezően határozza meg.

Drinóczi szerint, az alkotmányozó a vallásszabadság hagyományos jelentését kiterjesztette más lelkiismereti meggyőződésre.⁴⁸⁴ E szabadságok azonban nemcsak a jog gyakorlását, hanem a kinyilvánítás mellőzését, azaz a meggyőződés meg nem vallását - mint *negatív szabadságot* is - garantálja,⁴⁸⁵ amely a kommunikáció szabadság negatív szabadságából ered. Meglátásom szerint, a gondolat, a lelkiismereti és a vallásszabadság egymás viszonylatában, *a gondolat és a lelkiismereti szabadság áll egymáshoz szorosan közel*. Ugyanakkor eme szabadságok olyan önállóan is elismert alapvető emberi jogok, amelyek - az Alkotmánybíróság állásfoglalása szerint, a tartalmi elemeik folytán - a

⁴⁸¹ Ádám Antal: Bölcelet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. 277. o.

⁴⁸² EU alkotmány II-7.0 cikke és az Emberi jogok európai egyezmény 9. cikke.

⁴⁸³ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VII. cikk (1) bekezdés második fordulat.

⁴⁸⁴ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület Kiadó, Kolozsvár 2005. 1. sz. 59. o.

⁴⁸⁵ Drinóczi Tímea: uo.

*kommunikációs jogok körébe tartoznak,*⁴⁸⁶ és megnyilvánulásaik egyben megvalósítják más *kommunikációs jogok gyakorlását, érvényesülését is.*

B) A lelkiismereti szabadság tartalma

A lelkiismereti szabadság magába foglalja *a hit, a meggyőződés szabad megválasztását, elfogadását, megváltoztatását, elhagyását, azt a joggyakorló bármely módon megvallja, kinyilvánítsa, bármely cselekmények útján gyakorolja, terjessze és tanítsa, tanulja, továbbá valamely új meggyőződést kialakításon, illetve azt valló közösséget létrehozson, egyesületet alapításon, ezekben részt vegyen, ilyen tárgyú gyülekezési jogot gyakoroljon, gyermeke hitbéli nevelésének a megválasztása, vagy mindezeket mellőzése.* E részjogosítványok általam megjelölt köre - mint más kommunikációs alapjogoknál - nem teljes és nem lezárható.

Gyakorolható egyénileg vagy másokkal együtt, kollektíven, bármely gyűlés, összejövetel vagy egyesülés keretei közt. Mindezt, személyes vagy zárt körben, illetve nyilvánosan, tömegkommunikáció útján. A lelkiismeretünket - hasonlóan a gondolathoz, - az abból adódó kifejezéseinket természetesen nemcsak ideológiai nézeteink, hanem egyéb emberi alapértékeink, és személyiségünk egyéb alkotó részeinek „pillanatnyi” egysége határozza meg valamely élethelyzetben, jogviszonyban. *Meggyőződésünk jellege* lehet politikai, vallási vagy más világnézeti, gazdasági, kulturális, erkölcsi, (etc.), azaz *sokféle.*

Drinóczi akként vélekedik a lelkiismereti szabadság tekintetében, hogy a világnézeti meggyőződés funkcióját tekintve alapvetően olyan *kommunikációs jognak minősíthető,* amely a megnyilvánulás körülményeitől függően mind a véleményszabadsághoz, mind az egyes *nevesített alapjogokhoz is köthető,*⁴⁸⁷ és a kommunikáció szabadságának elengedhetetlen előfeltétele. Meglátásom szerint a lelkiismereti szabadság a *meggyőződést alkotó részjogosultságok, lehetőségek, megnyilvánulási elemek, ehhez társuló kötelezettségek és korlátok, felelősségek összessége, mely a kommunikáció szabadság részét képezi.*

C) A lelkiismereti szabadság alanyai

A meggyőződés szabadsága, mind az *egyéni,* mind az *együttes,* azaz *kollektív* kifejezés szabadságát biztosítja.⁴⁸⁸ Ezáltal alánya nemcsak egyén, hanem azonos meggyőződésű valló, értékeket képviselő sokféle közösség, szervezet (akár párt, érdekképviselő, szakmai szövetség, vagy vallási közösség, etc.) is lehet e szabadság *aktív* alanya. A joggyakorlás

⁴⁸⁶ 34/1993. (II. 12.) AB határozat (ABH 1993. 48.).

⁴⁸⁷ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület Kiadó, Kolozsvár 2005. 1. sz. 59. o.

⁴⁸⁸ „Emberi jogok európai egyezmény 9. cikke és Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VII. cikk (1) bek.

tisztelete és más, pl. a „be nem avatkozás” vagy egyéb kapcsolódó *kötelezettség teljesítésének szereplői a passzív jogalanyok* (mint pl. az állam, az állampolgárok, vagy más csoportok szervezetek).

D) A lelkiismereti szabadság korlátai

A kommunikációs szabadság *általános* korlátai a lelkiismereti szabadságnak is korlátot emelnek. Emellett vannak *speciális* joggyakorlási korlátok, mint pl. a Lvetv. expressis verbis kimondja a *diszkrimináció tilalmát*, eszerint a meggyőződés megválasztása, elfogadása, kinyilvánítása és megvallása, továbbá annak megváltoztatása, illetve gyakorlása miatt senkit előny vagy hátrány nem érhet.⁴⁸⁹ Bármely meggyőződésnek a tömegtájékoztatási⁴⁹⁰ eszközök útján történő terjesztésekor a *média jogi*, illetve a népszerűsítésekor a *reklámjogi tilalmak* alkalmazandóak.

Különös szabályok vonatkoznak *politikai nézetek* propagálására a választási időszakban, amelynek megsértése komoly konzekvenciákkal jár. Sőt vannak olyan politikai világnézetek, amelyek tiltottak (pl. fasiszta, kommunista nézetek). Információs önrendelkezési korlátot jelent, hogy „a lelkiismereti jogával összefüggésben *állami* hatóság által különleges *adat nem gyűjthető*. Állami hatóság által a lelkiismereti szabadsággal összefüggésben a nyilvántartott *különleges adat* kizárólag az érintett hozzájárulásával - halála esetén leszármazója hozzájárulásával - továbbítható és hozható *nyilvánosságra*. A lelkiismereti szabadság jogával összefüggésben a *népszámlálás* során nem kötelező jelleggel, azonosításra alkalmatlan módon gyűjthető adat.”⁴⁹¹

Más oldalról történő megközelítés esetén, a lelkiismereti szabadságának un. *negatív* korlátját képezi, hogy jogosítványok gyakorlásában senkit sem szabad akadályozni, *pozitív korlátját* pedig a joggyakorláshoz társuló követelmények, korlátok, tilalmak, kötelességek és felelősségek jelentik.

E) A lelkiismereti szabadság alaptörvényi kapcsolódásai

A lelkiismereti szabadság kapcsolatrendszere *széles körű*. *Szinte minden alapjoggal kapcsolatba áll*, amelyre rámutat tág fogalmi tartománya, összetevő elemeinek, részjogosítványainak sokfélesége. Külön utalnék a gondolat és a vallásszabadságra, a

---

⁴⁸⁹ Ádám Antal: Bölceletek, vallások, jogi alapértékek. MTA-PTE, Kódex Nyomda, Pécs 2015. 375. o., és Drinóczi Tímea: A vallásszabadság és egyházalapítás az alkotmányos párbeszéd tükrében. 2014. 2. sz.

⁴⁹⁰ Ebben az esetben a tájékoztatásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Lásd Vö.: Ádám Antal: Bölcelet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. 275. o.

⁴⁹¹ Lvetv. 5. § (1) - (2) bekezdés.

véleménynyilvánítás, a szólás- és a tömegközlés szabadságára, valamint az egyesülési, gyülekezési, oktatási joggal és a politikai részvétel jogával már bemutatott kötődéseire. E szabadság *megnyilvánulásai fellelhetők valamennyi* - legyen az gazdasági, politikai, kulturális, oktatási (etc.) *ágazatban*, amely szintén igazolja sokirányú, más alapjogi elemekkel szorosan fennálló, *primer és secunder kapcsolatát*.

3.4.8 A vallásszabadság

A) A vallásszabadság fogalmi köre

A vallásszabadság az egyik legrégebbi múltra visszatekintő szabadságjog,⁴⁹² a vallásszabadság igénye és *tartalmának gazdagodása* az emberiség más *szellemi, erkölcsi és jogi törekvéseinek* illetve vívmányainak összetevőjeként alakult.⁴⁹³ A vallás szabad *gyakorlásához való jogot* - hogy „*mindenkinek joga van [...] a vallás szabadságához.*”⁴⁹⁴ - valamennyi jelentős nemzetközi dokumentum, és hazai normarendszerünk is széles körben elismeri és védi.

A *hit* (meggyőződés), azonban *több mint vallás, ezért nevesíthető a lelkiismereti szabadság egyik összetevő elemének*. Helmuth von Glasenapp (1891–1963) valláskutató szerint, *vallásnak* azt a - megismerésben, gondolkodásban, érzésben, akaratban és cselekvésben kifejeződő - meggyőződést nevezzük, amely szerint személyes vagy személytelen transzcendens erők vannak működésben. Meglátása szerint, „*az etikailag fejlett vallások ezt a meggyőződést a világ erkölcsi rendjébe vetett hittel kapcsolják össze; ez a hit a cselekedetekért való erkölcsi felelősségnek, az egész magatartás igazságos megítélésének és a tökéletesség legmagasabb fokára való eljutás lehetőségének elképzelésében jut kifejezésre.*”⁴⁹⁵

Egy más megközelítés szerint, a vallás „*rendszerbe foglalt és kinyilvánított, tehát megismerhetővé tett hitelvek, valamint az ahhoz igazodó, kötelező magatartási szabályok összessége és ezek megvalósulási folyamata.*”⁴⁹⁶

---

⁴⁹² Lásd, Jogi Lexikon. (Főszerk: Lamm Vanda, Peschka Vilmos) KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest 1999, Idézi: Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület Kiadó, Kolozsvár 2005. 1. sz. 59.

⁴⁹³ Ádám Antal: Bölcsélet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2007. 270.o.

⁴⁹⁴ Emberi jogok európai egyezmény 9. cikke, Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VII. cikk (1) bekezdés.

⁴⁹⁵ Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás - bráhmánizmus, buddhizmus, kínai univerzizmus, kereszténység, iszlám [Ford. Pálvolgyi Endre] Akkord Kiadó, Budapest 2005, és Idézi: Wikipédia Enciklopédia.

⁴⁹⁶ Ádám Antal: Bölcsélet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. 265. o.

B) A vallásszabadság tartalma

A vallásszabadság tartalma közé tartozik a *vallási meggyőződés* (hit) szabadsága, a *vallásgyakorlás* szabadsága, a *vallási gyülekezési szabadság*, és a *vallási egyesülési szabadság*.⁴⁹⁷ Drinóczi meglátása szerint, az utolsó két tartalmi elemnek kommunikációs jogi jellege van, mivel azok egyrészt a mindenkit megillető egyesülési szabadság vagy bizonyos esetben a gyülekezési szabadság *speciális vonatkozásai*, másrészt e résszabadságok gyakorlásának a célja a vallási hovatartozás *expressis verbis* történő kifejezése. Ezért ezek kommunikációs jognak minősíthetők.⁴⁹⁸

A vallásszabadság részelemeinek legszélesebb körű feltárását és megfogalmazását Ádám professzor végezte el, miszerint ennek az alapjognak számos (ezek közül 20 jogosultságot egzaktan rögzített⁴⁹⁹) *részjogosítványa* jelölhető meg, *Véleménye szerint*, „*a vallásszabadság alapján bárki jogosult vallás alapításra; elfogadásra; megválasztására; megváltoztatására; elhagyására; gyakorlására, mégpedig nyilvánosan vagy magánkörben, másokkal együtt közösen vagy egyénileg szertartások révén vagy más módon; megvallására; megvallásának mellőzésére; egyéni tanulására; iskolai vallásoktatásban való részvételre; vallás iskolán kívüli tanítására; a valláshoz tartozás állami nyilvántartásba vétel tilalmának tiszteletben tartására; az előírt feltételek követésével másokkal együtt egyház vagy vallási célú egyesület alapítására; jogi személyiség nélküli vallási közösség létrehozására; a vallási közösség, illetve az egyház életében való részvételre; kiskorú gyermekei iskolán kívüli és iskolai vallásos nevelésének megválasztására; hivatali esküjében vallásos megerősítés alkalmazására; vallási alapú előnyös vagy hátrányos megkülönböztetés mellőzésének igénylésére; vallási célzatú gyülekezési jog gyakorlására; a vallásszabadságból fakadó jogok megvalósulásának állami támogatására és védelmére.*”⁵⁰⁰ De még ez nem tekinthető kimerítőnek és lezártnak, hisz bármelyik összetevő tovább részletezhető, illetve a vallásszabadság tartalmának és érvényesítésének több egyéb megnyilvánulási formája is létezik.⁵⁰¹

A *vallásszabadság* alaptörvényi biztosítása és érvényesítésének jogszabályi előmozdítása, ezek *egyházi szervezése és egyéni követelése* „együttesen a vallást, a vallásszabadságot, az egyházat *állami szabályok* keretei között létező és érvényesülő alkotmányos

⁴⁹⁷ 34/1993. (II. 12.) AB határozat, ABH 1993. 50.

⁴⁹⁸ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület Kiadó, Kolozsvár 2005. 1. sz. 59. o.

⁴⁹⁹ A vallásszabadság részjogosítványait lásd Vö.: Ádám Antal: Bölcsélet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. 276. o.

⁵⁰⁰ Ádám Antal: Bölcsélet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2007. 276.o.

⁵⁰¹ Ádám Antal: uo. 277.o.

intézménycsoportjává avatja.⁵⁰² Ennek keretei közt az azonos vallást követő polgárok a törvényben meghatározott szervezeti formában, önállóan, az államtól különváltan működő, önkormányzattal rendelkező *vallási közösséget*, felekezetet (továbbiakban együtt: egyház) hozhatnak létre.⁵⁰³ Ennek folytán az *egyház* a saját ügyeit *saját elvei* szerint önmaga kormányozhatja és e tekintetben az állam egyetemes törvényeinek vannak alárendelve. Az *autonómiának az elsődleges garanciája az egyház és az állam alkotmányos szétválasztása*.⁵⁰⁴

Alaptörvényünk kiemeli a kereszténység nemzetmegtartó szerepét, országunk különböző vallási hagyományainak megbecsülését,⁵⁰⁵ valamint azt, hogy a *nemzeti összetartozásunk* alapvető értéke [...] a *hit* [...].⁵⁰⁶ Alkotmányunk kimondja továbbá, hogy az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek (a kölcsönös előnyökön nyugvó elveiket megfelelően érvényesítve). Az állam az *együttműködésről* a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. Az együttműködésben részt vevő vallási közösségek *bevett egyházként* működnek.⁵⁰⁷ A bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam *sajátos jogosultságokat* biztosít.⁵⁰⁸ Ezek mellett számos más új szabályozási elem is megjelent a jogrendszerünkben, mint pl. az *állami oktatásba* kötelező tárgyként bevezették a vallás és erkölcs tant, vagy a korábbi bejelentési kötelezettséget felváltotta az új civiltörvény szabályai szerinti, mint vallási tevékenységet végző szervezetként - a Fővárosi Bíróságnál - történő nyilvántartásba vételi eljárás előírása.⁵⁰⁹

Felmerül - az oly sokak által már felvetett - kérdés, hogy a vallásszabadság alaptörvényi szabályai és a részletkérdéseket szabályzó egyháztörvény⁵¹⁰ mennyiben valósítja meg az *állam ideológiai semlegességének, az állam és az egyház szétválasztásának, a diszkriminációmentességnek, az esélyegyenlőségnek* alkotmányos elveit.⁵¹¹

---

⁵⁰² Ádám Antal: uo.

⁵⁰³ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VII. cikk (2)-(3) bekezdés.

⁵⁰⁴ Ádám Antal: Az egyházak és az állam. Dunántúli Napló, Pécs-Baranya, 2006.08.25. 14. o.

⁵⁰⁵ Alaptörvény preambulumban - NEMZETI HITVALLÁS 5. fordulat.

⁵⁰⁶ Alaptörvény preambulumban - NEMZETI HITVALLÁS 13. fordulat.

⁵⁰⁷ Ma hazánkban 27 „bevett egyház” működhet. Lásd In: A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény (továbbiakban: Lvtv.) Melléklete.

⁵⁰⁸ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VII. cikk (4) bekezdés.

⁵⁰⁹ E nélkül a vallási közösséget az Ectv. szabályai alapján a bíróság megszüntette. In: A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló tv. 33.§.-át.

-ban foglalt átmeneti rendelkezéseket.

⁵¹⁰ 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról.

⁵¹¹ Ezt a kérdést az Európai bíróság válaszolta meg, oly módon, hogy kötelezte a magyar államot a törvény megváltoztatására.

C) A vallásszabadság alanyai

A vallás szabad gyakorlása, mind az *egyéni*, mind az *együttes* formában egyaránt biztosított.⁵¹² A polgárok vallásukat nyilvánosan vagy a magánéletben is gyakorolhatják, valamint az azonos hitelt követők vallásuk gyakorlása céljából létrehozott *egyházon* belül is. E szabadság - az előzőekben felvázolt - jogosítványai illetve gyakorlási lehetőségei rámutatnak *széles alanyi körére*. Emellett az egyházak a közösségi célok elérése érdekében szorosán együttműködnek az *állammal*. A *vallási közösségek, vallási tevékenységet végző szervezetek, egyházak*, mint személyiségi jogok alanya, a személyhez fűződő jogaikat közösen érvényesíthetik (pl. gyűlöletbeszéd esetén), jogalanyiságuk erre is kiterjed.

Az állam az aktív támogató szerepköre mellett passzív, a *vallási közösségek* működésébe a „be nem avatkozást” is biztosítania kell, mindemellett az *országgyűlés* alkotja meg a vallás, más világnézet, valamint az egyházakra vonatkozó törvényeket. Az egyén és a vallási közösségek joggyakorlásaival szemben, más *magán és jogi személyek tűrésre kötelesek, akik eme jog passzív alanyai*. Eme szabadságjog gyakorlásával érintettek, mind a jogok illetve kapcsolódó kötelezettségek, azaz a vallásszabadság *aktív illetve passzív alanyai*.

D) A vallásszabadság korlátai

A vallásszabadság *osztozik a kommunikáció szabadság általános illetve a lelkiismereti szabadságnak a vallási meggyőződést érintő speciális korlátaiban*. Önálló „*tevékenységi korlátot*” jelent, hogy a vallási közösség *kizárólag* olyan *vallási tevékenységet*⁵¹³ gyakorolhat, amely az Alaptörvénnyel nem ellentétes, jogszabályba nem ütközik, és nem sérti más közösségek jogait és szabadságát.⁵¹⁴ A vallásszabadságának ún. negatív „*gyakorlási korlátját*” képez, hogy a vallási jogok gyakorlásában senkit sem szabad akadályozni (*negatív korlát*), a jog gyakorlása azonban - ha törvény másként nem rendelkezik - nem mentesít az állampolgári kötelesség teljesítése alól (*negatív korlát*). *Speciális korlátként* jelennek meg a templom és vallásgyakorlásra rendelt egyéb helyek, valamint a temető, a sírok, fokozott *büntetőjogi és szabálysértési* védelme, valamint a *Polgári Törvénykönyv* személyiségi jogi védelme, mely nemcsak egyént, hanem jogi személyt is megillet.⁵¹⁵

⁵¹² „Emberi jogok európai egyezmény 9. cikke és Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG VII. cikk (1) bekezdés.

⁵¹³ Önmagában nem tekinthető vallási tevékenységnek: a politikai és érdekérvényesítő, a pszichikai vagy para-pszichikai, a gyógyászati, a gazdasági-vállalkozási, a nevelési, az oktatási, a felsőoktatási, az egészségügyi, a karitatív, a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, a kulturális, a sport, az állat-, környezet- és természetvédelmi, a hitéleti tevékenységhez szükséges túlmenő adatkezelési, valamint a szociális tevékenység. Lásd In: Levty. 6. § (4) bekezdés.

⁵¹⁴ Levty. 6. § (5) bekezdés.

⁵¹⁵ A személyiségi jogok a Ptk. XI. Cím 2:42. § alatt deklarálja a személyiségi jogok általános védelmét, emellett a 2:43. § szakasz taxatív felsorolásában megjelöli a becsület, a jóhírnév, majd a 2:50. § mondja ki a kegyeleti jog, a meghalt ember emlékének védelmét. A személyhez fűződő jogok védelmében nemcsak az egyén részesül, hanem e szabályokat a jogi személyekre is alkalmazni kell. Az erre utaló szabály a Harmadik Könyvben található. Ugyanakkor a Ptk. 2:54. § (5)

A kommunikációs jogok (vallásszabadság kontra párt politikai tevékenység, politikai véleménynyilvánítás) találkozásának (alapjogi korlát) érdekes és egyben kényes kérdését jelenti, hogy az egyházak képviselői a vallási szertartásaik során, annak részeként élhetnek-e személyes politikai véleménynyilvánítási jogukkal? Meglátásom szerint, az egyház, mint jogi személy politikai állásfoglalást tehet. Ellenben a lelki gyakorlatok, vallási szertartások céljával és funkciójával ütközik a pártpolitikai tevékenység. A szertartást tartó egyházi személy természetesen kifejezheti saját - vagy az egyháza hivatalos - politikai véleményét, de a lelkigyakorlaton kívül. Mint ahogy a pedagógus a tanóra alatt szintén nem fejthetne ki pártpolitikai aktivitást.

E) A vallásszabadság alaptörvényi kapcsolódásai

Ezúttal is igaz, hogy a *lelkiismereti szabadság* általános - vallási meggyőződést is érintő - kapcsolódásai elsődlegesen érvényesek. Emellett számtalan egyéb *sajátos* kötődés fedezhető fel, melyre a következő példákkal élek. A *szülő*nek, gyámnak joga van ahhoz, hogy a kiskorú gyermek erkölcsi, vallási neveléséről és oktatásáról döntsön, és arról gondoskodjék.⁵¹⁶ Az *állami (önkormányzati)* szervek feladatai egyéni és közösségi vallásgyakorlást lehetővé kell tenni oktatási, szociális, egészségügyi, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi *intézményben* ellátott gondozott, valamint a *büntetés-végrehajtási* intézetben fogva tartott számára egyéni és közösségi szinten is lehetővé kell tenni.⁵¹⁷ A *katonai* (honvédségi, rendvédelmi, nemzetbiztonsági) szolgálatot teljesítő vallását szabadon gyakorolhatja,⁵¹⁸ ugyanakkor honvédelmi kötelezettség teljesítésekor a katonai szolgálat lelkiismereti okokból történő megtagadásához való jog is gyakorolható.⁵¹⁹

Az *egyházi* jogi személyek elláthatnak közfeladatokat és ezekhez kapcsolódva gyakorolhatnak *közjogi jogosítványokat*. Döntési joggal bírnak az *egyházi oktatási intézmények* általános iskolai, közép- és felsőfokú végzettség igazolásán, az hittudományi intézetek létesítésén át a *vallási tantárgyak* akkreditációjáig. De maguk az egyházak a *szólás-, véleménynyilvánítás* szabadság alapján bármilyen országot, nemzetet, a társadalmat, a társadalmi közösségeket és az egyén helyzetét érintő tárgykörben, sőt az állami szervek és

---

bekezdése kimondja a személyiségi jogok érvényesítésére a közösség bármely tagja jogosult [...] vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában bántó jogsérelem esetén [...] személyiségi jogát érvényesíteni. Eme új rendelkezés a gyűlöletbeszéd elleni civiljogi fellépést teszi lehetővé. Lásd In: 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, és a Gadó Gábor-Németh Anita - Sáriné Simkó Ágnes: Ptk. Fordítókulcs Oda - Vissza. HVGORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest 2013. 23-25 o.

⁵¹⁶ Levtv. I. fejezet 2. §.

⁵¹⁷ Levtv. I. fejezet 3. §. (1) bekezdés.

⁵¹⁸ Levtv. I. fejezet 3. §. (2) bekezdés.

⁵¹⁹ Ádám Antal: Bölcsélet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. 275-276. o

más alkotmányos intézmények működése tekintetében is értékelést, kritikát, kifogást, és kezdeményezést, javaslatot fogalmazhatnak meg és nyilváníthatnak ki.

Emellett az egyházaknak számos *polgári jogi, munkajogi, társadalombiztosítási, gazdasági, adó- és vámügyi* jogosultság, mentesség, kedvezmény jár.⁵²⁰ Gondoljunk például az egyházak *finanszírozására*. Az *állam pénzügyi* támogatása mellett az egyházi önfinszírozás keretei közt működési forrásként szolgálnak a pályázati lehetőségek, a *fundraising*⁵²¹ (az adományozók anyagi és egyéb támogatása, *mecenatúra, filantrópia*), az egyházak rendeltetését segítő gazdasági *vállalkozások*, pénzügyi műveletek, továbbá a partneri (pl. önkormányzatokkal, más egyházakkal, civil szervezetekkel) együttműködés során elnyert anyagi előnyök. A megjelölt kapcsolódások mellett az *egyesülési szabadsággal* fennálló összefüggésre utal, hogy vallási tevékenységet végző szervezet egyesületi formában működhet, így rájuk az egyesületekre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, a Lvetv.-ban meghatározott eltérésekkel.

Kiterjedt kapcsolatrendszerét jelzi, vallásszabadságra, az egyházakra széleskörű és összetett normarendszer vonatkozik, mely társadalmi és jogi jelentősége folytán önálló jogági rangot vívott ki magának, mint állami egyházjog.⁵²²

3.4.9 Az alkotás és a tanítás szabadsága

A) Az alkotás és a tanítás szabadság fogalmi köre

Alaptörvényünk egy bekezdésen belül biztosítja az *alkotás* (tudományos, művészeti) és a tanítás szabadságát, mely önmagában utal ezek szoros kapcsolatára.⁵²³ Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint, a tágabb értelemben vett véleményszabadságból - mint az ún. *kommunikációs alapjogok* anyajogából - eredő *külön nevesített jogok* a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága. Ezek *központi fogalma az alkotás*, hisz vagy az alkotás maga, vagy annak előzménye, folyamata, vagy eredménye alapozza meg e kommunikációs szabadságjogokat.

A korábbiakban jelzett kommunikációs jogokhoz hasonlóan a törvényhozó ez esetben sem élt fogalomalkotással. Egyesek véleménye szerint, ennek egyik oka, hogy a jogi *fogalmi* meghatározáson keresztül *korlátozható* a kommunikáció szabadsága. Adott esetben szűkebb

⁵²⁰ Ádám Antal: Az egyházak és az állam. Dunántúli Napló, Pécs-Baranya, 2006.(08.25.) 14. o.

⁵²¹ Adományokat gyűjthet az egyház és vallási tevékenységet végző szervezet.

⁵²² Eme sui generis jogág megfogalmazója, letéteményese Ádám professzor, aki a Bölcsélet, vallás, állami egyházjog, valamint a Bölcséletek, vallások, jogi alapértékek című könyvében foglalta össze ennek lényegét.

⁵²³ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG X. cikk (1) bekezdés.

kifejezési lehetőségeket biztosíthat, mint amit a véleménynyilvánítás szabadság alapjogi kerete garantál.⁵²⁴ Ugyanakkor ez elmaradhatatlan e jogok lényegének bemutatásához. Sokak meglátása szerint a művészet, az alkotás *egy médium. Az alkotó az alkotás útján tud kommunikálni a világgal. Az emberi alkotásnak számtalan megjelenési formájával találkozhatunk. A szimbólum,*⁵²⁵ amit „*jelképes beszédnek*”⁵²⁶ nevezünk, a tárgy, jel eredeti tartalmát és valamely közösség által elfogadott jelentéstartalmát, - a *gondolatra, a kifejezésre, a cselekvésre vagy annak mellőzésére utaló tájékoztatás, a jelekben megnyilvánuló tartalmat, mint képmást - egyben kifejezi. Ádám professzor szerint, „szimbólumoknak* nevezhetünk minden olyan *tárgyat, eseményt, emberi magatartást* (tehát cselekedetet vagy annak mellőzését), a minőséget vagy ezek grafikus, szobrászati vagy egyéb *művészi megjelenítését, amelyek eredeti mivoltukból jelentősen eltérő,*”⁵²⁷ más *üzeneteket közvetítenek, tartalmakat fejeznek ki.*

A jelek, jelképek - az emberi fejlődéssel párhuzamosan fejlődő és változó - egyrészt kultúránként, közösségenként, nemzetenként eltérő, másrészt univerzálisan ismert tartalmi - fejlett rendszert képviselnek és ezeket az *állandó gazdagodás jellemzi. A szimbólumoktól különböznek az emblémák, logók, egyéb arculati (image) elemek, melyek az egyén, az adott közösség önazonosságát adja meg, „politikai, vallási, szakmai stb. hovatartozásának, jellegzetességeinek önkényesen választott kifejezői.*”⁵²⁸ Mindezek kiemelten fontos csoportjait alkotják: az írásjelek, hangjegyek, távirójelek, az elektronikus táv- és tömegközlés jelei, márka- és védjegyek, arculati elemek (emblémák), közlekedési jelek, irodalmi szóképek, jelek, az egyes szakmák, tudományágak által használatos jelek (stb). Így pl. a *tudományos és művészi alkotás egy saját álláspont, azaz vélemény, mely egy sajátos nyelvi, illetve képi jelrendszerben nyer kifejezést.*

A német alkotmányos gyakorlat a „*nyitott művészet fogalom*” mellett elkötelezett, eszerint, e fogalmat a lehető legnyitottabban kell értelmezni a művészet szabadságának minél szélesebb védelme érdekében.⁵²⁹ E joggyakorlat szerint, művészetnek minősül az *olyan szabad alkotómunka révén létrejött alkotás, amely valamilyen meghatározott formanyelvet használ.*⁵³⁰

E jelek, jelrendszerek, emblémák (stb.) megjelenési és tartami, kifejezésbeli különbözőségeik mellett *közös jellemvonásuk, hogy mindegyikük emberi alkotás terméke,*

⁵²⁴ Sólyom Péter: A művészet szabadsága és az esztétikai ítéletek. Iustum Aequum Salutare III., 2007. 2. sz. 97-98. o.

⁵²⁵ „Symbolon” - görög eredetű szó.

⁵²⁶ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002

⁵²⁷ Ádám Antal: Bölcelet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007., 268. o.

⁵²⁸ Ádám Antal: uo. 269. o.

⁵²⁹ Michael Sachs: Verfassungsrecht II. Grundrechte. Berlin-Heidelberg-New York, Springer Verlag, 2003. 309.

⁵³⁰ BVerfGE 30, 173, Mephisto határozat.

önálló üzenetközvetítő, kifejezést hordozó tartalmi jelentéssel bírnak, és „az egyének, de különösen a közösségek, a szervezetek, a szervek, intézetek és gazdálkodó egységek *az élet számos szférájában alkalmazzák, használják.*”⁵³¹ Emellett az emberi alkotások fontos és önálló csoportjait képezik: a *művészi* alkotások és *tudományos* műalkotások, valamint egyéb *szakmai* alkotások,⁵³² melyek az *egyén önkifejezésének eszközei, és a művészeti és tudományos kifejezés szabadságának*⁵³³ *alapjoga garantálja szabad gyakorlását.* Schiller szerint, „A szépségen keresztül jutunk el a szabadsághoz.”⁵³⁴ Mumford a tudományos alkotó munka kapcsán azt írja, hogy „A technika főleg abból a szükségletből ered, hogy az élet külső adottságait kezeljük és magunknak alárendeljük a természet erőt.”⁵³⁵ A művészet az emberi alkotó képesség *szubjektív* oldala, a tudomány az *objektív oldalát* képezi, azaz a „*szépség*” és a „*hasznosság*”,⁵³⁶ de e két szegmens *csak együttesen lehet teljes,* így az Alaptörvény

---

⁵³¹ Ádám Antal: Bölcelet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. 269. o.

⁵³² A szerzői jogról szóló - 1999. évi LXXVI. - törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat. A törvény bár taxatív módon, de meghatározza az alkotások típusait. A 1. § (1)-(2) szerint, szerzői jogi védelem alá tartozik - függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e - az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

- a) az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű,
- b) a nyilvánosan tartott beszéd,
- c) a számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (a továbbiakban: szoftver) akár forráskódban, akár tárgykódban vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtája, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is,
- d) a színmű, a zenés színmű, a táncjáték és a némajáték,
- e) a zenemű, szöveggel vagy anélkül,
- f) a rádió- és a televíziójáték,
- g) a filmalkotás és más audiovizuális mű (a továbbiakban együtt: filmalkotás),
- h) a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyvnyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve,
- i) a fotóművészeti alkotás,
- j) a térképmű és más térképészeti alkotás,
- k) az építészeti alkotás és annak terve, valamint az épületegyüttes, illetve a városépítészeti együttes terve,
- l) a műszaki létesítmény terve,
- m) az iparművészeti alkotás és annak terve,
- n) a jelmez, a díszlet és azok terve,
- o) az ipari tervezőművészeti alkotás,
- p) a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis.

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.

(4) Nem tartoznak e törvény védelme alá a jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények és az ügyiratok, valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések.

(5) A szerzői jogi védelem nem terjed ki a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tényekre vagy napi hírekre.

(6) Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.

(7) A folklór kifejeződései nem részesülnek szerzői jogi védelemben. E rendelkezés nem érinti a népművészeti ihletésű, egyéni, eredeti jellegű mű szerzőjét megillető szerzői jogi védelmet.

(8) Az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és a televízió-szervezetek, a filmelőállítók, valamint az adatbázis-előállítók teljesítményei az e törvényben meghatározott védelemben részesülnek.

⁵³³ Lásd részletesen a művészeti kifejezés szabadságáról, In: Halmi Gábor: A vélemény szabadság határai. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 1994

⁵³⁴ Friedrich Schiller: Levelek az ember esztétikai neveléséről. In: Válogatott esztétikai írásai. Magyar Helikon, Budapest 1960. 173.

⁵³⁵ Lewis Mumford: Kunst und Technik. Stuttgart, 1957. 41., Idézi: Aradi Nóra - Fukász György: Technika és művészet. Gondolat Könyvkiadó, Budapest 1974. 41. o.

⁵³⁶ Aradi Nóra - Fukász György: Technika és művészet. („Az esztétikai technicizmus” c. fejezet.) Gondolat Könyvkiadó, Budapest 1974. 49-85. o.

rendelkezését sem lehet kizárólag formális jogi normatívának tekinteni, inkább elvi jellegű deklarációnak.⁵³⁷

Az alkotás legyen az művészeti, tudományos vagy szakmai kifejezés, különös szerepet játszik a társadalom életében. Az *alkotások* az egyéni önkifejezés mellett *sokrétű feladatot* töltenek be. Egyrészt a *társadalmi kommunikáció részét képezik*, másrészt kulturális, politikai, esztétikai, oktatási (etc.) feladatokat is szolgálnak. Alaptörvényük preambulumban hangsúlyozza, hogy „...a közösség erejének és minden ember *becsületének alapja* [...] az emberi *szellem teljesítménye*.”⁵³⁸ „Büszkék vagyunk a magyar emberek nagyszerű *szellemi alkotásaira*.”⁵³⁹ E alaptörvényi deklarációk utalnak az alkotások kiemelt társadalmi szerepére.

B) Az alkotás és a tanítás szabadság tartalma

Eme szabadságjogok jellemezhetőek, mint alapvető emberi jogok, szabadságjogok, kifejezési és kommunikációs jogok. Az alkotmánybírói gyakorlat az alkotás szabadságát, a *kifejezés szabadságának részeként*, mint egyén *szabad kibontakozásának eszközét* részesíti védelemben.⁵⁴⁰ Így tehát, mint kommunikációs alapjog kapcsolódik a véleménynyilvánítás szabadságának alapját is képező „általános személyiségi jogi konstrukcióhoz.”⁵⁴¹ A testület határozatában kifejti, hogy „a művészeti élet szabadsága, mint *alapvető jog* a művészeti *alkotómunka szabadságát*, a művész bármely meg nem engedett korlátozástól mentes *önkifejezést*, valamint a művészi *alkotások nyilvánosság* elé tárásának, illetve bemutatásának, *terjesztésének* szabadságát jelenti. [...] A vázoltak alapján a művészi élet szabadságához való jog lényeges tartalmát a művészeti *alkotómunka* minden hatalmi jellegű befolyástól mentes gyakorlása és a művészi alkotásban megjelenő *vélemény szabad kinyilvánítása*, tehát a műalkotások *nyilvánosságra hozásához való jog* jelenti.”⁵⁴²

Az AB határozatában ugyanakkor a *hozzáférés szabadságát* fokozottabb védelemben részesíti, miközben az *alkotások vásárlását az általános cselekvési szabadság megnyilvánulásának tekinti*.⁵⁴³ Összességében megállapítható, hogy az alkotás szabadságának részjogosítványa az emberi méltóság valamely eleméhez kapcsolódik. Drinóczi meglátása szerint, a művészeti (az irodalmi) és a tudományos élet szabadságának az önkifejezést, illetve a tudományos nézetek terjesztését érintő aspektusai tekinthetőek alapvetően *kommunikációs*

⁵³⁷ Csink Lóránt: Gondolatok az Alaptörvény X. cikkéről. Lásd részletesen, In: http://www.jogiforum.hu/files/felsooktatasi_jog/20110629csink_lorant_gondolatok_az_alaptorveny_x_cikkerol.pdf. Letöltés ideje: 2014. 06. 02.

⁵³⁸ Alaptörvény NEMZETI HITVALLÁS 14. fordulat.

⁵³⁹ Alaptörvény NEMZETI HITVALLÁS 3. fordulat.

⁵⁴⁰ 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

⁵⁴¹ Sóllyom Péter: A művészet szabadsága és az esztétikai ítéletek. *Iustum Aequum Salutare* III., 2007. 2. sz. 96.o.

⁵⁴² 24/1996. (VI. 25.) AB határozat.

⁵⁴³ 24/1996. (VI. 25.) AB határozat.

jognak, de ezekkel egyénileg, és a médián keresztül és a tanítás⁵⁴⁴ szabadságának alapjogát gyakorolva is lehet élni. E jogosítványok a kifejezés jellegétől függően kaptak külön elnevezéseket, és ezen keresztül szereztek alapjogi jelentőséget.

A tudományos alkotás és tudományos élet szabadságával kapcsolatban az Alaptörvény azonban tartalmaz egy nagyon fontos kitételt, miszerint „a tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni, kutatások tudományos értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak.”⁵⁴⁵ E tartalmi elem különös jellemzője, hogy a tudományos vélemény kialakítása, és annak értékének megítélése tekintetében államtól mentes területet biztosít, ami egyrészt ennek a kifejezési alapjognak a jelentőségét kiemeli, másrészt az állam tartózkodási kötelezettségét (mint az alapjog status negatív tartalmi eleme), a tudományos élet szabadságának külön nevesített védelmét jelenti. Eszerint az állami beavatkozás vagy korlátozás a véleménynyilvánítás szabadságánál is szigorúbban ítélendő meg. De igaz ez, az alapjognak a másik - a kommunikációs jog előfeltételét képező - tartalmi eleménél is. A társadalomtudományok esetében a tudományos kutatás alapját a közérdekű információk megszerzése jelenheti, ez pedig a tudományos élet szabadsága alapjogának gyakorlását jobban korlátozhatóvá teszi, mint más tudományterületek (pl. természettudományok) esetében, ahol az alapjog gyakorlása korlátlan lehet. - vélekedik Drinóczi.⁵⁴⁶

Az alkotás eredménye a tanulás és tanítás előfeltételét is képezi. Az oktatás és az oktatáshoz való jog az alkotás nyilvánosságra hozatalával összefüggésben áll, mely önmagában lehet oktató jellegű. Az Alkotmánybíróság 34/1994. (VI. 24.) határozatában megállapította az oktatáshoz való jognak, illetőleg a tudomány szabadságának a szabadságjogokhoz való kapcsolatát, eszerint „szubjektív jogként fogalmazza meg a tudományos alkotás szabadságát, továbbá a tudományos ismeretek megszerzésének - magának a kutatásnak - és tanításnak szabadságát, mint az ún. kommunikációs alapjogok egyik aspektusát.”⁵⁴⁷ Tehát, a tanítás szabadsága kommunikációs jognak minősíthető,⁵⁴⁸ kulcskérdése az oktató kifejezési szabadsága, és az, hogy információk szabadon áramoljanak.

---

⁵⁴⁴ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, Kolozsvár 2005. 1. sz. 2005. 61.o., 58. o. Vö. a 34/1994. (VI. 24.) AB határozat (ABH 1994. 177, 183), illetve legújabban: 917/D/2002. AB határozat.

⁵⁴⁵ Alaptörvény Szabadság és Felelősség X. cikk (2) bekezdés.

⁵⁴⁶ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, Kolozsvár 2005. 1. sz. 2005. 62 o., 59, Vö. 34/1994. (VI. 24.) AB határozat, (ABH 1994. 177, 183).

⁵⁴⁷ 34/1994. (VI. 24.) AB határozat. (ABH 1994, 177, 182) és lásd részletesen In: http://www.jogiforum.hu/files/felsooktatasi_jog/20110629csink_lorant_gondolatok_az_alaptorveny_x_cikkerol.pdf. Letöltés ideje: 2014. 06. 02.

⁵⁴⁸ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, Kolozsvár 2005. 59. o., 35 A szabadság és a jog összevetését lásd Vö.: Drinóczi Tímea – Petrétei József: Gyülekezési jog a Magyar Köztársaságban. Jura 2002. 2. sz. 19. o

Drinóczi szerint ez a jelleg nem áll fenn a *tanulás szabadsága* esetén, tekintettel arra, hogy „a felsőfokú oktatásban való részvétel nem kötelező jellegű, arra mindenki a feltételek szabad mérlegelését követően, önállóan vállalkozhat,“⁵⁴⁹ így ez nem foglal magában kommunikációs jogi jelleget.⁵⁵⁰ Meglátásom szerint azonban ma már a tanulás szabadságának gyakorlása esetében - az új technikai módszerek folytán - számtalan formában megvalósul az interaktív kommunikáció, mely ha önmagában, alapjogi elemi folytán nem is minősíthető kommunikációs jognak, a kifejezési szabadsága, a véleményalkotás, az információ csere, annak szabad áramolása (etc.) alapjog gyakorlását megvalósítja, így e jogok által alkotmányos védelmet élvez, ha még a jogalkotó valamennyi megnyilvánulási formát önállóan nem is nevesített.

C) Az alkotás és a tanítás szabadság alanyai és címzettjei

E szabadságjogok egyetemesen megilletnek valamennyi *embert*. A jogok védelmét, a beavatkozás-mentes joggyakorlást az *államnak* kell biztosítani, mindemellett a jogalkotó kifejezetten beveszi az Alaptörvény szövegébe az állam tartózkodási kötelezettségét⁵⁵¹

Azonban, mint minden alapjognak vannak nevesíthető személyi körei, ez esetben pl. azt *alkotók* (azaz a művészet, a tudomány és a *szakma* művelői, mint a művészek, tudósok, kutatók, oktatók, szakemberek), illetve az alkotási folyamaton kívül álló személyek egyik köre a hozzáértő személyek köre, azaz a *szakma*,⁵⁵² mely az értékelés kizárólagos jogosultja. A jogok megvalósulásában fontos szerepet játszanak a *szakmai intézmények*. Ezek közül Alaptörvényünk külön szól a *Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémiáról*, melyeknek külön kiemeli tudományos illetve művészeti szabadságát. A *felsőoktatási intézmények* vonatkozásában pedig a kutatás és tanítás tartalmát illetve módszereit illetően védi önállóságukat, ugyanakkor szervezeti és gazdálkodási rendjüket törvény határozza meg, illetve az állami intézmények felügyeletét a kormány látja el.⁵⁵³ Kérdés, hogy egy gazdasági függésben, illetve irányítás alatt a szakmai, tudományos munka

⁵⁴⁹ 18/1994 (III. 31.) AB határozattal, ABH 1994. 88, 90, 91, az 1310/D/1990. AB határozattal, ABH 1995. 579, 586, 587 és a 870/B/1997. AB határozattal, 1999. 611, 613, In Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, 2005. 58.o.

⁵⁵⁰ Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, 2005. 59. o.

⁵⁵¹ A szabadság és a jog összevetését lásd Drinóczi Tímea - Petrétei József: Gyülekezési jog a Magyar Köztársaságban. Jura 2002. 2. sz. 19. o.

⁵⁵² Chronowski Nóra - Drinóczi Tímea - Petrétei József - Tilk Péter - Zeller Judit: Magyar alkotmányjog III. Alapvető jogok. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2006. 155. o.

⁵⁵³ Cseporán Zsolt: A művészet szabadságának mozgásterét az Alaptörvény keretei között. <http://onszak.hu/folyoirat/wp-content/uploads/2014/06/Cseporan01.pdf>, 159. o., Letöltés ideje: 2014.07.01.

⁵⁵³ Alaptörvény Szabadság és Felelősség X. cikk (3) bekezdés.

mennyiben élvezhet de facto önállóságot. A tanulás és tanítás szabadságának kiemelt szereplői a *tanárok* és a *tanulók*, valamint az *oktatási intézmények*.

Nem feledkezhetünk meg a szakmai kifejezést megvalósító *szakemberekről*, akik munkájuk során gyakorolják szakmai alkotói jogaikat, olykor eredményeikről tanárként is megnyilvánulnak. Fontos megjegyezni továbbá, hogy e jogok a *közművelődéssel*, a *kulturális és egyéb szakmai élettel* szoros kapcsolatban és kölcsönhatásban állnak. Ezek *művelői*, valamint *befogadói* is, ha nem is primer, de secunder alanyi körét képezik e jogosítványoknak.

D) Az alkotás és a tanítás szabadság korlátai

Az AB által nevesített kommunikációs jogok osztoznak a vélemény szabadság korlátaiban. Ily módon, e jogoknak igen *kevés joggal szemben kell csak engednie, és a korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni.*⁵⁵⁴ Az AB vélekedése szerint, „más alkotmányos jog vagy érték megvalósítása, így az *erkölcsök*, vagy a *közrend* érdekében korlátozható.”⁵⁵⁵ Az *általános korlátok* mellett eme alapjogok részletszabályait megállapító számtalan törvény⁵⁵⁶ fogalmaz meg speciális *kivételeket, kötelezéseket*, melyeket bár másodlagosan, de befolyásolják a jogok érvényesülését, azaz *korlátokat képeznek a jogon kívülállók számára*. Ennek egyik példája lehet gyermekeket, az ifjúságot megillető jogok, melyek, mint a másik oldalon felmerülő kötelezések egyben általános korlátot is képez a társadalom számára.

E) Az alkotás és a tanítás szabadság alaptörvényi kapcsolódásai

A *művészetek szabadsága* - alapjogi funkciója szempontjából - alapvetően kettős jelleggel rendelkezik, egyrészt a *véleménynyilvánítás sajátos formája*, másrészt a *kulturális jogok*⁵⁵⁷ kapcsán is megemlíthető, hiszen a művészet a kultúra *részét képezi.*⁵⁵⁸ A kulturális jogok körébe tartozó *művelődéshez való jog* - nem csak *tudományos eredmény*, hanem művészi alkotás is - a kultúra és a *művelődés*⁵⁵⁹ *letéteményese.*⁵⁶⁰

⁵⁵⁴ 30/1992. (V. 26.) AB határozat

⁵⁵⁵ 24/1996. (VI. 25.) AB határozat

⁵⁵⁶ pl. Polgári törvénykönyv (szellemi alkotások joga), Szerzői jogi törvény (szellemi tulajdonhoz való jog), az oktatási, kulturális, közművelődési tárgyú törvények.

⁵⁵⁷ A kultúra fontosságára utal Alaptörvényünk, mikor kimondja, hogy „Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit. Hisszük, hogy nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez.” In: Alaptörvény NEMZETI HITVALLÁS 7-9. fordulat, illetve „Magyarország védi a magyar jelnyelvet, mint a magyar kultúra részét.” In: ALAPVETÉS H) cikk (3) bekezdés.

⁵⁵⁸ Cseporán Zsolt: A művészet szabadságának mozgásteret az Alaptörvény keretei között. <http://onszak.hu/folyoirat/wp-content/uploads/2014/06/Cseporan01.pdf>. Letöltés ideje: 2014. 07.01.

⁵⁵⁹ A művelődés szabadsága tekintetében alaptörvényünk a következőképp rendelkezik: Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és

A tudományos élet szabadsága pedig két formában, egyrészt a tudományos kutatáshoz való jogban, másrészt a *felsőoktatási autonómiában nyer értelmet*,⁵⁶¹ ily módon a *felsőoktatási rendszer egészére hatással van*.

Az Alkotmánybíróság szerint mind a tanítás, mind a tanulás szabadsága beleértendő az ún. *tanszabadság jogának* tartalmi elemei közé,⁵⁶² ehhez *kapcsolódik a szülő joga a nevelés és vallásának megválasztására*, illetve kötelezettsége a gyermek taníttatásáról való gondoskodásról,⁵⁶³ valamint a *gyermekeket*,⁵⁶⁴ *az ifjúságot megillető jogok*.

Az alkotás, a tanítás vagy tanulás egyaránt *megvalósítja a társadalmon belüli információáramlást, a kifejezést, a kommunikációt és véleménynyilvánítást, csak eltérő mértékben* és formában, mivel más-más részjogosítványon, illetve kapcsolódásokon keresztül valósul meg. E szoros kapcsolat valamennyi kommunikációs jog tekintetében fennáll. Érzékelhető a kapcsolódás a *tulajdonhoz* (szellemi tulajdon) vagy a *szabad vállalkozáshoz való joggal* is.

3.4.10 Az alaptörvény egyéb kommunikációs kapcsolódásai

Az alaptörvényünkben kommunikációs jogok mellett más alapjogoknak is van kommunikációs jellegű megnyilvánulása, hatása vagy egyéb kapcsolódása, melyek szintén a kommunikációs jog részét alkotják. Ennek bizonyításaként rövid, áttekintését nyújtok erről.

A) Az alapjogok egyéb kommunikációs kapcsolódásai

Az alapjogok közül fontos kommunikációs hatással bír számos normatíva, amelyek közül *kiemelném a jóhírnév védelmét* (mely nemcsak az egyén, hanem a szervezetek által kialakított image védelméül is szolgál, de a szólás- és a véleményszabadság korlátja); a *politikai* (részvételi) *jogokat* (a választójog, a népszavazás, népi kezdeményezés, a petíciós jogok, sztrájkjog, a közügyekben való részvétel jogának gyakorlása során illetve azt megelőzően

---

kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Törvény a felsőfokú oktatásban való részesülés anyagi támogatását meghatározott időtartamú olyan foglalkoztatásban való részvételhez, illetve vállalkozási tevékenység gyakorlásához kötheti, amelyet a magyar jog szabályoz. In: Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG XI. cikk (1)-(3) bekezdés.

⁵⁶⁰ Cseporán Zsolt: A művészet szabadságának mozgásterét az Alaptörvény keretei között. <http://onszak.hu/folyoirat/wp-content/uploads/2014/06/Cseporan01.pdf>. 157. o., lj. 15., Letöltés ideje: 2014. 07.01.

⁵⁶¹ Lánosz Petra: A tudományos és művészeti élet szabadsága. In: Az Alkotmány kommentárja (Szerk: Jakab András). Századvég Kiadó, Budapest 2009. 260. o.

⁵⁶² 870/B/1997. AB határozat (ABH 1999. 611, 613.)

⁵⁶³ Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG XVI. cikk (2)-(3) bekezdésben foglaltak szerint, „A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést. A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását.”

⁵⁶⁴ SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG XVI. cikk (1) „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”

nagyszabású, sokszor országos méretű kommunikációs kampány zajlik, és ezeknek a kommunikációs jog vonatkozó magánjogi szabályai adnak keret); *gazdasági jogokat* (a munkajog egyes szabályai, mint pl. a munkáltatóról alkotott vélemény kifejezését korlátozó szabály, vagy pl. a szervezeti kommunikáció, a rendezvényszervezés, a kommunikációs befolyásolási eszközök, etc., szorosan kötődnek a kommunikációs jogokhoz) *a szociális és kulturális jogokat* (az oktatás, a művelődés számtalan kommunikációs elemmel bír), *negyedik generációs jogokat* (pl. a fenntarthatóság, béke elmaradhatatlan része a kommunikáció), *valamint egyenlőségi és eljárási jogokat* (pl. eljárási törvényekben tájékoztatási jog a tisztességes eljáráshoz való jog egyik garanciája, de általánosan azt is mondhatjuk, hogy az eljárási szabályok a kommunikáció módját és menetét határozza meg), és *a jogalkotást* (pl. jogalkotás nyilvánosságának megvalósítása társadalmi kommunikáció nélkül kizárt) *szabályzó kommunikációs jellegű szabályozási elemeket, amelyek nélkül megvalósulásuk lehetetlen.*

B) A jogállam és a kommunikációs jog alkotmányi kapcsolata

A demokrácia, a jogállamiság, és a (kommunikációs) alapjogok érvényesülése szoros összefüggésben állnak egymással. Kérdés, - valóban olyan szoros ez a kapcsolat illetve annyira aggályos-e a jogállami helyzet és a kommunikációs jogok alakulása hazánkban, hogy felvethető a kérdés, hogy a „*jogállam múlt vagy jövő?*”⁵⁶⁵

Daristi és Davie könyvükben leszögezik, hogy valamely nemzet demokráciájának fokmérője a jogállamiság érvényesülése, és ez egyaránt magában foglalja a jog forrásait és azok alkalmazását. *A törvényhozó hatalmi ág működése kölcsönös függésben van a jogalkalmazó igazságszolgáltatással és a végrehajtó kormányzattal. A hatalmi ágak a fékek és ellensúlyok rendszerében működnek megfelelően.*⁵⁶⁶ *Ennek hiányában az állam is lehet veszélyes a társadalomra.* A joggal nem csak élni, hanem visszaélni is lehet, ennek megakadályozását szolgálja a jogállamiság feltételeinek teljesülése.

Kiss professzor meglátása szerint, a „*jogállam 3 alappilléren nyugszik: az alapjogok, a törvények prioritása és a hatalommegosztás. Az első pillért jelentik az alapjogok, kiemelten a) szabadság (különösen a véleményszabadság), b) egyenlőség, c) tulajdon (mivel nincs polgári állam tulajdon nélkül).* Ma, akinek tulajdona van, annak szabadsága van. Jelenleg az alkotó

---

⁵⁶⁵Ennek a költői kérdésfeltevés megválaszolásával kívánt Kiss László alkotmánybíró rámutatni a jogállamiságunk fogyatékosaira az „Elképzeléseim a jogállamról” c. előadásában - BGF KKK, Budapest 2012.03.12. A kérdés hazai aktualitására reagált számtalan hazai és külföldi tanulmány, politikai és jogi dokumentum és vélemény, melynek tárgyalása nem képezi a dolgozat tárgyát.

⁵⁶⁶ Dom Daristi - Williem R. Davie: Communication Law. Electronic Publishing Services. United States of America, New Jersey 2012 25

jogok folyamatos leépítése zajlik. Ugyanazon jogviszonyban a két félnek az alkalmazandó normákból azonos jogokkal és kötelezettségekkel kell bírnia, ez sok esetben mégsem így valósul meg. *A jogállam második pillére a törvények prioritása.* A törvényalkotásnak minőségi és mennyiségi ismérvei vannak. A törvény „a jogállam szíve.”⁵⁶⁷ A jogtudósok a *jogállam harmadik pillérének*, a Montesquieu⁵⁶⁸ féle *hatalmi ágak elválasztásának* az elméletét tekintik, a korszakunk fejlettségi szintjének megfelelő kiegészítésekkel, de eltérő rendszerben. Kiss professzor véleménye szerint, a hatalommegosztás rendszere olyan, mint egy „svájci óramű,” ha hozzányúlok, felborítom a rendet. *A hatalommegosztás szervei:* a) a törvényhozó hatalom, b) a végrehajtó hatalom, c) a bírói hatalom, d) a köztársasági elnök („aki nem motor, hanem fék”), e) az Alkotmánybíróság, f) az önkormányzatok, - melyek működése fegyelmet, önkontrollt és önkorlátozást kíván. *Hatalmi tényezői* a) a politikai pártok, b) a médiumok, c) az ügyészség, d) az alapjogi biztos intézménye (stb.).⁵⁶⁹ Más szakértők meglátása szerint, a *hatalommegosztás elemei:* a) a törvényhozó hatalom, b) a végrehajtó hatalom, c) az igazságszolgáltatás, d) a köztársasági elnök.

Saját megközelítem szerint, a média a társadalmi súlyánál és szerepénél fogva hatalmi ágnak tekinthető azonban nem közhatalomnak, hanem befolyásolási hatalomnak, tekintettel arra, hogy állami kényszereszközökkel nem rendelkezik. Valójában, mindkét elméleti megközelítéssel egyetértek, jelezve, hogy empirikus kutatásom válaszadói többségében a médiát önálló hatalmi ágnak tekinti.⁵⁷⁰ A felmérés egyúttal választ adott arra is, hogy a kommunikáció szabadság - a kommunikációs jogok - érvényesülésének terén vannak tennivalói az államhatalom vezetőinek és a törvényhozásnak. Aggályosnak látja hazánk jogállamiságát számos jogtudós, köztük Kiss professzor is, aki meghatározta a *rosszul működő jogállam stigmáit*.

1. Az állam helye és szerepe kérdéses. A civil társadalom kezdi uralni „vetélytársát” az államot. A lobbik, a gazdasági érdekcsoportok, az oligarchák moztatják az államot, és ennek előtérbe kerülésével merül fel a lobbitevékenység kérdése.⁵⁷¹ A törvényhozó azonban a lobbitevényt hatályon kívül helyezte, így ma nincs se törvény, se kormányrendelet, ami törvényes keretet szabna a gazdasági, politikai érdekérvényesítésnek.

---

⁵⁶⁷ Kiss László: „Elképzeléseim a jogállamról” c. előadás, BGF KKK, Budapest 2012.03.12.

⁵⁶⁸ Lásd részletesen Montesquieu „A törvények szelleme” c. írásában. In: Montesquieu, Charles Luis de Secondat: A törvények szelleme. (Ford.: Csécsy Imre, Sebestyén Pál.) Osiris Kiadó, Budapest 2000

⁵⁶⁹ Kiss László: „Elképzeléseim a jogállamról” c. előadás, BGF KKK, Budapest 2012.03.12.

⁵⁷⁰ A kutatás eredménye visszaigazolta, hogy a média, napjainkban már önálló hatalmi ágnak (befolyásolási hatalomnak) minősíthető. Ma azoké a médiahatalom, aki a médiumokat tulajdonolja. Az eredmények további részleteit lásd az értekezés IV. fejezetében, illetve a Mellékletekben.

⁵⁷¹ Kiss László: „Elképzeléseim a jogállamról” c. előadás, BGF KKK, Budapest 2012.03.12.

2. A „személyi kapcsolatok politikává transzformálása („uram-bátyám”), a magyar politikai kultúra foltot hagy a jogállamiságon.⁵⁷²

3. Az állam és társadalom viszonya szintén kérdéses. Kitapintható értékválság van. Hol van pl. az igazságosság, a méltányosság, az etika? Amíg ez így van, addig nem beszélhetünk jogállamról.⁵⁷³

4. Törvényalkotásban évről-évre növekvő számú törvényt⁵⁷⁴ alkotunk vagy módosítunk egy évben. „A mi jogállamunkból hiányzik a jó jogalkotás. Ez nem jogállam, hanem törvényállam. Sok törvény van, amit nem megalkottak, hanem elkövettek”.⁵⁷⁵

5. A jog tiszteletének a hiánya társadalmi és jogi problémákat vet fel. A jogállam lényeges alapintézményei a véleménynyilvánítás szabadsága, - mely a polgári jogállamiság nagyon fontos eleme, - a jóhírnév-, a becsület- és az emberi méltóság védelme, valamint a népszavazás, mint a legfontosabb politikai alapjog.⁵⁷⁶

Véleményem szerint, ahol a demokratikus jogállami működés sérelmet szenved, ott a kommunikációs szabadság is, és fordítva. A kommunikáció szabadság tényleges megvalósulását jelenleg több tényező is korlátozhatja hazánkban, melyek közül az alábbiakat emelném ki:

- a jogállami deficit, a súlyok-ellensúlyok jelenlegi helyzete;
- a hatalmi ágak és - tényezők felett az állami befolyás növekedése;
- az állami, politikai és társadalmi egyeztető fórumok, érdekegyeztetések számának csökkenése;
- a gazdasági kiszolgáltatottság növekedése, az államosítás jelensége;
- a társadalmi, gazdasági, kulturális, jogi - mondhatni valamennyi élet- és jogviszonyban megjelenő - átpolitizáltság;
- a jogalkotás követhetlensége, és a jogbizonytalanság állapota;
- a függő jogi helyzetek számának radikális növekedése;
- a szabad kommunikáció - következmények nélküli - szűkülése;
- a „illiberális demokrácia” meghirdetése és megjelenése.⁵⁷⁷

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy hazánkban nincs demokrácia, jogállamiság, nem érvényesülnek az alapjogok, hanem azt, hogy ezek szintjének csökkenésére utaló jelek vannak.⁵⁷⁸

---

⁵⁷² Kiss László: uo.

⁵⁷³ Kiss László: uo.

⁵⁷⁴ Lásd részletesen a jogalkotás nyilvánossága témakört az empirikus kutatásnál az értekezés IV. fejezetében.

⁵⁷⁵ Kiss László: „Elképzeléseim a jogállamról” c. előadás, BGF KKK, Budapest 2012.03.12.

⁵⁷⁶ Kiss László: uo.

⁵⁷⁷ Miniszterelnökünk 2014.07.27-én, Tusnádfürdőn tartott beszédében leszögezte a liberális demokrácia rendszerének kora lejárt, az már nem működőképes, és követendő országgént említette pld. Oroszországot, Kínát, Törökországot.

Udvary e témában kifejti, ahhoz, hogy valamely társadalom demokratikusnak nevezhesse magát, *rendelkeznie kell a kommunikációs alapjogoknak azzal a védelmi szintjével, amelyet a civilizált nemzetek minimálisan szükségesnek tartanak.*⁵⁷⁹ Eme problémák fennállására mutatnak rá a kommunikációs jog tárgyában végzett kutatás eredménye is.⁵⁸⁰

Jürgen Habermas⁵⁸¹ meglátása szerint a liberális demokráciához elengedhetetlen a demokratikus nyilvánosság megléte, a demokratikus vita kultúrája. Ebben az értelmiségnek kulcsszerepe van, a sajtónak pedig abban, hogy ennek a vitának teret adjon. Ha valamely országban ez nincs meg, akkor az nem nevezhető liberális demokráciának, és nincs helye az Európai Unióban. Azt is többször megfogalmazta, hogy *hiába biztosít az alkotmány szabadságjogot, ha nem azoknak a szellemében jár el a hatalom.*⁵⁸² „Az emberi jogok egy megvalósítható utópia részét képezik, amennyiben lemondunk arról, hogy a mindenkire kiterjedő, kollektív boldogság képét vetítsük előre általuk, és inkább az *igazságos társadalom* ideális céljait lássuk bennük, amelyek megvalósítása fölött az *államok alkotmányos intézményei öröködnék.*”⁵⁸³

*Az alkotmányos berendezkedés, az állam működése és a társadalom kommunikációs rendszere elválaszthatatlan, szoros kapcsolatban áll egymással. Az alkotmányos állam a demokrácia, a pluralizmus, a jogállamiság és a hatalommegosztás alapvető elvei, mint alkotmányossági elvek áthatják az állami berendezkedésre vonatkozó normatívákat. A jogállamiság egyik összetevője az alapjogok védelme és érvényesülése. Ezek mértéke azonban országonként eltérő. Az Emberi Jogok Európai Bírósága⁵⁸⁴ szerint a demokrácia az európai közrend alapeleme, az egyedüli olyan politikai modell, amely összhangban áll az Emberi Jogok Európai Egyezményével. A demokrácia a hatalomgyakorlás legitimitációjának az alapja, mely magába foglalja a többségi elven működő kormányzást, a politikai ellenzék és az egyén részvételi lehetőségét, valamint az alapjogok tiszteletét.*⁵⁸⁵ Tehát az államnak

---

⁵⁷⁸ Lásd a kutatási eredményeket V. fejezetben.

⁵⁷⁹ Udvary Sándor: A médiaszabályozás alkotmányos alapjai, a kommunikációs alapjogok. In: Magyar és európai média jog. Koltay András - Nyakas Levente (Szerk), Complex Kiadó, Budapest 2012. 130. o.

⁵⁸⁰ A kutatási eredmények részletei a IV. fejezetben olvashatók.

⁵⁸¹ Korunk egyik legismertebb filozófusa és szociológusa. Kevés gondolkodó hatott oly mértékben a társadalomról alkotott képünkre, mint Habermas, aki a Goethe Intézet és az Európai Bizottság Magyarországi Képviseletének meghívására az „Európai gondolkodók” sorozat keretében, „Európai polgárok és európai népek” címmel tartott német nyelvű előadást (Európa, Magyarország és egy nemzetek feletti demokrácia projektje címmel) Eötvös Loránd Tudományegyetemen, ezt követően beszélgetést az Európai Bizottság képviseletén. Budapest 2014.05.30.

⁵⁸² Jürgen Habermas: Az értelmiségnek kulcsszerepe van. (Budapest 2014.), In: http://hvg.hu/vilag/20140530_Habermas_Az_ertelmisegnek_kulcsszerepe_van Letöltés ideje: 2015.01.20.

⁵⁸³ Jürgen Habermas „Az utópia fokozatai. Az emberi méltóság és az emberi jogok reális utópiájának koncepciója” című dolgozatára hivatkozik. 8/2010, S. 43–53. In: Hans-Martin Schönherr-Mann esszéista, a müncheni Ludwig-Maximilians Egyetem politológia-filozófia professzora, valamint az innsbrucki Leopold-Franzens Egyetem tudományelméleti tanszékének professzora Copyright: Goethe-Institut e. V., Online-Redaktion (Fordítás: Vágó Marianna Rita), Goethe Intézet, Budapest 2011.01.

⁵⁸⁴ Emberi Jogok Európai Bírósága olyan fórum, mely döntésein útján határozza meg a demokratikus társadalom alapelemeit.

⁵⁸⁵ Trócsányi László - Schanda Balázs: Bevezetés az alkotmányjogba. HVG-ORAC, Budapest 2013. 68.o.

demokratikus működése során *védeni kell az emberi, a kommunikációs jogokat, és azok érvényesülésének feltételeit, a világnézeti és politikai pluralizmust, egyenlőséget, a jogbiztonságot, a hatalmi ágak elválasztását és ennek kontrollintézményeit, illetve azok autonóm működését biztosítania kell. Az államhatalmi-,⁵⁸⁶ államigazgatási szervek,⁵⁸⁷ az Önkormányzatok⁵⁸⁸ és kontrollszervek⁵⁸⁹ intézményi működésükkel, más-más feladatkörükben eljárva befolyásolják a társadalmi kommunikációt, ezen belül is az egyéni, a szervezeti kommunikáció, valamint a kommunikációs piac alakulását. A kommunikációs jog szervezetrendszerének főbb összetevőit kívánja bemutatni az alábbi szervezeti „Hálómodell”, amely szervezeti átalakulásokkal állandó mozgásban van.*

---

⁵⁸⁶ 1. Államhatalmi ágakhoz kapcsolódó szervek:

a) Törvényhozó hatalom - Az Országgyűlés meghatározó jelentőséggel bír a fenti elvek megvalósulására, elsődlegesen a jogalkotása feladatköre folytán. Meghatározza a társadalom kommunikáció rendszerének törvényi kereteit, és részletszabályait.

b) Végreható hatalom - A kormány nemcsak jogalkotása, hanem az ország minden területre kiterjedő stratégia alkotási jogköre, illetve az államigazgatás legfőbb szerveként azok kommunikációjára illetve a társadalmi kommunikáció alakulására is döntő jelentőséggel bír.

c) Az elnöki hatalom – a köztársasági elnök a törvényalkotásban, így a kommunikációt érintő parlamenti jogalkotásban is kontrolltényezőt képez, emellett az ország külső kommunikációjának, képviselőtének egy megtestesítője.

d) Igazságszolgáltatási és büntetőszervek - kommunikációs jogot érintő joggyakorlat és jogértelmezés terén bírnak befolyással, valamint az igazság képviselője útján.

⁵⁸⁷ 2. Államigazgatási szervek:

e) Hatóságok, Hivatalok – Állami szervrendszerben vannak, melyek az állami kommunikáció feladatait látják el, illetve több olyan kiemelt jelentőségű hatóság működik, - mint például a Médiahatóság, az Információhatóság, Versenyhivatal, - melyek a médiapiac működésére, a kereskedelmi szolás termékeire, a társadalmon belüli információ- és adatáramlás területein hatósági jogkörben járnak el.

⁵⁸⁸ 3. Önkormányzatok:

f) A helyi önkormányzatok, az állami szervekhez hasonlóan az adott térségben bírnak befolyásoló erővel. Gondoljunk pl. a közterületen politikai, kulturális (etc.) események, vagy a gyűlések, sztrájkok felvonulások engedélyezése, de akár a kültéri órásparkátok, reklámtáblák kihelyezésének kötelező hatósági eljárására vagy az önkormányzat tájékoztató tevékenységére, illetve saját kommunikációs aktivitására.

⁵⁸⁹ 4. Kontrollintézmények:

g) Alkotmánybíróság - Az AB, mint „láthatatlan parlament”, az alapjogok-, kifejezési jogok-, kommunikációs jogok, de az állam alkotmányos működésének egyéb kérdéseiben - az általa alakított esetjog folytán, mely „láthatatlan alkotmány”-ként - kiemelt kontrolltényezője az államnak.

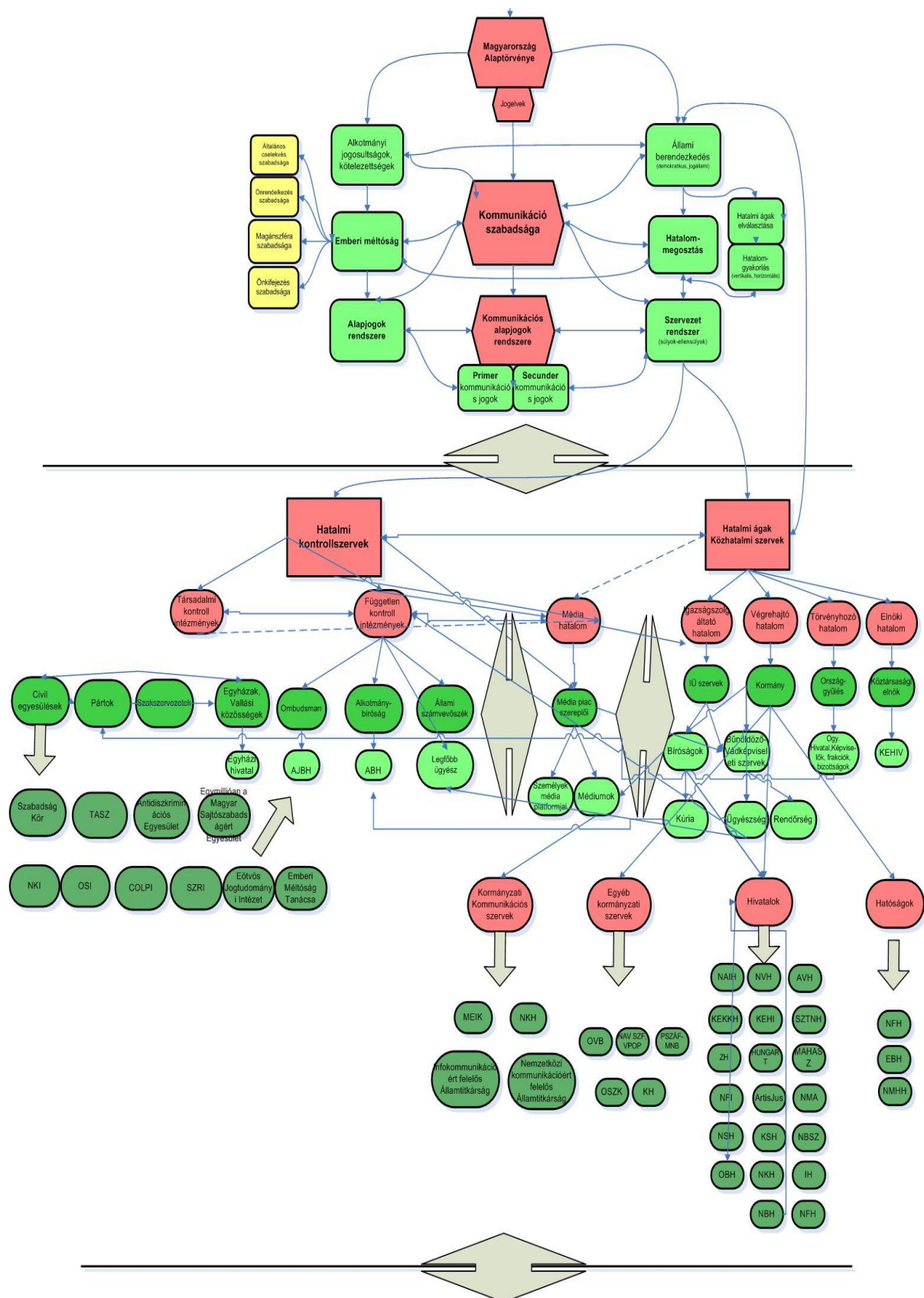
h) Alapvető Jogok Biztosa - Az ombudsmani feladatok ellátása során segíti e jogok minél szélesebb körű érvényre juttatását, illetve ezek alakulását, melyben Hivatala az állampolgárok megkeresése esetén jár el.

i) Állami Számvevőszék - Az ÁSZ, mint az országgyűlés pénzügyi, gazdasági ellenőrző szerve, vizsgálja a kommunikációs állami kiadásokat, közbeszerzéseket (etc.).

j) A civil társadalom - A jogvédő egyesületek, pártok és szakszervezetek, kisebbségek, az egyének kommunikációs jogaik érvényesítése, és érdekképviselője, illetve a demokratikus társadalom működéséhez szükséges politikai folyamatok alakítása érdekében lépnek fel. Fontos kiemelni, hogy emellett a kommunikációs szakma érdekképviselőjét jelenleg 53 egyesület látja el hazánkban.

k) Média - A médiumok szintén a TKR és kommunikációs jogok kontrolltényezője, a tájékoztató funkciójával jelentősen alakítja a társadalom kommunikációját, annak témáit, illetve aktuális információkat biztosít a tárgykörben, illetve megszólalási, önálló véleménynyilvánítási platformot nyújt, emellett a kommunikációs piac egy jelentős szereplője is egyben.

l) Egyházak - A saját működésük során komoly kommunikációs tevékenységet folytatnak, továbbá, fontos hatással vannak a hívők nemcsak világnézeti, hanem politikai, kulturális (etc.) egyéb kommunikációs jogaik gyakorlására, hanem érvényesítésük tartalmára is.

ÖNKORMÁNYZATOK ÉS SZERVEZETRENDSZERE

4. sz. ábra: A kommunikációs jog szervezetrendszerének „Hálómodellje”

Forrás: saját szerkesztés

IV. A KOMMUNIKÁCIÓS JOG JOGSZOCIOLÓGIAI ASPEKTUSAI

IV. A KOMMUNIKÁCIÓS JOG JOGSZOCIOLÓGIAI ASPEKTUSAI

A vizsgált témakörben a szekunder vizsgálataim mellet empirikus kutatást folytattam, melynek keretében egyrészt anonim kérdőíves felmérést (mellékletben megtalálható formában), másrészt a témát érintő egyéb empirikus kutatások eredményeit is felhasználtam. A feldolgozás célja az volt, hogy megtudjam, a társadalom tagjai miként vélekednek a kommunikációs jog léte, rendszere, tárgyköre, gyakorlási formái, illetve azok tényleges megvalósulásuk tárgyában, és ezzel a hipotéziseimet ellenőrizzem, azokat megerősítő vagy azt gyengítő visszajelzéseket kapjak, valamint az eredményeket a téma bemutatásához, továbbgondolásához, és de lege ferenda javaslataimhoz felhasználjam. A kérdőíves kutatás eredményeit bemutató grafikonokat, azok összefoglaló adatait és a főbb következtetéseket tárgyalom ebben a fejezetben.

4.1 A kérdőíves felmérés kutatási alapadatai

4.1.1 Fieldwork report - beszámoló a megfigyelésről, a megvalósulás körülményeiről

A kutatás módszere önkéntes, anonim kérdőíves felmérés volt. Az adatfelvétele internetes felületen,⁵⁹⁰ két hónapig - 2014.04.28.-2014.06.28. közt - volt elérhető. Olyan kutatási portálon lett elhelyezve, amit sokan látogatnak, valamint emellett a közvetlen megkeresés illetve az elérhetőség biztosításával (email, közösségi, szakmai platformok, kommunikációs szakmai érdekképviselőtek, tudományegyetemek útján)⁵⁹¹ is promotált volt a kutatás. A kérdőív becsült közvetlen megkeresések, illetve közösségi oldalak felhasználóinak becsült elérhetőségi száma 5.000 főre tehető.⁵⁹² Válaszadók száma: 483 fő, ez a kérdőívvel közvetlenül is megkeresettek számának kb. 10%-a. A kérdőív összesen 43 kérdést, ebből 5 nyitott kérdést tartalmazott. Az értékelés módszere Microsoft Excel, valamint a nyitott

⁵⁹⁰ <http://www.ebenchmark.hu/survey/index.php?sid=66459&newtest=Y&lang=hu> Letöltés ideje: 2015.01.20.

⁵⁹¹ A kérdőíves kitöltői kategóriákhoz igazodóan, 4 fő célcsoport felé irányult a közvetlen megkeresés.

⁵⁹² Felsőoktatásban oktatók, kutatók: BGF (teljes oktatói kör belső e-mail:700 fő), PTE (teljes oktatói kör belső e-mail:1.143 fő) - összesen: 1.743 fő.

Hallgatók (BGF KKK központi facebook oldal: 2.000 felhasználó, PPKE és ELTE joghallgatók közösségi oldalai kb.: 1.000 fő) - összesen: 2.000 fő.

Kommunikációs szakemberek (Kommunikációs szakmai szövetségek, érdekképviselőti szervek, szakmai fórumok, kommunikációs szakemberek): Szövetségek (MPRSZ: 900 fő, és társszövetségek, mint pl. MMSZ, MRSZ - becsült közvetlen megkeresések száma: 300 fő - összesen:1.200 fő), PR Herald szakmai fórum (email:2.298 fő), PRA honlap (szakemberek becsült száma a végleges résztvevők számának figyelembe vételével: 100 fő), kommunikációs területeken dolgozó szakemberek közvetlen e-mail megkeresése (72 fő) - összesen: 3.670 fő.

Jogászok (e-mail megkeresések: 37 fő, MÜK elutasította arra hivatkozva, hogy „az ügyvédi kart nem lehet vizsgáztatni”) - összesen: 37 fő.

Egyéb értelmiségi kör: Buday-Sántha Ügyvédi Iroda (hírlevél - köre-mailes közvetlen megkeresés:178 fő), értelmiségi, vezetői kör: 28 fő) - összesen: 200 fő.

Megjegyzés: A közvetlen promóció során biztosított elérhetőség vég-összesen kb.7.650 főt érintett, ebből azonban becslés alapján le kell vonnunk a duplikált megkereséseket, így a becsült létszám 5.000 főre tehető.

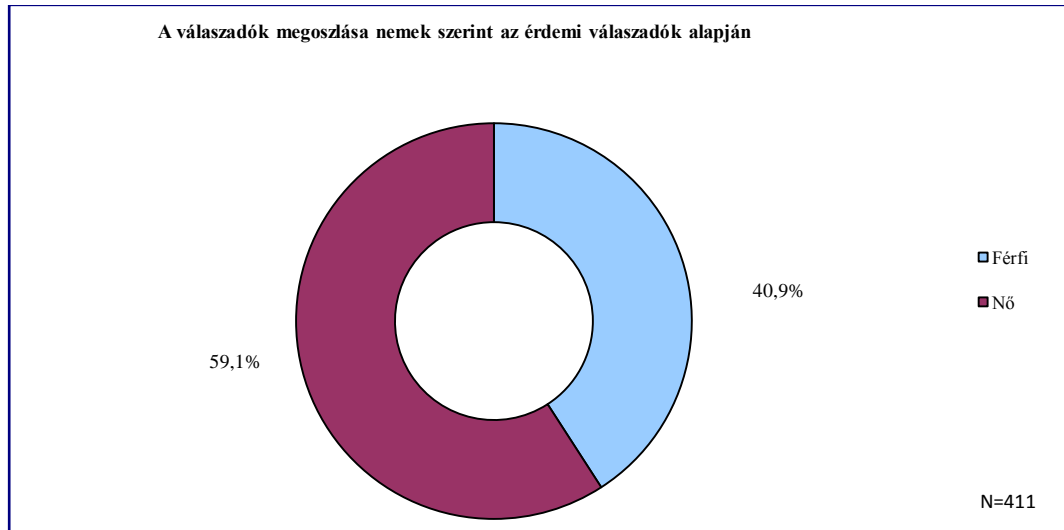
kérdéseknél kvalitatív értékelés volt. A kutatási eredmények bemutatására pedig oly módon kerül sor, hogy a hipotéziseim szerinti csoportokba rendeltem a válaszul szolgáló kérdéseket, illetve azok eredményeit. Ezek alapján választ kaphatunk az alapkérdésre, illetve arra, hogy milyen konkrét eredményeket kaptam a megfigyelésből.

4.1.2 A válaszadók jellemzői

A spontán válaszadói kört nagykorú, nő/férfi nemű, döntőrészt felsőoktatásban tanuló diákok, kommunikációs szakemberek, jogászok, kutatók, oktatók képezik, az alábbi megoszlások szerint. A válaszokat jellemezte, hogy a 483 kitöltő a kérdőív nem minden kérdésére adott választ, ezért az egyes válaszoknál eltérő válaszadói szám szerepel. A kutatásnak fontos célja, hogy az egyes kérdéseknél érdemi válaszok alapján mutassa be a valós helyzetet, így a grafikonok eredményei az adott kérdésre konkrét állásfoglalást nyújtók véleményét mutatja be.

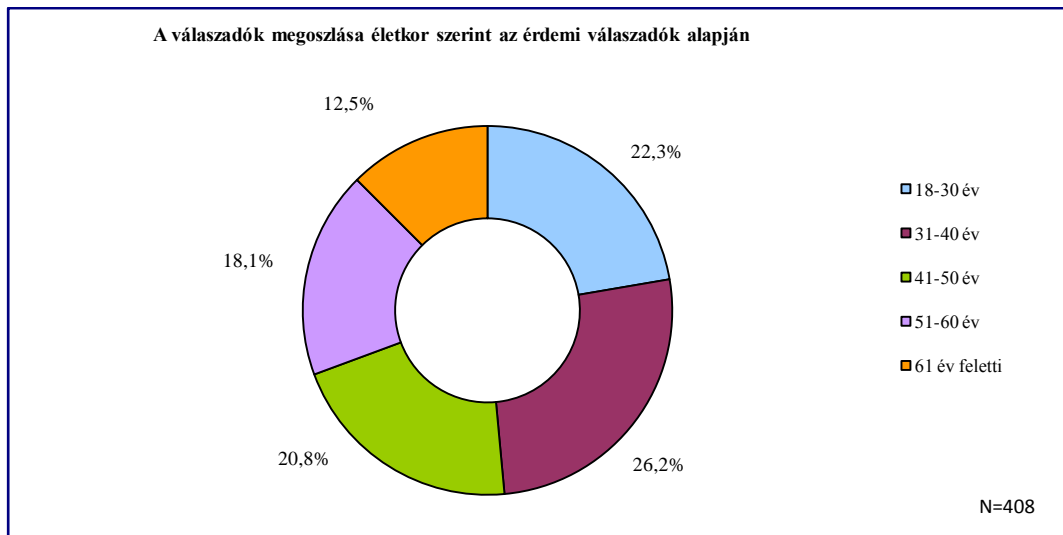
A) A válaszadók neme és életkora

A válaszadók⁵⁹³ nemének megoszlása szerint, 59,1%-a nő, 40,9%-a férfi volt.

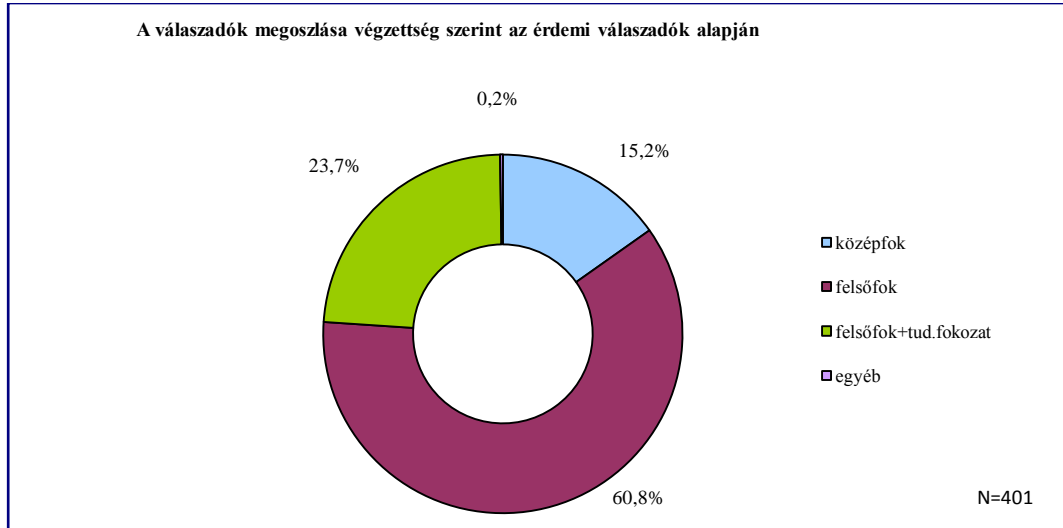
Életkoruk szerint a válaszadók közt a legnagyobb számban a 30-60 év közti közép korosztály, míg legkisebb részben a 61 év felettiiek képviselték magukat.

⁵⁹³ A 483 kitöltő közül 411 jelölte meg a nemét és életkorát. Az érdemi válaszadók nemének és életkorának százalékos megoszlását mutatják be a grafikonok.

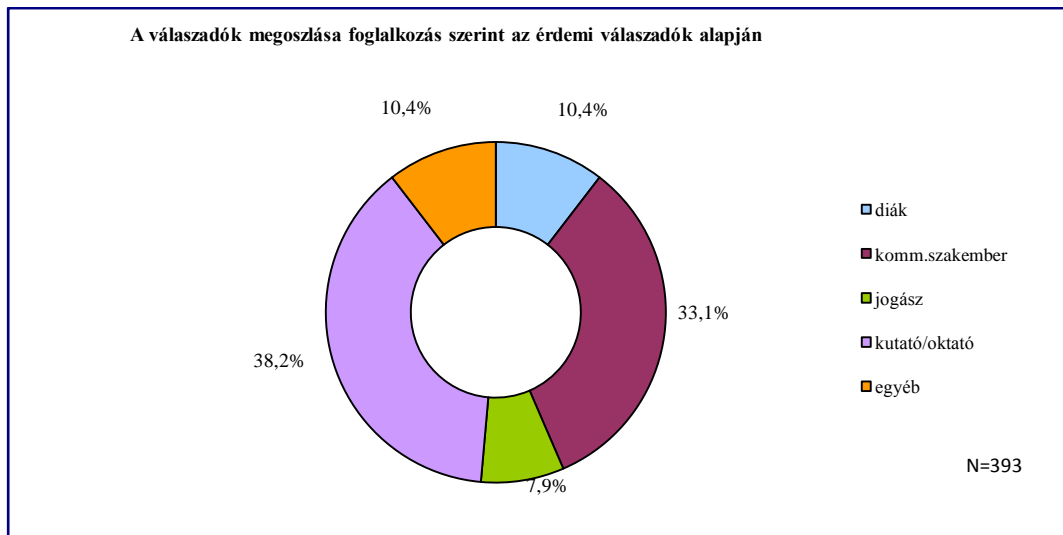

B) A válaszadók iskolai végzettsége és foglalkozása

Az iskolai végzettség tekintetében a válaszadók több mint háromnegyed része diplomás. A diplomás (60,8%) és a tudományos fokozattal rendelkezők, akik szintén diplomások (23,7%), együttesen a válaszadók 84,5%-át, míg a középfokú illetve egyéb végzettségűek 15,4%-át képviselik a felmérés során.

A foglalkozás vizsgálata során megállapíthatjuk, hogy a legtöbb kitöltő kutató, oktató (38,2%) és kommunikációs szakember (33,1%). A jogászok 7,9%-os részarányban jelennek meg.

A kérdőíves felmérés nyitott, mindenki által elérhető, azaz teljesen nyilvános volt. Az eddigi mindennapi tapasztalataim késztettek arra, hogy kiegészítő jelleggel, promotáljam a kutatást a kérdőívben is megjelölt 4 fő kategória, mint célcsoport felé. Ennek konkrét oka az volt, hogy úgy éreztem, az értelmiségi (szakmai és tudományos) kör megkérdezésével tudom csak megválaszolni a bennem felmerülő kérdéseket.

Felmerülhet a kérdés, hogy jogi tárgykörű disszertációnál, miért nem csak jogászok lettek megszólítva. A válaszom egyértelmű. A kommunikációs jog körébe tartozó jogosultságok és kötelezettségek ismerete nem végzettség kérdése kell, hogy legyen. Ezek olyan alapvető jogok illetve abból származtatott – a hétköznapi emberek mindennapi kommunikációját, életét is érintő vagy azt érdemben befolyásoló tényezők – köz- és magánjogi ismeretek köré csoportosulnak, melyek a közélet és a közbeszéd állandó és kiemelt témái közé tartoznak, így ezek ismerete egy demokratikus jogállamban, annak tényleges megvalósulása szempontjából fontos társadalmi illetve közérdek.

4.2 Kérdőíves felmérés eredménye

4.2.1 A kommunikációs jog, mint önálló jogág

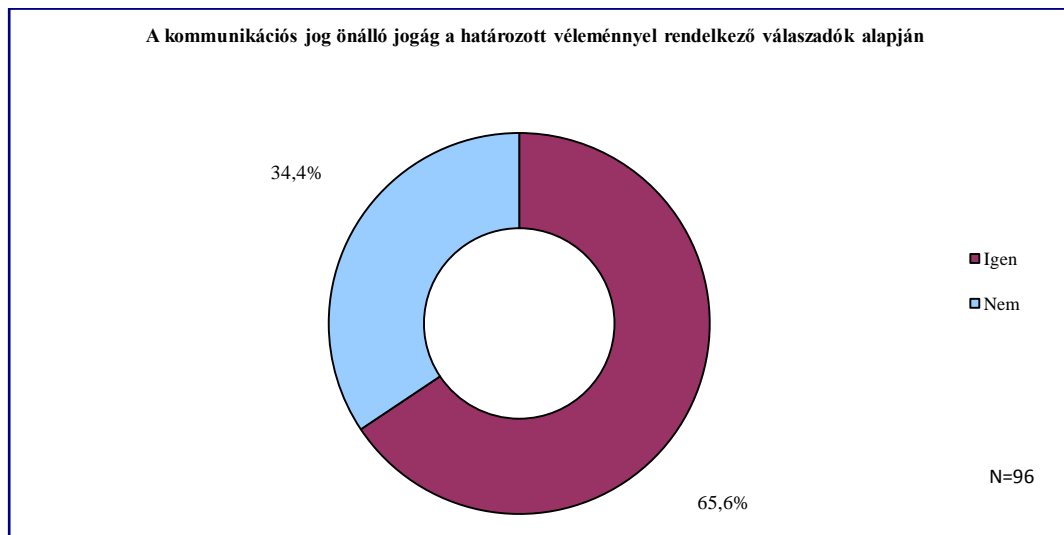
E kérdéskörben az alábbi hipotéziseket állítottam fel. Feltételezésem szerint, egyrészt a kommunikációs jog a jogtudomány önálló, vegyes jogágát képezi, mely, mint egy háló átszövi az egész jogrendszert, másrészt a kommunikációs jog tárgykörébe tartozik minden kommunikáció – a kifejezés bármely formájában vagy módon történő üzenet, információkérés, -gyűjtés és -átadás – által megvalósuló élet- és jogviszony, harmadrészt a

kommunikációs jog egyesíti a kommunikáció bármely megnyilvánulásra vonatkozó jogi szabályok összességét.

Ez a felmérés központi témája volt, így kutatási kérdésként fogalmaztam meg, hogy a kommunikációs jog önálló, vegyes jogágként, a kommunikáció bármely megnyilvánulásra vonatkozó jogi szabályok összességéeként definiálható-e.

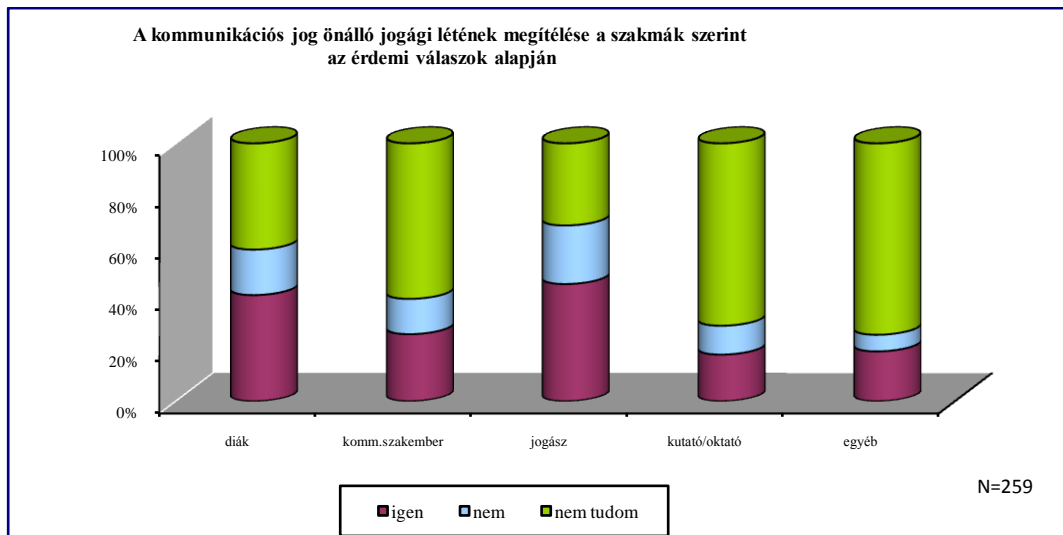
Ez a hipotézis a válaszadók körében újdonságnak számított, ezen úttörő gondolatban jelentős részük jellemzően nem kívánt állást foglalni,⁵⁹⁴ feltételezhetően úgy vélte, érdemben nem tudja megítélni a kérdést.⁵⁹⁵ Az érdemi választ nyújtók többsége, azaz *65,6%-a választott igennel, azaz a kommunikációs jog önálló jogági létét igazolta*, és az állást foglalóknak csak az egyharmada adott nemleges választ.

Mivel elég *markáns a kép*, érdemesnek mutatkozott ezt szakmánként is megvizsgálni, a nem tudom válaszok feltüntetése mellett.

⁵⁹⁴ Megjegyzés: ennél a kérdésnél a „nem tudom” választ adók: 33,7%, nem adott választ:46,4%

⁵⁹⁵ A teljes mintavétel 24,3 % gondolja úgy, hogy az állítás igaz, a kommunikációs jog önálló jogág, a többiek jellemzően nem tudnak, vagy valamely oknál fogva nem akarnak állást foglalni, így a nem tudom válaszok aránya rendkívül magas, ez is azt igazolja, hogy a kérdésfeltevés váratlan volt a válaszadók számára. Azonban az elutasítás viszonylag alacsony, a teljes minta 12,7%-a.

Érdekes eredményt hozott a *szakmák szerinti válaszok* összehasonlítása, mivel a *jogászok* közül vannak a legtöbben, akik *azt gondolják, hogy a kommunikációs jog önálló jogág*, ugyanakkor az elutasítók közt is Ők jelennek meg a legnagyobb részarányban.

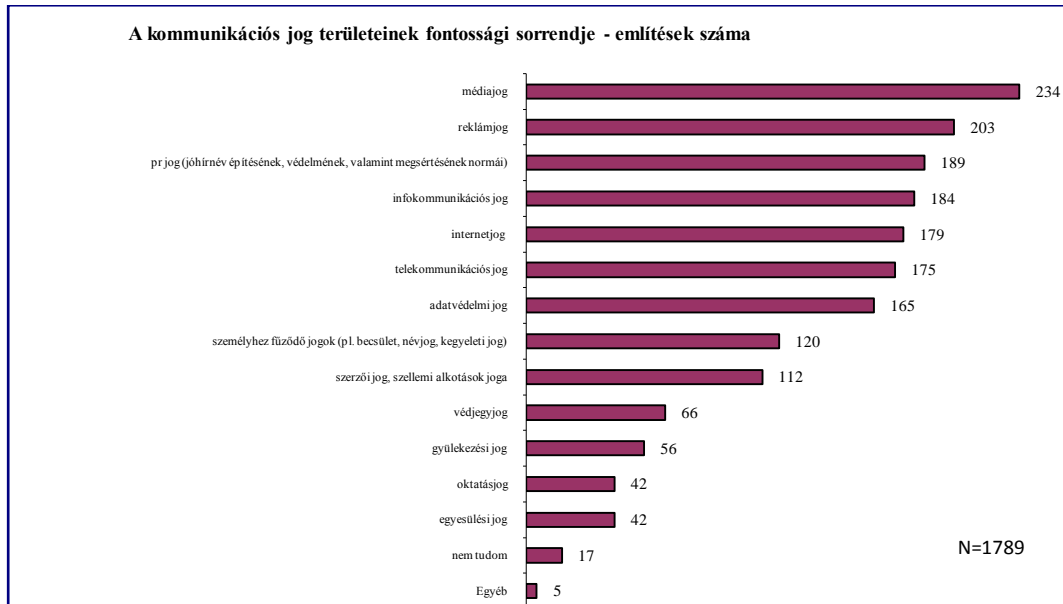
Összegzésként megállapíthatjuk, a *tézis beigazolódott, ha még nem is markánsan, hisz az újszerű felvetés miatt még nagy a bizonytalanság.*

4.2.2 A kommunikációs jog területei

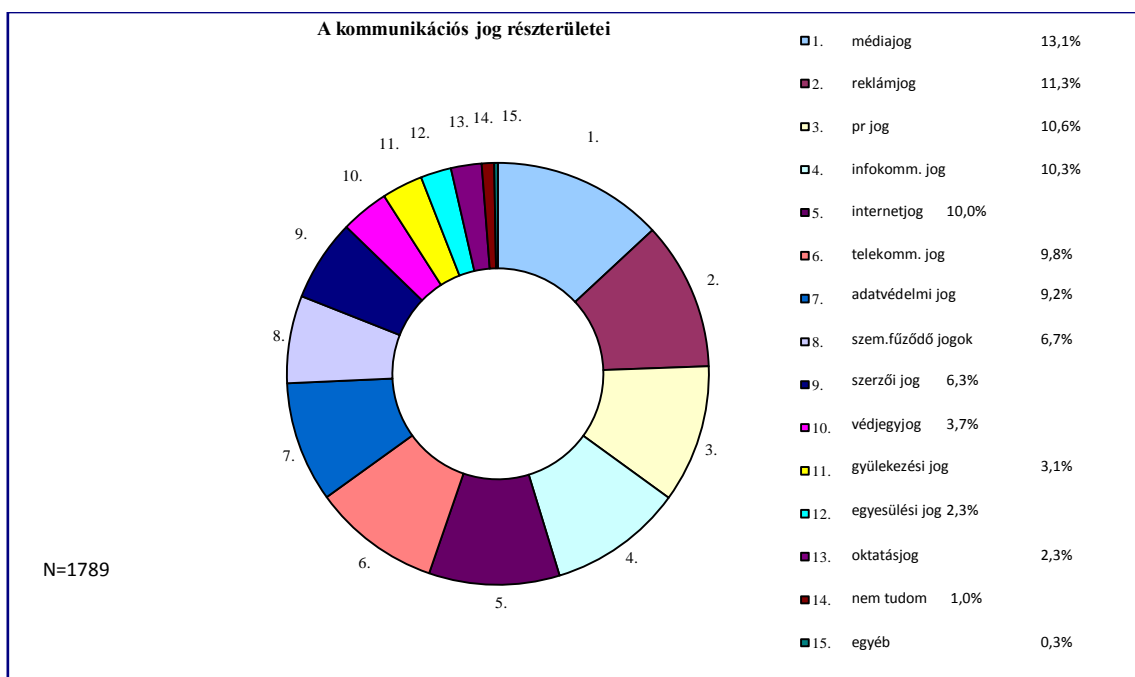
Tudományos feltételezéseim szerint, a kommunikációs jog egyesíti az alkotmányi kommunikációs alapjogokat és az abból származtatott, a kommunikáció egyes közjogi és magánjogi jogintézményeire, megnyilvánulási formáira már kifejlődött jogágakat, jogterületeket (mint, pl. a sajtó jog, média jog, info - kommunikációs jog, internet jog, reklám jog, pr jog, adatvédelmi jog, szerzői jog, szellemi alkotások joga, gyülekezési és egyesülési jog, vallás és egyház jog szabályait részben vagy egészben). A kommunikációs jog részterületei közül a média jog meghatározó jelentőséggel bír. A kommunikációs jognak definiálható közjogi - magánjogi illetve általános és különös része van, valamint önálló körülhatárolható fogalmi-, és intézményrendszerrel, alapelvekkel bír.

A vélemények megismerése végett a felmerésben feltettem a kérdést, hogy mely jogterületek, jogágak szabályait sorolná a kommunikációs jog körébe? A válaszadók rámutattak arra, hogy a *kommunikációs jog* mely *részterületeit*, és azt milyen sorrendben tartják fontosnak. Eszerint a *legdominánsabb része a média jog*, emellett kiemelt jelölést kapott a *reklám jog, pr jog, infokommunikációs jog* (internet jog/telekommunikáció) és az *adatvédelmi jog*. A kommunikációs jog - elsődleges kommunikációs jogi jellegű - részterületeinek taxatív felsorolása mellett a válaszadóknak az „egyéb” válaszlehetőségnél

lehetőségük volt a jogrendszer más területeinek megjelölésére. Ennek eredményeképpen az „egyéb” említéseknél két fő csoport jelent meg. Az egyik a lelkiismereti-, a vallásszabadság, egyházjog, a másik csoport a támogatási területek illetve formák jogi normái (pl. adományozás).

A válaszok során kirajzolódott kép alkalmas annak prezentálására is, hogy a kommunikációs jog területén egyaránt megtalálhatóak a jogrendszer közjogi és magánjogi vonatkozásai, melyek ennek a sajátos jogágnak általános és különös részét képezik.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a válaszadók a hipotézist, azaz a kommunikációs jog integratív jellegének fennállását igazolták vissza. Ugyancsak a mindennapi életben betöltött szerepkörét bizonyította a jogterületek jelentőségére utaló rangsor, mely a médiajog kiemelt szerepére utalt. Az is bizonyítást nyert, hogy a közjogi és magánjogi elemek keverednek, ennek ellenére a kommunikációs jog általános és különös része jól körülhatárolható. Ennek velejárója, hogy önálló jogintézményekkel és alapelvekkel rendelkezik.⁵⁹⁶

4.2.3 A kommunikációs jog szabályozása

Mivel a kommunikációs jog sokrétű, szerteágazó, viszonylag fiatal, és még formálódó jogág, több statisztikai kérdést is feltettem, így a kutatás eredményeiből igen sok további összefüggés is kiolvasható.

A) A kommunikációs jog szabályozásának általános megítélése

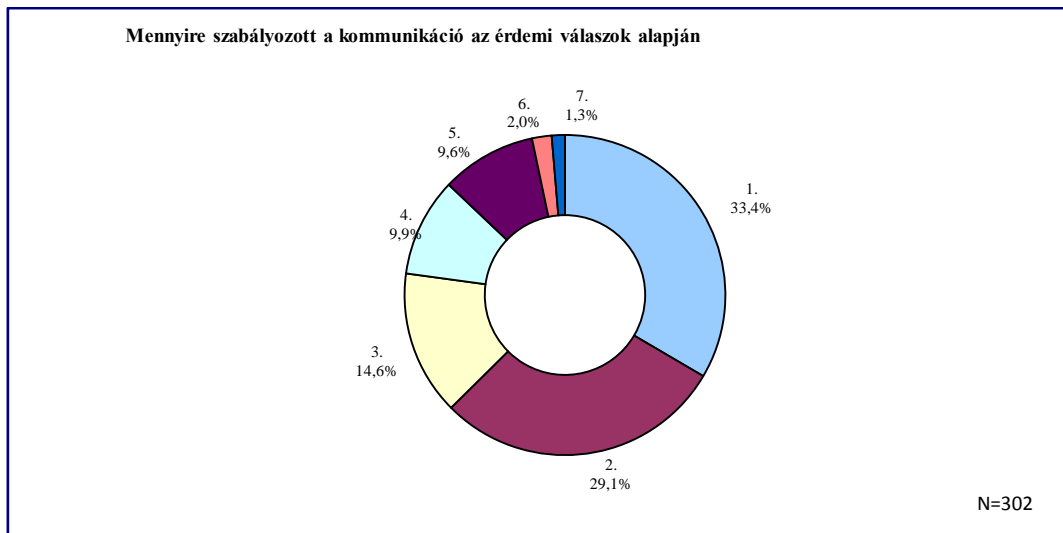
Tudományos feltételezésem, hogy a kommunikációs élethelyzetek és normák folyamatosan bővülnek. A kommunikációs élethelyzetek, jogviszonyok gyakran alul- vagy túlszabályozottak, sok a joghézag. Ennek valószínűségére kerestem a választ azon kérdésfeltevésekben, hogy mennyire tartja szabályozottnak hazánkban a kommunikációt illetve az ebből eredő élethelyzeteket, jogviszonyokat.

A válaszok kategóriánkénti viszonyait tekintve egyértelmű, hogy a felmérésben résztvevők legnagyobb arányban a „részben” válaszok (33,4%) jelentek meg, azaz csak részben tartják megfelelőnek a kommunikációs jog szabályozását.⁵⁹⁷ Azonban érdekes, hogy közel hasonló arányban jelenik meg a „túlszabályozott” (14,6%), az „elég jól” (9,9%), és az „alulszabályozott” (9,6%) kategóriát választók aránya, míg igen csekély mértékű álláspontként jelenik meg a két szélső jelzőt – a „teljesen kielégítő” és az „egyáltalán nem” – megfelelőnek találók részaránya.

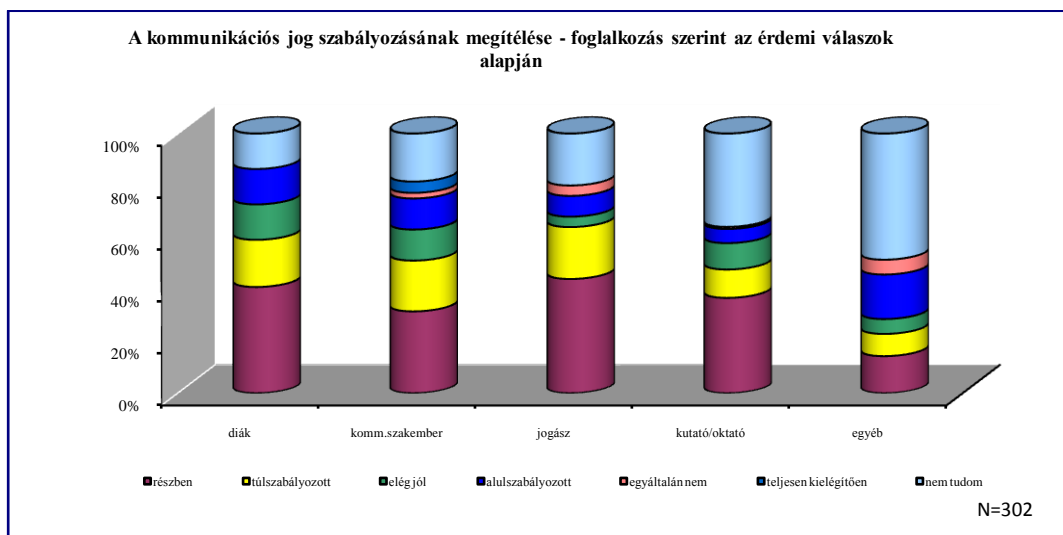
---

⁵⁹⁶ Ez utóbbi közvetett következtetés, az értekezés fejezeteiben külön bizonyítás tárgyát képezik.

⁵⁹⁷ A 483fős teljes mintavételben a kitöltők egy jelentős része nem adott érdemi választ (nem tudom:29,1%, nem válaszolt:37,5%).

A fenti általános megközelítés mellett, meglepő képet mutat a *foglalkozások alapján* megjelenő vélemények megoszlása is tekintettel arra, hogy (az összefüggések és eltérések alapvetően a foglalkozástól függték) alapvetően kevés különbség mutatkozik, a *tendencia valamennyi válaszadói csoportnál hasonló*. Ennél a kérdésnél viszont igen erős volt az életkori meghatározottság is, mivel az átlagtól eltérően a túlszabályozottságot a legfiatalabbak és a legidősebbek tartották jellemzőnek, pontosabban, közülük többen érezték túlszabályozottnak a kommunikációs jog szabályozását.

Látszik, - és ez valamennyi kérdésre igaz - hogy magas az állást foglalni nem akarók száma, itt a semleges, „részben” választ adók is ide sorolhatók. Ez természetesen lehet a valóságnak megfelelő is. Ha élünk a statisztikában már jól bevált megoldással és ezt a szempontot figyelmen kívül hagyjuk, akkor kapunk valós képet.

Feltűnő természetesen a „nem tudom” válaszok magas aránya is, de emellett érdekes, hogy a „teljesen kielégítően” válasz gyakorlatilag csak a *kommunikációs szakembereknél* szerepelt, míg a *túlszabályozottság valamennyi válaszadói csoportban markánsan jellemző vélemény*. Szintén megjelenik az *alulszabályozottság* is minden foglalkozási csoportban, mely valójában a *joghézagokra* utal. Ugyanakkor meglepő, hogy ez utóbbi válaszkategóriát legnagyobb részarányban a *legfiatalabb válaszadók*, a diákok adták, akik talán az e-kommunikáció platformokon gyakrabban találkoznak olyan esetekkel, melyek – megítélésük szerint - a kommunikációs jog szabályozását indokolnák. A szakmailag talán relevánsabb válaszadók - a *jogászok és a kommunikációs szakemberek* - akik feltehetően naponta találkoznak a kommunikációs jog több vetületével, megnyilvánulási formájával, jellemzően *túlszabályozottságot tartják leginkább jellemzőnek*, azaz a túlszabályozottság érzése a meghatározó.

B) A kommunikációs jog vonatkozásában megjelenő szabályozási igények

1) Az előzőekben jelzett feltételezésem további kutatásaként rákérdeztem arra is, hogy *mely területeket szabályozná a válaszadó*. Erre a kérdésre összesen 189 válaszvélemény érkezett. A megjelölt szabályozásra/módosításra váró terület emelkedett ki jellemezően. A férfiak-nők megoszlása a javaslatlételnél nem volt fontos, mivel az közel azonos volt. A szakmai megoszlás azonban érdekes volt, mivel a javaslattevők több, mint 50 %-a (50 fő) kutató, oktató, illetve jelentős volt a kommunikációs szakemberek száma is. Valószínűleg ezen a két területen dolgozók érzik leginkább bizonyos jogterületeken a szabályozás hiányosságait.

A válaszadók szabályozási javaslatait az érintett jogáganként összegeztem. Három jogterületre kiemelkedő mennyiségű javaslat érkezett. Ezek, az említések nagysága szerinti sorrendben a *média jog*, az *információs jogok* (adatvédelem és adatnyilvánosság), valamint a *politikai jogok*, politikai kommunikáció. A szabályozási javaslatok túlnyomó többsége jogi normába rögzített, így alaposan feltételezhető, hogy azok tényleges, a mindennapi életben való megvalósulásának hiánya miatt kerültek megjelölésre. A szabályozási felvetéseket csak taxatív felsorolással, míg a szabályozás hiányára utaló, vagy általánosan megfogalmazott említéseket maradéktalanul jelzem az alábbi értékelésben.

- *Média jog* terén kiemelendő a frekvenciagazdálkodás, műsorszórás, médiatulajdonlás átláthatóságának, a médiumok és a médiafelügyelet és az MTI pártatlanságának, függetlenségének, valamint az újságírók védelmének, a források nyomon követésének, a tartalomszabályozás területén az emberi méltóságot sértő, valótlan tartalmú vagy

téves tájékoztatást kiszűrő, az objektív tények és színvonalas műsorok törvényi biztosítása.

- *Információs jogok* megvalósulása céljából a válaszadók szükségesnek látják egyrészt az adatvédelem, a személyes adatok védelmének megerősítését, a spam-ek elleni fellépést, másrészt az adatnyilvánosság növelését, a közügyek, az állami, önkormányzati szektor teljes transzparenciáját, állami, önkormányzati szektor adatainak, a közérdekű adatok automatikus közzétételét, a titkosításról új szabályozás kialakítását.
- *Politikai jogok* terén külön szabályozási igényként merült fel a politikai kommunikáció önálló szabályozásának az igénye, a közszereplőknek és politikusoknak minden kommunikációs tevékenységére kiterjedően. Különös tekintettel a politikusok felelősségének, ígéreteik, nyilatkozatainak, beszédek, tevékenységük, a valótlan tartalmú, megtévesztő állami és politikai tájékoztatás, a politikai reklámok, hirdetések szabályozási kérdésére. A válaszadók felvetették, politikai provokáció, nyílt színi inzultusok, uszítás, a releváns információk elhallgatását, a pártok egyenlő megjelenésének biztosítását a médiában, a kulturáltabb beszéd, írás számon kérhetőségét, és a választójog fennálló problémáit.
- *Büntetőjogot* érintő javaslat volt a valótlan állítások szankcionálásakor a szigorúbb büntetési tételek rögzítése, szolgálati titkok megsértésének (ld. egyes információk "véletlen" kiszivárogtatása) a gyűlöletkeltés, valótlanosságok, azaz *valótlan* szöveges és képi információk terjesztése, a rágalom, a nyilvánosan sértő megjegyzések, a sértő képek büntetőjogi konzekvenciáinak megállapítása, vagy növelése.
Igényként merült fel a belföldi problémák belföldi megoldása, a külföldi hírnévrontásért a számonkérhetőség, és a *gyűlöletbeszéd* külön törvényben kodifikálása.
- *Alkotmányjog*: területén felmerült a sajtószabadság, információszabadság, véleménynyilvánítás és határainak, világnézeti semlegesség, hatalmi ágak elválasztása, iskolázatlanok és tudatlanok védelme, kiskorúak védelme, a "közérkölc" világosabb meghatározása, diszkrimináció (eredet, fajra, nemre, vallásra, korra, fogyatékosokra stb. megkülönböztetés, az egyes társadalmi csoportok méltóságának védelme) a társadalmi összefogás, állampolgári megnyilvánulások védelmének nyomatékos szabályozása.

- *Internet-, és telekommunikációs jog* tárgyában a válaszadók, a külföldi szolgáltatók hazai felelősségének, az internetes adatok visszakereshetőségének, valamint irreleváns információk terjesztésének, valamint online (digitális) és mobiltelefon kommunikáció területeinek szabályozási igényét jelezték.
- *Szerzői jog* tekintetében az említések a nemzeti hatáskör biztosítását, a plágium, az interneten közzétett szellemi termékek felhasználhatóságának kérdéseit vetették fel a szabályozás szempontból.
- *PR jog* terén a jóhírnévhez való jog az interneten, a rendezvényszervezés, a lobbitevékenység, és az egyes támogatási formák (pl. adományozás, szponzoráció) szabályozási igénye fogalmazódott meg.
- *Reklámjogi* említések közt szerepelt a közterületi reklám, a reklámhordozók elhelyezésének kérdése, valamint a nézők, hallgatók életkorával összefüggő tartalmi szabályozás a reklámokban.
- *Polgárjog* a személyiségi jogok területén az említések felvetették a személyhez fűződő jogok, így a magánlakás, privát élet, szféra védelmét, és a másokat sértő, "spontán performanszok" (előadás, látvány) elleni nyomatékosabb fellépést.
- *Állam-, és közigazgatási joghoz* kapcsolódóan az állami felügyelet és befolyás csökkentésének (pl. Statisztikai hivatal, bírósági határozatok) szabályozási igénye merült fel.
- *Oktatásjog* kiegészítése merült fel oly módon, hogy a szabályozás egészüljön ki a közoktatásban tanulók számára a kommunikációs jog megismertetésével, oktatásával.

Kommunikációs jog egészére nézve olyan érdemi megállapítások érkeztek, miszerint az *egész szabályozási struktúrát át kellene dolgozni*. A vélemények szerint nem a szabályozás mennyisége a *problémás*, hanem annak *rossz értelmezhetősége*. Minden kommunikációt egységes keretek közt kellene szabályozni, ami konkrétan átlátható, követhető rendszerben rögzíti a polgárok kommunikációs jogait, kötelezettségeit, és alapelveként rögzítve: a tisztesség, méltányosság, jóhiszeműség védelmét a kommunikációban. Általános igényként merült fel: a kommunikációs szakemberek objektivitása; a közéleti, munkahelyi, közösségi kommunikáció és a közbeszéd szabályozhatósága; magyar nyelv tisztelete; kiskorúak védelme; vállalati nyilvánosság; a „double bind” kommunikációs mintázatok felszámolása.

2) A kutatás részét képezte annak feltérképezése is, hogy *az információs szabadság által biztosított nyilvánosságot kell-e növelni*, és ha igen, azt milyen területen és formában. A

kifejtős kérdésre az érkező említések száma összesen 266 volt, melyeket tárgyuk szerinti csoportokba rendezve mutatom be.

A) *Nyilvánosság területét* tekintve, a javaslatok a nyilvánosság növelését szorgalmazzák, melyet a média nyilvánosság és az állami szektor nyilvánossága, transzparenciája területén látják indokoltnak, az alábbiak szerint:

a) *Az állam, a közügyek és a közélet nyilvánosságának transzparenciája*

A legtöbb említés az *állam és közigazgatás tevékenységének és működésének teljes nyilvánosságát, átláthatóságát, elszámoltathatóságát tartja kívánatosnak*. Különös tekintettel *állami adatok, szerződések, döntések, bírálatok, indokok, valamint közpénzek újraelosztás és felhasználás* (állami és EU pályázatok, állami és EU támogatások, beszerzések, közbeszerzések) *minden adatának kötelező, internetes nyilvánosságra hozatala*. A válaszadók részéről megfogalmazott, leggyakoribb felvetések és azok csoportjai:

• *Adat-nyilvánosság*

- *beszámolási nyilvánosság* általános, kötelező, automatikus beszámolási és tájékoztatói, közzétételi kötelezettség internet útján, ingyenes hozzáféréssel a társadalom tagjai részére,
- *titkosítások* körének szűkítése, feloldása.

• *Közpénzek nyilvánossága*

- a *gazdálkodással* kapcsolatos transzparencia (adatok nyilvánossága) és *elszámoltathatóság* (beleértve a gazdasági összefonódásokat is);
- *az állami és önkormányzati gazdálkodás, az állami (és EU) pályázatok, és támogatások, közbeszerzések, tenderek, megrendelések, bevétel újraelosztását tartalmazó iratainak, elbírálásának* (mind a bírálati szempontok, mind a konkrét pályázati anyagok és bírálatok tekintetében), tanulmányoknak, teljes körű kötelező nyilvánosságra hozatala, a teljes nyilvánosság megteremtése.

• *„Képviselők nyilvánossága”*

- a képviselők, közszereplők, politikai, illetve közszerepet vállalók fokozottabb átvilágítása, hatékonyabb ellenőrzése;
- az egyértelmű és széleskörű vagyonbevallása, jogsértés következményeinek rögzítése;
- a korrupció kizárása, üvegseb program újraindítása;
- az elszámoltatás formáinak, módjának szabályozása.

• *Jogszabályok nyilvánossága*

- Jogszabályok nyilvánosságának, *elérhetőségének növelése*. Különösen a társadalom tagjainak széles körét érintő fontos jogszabályi változások kapjanak nagyobb nyilvánosságot.

• *Jogalkotás nyilvánossága*

- a jogalkotási *folyamat* szélesebb nyilvánossága;
- a jogalkotást megelőző szakmai és társadalmi részvétel, párbeszéd és érdekképviselési egyeztetés, azaz a *civil részvétel* növelése az állami döntés-előkészítésben, egyéb döntésekben, a rendeletalkotásban, a törvények, rendeletek előkészítésében;
- a *döntéshozatali folyamatok* transzparenciájának biztosítása.

• *Politikai nyilvánosság*

- a politikai *részvételi jogok* lehetőségeinek bővítése, szabályainak eszerinti módosítása (népszavazás);
- a politika nyilvános, szabályozott *elszámoltathatósága* ,
- a *pártfinanszírozás* teljes körű közzététele, átláthatósága, elszámoltathatósága;
- 2/3 parlamenti többség esetén a *sarkalatos törvények* 4/3-os érvényességének rögzítése, és az ellenzék érdemi bevonása a törvényalkotásba.

• *Igazságszolgáltatás nyilvánossága*

- a *jogorvoslati lehetőségek megismertetése és nyilvánosságának növelése* ;
- a *hatalmi ágak tényleges elválasztása* , a politikai, az állami és az igazságszolgáltatási tevékenység összefonódásának felszámolása;
- az *igazságszolgáltatás függetlenségének* , az ügyészség jogszerű, a hatalomtól független eljárásának biztosítása.

• *„Ismeretek nyilvánossága”*

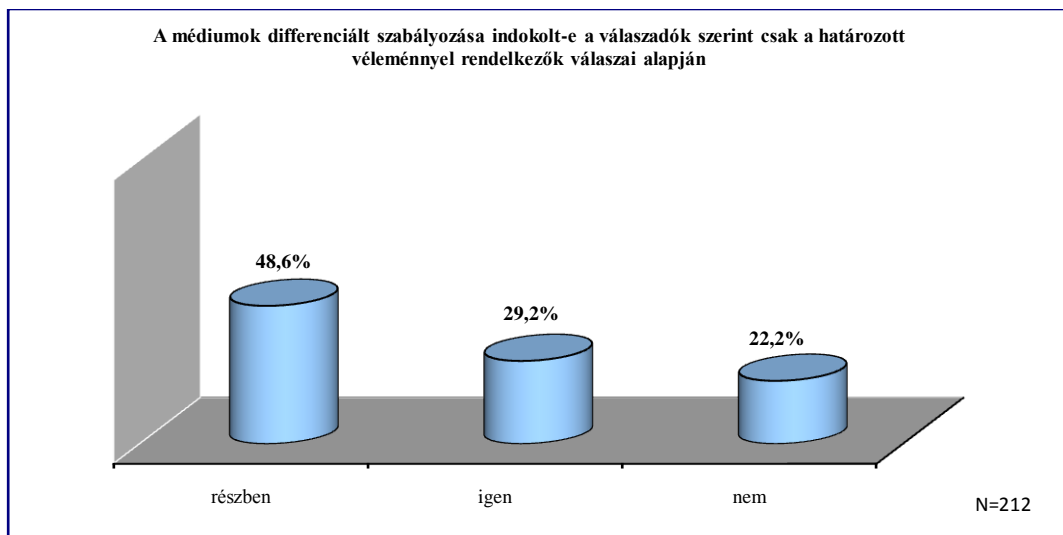
- az *oktatás* (köz-, és felsőoktatásban egyaránt), az *ismeretterjesztés állami megteremtése* , a társadalom-, politika-, és közigazgatási ismeret, kommunikációs jog és etika terén, annak beépítése az oktatási és állami információs rendszerbe.

b) *Média nyilvánosság* - Az említéseket megfogalmazók kívánatosnak látják, hogy

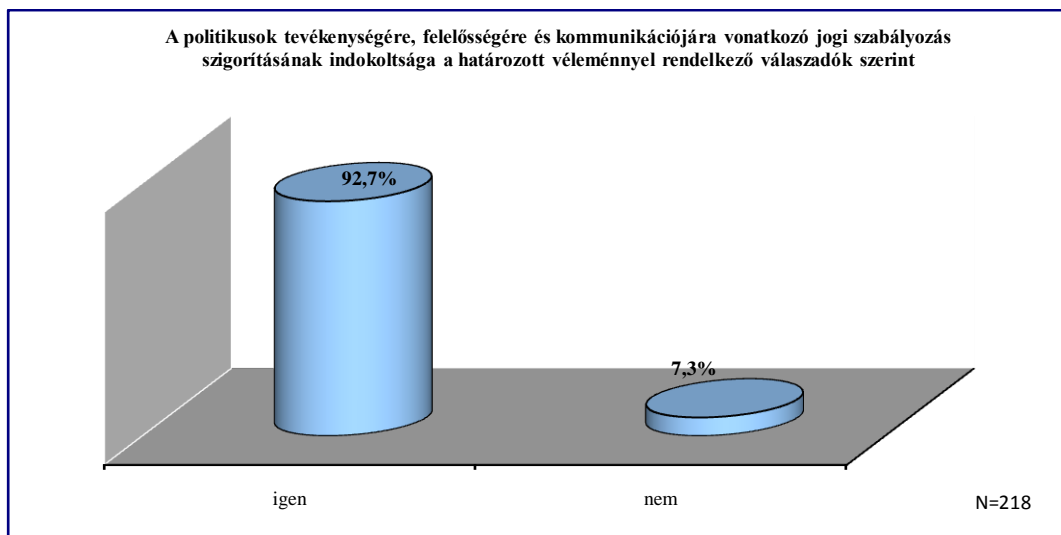
- *közügyekben* a média nyilvánossága növekedjen, valamint a szélesebb körű, folyamatos, objektív, kiegyensúlyozott tájékoztatás jelenlegi szintjének fokozása;
- a *közmédiумok* szabadságának növelése, egyúttal az állami *függőségük* csökkentése;
- a média a *plurális véleményeknek* nagyobb teret biztosítson;
- a megjelent, elérhető információk *közérthetően* legyenek közölve.

B) Formai szempontból, a válaszokból egyöntetűen megállapítható, hogy a válaszadók a nyilvánosság fokozását a *média útján képzelik el*, annak minden formájában (írott, nyomtatott sajtó, kiadványok - online is, rádió, televízió, internet).

3) Kiemelt figyelemben részesülő szabályozási terület a *média szabályozása*, melyre eltérő elképzelések és megoldások léteznek a szakirodalomban és a nemzetközi gyakorlatban egyaránt. A fő kérdés, hogy eltérő, azaz differenciált szabályok vonatkoznak-e a különböző típusú médiumokra, mint az internet, a nyomtatott sajtó, tv, rádió, kültéri médiumok, mobilkommunikációs médiumok. Erre kerestem a választ. Látható *többséget képviselnek a részben differenciált szabályozást támogatók*. Az érdemi választ nyújtók egyharmada - 29,2%-a - határozott igennel „szavazott,” míg a médiumonként eltérő szabályozást elutasítók - akik minden médiumra kiterjedő egységes szabályozást tartanak indokoltnak - 22,2%-ot képviselnek.

4) Tényként rögzíthetjük, hogy a politikusaink tevékenysége meghatározó jelentőséggel bír országunk sorsának alakulása szempontjából, és közéleti kommunikáció terén is döntő módon felelősséggel bír, - ahogy mondani szokás, „fejétől büzlik a hal” - ezért is volt indokolt feltenni a kérdést, hogy a *politikusokra nézve szigorúbb szabályokat látna-e indokoltnak tevékenységük, felelősségük és kommunikációjuk vonatkozásában*.

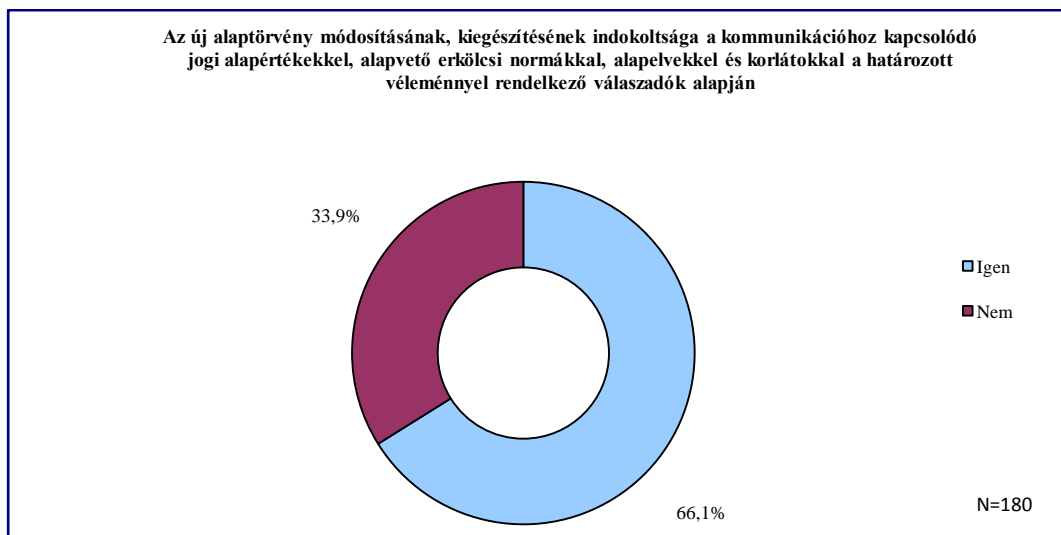

Nagyon egyértelmű kép rajzolódik ki az érdemi válaszok alapján, hisz a *válaszadók* 92,7%-a, azaz döntő többségük gondolja indokoltnak, hogy a politikusokra nézve szigorúbb szabályok lennének *indokoltak* a tevékenységüket, felelősségüket és a kommunikációjukat illetően. Alig említésre méltó az a (7,3% - os) válaszadói kör, aki ezzel ellentétesen vélekedik, azaz a jelenlegi jogi kereteket megfelelőnek tartja. *Összegezve a válaszadók egyértelműsítették a politikusokra vonatkozó szigorúbb szabályozási igényt, ezzel közvetve utalva a jelenlegi alulszabályozottságra.*

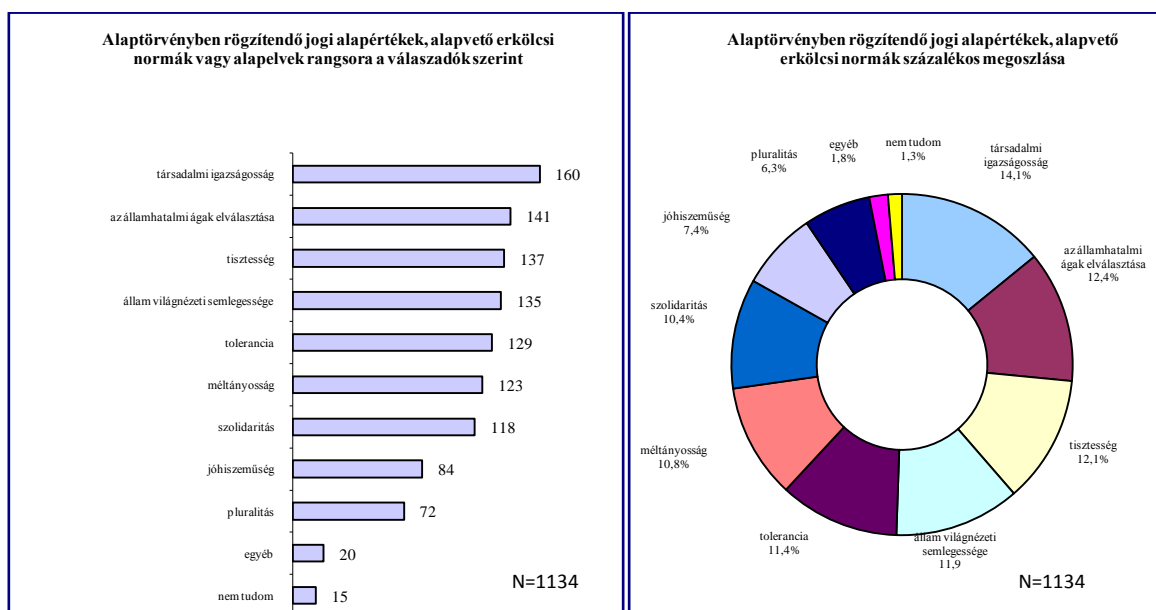
5) Magyarországnak 2012. január 01-től új alaptörvénye van, melyben részlegesen módosult a kommunikációs alapjogok tartalma. Adódott a kérdés, hogy megtudjuk mi a válaszadók véleménye az *új alkotmányi szabályozásról*. A konkrét kérdésfeltevés így szólt: „szükséges-e az új alkotmány/alaptörvény olyan módosítása, kiegészítése, amely a kommunikációhoz kapcsolódó jogi alapértékeket, alapvető erkölcsi normákat, alapelveket és a korlátokat alkotmányos szinten rögzítené?” Hipotézisem szerint, az alaptörvényt ki kellene egészíteni jogi alapértékkel, alapvető erkölcsi normákkal, alapelvekkkel.

Az eredmények szerint, a határozott véleménnyel rendelkezők közt, az igennel válaszolók (66,1%) a *válaszadók kétharmada*. Ők azok, akik *szükségesnek tartanak az alaptörvény módosítását* illetve *kiegészítését* jogi alapértékekkel, alapelvekkkel, erkölcsi normákkal és az Alaptörvényben jelenleg nem szereplő korlátokkal. Ez *domináns véleménytöbbséget* takar, hisz a „nem” válaszlehetőséggel élők (33,9%), a válaszadók egyharmadát képviselik.⁵⁹⁸

⁵⁹⁸A teljes mintában (483fő=100%) nagyon magas a „nem tudom” (12,6%) és a kérdésre nem válaszolók (44,9%), azaz a kérdésben megnyilatkozni nem tudók részaránya 57,5%, a határozott véleményt képviselőkkel (igen:24,6%, nem:12,6%) szemben, ami az új alaptörvény kellő ismeretének hiányára mindenképp utal.

6) E kérdéskörbe tartozik az a kutatói kérdésfelvetés, mely az iránt tudakozódott, hogy a válaszadó milyen jogi alapértékeket, *alapvető erkölcsi normákat vagy alapelveket rögzítene* az Alaptörvényben? A válaszok alapján kialakult képet az alábbi két ábra jól szemlélteti.

A válaszadók rámutattak arra, hogy az Alaptörvényben a *társadalmi igazságosság* (14,1%) rögzítését tartanák a legfontosabbnak. Ezt követi hasonló részaránnyokkal az *államhatalmi ágak elválasztása* (12,4%), a *tisztesség* (12,1%), az *állam világnézeti semlegessége* (11,9%), a *tolerancia* (11,4%), *méltányosság* (10,8%), *szolidaritás* (10,4%), végül a *jóhiszeműség* (7,4%) és *pluralitás* (6,3%), mely arra utal, hogy a válaszadók ezek mindegyikének *alkotmányi szintű deklarációját* hasonlóan fontosnak érzik.

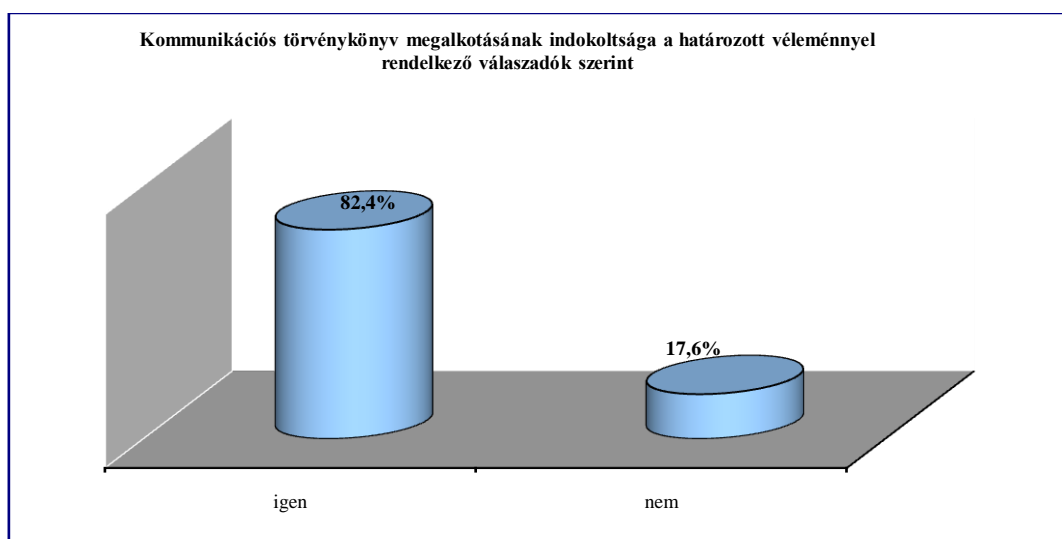
Megjegyzem, a kérdőívben válasz lehetőségként felsoroltak némelyike megjelenik már az alaptörvényben. Ilyen például a hatalmi ágak elválasztása, mégis jelzés értékűnek számít, hogy a válaszok alapján kialakult rangsorban mégis a 2. helyre került. Ez azt érzékeltetheti, hogy a válaszadóknak hiányérzetük van, ennek tényleges megvalósulása terén. Ugyanakkor római jogban már alapvető szinten elismert tisztesség és méltányosság sem képezi az alaptörvényünk részét, mint az EU által fontos értéknek tartott szolidaritást sem.

A kérdésben megjelenő taxatív felsorolás mellett a válaszadóknak lehetőségük volt az „egyéb” kategóriában saját meglátásaik kifejtésére. Itt az említések száma összesen 19 volt. A felvetések közül külön említésre érdemes: *a politikai felelősség, a kommunikációval visszaélés tilalmának, alkotmányi szinten történő deklarálásának a szükségessége.*

4.2.4 A kommunikációs jog szabályozásának jövője

Tudományos feltételezésem, hogy a kommunikációs jog jogi normarendszerének „kommunikációs törvényben” történő integrálása, az egyes elemeinek rendszerben történő szabályozása *lenne kívánatos.*

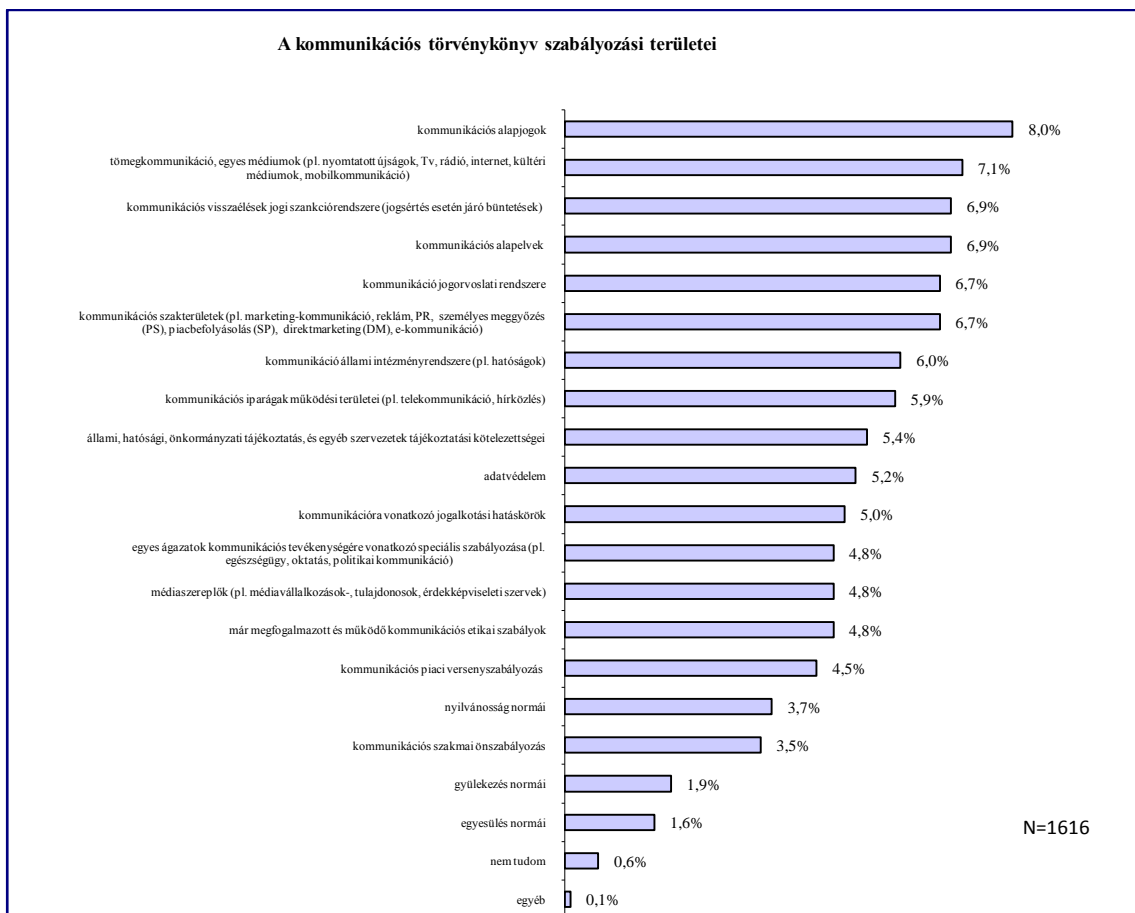
A szabályzás jelenének értékelése után, a jövőbeli megoldás gyanánt a kérdőívet kitöltőknek felvettem a kérdést, hogy indokoltnak tartanák-e olyan egységes kommunikációs törvénykönyv megalkotását, amely a jogrendszerben szétszórta megtalálható kommunikációs normákat egy törvénykönyvben szabályozná, és az mely területekre terjedjen ki. A válaszok alapján, *nagyon domináns kép rajzolódott ki, melyet az alábbi ábra is jól szemléltet.*⁵⁹⁹

⁵⁹⁹ A teljes mintában (483 fő=100%) magas a „nem tudom” (14,1%) és a kérdésre nem válaszolók (47,2%), azaz a kérdésben megnyilatkozni nem tudók részaránya 61,3%, a határozott véleményt képviselőkkel (igen:31,9%, nem:6,8%) szemben, amit a kérdés összetettsége indokolhat.

A válaszadók közül a kérdésre határozott véleménnyel 187 fő rendelkezett, akik többsége, 82,4%-a véli úgy, hogy a kommunikációs normákat integráltan, egy törvénykönyvben kellene szabályozni, eltörpül emellett a nemmel válaszolók aránya, akik nem tartanák ezt jó megoldásnak.

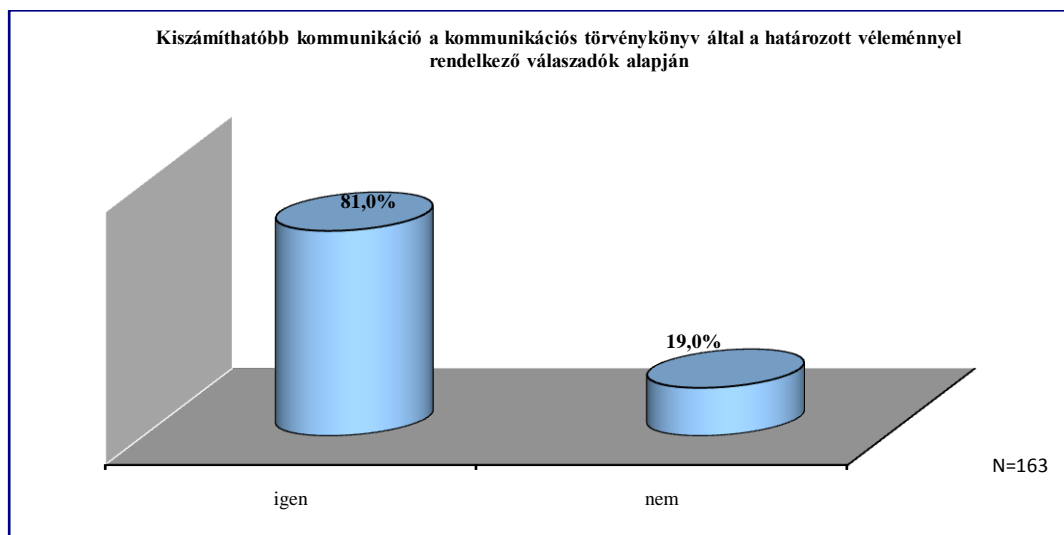
Hasonlóan izgalmas kérdés az is, hogy a kommunikációs törvénykönyvnek mi legyen a tartama, azaz milyen szabályozási részeket, területeket tartalmazzon, melyre a válaszok eredményét a következő grafikon prezentálja.

Érdekes, hogy a válaszadók (összesen 1.616 válasz) a kommunikációs alapjogokat érezték a legfontosabbnak (8,0%), melynek elsődleges helye az alaptörvény. Igaz a törvények preambulumban meg szokott jelenni a törvényhozói cél, a kapcsolódó alapjogok meghivatkozása, és azok kifejtését, a részletszabályok megfogalmazását tartalmazza a törvény/törvénykönyv - feltételezhetően eszerint gondolták az igennel válaszolók. A kitöltők szerint, ezt követi fontossági sorrendben - minimális részarány különbséggel - a média (7,1%), a kommunikációs visszaélések szankciórendszere (6,9%), a kommunikációs alapelvek (6,9%), a kommunikációs szakterületek (6,7%), a jogorvoslati rendszer (6,7%)

szabályozásának egységes elhelyezési igénye. A kommunikációs törvénykönyvbe szabályozandó fontos résznek tartják továbbá a válaszadók, a kommunikációt felügyelő, szabályzó *állami intézményrendszer-, kommunikációs iparágak* működési-, az állami és szervezeti *tájékoztatás-, az adatnyilvánosság-, és adatvédelem normáit*. A válaszolók 5% pontos érték alatt, de sokan ugyancsak szükségesnek tartanák, ha törvénykönyv szabályozási körébe tartozna kommunikációra vonatkozó *jogalkotási hatáskörök, ágazati szabályozás, piaci versenyszabályozás*, valamint a *nyilvánosság*, a kommunikációs etikai normái és az *önszabályozás*. Az eredmény szerint, a legkevésbé preferált tartalmi szabályozási elem a *gyülekezés* és az *egyesülés* normáinak e törvénykönyvbe integrálása. Ennél a kérdésnél az „egyéb” szabályozási területként egy-két javaslattal (pl. a jóhírnév védelme) éltek a válaszadók, feltételezhetően további szabályozási területet nem láttak indokoltnak. A „nem tudom” kategória pedig olyan csekély, ami arra utal, hogy a kérdést illetően érdemi véleménnyel bírtak a kitöltők.

De vajon, a kommunikációs törvény megalkotásával a személyes, a mindennapi üzleti, szervezeti és *tömegkommunikáció, valamint az állam és a kommunikációs iparág szereplőinek magatartása kiszámíthatóbbá válna-e*. A válaszeredmény alapján igen, hisz a kérdésfeltevésre határozott véleménnyel rendelkezők 81,0% válaszolt határozott igennel. Az felvetést elutasítók viszonylag csekély 19,0%-ot képviselnek.⁶⁰⁰

⁶⁰⁰ Ugyanakkor ennek a következtetésnek a megítélésére teljes minta szerint a kérdőívet kitöltők egy jelentős része nem vállalkozott. A 483főből 234fő (48,4%) nem adott választ, és 86 fő (17,8%) a „nem tudom” válaszlehetőséget jelölte meg, amellett, hogy a határozott igent 132 fő (27, 3%), a nemet pedig 31fő (6,4%) választotta.

Összegezve megállapítható, hogy a tézis helyessége beigazolódott, mivel a *válaszadók jelentős többsége részben látja szabályozottnak a kommunikációs élethelyzeteket*. A kommunikációs jog szabályozásának jellemzéseként a válaszok alapján egyaránt megállapítható az *alul-, a túlszabályozottság, és a joghézagok megléte, a szabályozási, módosítási igény, amely szinte minden kommunikációs jogi illetve megnyilvánulási területet érint*. Mivel a kommunikációs jog vonatkozásában sokféle álláspont létezik a válaszadók között, ezért azt feltételezhetjük, hogy a saját tapasztalataik alapján érzik a területet túl-, vagy alulszabályozottnak, illetve a megjelölt joghézagok fennállását.

Az eredményekből kitűnt, hogy vannak *szabályozási gondok, feladatok*, amelyek feltehetően abból is erednek, hogy egyrészt a *jogalkotó a kommunikációs tárgyú jogi normaalkotáskor nem rendszerelemként kezeli azt, ezért nem kellően összehangoltak*. Másrészt a probléma utalhat a *szakmai érdekegyeztetés hiányára*, így a jogalkotó a *valós szabályozási igényt nem teljes körűen ismeri meg, harmadrészt az igen gyorsan változó környezetből is ered, hogy a kommunikációs tárgyú jogalkotás olykor nem felel meg a társadalmi, szakmai igényeknek*.

Egyetértve egy válaszadó megjegyzésével, *nem a szabályozás mennyiségével, hanem a szabályozás egyes tartalmával, illetve mértékével, és annak állandó módosításával van a baj*. Eme helyzet normalizálását szolgálná, ha *kommunikációs törvénykönyv integrálná a kommunikációra vonatkozó normákat, ezzel is biztosítva ennek a szerteágazó, a jogrendszert hálószerűen átszövő, vegyes jogágnak és szabályainak az átláthatóságát, megismerhetőségét, követhetőségét, és egyben hozzájárulna a demokratikus jogállami működéshez szükséges jogismeret eléréséhez*.

4.3 Jogismeret a kutatás tárgykörében

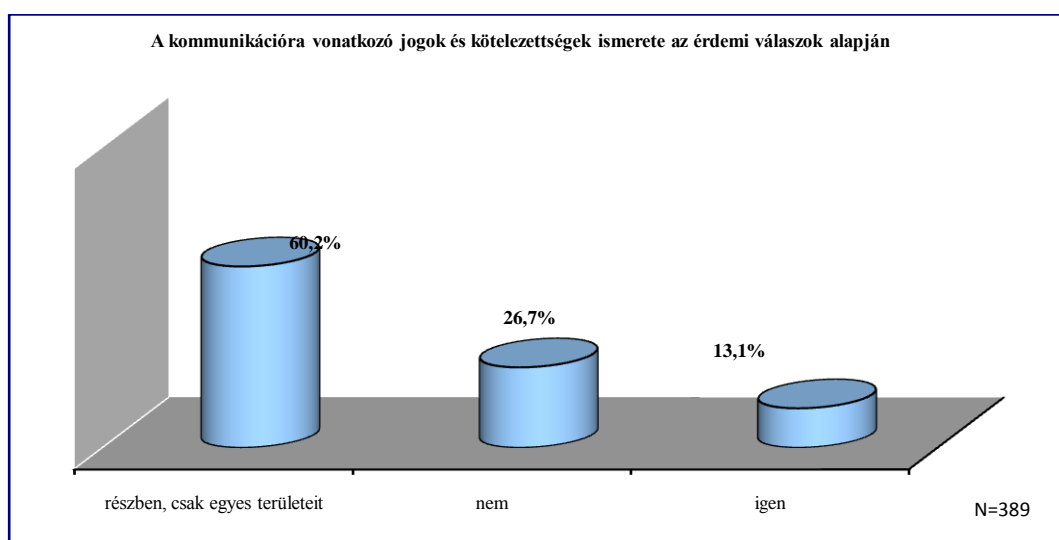
Az értekezésemben korábban már említettem, hogy a társadalmi jogismeret, a jogbiztonság alapjogi elvéből levezethető jogállami követelmény, egyben jogok érvényesülésének feltétele. Fontosnak tartottam ennek a helyzetnek a feltérképezését, hisz általános megközelítés szerint, „minden jogszabály annyit ér, amilyen mértékben megvalósul”. Az a polgár, aki nem ismeri a jogait, az feltételezhetően nem is gyakorolja, nem is érvényesíti azokat - azaz ezen egyéneknek, olyan mintha ezek a jogai nem is lennének biztosítva - ugyanakkor ha a kötelezettségeket nem ismeri, azoknak nem tesz eleget, akkor a „jog nem ismerése nem mentesíti a felelősség alól.” (Római jog)

Az alapkérdés, hogy a kommunikációra vonatkozó szabályozás ismerete milyen szintű, így mennyiben szolgálja a kommunikációs jogok érvényesülését. Ennek megismerésének céljából tettem fel a következő kérdéssort.

4.3.1 A kommunikációs jog ismerete

A tapasztalataim alapján felállított hipotézisem szerint, a kommunikációs jogok és az abból származtatott kommunikációs jog normái nem a XXI. század fejlett, demokratikus jogállami szinten érvényesülnek hazánkban. Az alacsony jogismeret, a gyors jogszabályváltozások jogbizonytalanságot okoznak, sok a függő jogi helyzet, a szabályozás nyújtotta „kiskapuk,” az általános fogalom meghatározások és széleskörű értelmezési lehetőségek folytán nő a visszaélések, jogsértések száma, emellett az alacsony jogorvoslat/jogérvényesítés folytán nagy a látencia.

A) A felmérést kitöltőknek feltettem azt az *általánosságban* megfogalmazott kérdést, „*Ismeri-e a kommunikációra vonatkozó jogokat, kötelezettségeket?*”

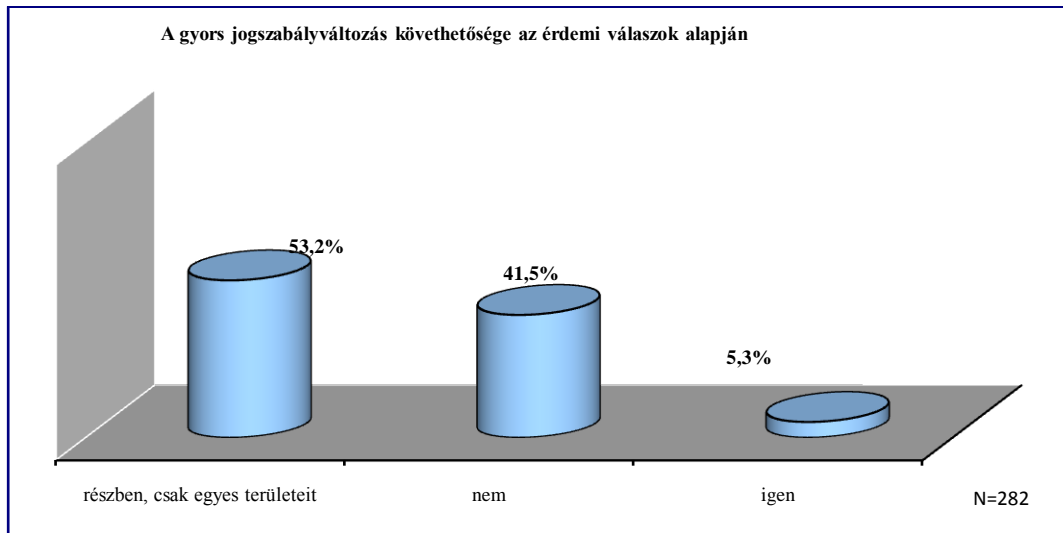

Az eredmény szerint, a választ adók meghatározóan, azaz *kétharmaduk* (60,2%), úgy ítélte meg, hogy ez irányú *jogismerete csak részleges*. Az egyértelmű igennel válaszolók 13,1%-ot képviselnek, míg a „nem” kategóriát 26,7%-uk választotta, melyet elég magasnak tekinthetünk.⁶⁰¹

Ennek egyik oka lehet az *oktatás hiánya*, de döntően a *gyors jogszabályváltozásnak* tudható be, amit a társadalom tagjai nem tudnak kellően követni. Ezt igazolja a válaszadóknak

⁶⁰¹ A teljes mintából (483fő=100%) a feltett kérdésre nem adott választ 94fő (19,5%), így a fenti táblázat nem tartalmazza e kört, csak az érdemi válaszadókat.

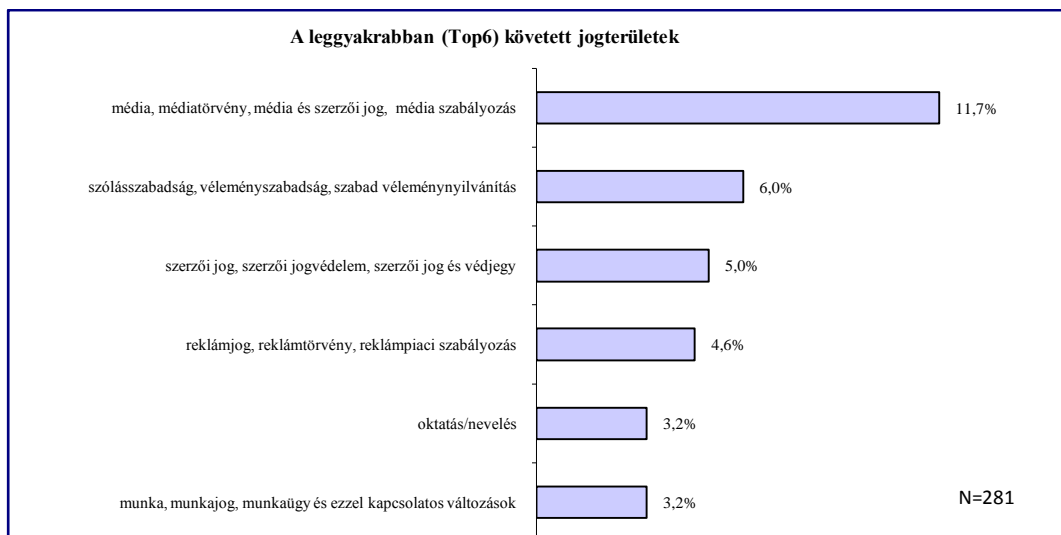
a gyors jogszabály *követhetőségére* adott állásfoglalásuk. Eszerint, az érdemi válaszadók⁶⁰² közül, nagyon kevés (5,3% az igen) válaszadó képes a folyamatos és „teljes körű” követésre, ugyanakkor azok részaránya - akik *egyáltalán nem tudják követni a változásokat* - megközelíti a *válaszadók felét* (41,5%), ami rámutat a fennálló problémára. A „részben” lehetőséget választók 53,2%, akik a saját élet- és munkaterületükhöz kapcsolódóan végzik a követést. Úgy gondolom, hogy az lenne a kívánatos, ha ez utóbbi részarány lenne jelentősen magasabb.

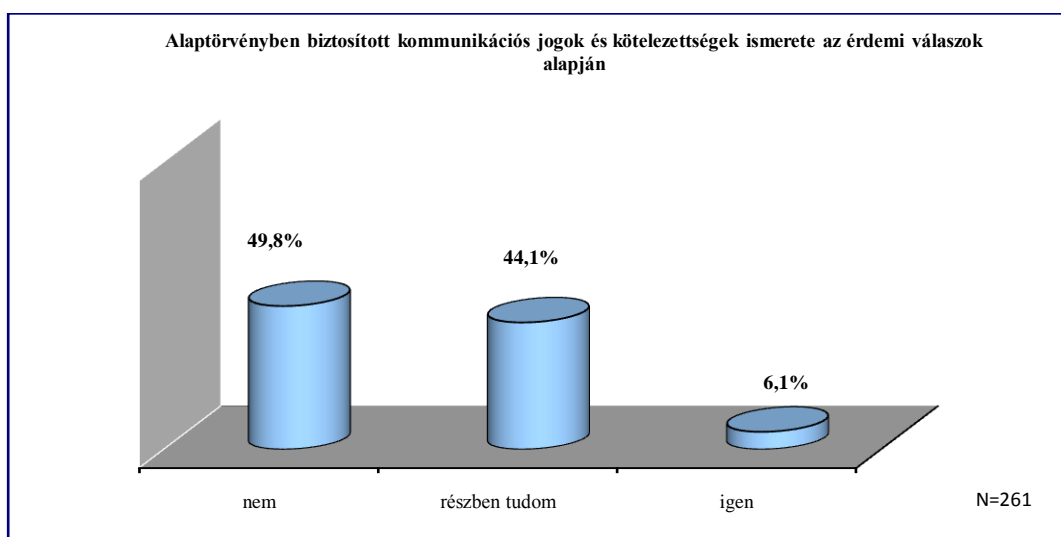
B) A *jogváltozást követők*, 282 említést tettek arra, hogy melyek azok a területek, ahol ez megvalósul részükről. Ennek alapján hat leggyakrabban említett csoportot lehetett felállítani,⁶⁰³ közülük az első helyre a *média jog szabályai* kerültek. Ezt követi a *szólás-, és a véleménynyilvánítás, a szerzői jog és a reklámjog*, de értékelhető részarányt képviselt még az *oktatás-, és a munkajog* területe is.

⁶⁰² Az érdemi válaszadók a teljes mintából (483főből) 282 fő, akiknek álláspontját a diagram prezentálja. A teljes minta szerinti megoszlás: az igen 3,1%, a nem 24,2%, a részben, csak egyes területeit 31,1%. A kérdésre nem válaszolt a kitöltők 41,6%-a. Talán nem is tudják, valójában mit is kellene, vagy hogyan tudnák követni.

⁶⁰³ A bemutatott első hat leggyakrabban megjelölt terület a teljes említés számból 33,2%-ot tesz ki, a többi ugyan 66,2%-ot képvisel, de ezek nagyon sok terület érintenek és csak 1-2 említést kaptak, így azokat nem tekinthetjük relevánsnak.

C) Ellenőrző kérdésként fogalmazódott meg az, „Tudja-e, hogy az *alaptörvényben biztosított kommunikációs jogok alapján milyen jogokkal és kötelezettségekkel bír?*”

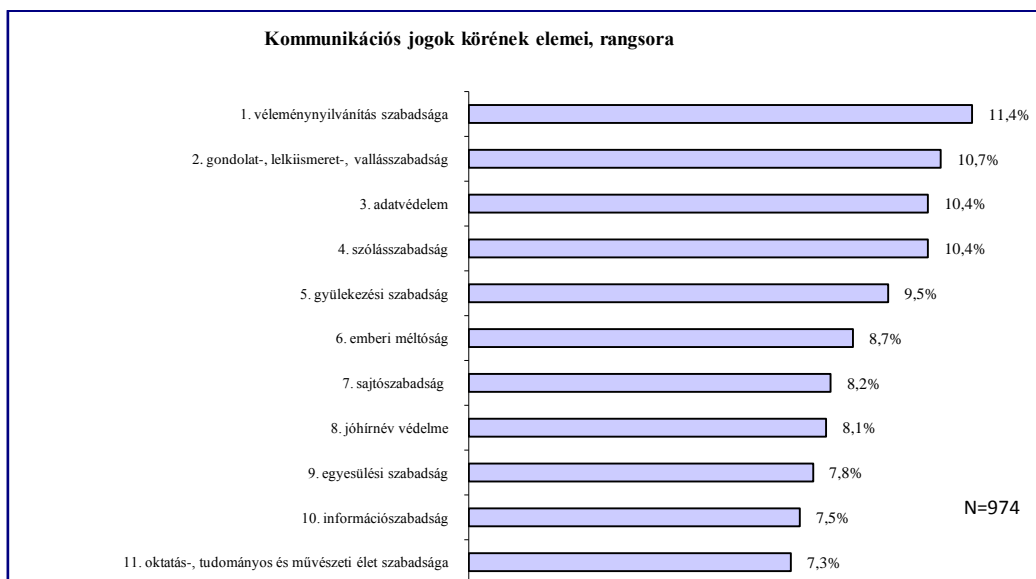

A kommunikációs alapjogokat a válaszadók⁶⁰⁴ mindösszesen 6,1%-a ismeri, 44,1%-a gondolja úgy, hogy csak „részben”, viszont a 49,8% egyértelműen „nem” ismeri. De még így is, ha az alaptörvény kommunikációs jogainak változását összevetjük a kommunikációs jog általános ismeretének eredményével, akkor azt látjuk, hogy a kommunikációs alapjogokat kétszer annyian ismerik teljes körűen.⁶⁰⁵

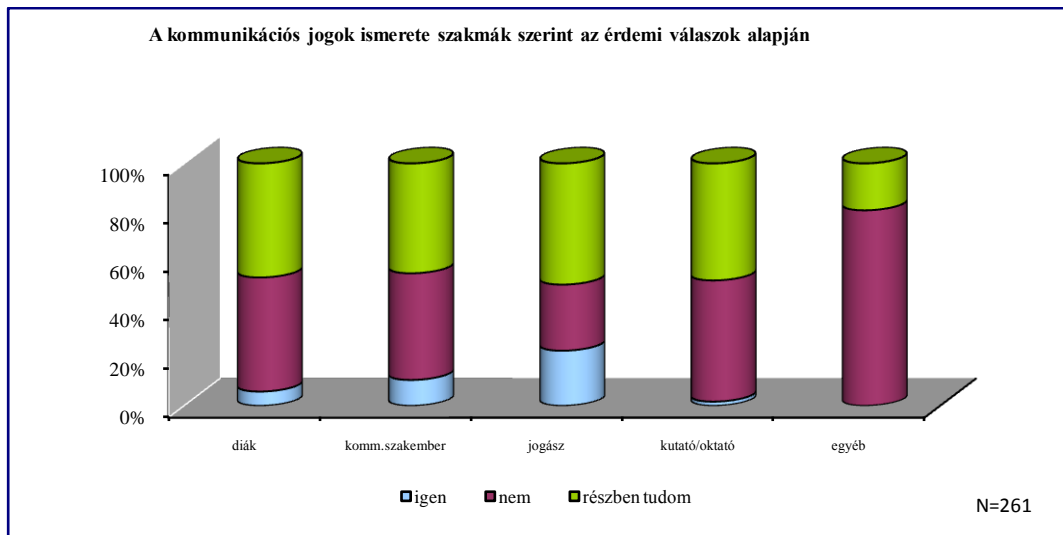
⁶⁰⁴ Erre a kérdésre érdemi választ 261 fő adott, ennek a válaszoknak a megoszlása van feltüntetve a diagramban. De ha a teljes mintát (483 fő=100 %) tekintjük, és a nem válaszolókat (222 fő) is „nem” (130 fő) válaszként vesszük figyelembe, akkor ez a csoport a kérdőívet kitöltők 72,9%-át (nem válaszolt:46,0% és „nem” 26,9%) jelenti, a 3,3% igen, és a 23,8% „részben tudom” válaszható kategóriák mellett, ami még rosszabb képet fest az Alaptörvény általános ismeretéről.

⁶⁰⁵ Kommunikációs jog: igen 3,2% - részben 51,9% - nem 44,8%; Alaptörvényi kommunikációs jogok: igen 6,1% - részben 44,1% - nem 49,8%.

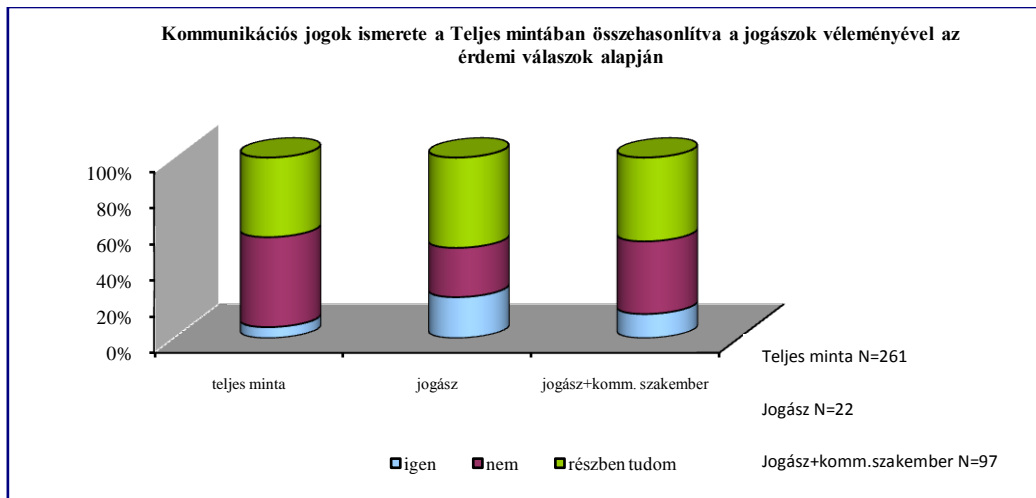
D) Fontos vizsgálni ugyanakkor, hogy a *kommunikáció szabadság részét alkotó alapjogok* közül melyek a legismertebbek. A válaszeredmények szerint, a *véleménynyilvánítás szabadsága* a legismertebb, ami egy jó jel, hisz ez az ábrán látható alapjogok „anyajoga.” Talán, a mindennapi életben betöltött szerepére is utal az alábbi kialakult sorrend, miszerint a *gondolat-, a lelkiismereti-, és a vallásszabadság, az adatvédelem, vagy a szólás-, és a gyülekezés szabadságának tartalma* a legközismertebb.

E) Talán, már az eddigi eredmények alapján is leszögezhető, hogy Magyarországon ma alacsony a jogismeret. Ez általában is igaz, és a vizsgált tárgyban - kommunikációs jog - szintén így van. A kutatás vonatkozó kérdéseiből - a *szakmák szerinti bontásban a kommunikációs jogok ismerete az érdemi válaszok megoszlása alapján* - az alábbi kép bontakozik ki. Azaz, a *válaszadók többsége csak részben ismeri a kommunikációs jogokat*. Ez egyrészt nagyon negatív, mivel alacsony azok száma, akik ismerik ezeket a jogokat, másrészt őszinte képet mutat, a válaszadók tisztában vannak vele, hogy ez a jogterület annyira szerteágazó, hogy csak részben ismerhetik.

Mivel a jogászok véleménye különösen informatív számunkra, ezért ezt a kérdést értékeljük úgy is, hogy a jogászokat külön vizsgáljuk. A táblázat két oszlopában az egyes válaszok (igen, nem, részben) megoszlása látszik. Érzékelhetően a jogászok esetében az elutasítás - a nem - aránya jelentősen kisebb, mint a teljes mintában, illetve az igenek, és a részben közelebb van egymáshoz.

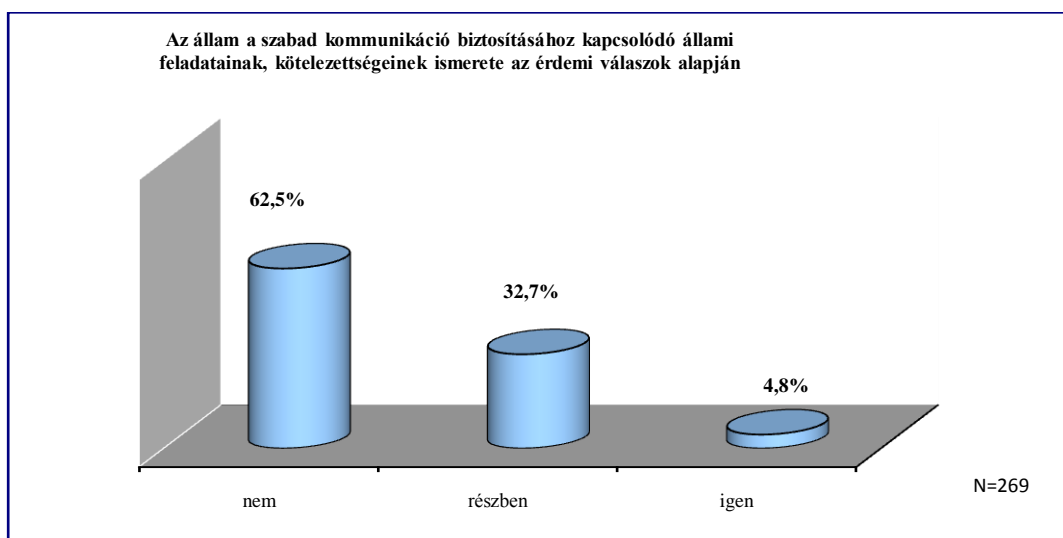
F) A kép nagyon érdekes, ha a fenti ábrát tekintjük - azaz nem vesszük figyelembe a teljes válaszadói kör és jogász válaszadók száma közötti különbséget. Jól látszik, hogy a jogászok esetében az „igen”-ek aránya magasabb, mint a teljes mintában (közel háromszor annyi), a „részben” válasz is a legmagasabb és a „nem” ismerem válasz pedig alacsonyabb érték. A kommunikációs szakembereknél az igenek aránya magasabb, mint a teljes válaszadói körben,

de alacsonyabb a jogászokénál. A „részben” ismeret viszont a teljes minta és a jogászok közt helyezkedik el.

4.3.2 A kommunikációs kötelezettségek ismerete

A kommunikáció szabadság egyrészt jogosultságokat tartalmaz, másrészt kötelezettségeket is ró az államra és a társadalom egyéb szereplőire. A következő kérdésekkel a kötelezettségek ismeretének feltérképezése áll a középpontban.

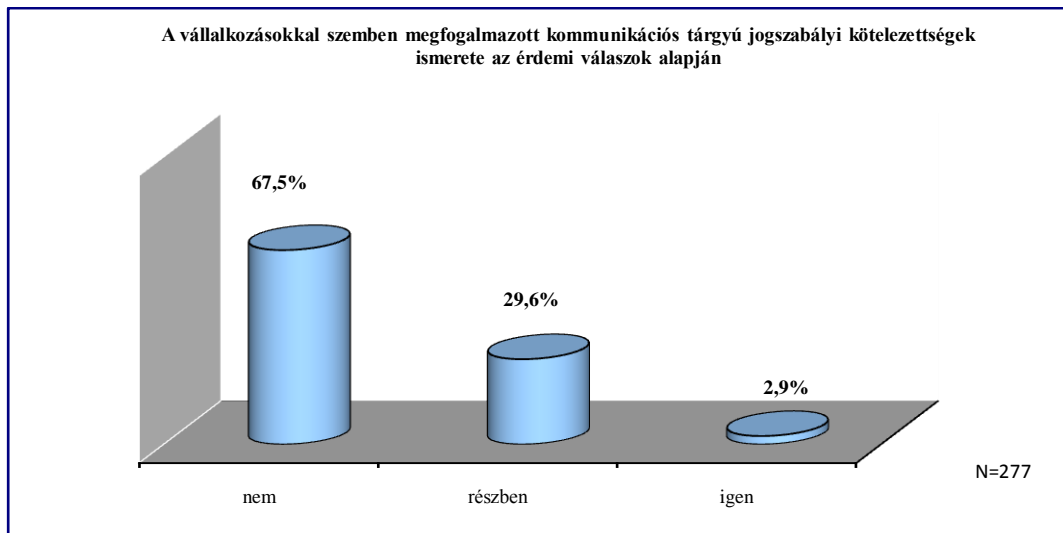
*Az államra, közfeladatot ellátó szervekre e jogegyüttes komoly feladatokat és kötelezettségeket ró, kérdés, hogy ezeket a társadalom tagjai mennyiben ismerik.*⁶⁰⁶

Az eredmény folytán kirajzolódott, hogy a válaszadók *dominánsan (62,5%) nem ismerik*, 32,7% nyilatkozott aszerint, hogy „részben”, és az igenek mindösszesen 4,8%-ot jelentenek. Ez azt sejteti, hogy így az állam (közfeladatot ellátó szervek) *társadalmi kontrollja is elég gyenge lábakon áll. De, hasonló végeredmény született a vállalkozásokkal szemben megfogalmazott kommunikációs tárgyú jogszabályi kötelezettségei gyanánt.*⁶⁰⁷

⁶⁰⁶ A kérdésre érdemi választ 269 fő adott, ennek a válaszoknak a megoszlása van feltüntetve a diagramban. De ha a teljes mintát (483 fő=100 %) tekintjük, és a nem válaszolókat (214 fő) is „nem” (168 fő) válaszként vesszük figyelembe, akkor ez a csoport a kérdőívet kitöltők 79,1%-át (nem válaszolt:44,3%, „nem” 34,8%) jelenti, a 2,7% igen és a 18,2% „részben” választható kategóriák mellett, ami még rosszabb képet mutat a kommunikációs kötelezettségek általános ismeretéről.

⁶⁰⁷ A kérdésre 277 fő adott érdemi választ. Az érdemi válaszoknak a megoszlását mutatja be a diagram. Ha a teljes mintát (483 fő=100 %) tekintjük, és a nem válaszolókat (206 fő) is „nem” (187 fő) válaszként vesszük figyelembe, akkor ez a csoport a kérdőívet kitöltők 81,4%-át (nem válaszolt:42,7% + „nem” 38,7%) jelenti, a 1,7% igen és a 17,0% „részben” választható kategóriák mellett, ami még rosszabb képet mutat a kommunikációs tárgyú jogszabályi kötelezettségek általános ismeretéről.

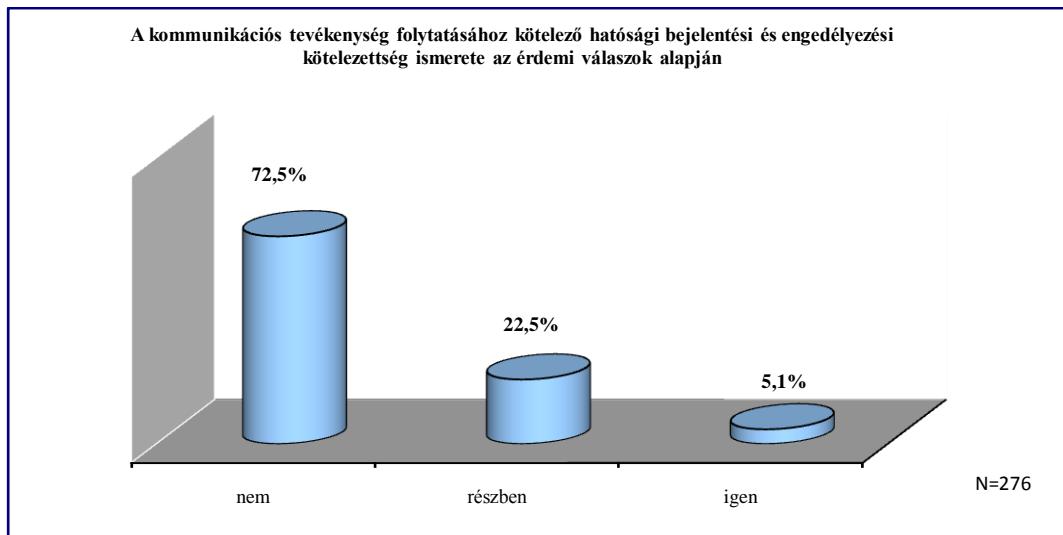

A kérdésre érdemi választott adók döntően (67,5%) nem ismerik ezeket a kötelezettségeket, a *részleges ismerettel is 29,6%-uk rendelkezik*, és mindösszesen 2,9%-a rendelkezik megbízható ismeretanyaggal. Ez a jogismeret természetesen a vállalkozók és a vállalkozókkal üzleti vagy egyéb rendszeres kapcsolatban állóknál bír különös jelentőséggel, mégis informatív az eredmény.

Ha a kötelezettségek közül önállóan vizsgáljuk a *kommunikációs tevékenység folytatásához kötelező hatósági bejelentési és engedélyezési kötelezettségek jogismeretét*, melyek elmaradása rendszerint jogi konzekvenciákkal jár, azt tapasztaljuk, hogy az előző kérdésekhez képest itt még magasabb az ismerethiány.⁶⁰⁸ A 276 fő 72,5%-a nem, 22,5%-a részben, míg *minimális, 5,1%-a bír kielégítő tudással*.

⁶⁰⁸ A kérdésre 276 fő adott a kérdőívben megjelölt érdemi választ. Az érdemi válaszoknak a megoszlását mutatja be a diagram. Ha, a teljes mintát (483 fő=100 %) tekintjük, és a nem válaszolókat (207 fő) is „nem” (200 fő) válaszként vesszük figyelembe, akkor ez a csoport a kérdőívet kitöltők 84,3%-át (nem válaszolt:42,9% + „nem” 41,4%) jelenti, a 2,9% igen és a 12,8% „részben” választható kategóriák mellett, ami elég drámai képet mutat a kommunikációs tevékenység folytatásához kötelező hatósági bejelentési és engedélyezési kötelezettségek jogismeretének vonatkozásában.

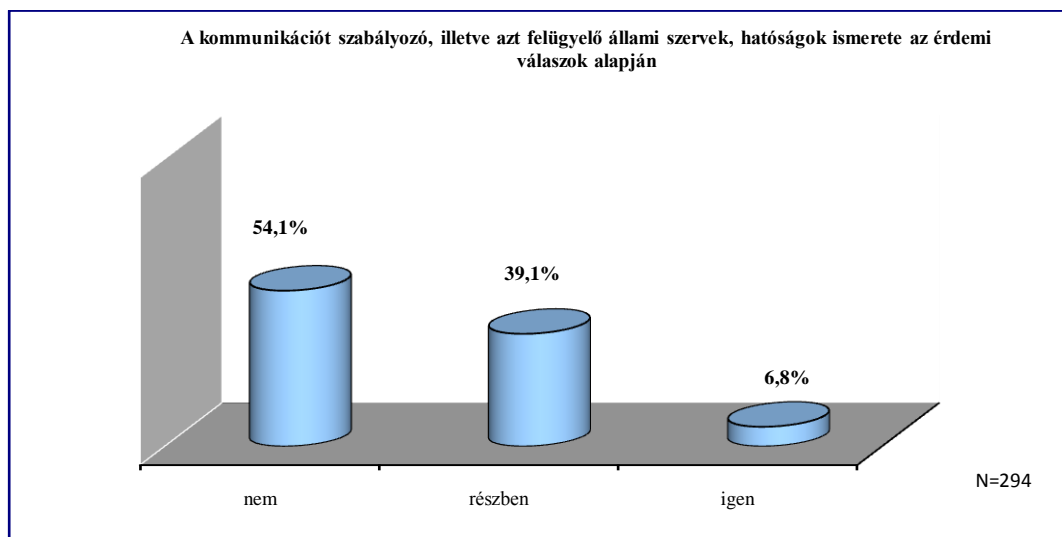
Ezeknek a kötelező *hatósági bejelentési és engedélyezési kötelezettségeik konkrét megjelölését* is kértem a válaszadóktól, melyre az alábbi fontosabb említések érkeztek:

- NMHH: lapkiadás, lapalapítás, frekvencia, műsorszolgáltatás, sugárzás, kábeles műsorterjesztés;
- NAIH: adatkezelés, internetes kampány, DM;
- Cégbíróság: működés, tevékenység, névhasználat;
- Rendőrség: gyülekezési törvény hatálya alá tartozó rendezvény, demonstráció;
- Artisjus: szerzői alkotások;
- Önkormányzat (Gyülekezési törvény hatálya alá nem tartozó rendezvények, és az önkormányzati jelképek címer, zászló, azaz a szimbólumok használata);
- Egyéb alacsonyabb számú említések közt szerepelt: SZTNH: védjegy, név-, márka használat; NAV SZF (Szerencsejáték Felügyelet) - nyereményjáték; Országos Széchényi Könyvtár Magyar ISBN és ISMN Iroda - ISBN/ISMN szám kiadás; Érintett személyek/szervezetek: Logó, szignál, kép- és hangfelvétel engedély; GS1 Magyarország Nonprofit Zrt: GLN szám igénylése (szórólap, plakát); NAV (VPOP) - VPID szám igénylése (szórólap, plakát).

A válaszok alapján, egyben az is kiderül, hogy *a leginkább ismert* a NMHH és a NAIH felé fennálló kötelezettségek, azaz *a média és adatvédelem-adatnyilvánosság területén kötelező eljárások*.

4.4 Az intézményrendszer ismerete

A társadalom intézményrendszerén belül *külön elkülöníthető szerkezetet képez* a kommunikációhoz valamilyen formában kötődő hatóságok, szervezetek összessége. Érdekes kérdésnek bizonyult, hogy ezek mennyiben ismertek. Elsőként azt nézzük meg, hogy a válaszadók mennyire ismerik *a kommunikációt szabályozó, illetve azt felügyelő állami szervek, hatóságok* rendszerét, feladataikat, eljárásukat, jogsegélynyújtási lehetőségeiket. Eszerint, a választ adók⁶⁰⁹ általánosságban 6,8% jelezte azt, hogy kellően ismeri, míg 54,1% egyáltalán nem, részleges információs háttérrel pedig 39,1%-uk rendelkezik. Ez az eredmény a szervezetrendszer tekintetében is *rámutat az alacsony jogismeretre*.

A válaszadók közül, akik *konkréten* is meg tudták jelölni, hogy melyek ezek, azok egyben a szervezetek *ismeretéről* is tanúskodtak. Eszerint kiemelten ide sorolták:

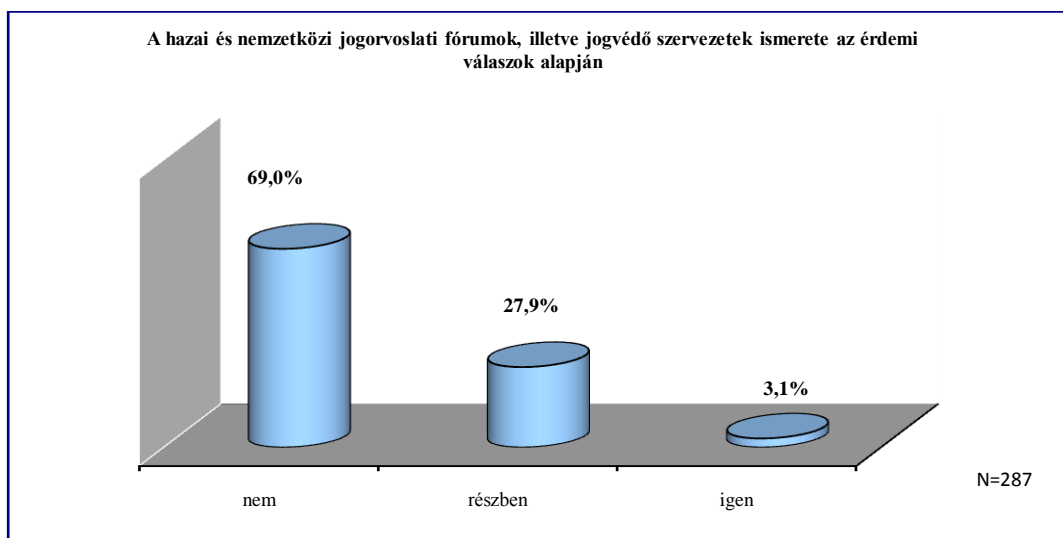
- NMHH - Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság;
- Alapvető jogok biztosa (Ombudsman);
- NAIH - Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság;
- GVH - Gazdasági Versenyhivatal;
- NFH - Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság;
- AB - Alkotmánybíróság;

⁶⁰⁹ A kérdésre 294 fő adott a kérdőívben megjelölt érdemi választ. Az érdemi válaszoknak a megoszlását mutatja be a grafikon. Ha, a teljes mintát (483 fő=100 %) tekintjük, és a nem válaszolókat (189 fő) is „nem” (159 fő) válaszként vesszük figyelembe, akkor ez a csoport a kérdőívet kitöltők 72,0%-át (nem válaszolt:39,1%, „nem” 32,9%) jelenti, a 4,1% igen és a 23,8% „részben” választható kategóriák mellett. A szervezetrendszer ismeretének eredmény is rossz képet fest, de még mindig jobb, mint ami a hatósági eljárások ismeretének tárgyában kirajzolódott.

- SZTNH - Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala;
- ÖRT - Önszabályozó Reklám Testület;
- MNB - Magyar Nemzeti Bank (Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete);

Egyéb említések: Országgyűlés, Alkotmányvédelmi Hivatal, Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH), Rendőrség, Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltató Központ Hivatala (KEKKH).

A kommunikációs jogviszonyból eredő jogsérelmek esetén védelmet *biztosító hazai és nemzetközi jogorvoslati fórumok*, illetve *jogvédő szervezetek ismeretére* vonatkozóan *nagy hiányosságokat jelez a 69,0%-os nemleges eredmény,*⁶¹⁰ ami természetesen közvetve hatással van a jogérvényesítésre is.

Ezek konkrét megjelölésére szolgáló válaszlehetőségnél, hogy melyek *ezek*, az említések száma alapján a legnagyobb részarányban az alábbiak szerepeltek:

- Jogvédő és jogkezelő egyesületek (Artisjus, FilmJus, HUNGART, MAHASZ, TASZ);
- Bíróság;
- Kommunikációs szakmai érdekképviseleti szervek (MPRSZ, MRSZ, ÖRT, DMSZ, MÚOSZ, MMSZ, TASZ);
- Európai Bíróság (EJEB - Emberi Jogok Európai Bírósága);
- Nemzetközi jogvédő szervezetek (Amnesty International, Transparency International, Open Society Institute, Helsinki Bizottság).

⁶¹⁰ A feltett kérdésre 287 fő adott a kérdőívben megjelölt érdemi választ. Az érdemi válaszoknak a megoszlását mutatja be a grafikon. Ha, a teljes mintát (483 fő=100 %) tekintjük, és a nem válaszolókat (196 fő) is „nem” (198 fő) válaszként vesszük figyelembe, akkor ez a csoport a kérdőívet kitöltők 81,6%-át (nem válaszolt:40,6%„nem” 41,0%) jelenti., a 1,9% igen és a 16,6% „részben” választható kategóriák mellett, A szervezetrendszer ismeretéhez hasonlóan rossz az eredmény.

Ami szembetűnő, hogy az említések csak részleges lefedettséget takarnak, a válaszadók ismeretei alapján a jogvédő és jogkezelő egyesületeket kerültek eső helyre, és csak másodsorban jelent meg a bíróság, amelynek az utóbbi időben a társadalmi megítélése - bár nem jelentősen - de kissé romlott.

Összegezve a hipotézist a kutatás igazolta, miszerint valamennyi megközelítés eredménye arra mutatott rá, hogy a *kommunikációs jogok ismerete alacsony*, - ami a jogászoknál - érthető módon - a teljes válaszadói körhöz képest magasabb. De ez *minden embert* - még ha eltérő mértékben - *érintő jogok és kötelezettségek*, melyek „részleges” ismeretének magasabb részaránya lenne kívánatos, különösen a XXI. században egy demokratikus jogállamként működő országban.

4.5 Jogsértések alakulása a kommunikációs jog terén

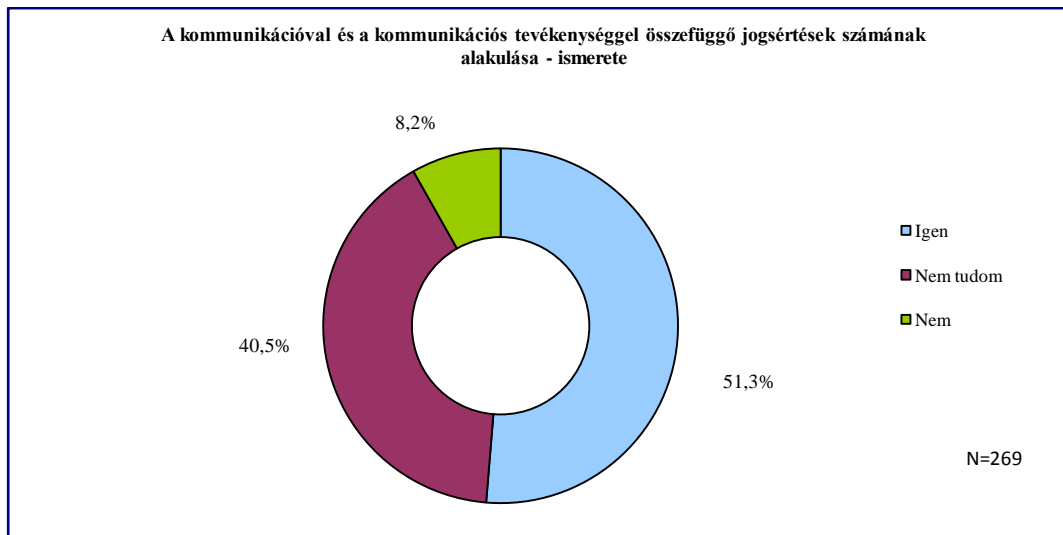
A jogsértések száma általános emelkedést mutat. Tudományos feltételezésem, hogy különösen igaz ez a kommunikációs jog terén.⁶¹¹ A bővülő kifejezési formák, technikai lehetőségek, új kommunikációs formák és platformok visszaéléseknek, a jogsérelmeknek és új típusú sérelmek megjelenésének egyaránt szélesedő teret adnak, ugyanakkor a jogi, technikai védelemre és megoldásokra csak a követő jelleg igaz. Azonban az alacsony jogismerettel és jogkövetéssel természetesen kölcsönhatásban áll a jogsértések számának alakulása.

Így nem volt meglepő, hogy a válaszadók⁶¹² több mint fele (51,3%) gondolja úgy, hogy *növekednek* a kommunikációval és a kommunikációs tevékenységgel összefüggő *jogsértések száma*, ellenben csak 8,2% gondolja azt, hogy nem.

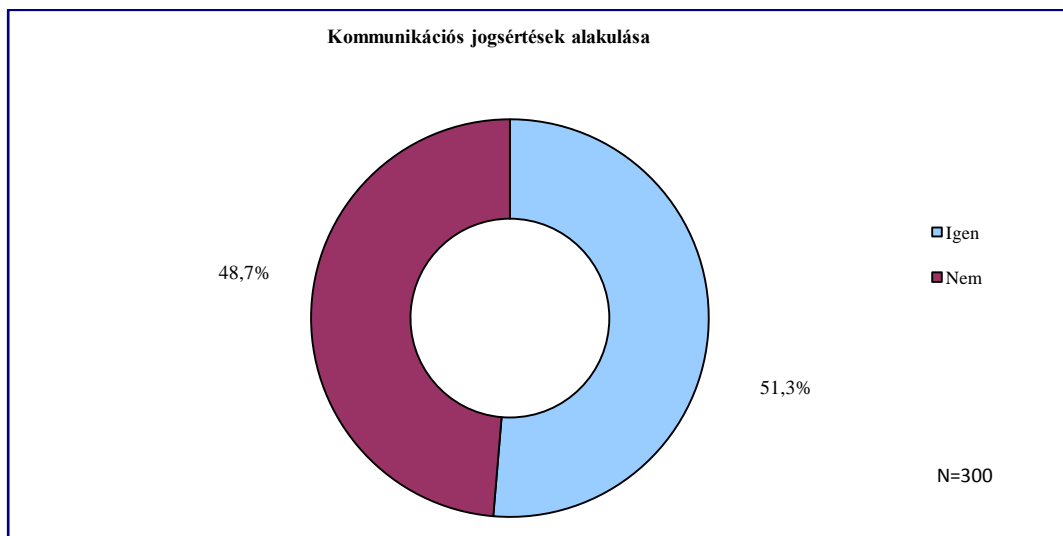
---

⁶¹¹ Például az adatvédelem és adatnyilvánosság terén: a NAIH - nál növekszik a hatósági, illetve a bíróságoknál a peres eljárások száma.

⁶¹² A feltett kérdésre 269 fő adott a kérdőívben megjelölt érdemi választ, melynek a megoszlását mutatja be a grafikon. Ha a teljes mintát (483 fő=100 %) tekintjük, a kitöltők közül nem válaszolt: 214 fő - 44,3%, „nem tudom” választ adott: 109 fő - 22,6%, és a „nem” válaszok: 22 fő - 4,6%-ot jelenti, a 28,6% (138 fő) igent válaszadók mellett.

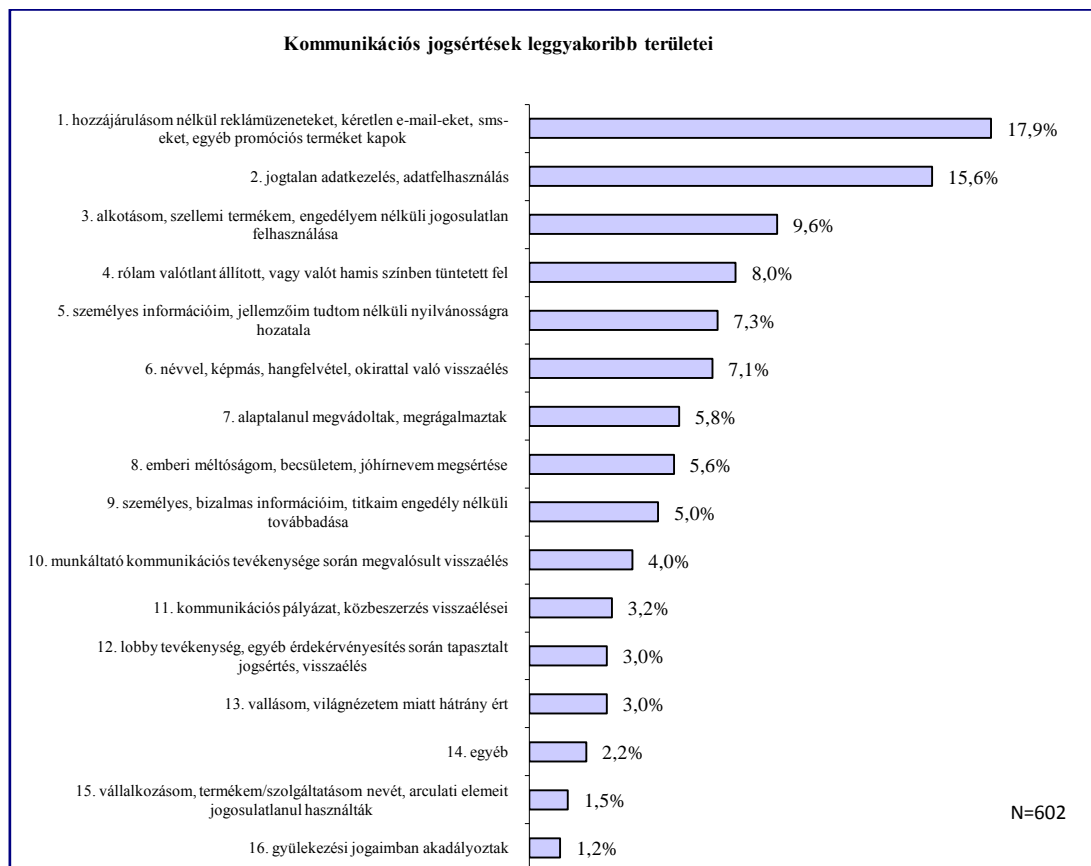
Arra a konkrét kérdés felvetésre, hogy „*érte-e* vagy *tapasztalt-e* bármilyen kommunikációs élethelyzetben vagy jogviszonyban *jogsértést*”,⁶¹³ közel fele-fele arányt képviseltek a nemleges (48, 7%) és az *igenlő* (51,3%) válaszok. Ez mindenképp magas érték, azaz minden második ember, legalább egyszer biztosan átesett ilyen jogsértésen.

Érdekes az is, hogy a válaszadókat *milyen sérelem érték*, vagy *mely területen tapasztaltak* illet. A 602 válasz eredményét bemutató grafikon kiválóan szemlélteti, hogy a taxatív válaszlehetőségek mindegyike jogsértések tárgyát képezi, mi több az egyéb említéseknél kiegészült továbbiakkal (állami-, tájékoztatási-, tömegkommunikációs-, politikai-

⁶¹³ A feltett kérdésre 300 fő adott a kérdőívben megjelölt érdemi választ. Az érdemi válaszoknak a megoszlását mutatja be a grafikon. Ha a teljes mintát (483 fő=100 %) tekintjük, és a nem válaszolókat (183 fő - 37,9%) is figyelembe vesszük, akkor a „nem” (146 fő) 30,2%, az „igen” 31,9%, azaz a kérdőívet kitöltők egyharmada, ami így önmagában is nagyon sok jogsértésre utal.

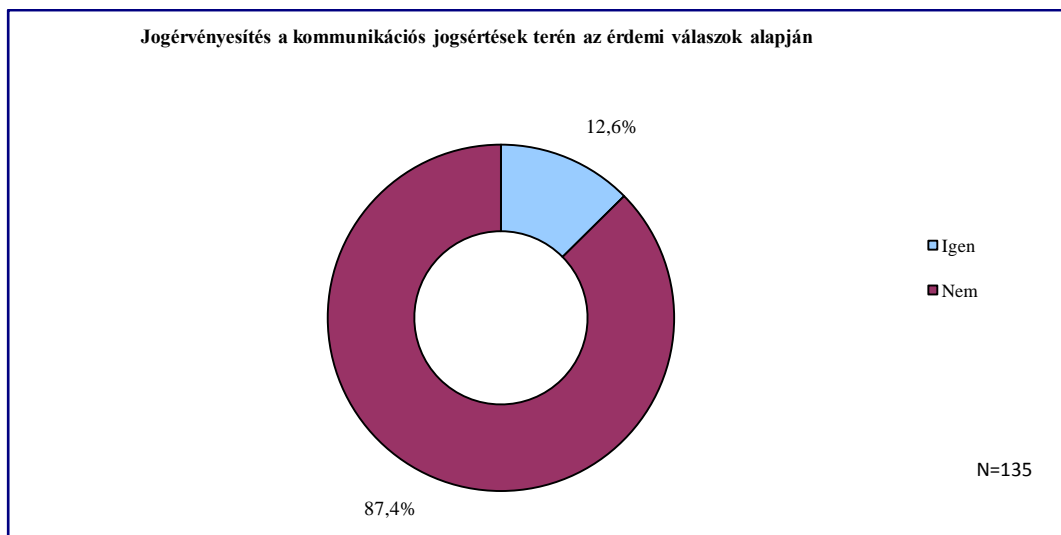
tevékenység; telekommunikációs zaklatás; telemarketing, szervezeti belső kommunikációs jogsértés; diszkrimináció), melyek sorrendiségére, annak vélhető gyakoriságára is utal. Eszerint a válaszadóknak a *kéretlen reklám* (spam) okozza a legtöbb sérelmet és kárt.⁶¹⁴ A legtöbb említésszám továbbá, a jogtalan *adatkezelésre és felhasználásra*, valamint a *szerzői jogok és a jó hírnév sérelme* tárgyában érkezett.

Az sem mellékes, hogy a jogsértések esetén a sértett *fordult-e bármely jogorvoslati fórumhoz*, hatósághoz, esetleg bírósághoz.⁶¹⁵ A látszólag *nem*, hisz 87,4%-uk nem élt ezzel a lehetőséggel, míg csak 12,6% *gyakorolta* ezt. Ez egyben azt is jelenti, hogy nagyon *nagy a látencia*, a jogsértések döntő többségében a sérelem *nem kerül sem orvoslásra, sem nyilvánosságra*.

⁶¹⁴ Nemzet- és világ gazdasági szinten egyaránt mérhető kárt jelent. Hasonlóan a kiber támadásokhoz. A katonai (politikai) és üzleti (etc.) kiber támadások (adatlopás, kémkedés) mindennaposak. A legnagyobb katonai kiber - hadsereggel Kína, Észak Korea és Amerika rendelkezik a világon. Kína 30.000 - 40.000 hackert foglalkoztat folyamatosan. Amerika is több ezer embert foglalkoztat, és folyamatosan toborozza a hackereket a kiber (katonai) védelmi hadseregébe. Mindez, éves szinten 300Mrd dollár kárt okoz a szakértők szerint. In: Szakértői interjú, Hír24 Híradó esti kiadás 2015.09.18.

⁶¹⁵ A feltett kérdésre 135 fő adott a kérdőívben megjelölt egyértelmű választ. Az érdemi válaszoknak a megoszlását mutatja be a kördiagram. Ha a teljes mintát (483 fő=100 %) vizsgáljuk, a 3,5% (17 fő) igen válasz hétszerese, azaz 24,4% (118 fő) a „nem” választ adók száma, és kiemelkedően magas 72,0% (348 fő), aki kitért a válasz elől, azt nem kívánta felfedni. Alaposan feltételezhető, hogy ezek többsége sem érvényesíti jogait az őt ért sérelmekkel szemben.

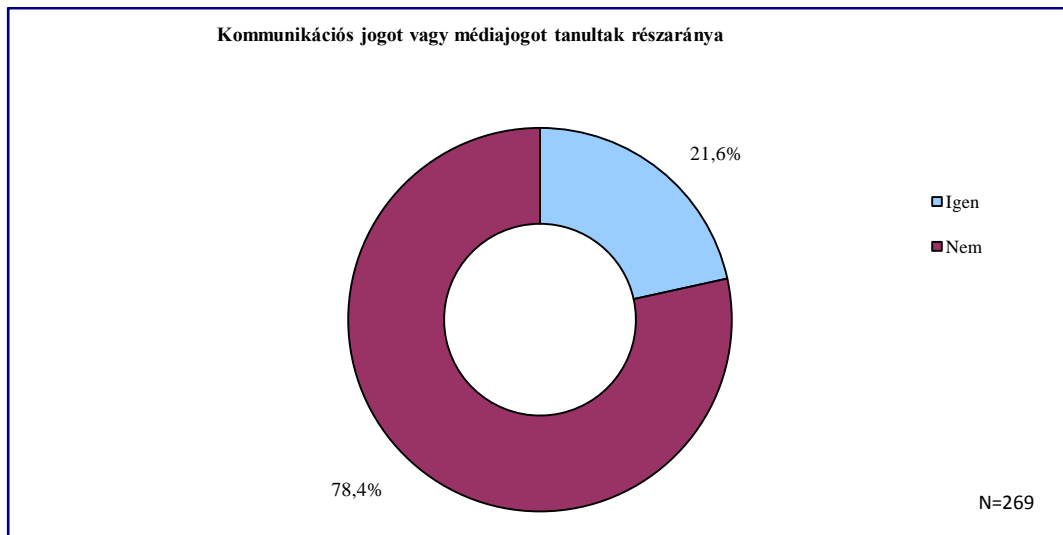

Összegezve, a feltételezésem, miszerint a *kommunikációs élethelyzetek és normák folyamatosan bővülnek, változnak és ezzel párhuzamosan a visszaélések, jogsérelmek, és a jogi ügyek is szaporodnak*, visszaigazolást nyert. Nehéz lenne azonban azt megítélni, hogy eme helyzetben mekkora szerepe van a *kommunikációra vonatkozó normák hiányosságainak, a jogismeret hiányának, vagy a nem teljesülő állami kötelezettségek hatásának, és az egyéb tényezőknek, mint pl. az oktatás hiányának*. Annyi bizonyos, hogy nem egy-egy tényezőkön múlik, hanem azok összességének *eredménye a kialakult negatív kép*.

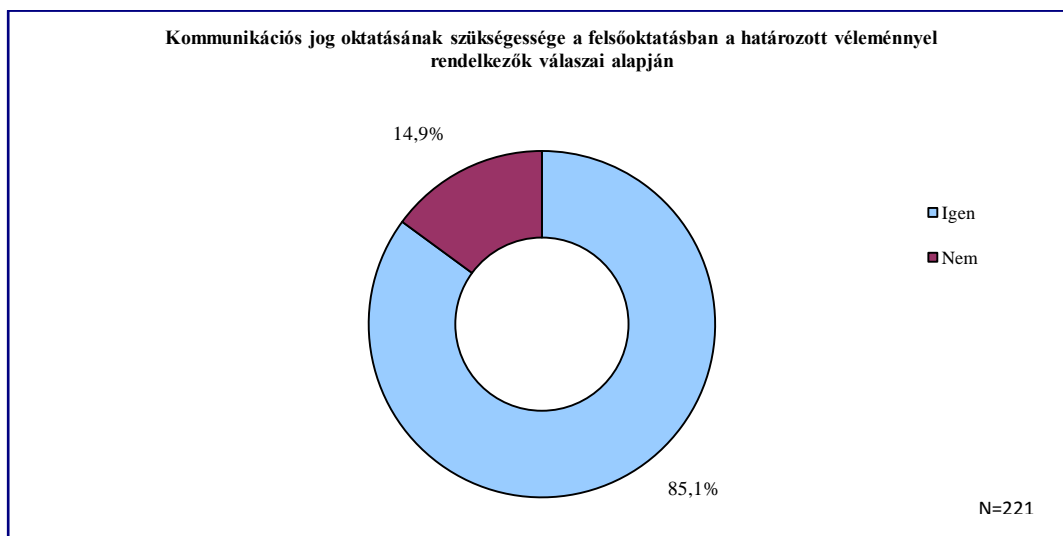
4.6 A kommunikációs jog oktatásának kérdése

Meglátásom szerint, a kommunikációs jog oktatása, az oktatási rendszerbe való szerves beépítése, önálló oktatási programok indítása növelné a kommunikációs jog ismeretét és érvényesülését. E hipotézisemhez kapcsolódóan két kérdést fogalmaztam meg, az egyik arra irányult, hogy tanul vagy *tanult-e* bármilyen típusú képzésen kommunikációs jogot vagy médiajogot a válaszadó. Az erre adott feleletekből egyértelműen kiderült,⁶¹⁶ hogy a felmérésben résztvevők döntő többsége (78,4%) nem tanult, *mindösszesen 21,6%-uk vett részt ilyen irányú képzésen*.

⁶¹⁶ A kérdésre 269 fő adott a kérdőívben megjelölt egyértelmű választ, és ezt mutatja be a kördiagram. Ha a teljes mintát (483 fő=100 %) vizsgáljuk: 12% (58 fő) igen, 43,7% (211 fő) „nem” választ adott, és a 44,3% (214 fő) nem jelölte meg, hogy tanulmánya kiterjed-e erre.

Kérdés, vajon *szükséges lenne-e - legalább - a felsőoktatásban a kommunikációs jog oktatására*. Döntő többséggel bír (85,1%) az *igenlők tábora*, a nem (14,9%) és azok, akik nem tudják eldönteni, a teljes minta 5,8%-a.⁶¹⁷

Összességében, meggyőző eredmények születtek a kommunikációs jog oktatását érintően is. Az *oktatásnak - mely csökkenti a társadalmi esélyegyenlőtlenségeket (a szegregációt), növeli a szellemi kvalitást, - követni kell a társadalmi, gazdasági követelményeket*, ez indokolja például, hogy a „*digitális írástudás*” oktatása megjelent először a felsőoktatásban, majd a közoktatásban is. A *demokratikus berendezkedésű jogállam* (információs társadalom) *állami oktatásától - állami szerepvállalásként - ugyanakkor elvárható lenne*, hogy a

⁶¹⁷ A kérdésre 221 fő adott a kérdőívben megjelölt egyértelmű választ, és ezt mutatja be a kördiagram. Ha a teljes mintát (483 fő=100 %) vizsgáljuk:38,9% (188 fő) igen, 6,8% (33 fő) „nem”, 5,8% (28 fő) nem tudom választ adott, és a 48,4% (234 fő) nem foglalt állást.

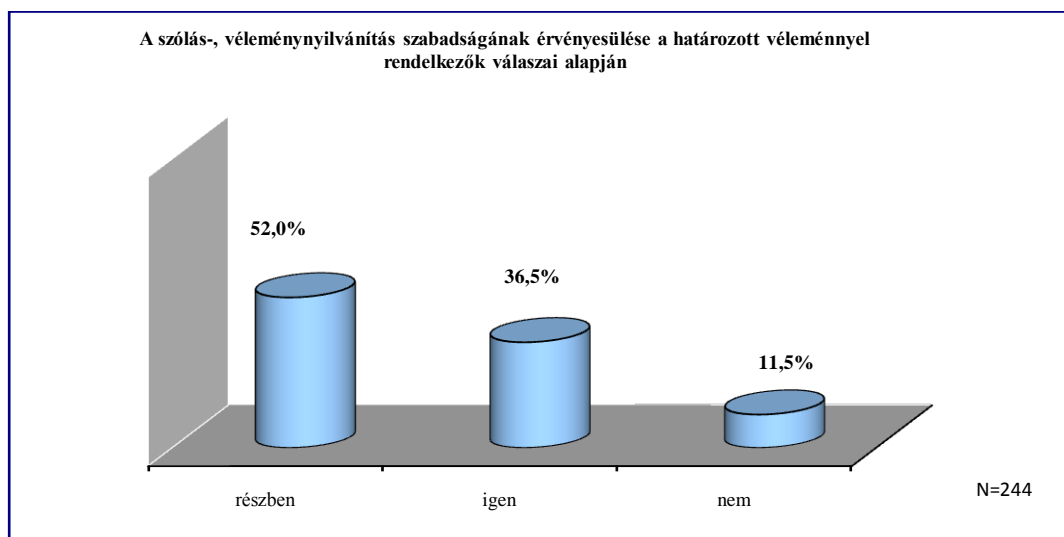

közszolgálati média támogatása mellett, az oktatási rendszer különböző szintjein megjelenjen (mint pl. Németországban) a társadalomismeret, a kommunikációs jog (oktatási rendszerbe való szerves beépítése, önálló oktatási programok indítása, mint például az informatika) oktatása. Ez megalapozná a kommunikációs jog gyakorlását, a jogkövetést, valamint a polgárok demokratikus társadalomban aktív részvételét, és érdemi szerepvállalását.

4.7 Kommunikációs alapjogok érvényesülése hazánkban

A kommunikációs jog rendszerének, hazai szabályozásának és a jogismeretnek a feltérképezése mellett érdemes megvizsgálni a kiemelt jelentőséggel bíró kommunikációs alapjogok (véleménynyilvánítás-, a sajtó-, és az információszabadság) érvényesülését. Különös tekintettel aktuális ez a kérdés, hisz az elmúlt években több, nyilvánosan megjelent hazai és nemzetközi (EU) szakmai álláspont, kutatási eredmény jelzett negatív tendenciát.

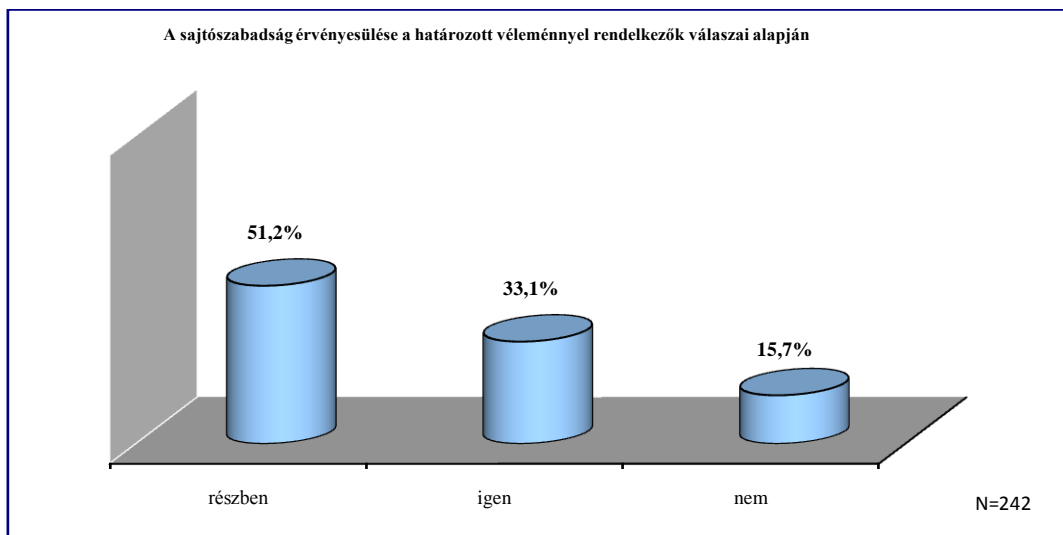
Elsődleges kérdés, hogy *kommunikációs jogok* - (a véleményszabadság), amelyek valamennyi közlés szabadságát magukba foglalják, függetlenül a közlés módjától, értékétől, etc.) - biztosított-e Magyarországon? Az eredmény⁶¹⁸ elég negatív képet fest, hisz a *válaszadók fele* (52,0%) *gondolja úgy, hogy csak részben biztosított*. A két szélső vélemény közül az „igen” válaszok 36,5%-ot képviselnek, míg a kitöltők 11,5%-a, egyáltalán „nem” látja biztosítottnak hazánkban.

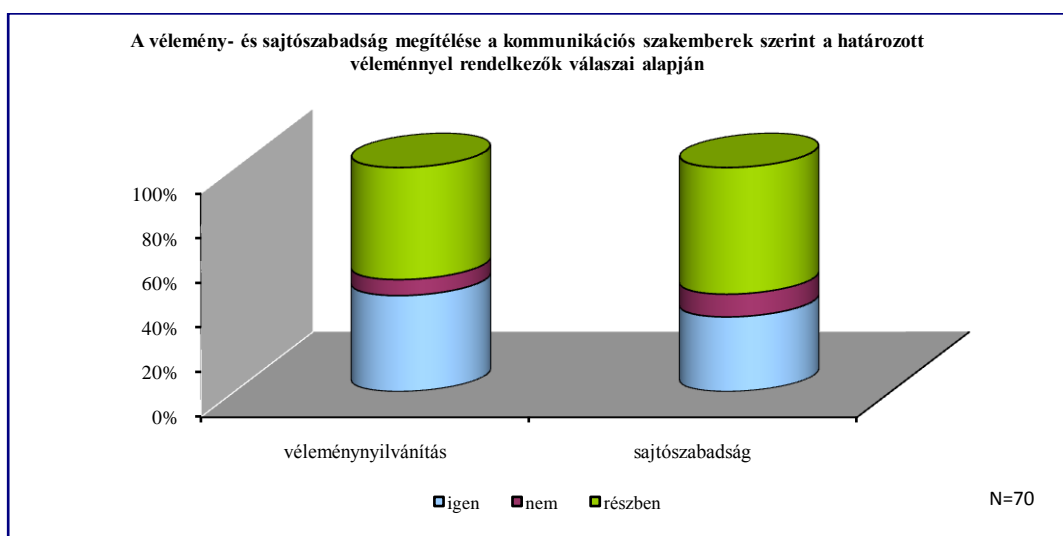
⁶¹⁸ A kérdésfeltevésre 244 fő foglalt határozott állást, ezek véleményének a megoszlását mutatja be az oszlopdiagram. A választ nem adókat és a nem tudom lehetőséget választók nem kerültek feltüntetésre a grafikonon, azok értékelhetetlen volta miatt. A teljes minta (483 fő=100 %) szerinti részarányok: 18,4% (89 fő) igen, 26,3% (127 fő) részben, 5,8% (28 fő) „nem”, 0,8% (4 fő) nem tudom, 48,7% (235 fő) nem adott választ.

Vajon a sajtószabadságot biztosítottak látják-e Magyarországon a válaszadók?

Az eredmény,⁶¹⁹ jelentős hasonlóságot mutat az előző alapjog válaszadói értékeihez, mivel itt is a „részben” válaszok jelentik a legnagyobb részarányt, 51,2%-val. A választ adók 33,1%-a teljesen biztosítottak látja, míg 15,7 %-a gondolja úgy, hogy nem valósul meg Magyarországon a sajtószabadság.

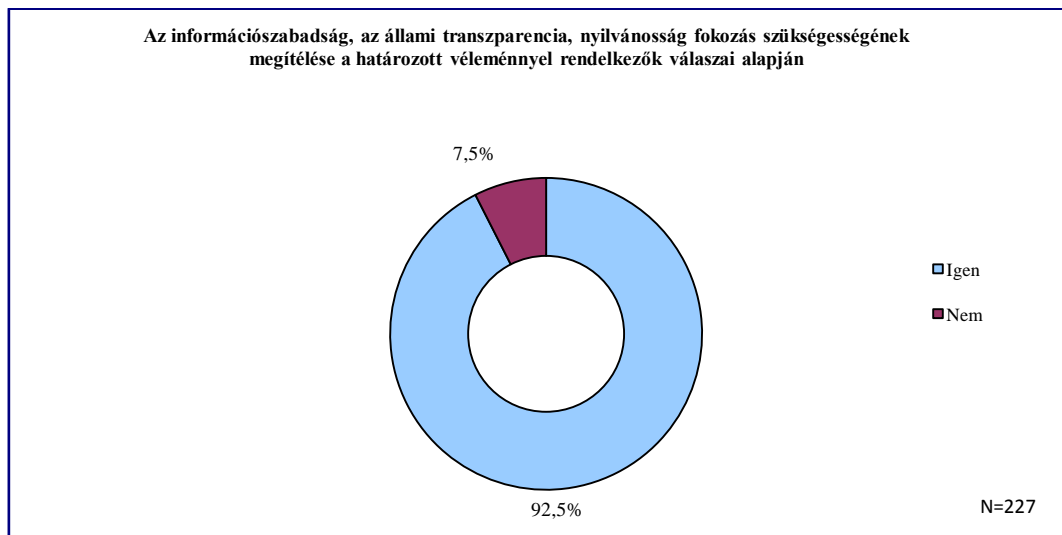

Ha a kommunikációs szakembereket nézzük, akkor a helyzet, a tendencia és az arányok hasonlóak, és magas a nem válaszolók aránya. A véleménynyilvánítás szabadságáról a kommunikációs szakemberek egy kicsit jobb véleménnyel vannak (20% fölötti az igenek aránya), mint az átlag.

⁶¹⁹ Erre a kérdésre határozott véleménnyel (igen vagy nem, részben) választ 242 fő rendelkezett, és ezeknek a válaszoknak a megoszlása van a diagramban. A teljes minta (483 fő=100 %) szerinti részarányok: 16,6% (80 fő) igen, 25,7% (124 fő) részben, 7,9% (38 fő) „nem”, 1,2% (6 fő) nem tudom, 48,7% (235 fő) nem adott választ.

Az *információszabadság* tekintetében is vizsgáltam a kérdést, melynek keretei közt arra kerestem a választ, hogy a kérdőívet kitöltők vajon szükségesnek tartanák-e a közügyek, az állam, az állami és társadalmi szervek, valamint a hivatali munka működésének fokozottabb átláthatóságát, a nyilvánosság növelését. A kirajzolódott kép nagyon egyértelmű, a válaszadók⁶²⁰ több mint 92,5%-a növelné a közügyek átláthatóságát, és csak 7,5% az, akik nem látják indokoltnak a transzparencia növelését.

Összességében a három kérdésre *az eredmények arra utalnak, hogy kommunikációs jog alkotmányi alapjait képező kommunikációs jogok nem a XXI. század fejlett, demokratikus jogállami szinten érvényesülnek hazánkban.*

A demokratikus működésű információs társadalmak *jogállami berendezkedésnek alapja a kommunikációs jog* elméleti alapjainak minél szélesebb körű ismerete és ennek gyakorlati megvalósulása. A fejlett társadalmakhoz hasonlóan, hazánkban is szükség lenne a kommunikációs szabadságjogok és kommunikációs jog (részterületeinek) oktatására.

A *jogállamban* nemcsak a *jogállami berendezkedés* keretei, illetve a *kommunikációs jogok emberi jogként történő elismerése*, hanem *annak egyes részelemei, azok egymáshoz való viszonya, illetve a részelemek tényleges megvalósulása fontos, mert amúgy csak „látszat”, azaz „kvázi jogállamról” beszélhetünk.* Ha a törvényhozás és az államapparátus a valós gazdasági, társadalmi folyamatokat nem képes tükrözni, kezelni, a jogállami fejlődést biztosítva szabályozni, és azt megfelelő ismeretterjesztéssel, oktatással a társadalom egyes tagjaival megismertetni, akkor *ott a kommunikációs szabadságjogok gyakorlása* (pl.

⁶²⁰ Erre a kérdésre határozott véleménnyel (igen vagy nem) választ 242 fő rendelkezett, és ezeknek a válaszoknak a megoszlása látható a diagramban. A teljes minta (483 fő=100 %) szerinti részarányok: 43,5%% (210 fő) igen, 3,5% (17 fő) „nem”, 4,1% (20 fő) nem tudom, 48,9% (236 fő) nem adott választ.

véleménynyilvánítás és más részvételi jogok) *csak korlátozottan valósulnak meg. Az egyén nem tud érdemi döntést hozni, mivel nincs a megfelelő ismeretek birtokában, ez olyan, mintha „kvázi” nem is döntött volna.*

A kommunikációs alapjogok maradéktalan érvényesülése további demokratikus garanciákat, illetve a közjogban, a közszférában a transzparencia, a nyilvánosság további növelését, és a függő jogi helyzetek csökkentését igényli.

Végösszegzésként megállapítható, hogy érdemi választ nyújtok a tudományos feltételezéseim mindegyikére – amelyek döntően vagy túlnyomórészt, de – pozitív visszaigazolásként szolgáltak, amely a téma fontosságára, kiemelt társadalmi szerepére is rámutat. Az is jelzésértékkel bír, hogy gyakori a jelentős részarányú a kérdést ténylegesen megítélni nem képes (olykor talán a válaszadást nem vállaló) válaszadói kör, annak ellenére, hogy a felmérésben résztvevők a társadalom legképzettebb rétegét alkotják, amelyből következtethetünk arra, hogy össztársadalmi szinten a negatív eredmények lényegesen jelentősebbek.

V. A KUTATÁS FŐBB EREDMÉNYEI, KÖVETKEZTETÉSEI ÉS AJÁNLÁSAI

V. A KUTATÁS FŐBB EREDMÉNYEI, KÖVETKEZTETÉSEI ÉS AJÁNLÁSAI

5.1 Következtetések („theses”), a tudományos eredmények összefoglalása

Értekezésemben a *kommunikációs jog mibenlétének, rendszerének, közjogi kereteinek feltárásával*, és mindezeket reprezentáló, – az íráson végigvonuló, a kommunikációs jognak a jogrendszeren belül elfoglalt bonyolult összefüggéseire utaló – „*Hálómodell*” *kidolgozásával új jogelméleti* illetve *módszertani megközelítés* alapjait kívántam lerakni, amely elősegítheti a további jogfejlődést. A kommunikációs jog új, *rendszeres megfogalmazását, a legfontosabb dogmatikai és pragmatikai kérdéseit*, neuralgikus pontjait feltárva és elemezve kívánok rámutatni a *kommunikációs jog status quo*-jára.

Mindezekre tekintettel *a következőkben* – a további jogfejlesztés lehetséges irányainak kijelölése érdekében – *néhány összegző gondolatot és következtetést fogalmazok meg*, amelyek elősegíthetik *a kommunikációs jog* hazai elismerését, jogalkotását, jogalkalmazását, valamint a kommunikációs szabadság érvényesülését, és ezáltal a kívánt jogállamiság *szolgálatát*.

5.1.1 Kommunikáció és kommunikációs jog

1. *A kommunikáció minden emberi magatartás, cselekvés természetes velejárója* (a „járuléka”, „tartozéka”). Mondhatni, *minden magatartás egyben kommunikáció és minden kommunikáció egyben magatartás*. Így a jogrendszerben *szabályozott és nem szabályozott magatartási viszonyoknak egyaránt részét képezi a kommunikáció*,⁶²¹ amely gyakran a normatíva kizárólagos tárgya. Ezért is vélekednek többen úgy, hogy *minden kommunikáció* (vagy mint eszköz, vagy mint kód, vagy mint cél, vagy mint megnyilvánulás), míg mások minden *adat*⁶²² (amelynek tartalma: információ, gondolat, érzés, meggyőződés etc.). A kommunikáció általános értelemben nem más, mint *a kifejezés, a közlés útján megvalósuló információcsere*.
2. *A kommunikációnak végtelen tartalmi összetevője, megnyilvánulási alakzata* (a kokárdán át a facebookig) és jelentéstartalma van. A kommunikáció tartalmát képező *információ* korszakunkban már egyrészt *tömegigény* (szükséglet), másrészt

⁶²¹ A római dologi jogi szabály: „*Accessorium naturam sequi congruit principalis.*” (Reg. iuris 42.), vagyis a „dolog” a „fődolog sorsában osztozik”, ez jó hasonlatot képez a magatartás és a kommunikáció viszonyára.

⁶²² Dudás Gábor véleménye szerint, az „Adat” fogalmának egzaktt, külön nevesítésére az Infotv.-ben azért nem került sor, mert azt a lehető legszélesebben közelíti meg a törvényhozó, ily módon e fogalmi kategória kizárólag tautologikus megfogalmazásokat tartalmazhatott volna. Lásd részletesen, Dudás Gábor: Alapfogalmak. In: Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. (Szerk: Péterfalvi Attila) HVGORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest 2012. 60. o.

tömegtermék. A kommunikáció természete, hogy generatív hatású. A kommunikáció kommunikációt szül. A médiumok a kommunikáció generatív hatását sokszorozzák, ezáltal képződik a többszintű nyilvánosság (publicitas), a modern társadalom kommunikációs rendszere (TKR). Egyúttal a medializálódás eredménye az interaktív, tömegméretű kommunikáció, a nyilvánosság szerkezetváltozása.

3. A jelzett tényezők mozgatják az információs - kommunikációs társadalom fejlődését. *Az információs társadalom - meglátásom szerint - az információáramlásra, a digitális írástudásra épülő olyan információközpontú tudástársadalom, amelyet az egyéni, társadalmi, gazdasági, politikai fejlődés, a folyamatos növekedés motorja a versenyképességet biztosító információs technikák, technológiák innovatív alkalmazása, és annak széleskörű, minden területre (pl. politikai-, gazdasági-, szociális-, kulturális-, humán-, jogrendszerre) kiterjedő beágyazódása jellemez. Jelenleg ennek mértéke, formája és módja országonként eltérő. Az információ hatalom, ezért megy a verseny. Világszintű jelenségei pl. a médiamonopóliumok, az információgyarmatosítás vagy a kommunikációval való visszaélés. A megfelelő jogi környezet elérése komoly feladat és felelősség elé állítja a törvényhozó-, a végrehajtó hatalmat, az igazságszolgáltatást, a jogi „kontrollszerkeket”, valamint a társadalom egészét.*
4. A szabályozás szükségességének elsődleges indoka, egyben célja a szabad kommunikáció gyakorlásának védelme, garanciális intézményi háttérének, működési feltételeinek biztosítása, másrészt az államhatalom, az állami szervek tevékenysége és működése feletti társadalmi kontroll, a kommunikáció által kiváltott jogséremlmek (violaciones, praeiudicio, delictum) visszaszorítása, az igazság, a törvényes és felelős társadalmi kommunikáció érdekében.

A jelzett céloknak egyre nagyobb jelentősége van az egyéni és társadalmi kommunikáció, a nyilvánosság és a média szerkezetváltozása miatt, amelyet a hálózatosodás, és a tömegméretűség fokozódása jellemez. Ez növeli egyrészt a kommunikáció szabadság fokát, a társadalmi fejlődés lehetőségét, másrészt termeli az új, rendezetlen életviszonyok jogi tisztázásának, a megfelelő jogi normarendszer kialakításának igényét, amelyben kiemelkedő szerep hárul az alkotmányi és törvényi szabályozásra. Az információs társadalmakban jelenlévő integrált kommunikációt integrált jogalkotásnak kell követnie.

5. A terminus technikus a kommunikációs jog, amely önálló fogalmi rendszerrel bír. Magában foglalja a részterületeit képező jogágazatok normáiban rögzített

alapfogalmakat, a már kialakult jogintézmények fogalmi körét. Jogfogalmi rendszere - amely szorosan összefonódik TKR,⁶²³ a média, nyilvánosság, a kommunikációs jogok, a demokrácia és jogállamiság fogalmi összetevőivel - azonban *hiányos*. Az alapfogalmak egy része *nem teljes* (pl. információ fogalma), illetve *túl általános*, olykor eltérő tartalmakat hordoznak más tudományterület definícióitól. A szakmabeli és a jogi megközelítés, olykor a jogi szabályozáson belül lényeges *különbséget mutat* (pl. a reklám fogalma),⁶²⁴ vagy a jogrendszerben egyáltalán *nem definiált* (pl. kommunikáció, a kommunikációs jog, információgyarmatosítás, információs társadalom, információfogyasztó, információs környezetszennyezés). Fogalmi megközelitésem szerint a *kommunikáció: a kifejezés bármikor, bárhol, bármely formájában vagy módon megvalósuló információkérés, -gyűjtés, -átadás, -továbbítás vagy megtagadás, illetve tartózkodás*.

6. A kommunikációs jog a jogtudomány olyan önállóan körülhatárolható, *új, interdiszciplináris meghatározottságú, plurális, fejlődő, sui generis* (különös, egyedi) *jogágazat*,⁶²⁵ *amelynek normái hálószerűen átszövik az egész jogrendszert. Integratív jellege folytán egyesíti – a nemzetközi, alkotmányi kommunikációs jogokból származtatott – a kommunikáció egyes megjelenési, gyakorlási formáira már kifejlődött jogintézményeket, jogterületeket, (mint pl. médiajog, reklámjog, prjog, adatvédelmi jog, szerzői jog, infokommunikációs jog, internet jog, gyülekezési és egyesülési jog, állami egyházjog, etc.).*
7. A kommunikációs jog olyan *komplex, vegyes jogágazat, amely a különböző jogágak* (mint a kommunikációs jog al-ágazatai) *speciális halmazát alkotja*. Mindezt a *kommunikáció ténye*, valamint a kommunikáció szabadsága, a közös elvek, célok és alkotmányi *alapértékek fogják össze*. Eme jogágazat sosem lesz olyan, mint a tradicionális jogágak. A többi jogágazathoz képest számtalan *specifikummal* (pl.

---

⁶²³ A rövidítés jelentése: társadalmi kommunikációs rendszer.

⁶²⁴ Pázmándi Kinga a reklámjog fogalmi rendszerének vizsgálatakor ugyanezen megállapításra jutott. Külön rögzíti, hogy a jogi szabályozásban eltérést találhatunk a médiajog illetve a reklámjog és a versenyjogban rögzített vagy alkalmazott fogalmak között, amely rávilágíthat a szabályozásban fellelhető összefüggésekre és ellentmondásokra egyaránt. Vö.: Pázmándi Kinga: A reklám a tisztességtelen verseny elleni jog és a modern reklámjog határán. HVGO-RAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2005. 33-35. o.

⁶²⁵ Ambrus professzor álláspontja szerint, a kommunikációs jog a közjog viszonylag új ág. Átfogó fogalmi tartománya kiterjed a részterületeit képező jogágak fogalmi körére, a társadalmi kommunikáció minden területére és minden médiumra. E jogág azoknak a normáknak összessége, amelyek a személyek, a média, a közhatalom és a társadalom közötti közvetlen és közvetett kommunikációban kialakuló társadalmi viszonyokra vonatkoznak. A kommunikációs jogágazat szervesen kapcsolódik a jogrendszer többi összetevőjéhez. In: Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării (Kommunikációs jog). Status Printers Siculeni, Miercurea-Ciuc 2010. 11.-17.o.

alkotmányjogi, polgárjogi, közigazgatási, büntetőjogi, etc.) rendelkezik. A kommunikációs jog jogágként való megközelítése generálisan kettős.

8. *Tárgyi értelemben (norma agendi)*, a kommunikációra vonatkozó *jogszabályok* összessége. Így a *pozitív jogi* értelemben vett kommunikációs jog hazánkban azoknak a jogszabályoknak, jogszabályi rendelkezéseknek, a Magyarországra kötelező nemzetközi jogi és szupranacionális előírásoknak, közjogi normatív aktusoknak, valamint magánjogi jogosultságoknak, kötelezéseknek és alkotmánybírósági általános határozatoknak, illetve egyéb kommunikációs tárgyú normák rendezett összessége, amelyek a kommunikáció szabadságára, nyilvánosságára, valamint a kommunikáció eszköz-, illetve intézményrendszerére vonatkoznak.
9. *Alanyi értelemben (facultas agendi)*, a tárgyi jogi értelemben vett kommunikációs jog normái által biztosított – sajátos tárgyú és tartalmú – alanyi *jogosultságoknak, lehetőségeknek és kötelezettségeknek, felelősségi elemeknek összessége*. Így tehát a kommunikációs jog, a kommunikáció alanyainak kifejezési-, kommunikációs jogaik, lehetőségeik és kötelezettségeik, felelősségeik olyan összessége, amelyek
  - az alanyok kommunikációs alakzataira, kifejezés módozataikra, tevékenységük autonómiájára és az egymáshoz illetve az államhoz fűződő partneri jogállására, valamint kapcsolati formáira;
  - a kommunikációt, információt közvetítő médiumokra, egyéb infokommunikációs eszközökre, és ezek technikai hátterére;
  - az államnak (önkormányzati szerveknek és közszolgálati intézményeknek) a kifejezés és kommunikáció szabadságának érvényesülésére, a szabad kommunikációt biztosító jogintézményekre, a megnyilvánulási formák támogatási, együttműködési és tájékoztatási kötelezettségeire;
  - a szabad kommunikáció intézményi hátterét biztosító szervezetrendszer alakítására, jogszerű és demokratikus működési feltételeinek állami biztosítására;
  - a kommunikáció által kiváltott jogsérelmek szankcionálására és megelőzésére,
  - az általuk létrehozott, fenntartott és működtetett (oktatási, művészeti, tudományos, kulturális etc.) intézményekben folytatható kommunikációs tevékenységre és a kommunikációs jog oktatására; valamint
  - a társadalom kommunikációs rendszerében működő szervek illetve személyek (munkajogi stb.) védelmére, támogatásaira, adófizetési és más kedvezményeire vonatkoznak. Megjegyzem, hogy a szabályozási tárgyak felsorolása nem kimerítő,

nem tarthat igényt sem a teljességre, sem a lezártásra, tekintettel állandóan fejlődő és változó voltára.⁶²⁶

10. A kommunikációs jog *integratív* jellege folytán az általa egyesített jogágak, jogterületek jellemzőivel sok esetben egyezőséget mutat, ugyanakkor e különös jellege révén *speciális jegyekkel* (species) is bír alanyai, tárgyai, tartalma, jogforrási rendszere, alapelvei, (etc.) tekintetében.
11. A kommunikációs jog alanyainak köre *rétegzett*, tekintettel arra, hogy a kommunikációs jogok (lehetőségek) és kötelezettségek (tilalmak) *egymáshoz szervesen kapcsolódnak*.⁶²⁷ A jog alanyai, minden jogviszonyban *sokszorozódnak* (multiplikatív hatás). A joggyakorlók a cselekvő (*aktív*) alanyok (*subject active*), míg a kötelezettek a jogviszony inaktív (*passzív*) alanyai (*subject passive*), akik egyben a jogosultsághoz kapcsolódó kötelezettségek aktív alanyaivá válnak.⁶²⁸ Az adott jogviszony függvénye, hogy a passzív alanyok tartózkodásra (manere), tűrésre (tolerantia) vagy épp konkrét cselekvésre (dare, facere, praestare) kötelezettek. A joggyakorló már a jogérvényesítéssel (a generatív hatás következtében) felelősség, kötelezettség, tilalom és feladat alanyává is válik.
12. Megkülönböztethetünk *primer* (jogosult) és *szekunder* (más joggyakorlása által a kommunikációs jog alanyává lett) *alanyi kört*. A konkrét jogosultság jellegétől függ, hogy az adott jogviszonyban ki(k) válik(nak) jogalannyá. Ugyanis vannak olyan kommunikációs jogok, illetve kötelezettségek, amelyek csak *egyént* illetik meg (pl. a gondolatszabadság), de vannak olyanok, amelyeknek jogosultja vagy kötelezettje *szervezet*, közösség vagy maga az *állam* (pl. állami kommunikációs kampány, közérdekű tájékoztatási kötelezettség, etc.).
13. A kommunikációs jog közös *tárgyát a kommunikációval kapcsolatos közjogi és magánjogi életviszonyok*, illetve *társadalmi viszonyok alkotják*. A tárgykör *általános értelemben* igen tág, mivel magához a *kommunikációhoz*, a kifejezéshez kapcsolódik. A kommunikáció azonban mindig mindenhol megjelenik, mindenre befolyással van. Ilyen értelemben, tárgykörébe tartozik a kifejezés bármely formájában vagy módján megvalósuló információ (üzenet) csere által keletkező *élet- és jogviszony*. *Szűkebb értelemben* csak a kommunikációs *jogszabályok* (ius) által szabályozott illetve

---

⁶²⁶ Ez igaz más egyes jogágakra is.

⁶²⁷ Az EU Alapjogi Chartájának (Nizza 2000) preambulumban rögzíti, hogy „a biztosított jogok gyakorlása együtt jár más személyek, az emberi közösségek, és a jövő nemzedék iránt viselt felelősséggel és kötelezettségekkel.”

⁶²⁸ Ambrus az információhoz való jog tárgyában az aktív (cselekvő) és inaktív (passzív) kettős alanyiség álláspontját képviseli. Lásd In: Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării (Kommunikációs jog). Status Printers Siculeni, Miercurea-Ciuc 2010

keletkeztetett jogviszony képezi tárgykörét. A kommunikációs jogot alkotó normák tárgyában *a genus* (közös) de facto *a communicatio* (kommunikáció), és annak részét képező *informatio* (információ) – csere, mint a kommunikáció célja. A két értelmezés között lényeges különbség van, hisz számtalan a jog által szabályozatlan kommunikációs viszony.

14. A kommunikációs jog közös *tartalmát* a kommunikációs folyamat – megnyilvánulási alakzataira, annak központjában álló, az információ-átadást biztosító, közvetítő (etc.) – elemeihez köthető részletszabályok képezik. Az alanyaihoz hasonlóan, *rétegződés* figyelhető meg a kommunikációs jog *összetevőinél, kötelezettségeinél, korlátainál* vagy akár *felelősségeinél, szankcióinál* egyaránt, hisz a kommunikáció egyes *megjelenési, gyakorlási formái felsorolhatatlan sokfélék*. Ennek magánjogi, közjogi kodifikációját, illetve jogágazati kötődéseit *a jogrendszerben* jelenleg *bonyolult összetettség jellemzi*. A kommunikációs jog *tartalmi elemeit* nemcsak a konkrét *jogosultságok, lehetőségek, hanem aktív – passzív, tevőleges és tartózkodó kötelezettségek, felelősségek és korlátok összessége alkotja*. A kommunikációs jog tartalmi jellegére leginkább a kifejezési formák, a kommunikációs szakterületek (reklám, pr, dm, eladásösztönzés, rendezvényszervezés, etc.), illetve a kommunikációs ágazatok (hírközlés, mobil-, telekommunikációs ágazat, médiagazdaság, etc.) mutatnak rá.
15. *A közös tárgykör hálószerű, és a sokféleség (heterogenitás) jellemzi*. A kommunikációs jog *tartománya kiterjed az egyéni és a szervezeti kommunikációra, valamint az egyes ágazatokban – az igazságszolgáltatásban (bíróságok, ügyészségek, rendőrség, végrehajtó- és büntető intézetek, ügyvédek, közjegyzők), az állami, a kormányzati és önkormányzati szektorban (államigazgatási és egyéb kormányzati szervek, önkormányzatok) a politikában (politikai pártok, politikusok, érdekképviseltek), a médiában (elektronikus média, nyomtatott média, online média és intézményrendszere, érdekképviseltek), a gazdaságban (gazdasági szervek, szervezetek, vállalkozások, érdekképviseltek), és a civil szférában (lakosság, civil szervezetek, személyek) – megjelenő bármilyen tárgyú, jellegű vagy tartalmú kifejezésre, kommunikációs tevékenységre, információ kibocsátásra vagy szerzésre, továbbításra, illetve ezek tényleges megnyilvánulási formáira.*⁶²⁹

---

⁶²⁹ Vö. Buday-Sántha Andrea, Kommunikáció, mint versenyelőny a XXI. században. PTE KTK RPDGI Évkönyv 2004-2005. (Felelős szerkesztő: Dr. Buday-Sántha Attila), PTE KJK, Pécs 2005. 233-243. o.

A kommunikációs jog *irányultsága* alapján megkülönböztethetjük: a formai-, az eljárási-, a tartalom-, a piaci-, az ágazati-, az intézményi-, a tömegkommunikációs, a technikai-, a technológiai-, és az infrastrukturális szabályozást.⁶³⁰

16. A kommunikációs jog személyi, tárgyi, területi, időbeli *hatálya* általános értelemben *erga omnes* (mindenre kiterjedő). A kommunikáció a konkrét élet- és jogviszonyban *ius* (jogi) és *non ius* (erkölcsi, önszabályozási) meghatározottságú. Ezek kijelölik az adott helyzetben a kommunikációs jogosultság vagy kötelezettség adekvát hatályát, amely a rá vonatkozó jogforrás jellegéhez is igazodik.⁶³¹
17. E jogágazat *jogforrási* rendszerének vizsgálata révén megállapítható, hogy *heterogén* joganyagában valamennyi jogforrási elem (a szokásjogtól az esetjogig, az önszabályozástól az alapjogokig, EU normákig) megtalálható. Szabályozási célja szerint, megkülönböztethetünk köztük primer (*lex primaria*) és secunder (*lex subsidaria*) jogi normákat. A kommunikációs jog *species* (különös jegyei) a kommunikáció szabadságát alkotó vagy ahhoz kapcsolódó alaptörvényi rendelkezésekből származtatott, olyan heterogén jogegyüttes, amelynek *rétegzett normarendszerében* egyaránt megtalálhatók az *anyagi* (tartalmi követelmények) és *alaki* (formai, eljárási, szervezeti keretek), a szabályozási módszere szerint *cogens* (kötelező) és *diszpozitív* (eltérést engedő) jogi normák. Diszciplináris megközelítésben jól körülhatárolható *általános – különös* (szabályok által alkotott), valamint definiálható *közjogi* (ius publicum) – *magánjogi* (ius privatum) – büntetőjogi (criminalis legis) résszel rendelkezik. A közjogi és magánjogi elemek a szoros kapcsolódásuk miatt gyakran keverednek, sokszor nehezen elkülöníthetők. A kommunikációs szabályok összefüggő rendszerének elemei – mint az „*emberi idegrendszer*”- *behálózzák*⁶³² a *jogrendszer teljes joganyagát*. Szinte valamennyi jogszabályban valamilyen formában megtalálható, vizsgálható kommunikációs jogi megnyilvánulás, amit összefüggésében kell kezelni és szabályozni.
18. A kommunikációs jog *alapelveit* áthatják a nemzetközi, illetve az EU alapidokumentumok jogelvei. *Általános* alapelvei közé tartoznak az alkotmányi alapelvek, alapértékek, valamint a kommunikációs szabadsághoz, a demokrácia-, a

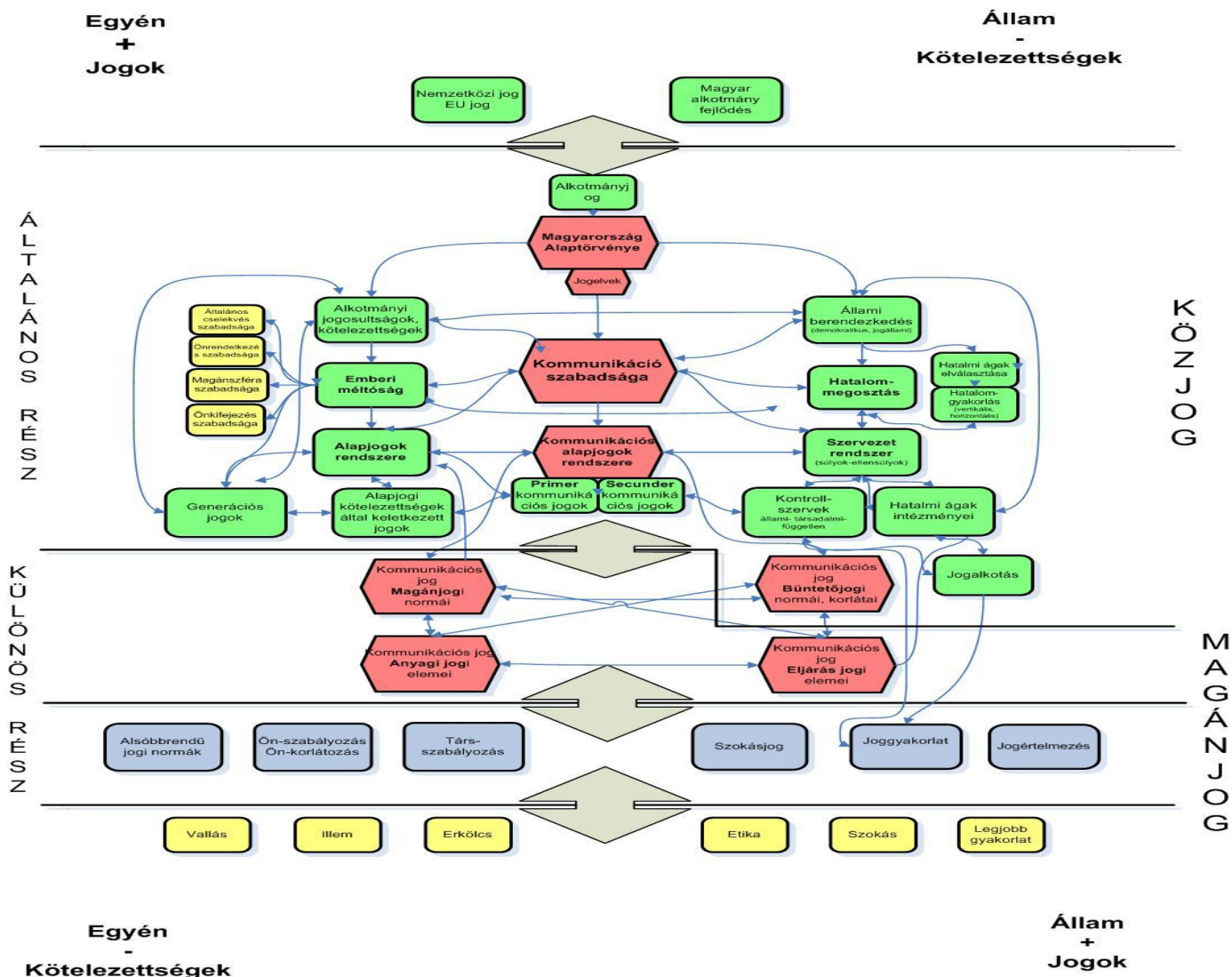
⁶³⁰Eme osztályozási szempontot tekintetében hasonlóan gondolkodik Gálik és Polyák a médiajog terén. Lásd In: Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005. 32. o.

⁶³¹Példaként, a személyi hatóköre alapján megkülönböztethetők személyi (természetes és jogi személy vagy intraperszonális, interperszonális), szervezeti (csoport, közösség), szupranacionális (globális) aktusok. Területi hatóköre szerint, elkülöníthető a nemzetállamon belüli és a nemzetek feletti (regionális, globális) normákra. Vö.: Buday-Sántha Andrea: Kommunikációs jog. PTE ÁJK Doktori Iskola PhD Tanulmányok 6. (Szerk.: Dr. Ádám Antal), PTE ÁJK, Pécs 2007

⁶³²Bill Gates az informatikai rendszerek világszintű hálózatát jellemezte eme hasonlattal. In: Bill Gates: Üzlet a gondolatok sebességével, Geopen Könyvkiadó, Budapest 1999 Bevezető

jogállamiság elvéhez közvetlenül kapcsolódó jogelvek, valamint a kommunikációs jog primer jogágainak (pl. médiajog, adatvédelmi jog, reklámjog, szerzői jog, etc.) általános elvei.⁶³³ Emellett a kommunikációs jog önálló, *sajátos* alapelvekkel is bír. Mindezek *megadják eme jogágazat jogdogmatikai egységét*. Ezek közül kiemelt jelentőségű: a törvényesség elve, igazság védelmének elve, kommunikációs alapjogok tiszteletének elve, arányosság és szükségesség elve, a jóhiszeműség, a tisztesség, a méltányosság, az elvárható magatartás és együttműködés elve, jogbiztonság és jogismeret elv, hiteles tájékoztatás elve, információs esélyegyenlőség elve, értékluralizmus elve, nyilvánosság és átláthatóság elve, kommunikációs joggal visszaélés tilalmának elve, felelősség és az ártatlanság védelmének elve.

19. A „Hálómodell” keret ábrája⁶³⁴ szemlélteti a kommunikációs jog főbb elemeit.

⁶³³ Példaként említhető a büntetőjog általános, római jogból eredő nullum crimen sine lege, nullum poena sine lege elve, vagy a diszkrimináció tilalma (etc.).

⁶³⁴ Forrás: saját szerkesztés.

5.1.2 Kommunikációs jogtörténet

20. A kommunikációs jog jelentős fejlődésen ment keresztül az évszázadok alatt. Kiteljesedése világszerte szorosan összekapcsolódott az *emberi jogok* nemzetközi elismerésével. Fejlődésének különböző stádiumai az emberiség számára kiemelkedő jelentőségű *történelmi eseményekhez*, nemzetközi dokumentumokhoz köthetők, amelyek motorjai a társadalmi berendezkedések változásai és a médiaforradalmak. Az *információs társadalmak* kialakulása újabb lendületet adott a kommunikációs jogok folyamatos bővülésének.
21. A napjainkban zajló világméretű tendenciák, mint pl. az információs és kommunikációs forradalom, a hálózatosodás (kommunikációs, gazdasági, politikai), a globalizáció és a gazdasági világválság nem csak fókuszba állították az információs társadalmak szerepét, ezek továbbfejlesztésének, illetve a megfelelő jogi környezet megteremtésének szükségességét, mint a „kilábalás” útját, hanem tisztázták versenyképességre gyakorolt kiemelt szerepét. Így napjaink *központi tényezői* lettek: *a kommunikáció, a tájékoztatás, a hírnév, a közvélemény, a nyilvánosság*. Az információs társadalmak működésének fontos feltételét képező, a digitális világhoz kapcsolódó és egyéb kommunikációs élethelyzeteket szabályozó kommunikációs jog robbanásszerű fejlődése folytán jelentős új törvények, jogi normák születnek világszerte. A kommunikációs jog (Communication law) ma már a világ valamennyi fejlett országának jogrendszerében nyomon követhető. Mindezek alapját nemzetközileg elismert kommunikációs alapjogok, *nemzetközi* és szupranacionális *dokumentumok* képezik.
22. Az újkor különös jellemzője, hogy már egyre nagyobb nyilvánosságot kapnak a *kommunikációs joggal való visszaélések* (egyéni, szervezeti, államhatalmi, nemzetközi szintű) megjelenési formái (mint pl. gazdag érdekcsoportok felvásárolják a reklámidő nagy részét;⁶³⁵ a választási kampányidőszakban adott város valamennyi közterületének lefoglalásával lehetetlenítve el a többi képviselőjelölt ilyen jellegű megnyilatkozását;⁶³⁶ de gyakori a rosszhiszemű ösztönzés, a rejtett vagy hamis kifejezés és információnyújtás, az kényszerű önkorlátozás, a dezinformáció, a megtévesztő vagy félrevezető tájékoztatás, a hírkiszivárogtatás, a bennfentes

---

⁶³⁵ Tom Lewis, az Egyesült Királyság Nottingham Trent University professzora a politikai reklám tárgyában hivatkozott a drága, de nagyhatású TV reklámok területén megjelenő, visszaélésszerű jelenségre. Kiemelte, hogy a demokrácia lelke a lehetőségek egyenlősége, mely így módon csorbul. In: Tom Lewis: Az aktívizmustól az önkorlátozásig. Az Európai Bíróság különös esete a politikai reklámok közzétételi tilalmának magváltoztatásával. New Media World, Budapest 2015

⁶³⁶ A 2013. évi önkormányzati választásokon, Szigetváron konkrétan megtörtént eset.

információk „átruházása”, a politikai propaganda, a kommunikációs manipuláció, a „karaktergyilkosság” etc.).

A nemzetközi emberi jogi szervezetek és az *Európai Unió is deklarálta* küzd ezek ellen. Az kommunikációs (emberi) jog terén az EU egyik fő kihívása az információs társadalmak új prioritásaihoz alkalmazkodó *integrált jogi környezet megteremtése*, a jogfejlesztéssel a visszaélési formák elleni eredményes fellépés. Az EU jogalkotásban egyre több jel mutat arra, hogy fel kívánja tárni és gátat kíván szabni a kommunikációs jog sérelmével járó visszaéléseknek, amely új gondolkodásmódot, a kommunikációs jog összefüggésrendszerében történő kezelését igényli. Erre kézzelfogható jogalkotási jelek is mutatkoznak.⁶³⁷

23. A kommunikációs jog magyar jogtörténeti (*historia iuris*) fejlődésének korszakait *eltérő közjogi megoldások* jellemezték. A *tradicionális* jogban a társadalom széles rétegeit érintő közjogi védelem teljes hiánya, a tiltó normatívák, egyúttal az uralkodó osztály kommunikációs kiváltságai jellemzőek. Míg a *modern* korban a kommunikációs alapjogok deklarálása, tárházának bővülése és garanciális intézmények megjelenése. Az *újkori* jogfejlődés tendenciái: a kommunikációs jog alapjogi elemeinek, új, önállóvá váló részjogoknak folyamatos gazdagodása, új jogintézményeinek megjelenése, a közjogi és magánjogi normarendszer szélesedése, valamint ezek interdependenciájának fokozódása, és a gyors átalakulás.
24. *Alaptörvényünk* a *modern* jogállam alkotmányi elemeit felvonultatja. Megoldásai európai példákra nyugszanak, *mégis több alapvető hiányosság tárható fel*, amelyek pótlása újabb kihívások elé állítja az alkotmányozó hatalmat.
25. A kommunikációs jog *általános*, illetve *közjogi részét képezik* a jogág fejlődésének nemzetközi, EU és hazai alkotmányi jogalkotás eredményei, önálló jogintézményei, mint a kommunikációs jog jogforrási elemei. Mindezt a kommunikációs jog „*Hálómodell*” történeti szintű *ábrája* vázolja.⁶³⁸
26. Meggyőződésem, hogy a kommunikációs jog eddigi fejlődése az emberiség történetében csak a „kezdeteket” jelző szakasz. *Óriási átalakulás kapujában állunk, jogi paradigmaváltásra (jogi dogmatikai szemléletváltásra)* van szükség, amelynek következtében *a tradicionális jogrendszer* – az eljövendő világ kommunikációs és technikai átalakulási folyamatait követő – *új formát ölthet*.

⁶³⁷A kommunikációs jog integratív megközelítésére illetve a visszaélések formáira is kitérő jogalkotási termék kiváló példaként szolgál a 2014-ben elfogadott az online és offline kifejezés szabadságról szóló (9647/14) iránymutatás. EU tagállamok közt találkozunk a kommunikációs jog olyan alkotmányi szabályozásával, ahol a kifejezési jog deklarált, mint pl. a Román Alkotmány.

⁶³⁸ Lásd az értekezés II. fejezetében.

5.1.3 Kommunikációs jog és az alaptörvény

27. Az jogirodalomban a kommunikációs jog alaptörvényi fogalmainak használata, alkotóelemei, jellemzői és viszonyuk tárgyában eltérő megközelítésekkel találkozhatunk. Álláspontom szerint, a kommunikációs jog (*Communication law*) alkotmányi alapfogalma a kommunikáció szabadság (*freedom of communication*), amely rokon értelmű a kifejezés szabadságával (*freedom of expression*), lényegében a két *terminus technicus* egybeesik. Egyaránt a *szabad kommunikáció, a társadalmi (médiá) nyilvánosság biztosítása a céljuk*.
28. A kommunikációs jog – *alaptörvényi status quo*-ja szempontjából – kiemelkedő jelentőségű *a humanitas* (az emberi méltóság), mint *semina rerum* („a dolgok magjai”), és a *kommunikáció szabadsága* (*freedom of communication*), mint *genus proximum* (törzs, osztályozó, gyűjtő kategória). Védelme nem a tartalomra, hanem a kommunikáció szabad gyakorlására, a szinte felsorolhatatlan sokféle megnyilvánulási alakzatainak biztosítására irányul. A nem nevesített (ezáltal közvetlenül nem védett) kommunikációs megnyilvánulások védelmében meghatározó jelentőséggel bír: az emberi méltóság alapjoga (mint szubszidiárius alapjog, amelyből minden alapjog levezethető), annak részét képező kommunikáció szabadság. Ez olyan – nemzetközi dokumentumok által intézményesített – *univerzális emberi jog, egyetemes alapjog*, amelyből a *kommunikációs jog valamennyi* (primer és secunder) *összetevője levezethető, és általa a nem nevesített megnyilvánulási alakzatok is védelmet élveznek. Ezáltal minden kommunikáció egyben a kommunikációs szabadság alapjoggyakorlását jelenti*.
29. A kommunikációs jogokat a jogtudomány többféleképpen – mint pl. szabadságjogok, politikai jogok, kommunikációs jogok – csoportosítja, de van olyan megközelítés is, amely szerint a kommunikációs alapjogoknak csak média által közvetített tartalmi elemei tekinthetők e jogok körébe. Véleményem szerint, ezek a nézetek az alapjogoknak egy-egy funkciója alapján osztályoznak. A kommunikációs alapjogok *több funkciót* látnak el, ezek mindegyikét egyesíti a *kommunikáció szabadsága*, mint a „*közös többszörös*”.
30. A kommunikációs jog elsődleges (primer) és másodlagos (secunder) alkotóelemekből tevődik össze, amely utal a kommunikáció szabadsággal fennálló (közelebbi illetve távolabbi) viszonyára. A *background libertatem* („előzményi” szabadságok) a *gondolat*, és a *meggyőződés* (lelkiismeret) szabadsága, a *sine quo non* (alapfeltétel) az *információszabadság* (amely

a kommunikációs alapjogok közül a legnagyobb jelentőséggel bír az információs társadalmak korában, mivel a kommunikációs jog minden összetevőjének alapfeltétele az információ, hisz ez maga a tartalom), a *praecipua* (főelem) *véleményszabadsága*, a *sui generis* (sajátos) a *médiaszabadság* (mint medium, generatív altílium), az *alkotás* (mint symbolic speech), és az *oktatás szabadsága* (mint egyedi közlésforma), valamint a *gyülekezés és egyesülés szabadsága* (mint collective liberties) alkotják a primer (*lex primaria*) nevesített kommunikációs alapjogok körét.

A kommunikációs jog *secunder (lex subsidiariae)* összetevőinek (mint pl. kommunikációs jellegű jogok, részjogok, eljárásjogok, kommunikációs kötelezettségek, tilalmak, felelősségek, és jogállami követelmények), ezek intézmény- és szervezetrendszere, valamint a kommunikációs eszközrendszer) csak *másodlagos funkciójuk* a szabad kommunikáció védelme, azt közvetve szolgálják.

Mindezek együttesen alkotják a kommunikációs jog *alaptörvényi jogforrási keretrendszerét*.

31. A kommunikációs jog összetevő *elemeinek kapcsolódásait a szinergia* (együttműködés), az *interdependencia* (kölsönös függés), és a *generativitás* (generáló, továbbgyűrűző hatás) jellemzi. Ez annyit jelent, hogy valamely *kommunikációs alapjog gyakorlása egyúttal megvalósít más kommunikációs jogosultság(ok) teljesülését*, és kivált kötelezettségeket, amelyek újabb jogosultságokat és kötelezettségeket indukálnak, és ezzel valósul meg a társadalom szabályozott kommunikáció folyamata, a kommunikációs jog gyakorlása.
32. A kommunikációs jogot alkotó jogosultságok széles kiterjedésűek, e *jogokhoz* azonban *kötelezettségek is társulnak*. A kommunikációs kötelezettségeket nemzeti alkotmányok nem tartalmazzák, azok nem az alapjogok részei, nem alapjogot gyakorol a kötelezett, de a kommunikációs jog rendszerének alkotóelemei, tekintettel arra, hogy ezek nélkül sok esetben nem valósulhat meg a szabad kommunikáció, mivel e jogok érvényesülését a kötelezeti oldalon megjelenő teljesítések (pl. az állami intézményvédelem, az állam vagy egyéb kötelezettek tartózkodásának vagy épp aktív tevékenységének) hiánya aláásná. A jogokat és kötelezettségeket *csak együtt lehet és kell kezelni*. A jelzett szoros összefüggésrendszer képi ábrázolását tartalmazza a kommunikációs jog *alaptörvényi szintű „Hálómodell”*.⁶³⁹

---

⁶³⁹ Lásd az értekezés III. fejezetében.

33. A kommunikációs jogok kiemelt védelemmel bírnak, azonban *nem korlátlanok*. A kommunikációs jogoknak igen kevés joggal szemben kell csak engednie, és *a korlátozó törvényeket szűkítően* kell alkalmazni, e szabadságokat, *jogosultságokat* pedig *a legtágabban kell értelmezni*, hiszen a társadalomban a szabad kommunikációt ezek biztosítják, annak tartalmára, kifejezési módjára, formájára és mibenlétére (etc.) tekintet nélkül.

A *jogkorlátozásnak* ad absurdum, több típusa is van. Megkülönböztethetjük az *általános* (nemzetközi egyezményekben és a hazai jogrendben rögzített törvényi korlátokat, mint pl. az állam-, nemzetbiztonság, a közbiztonság, a köznyugalom, a közrend, a közérkölc, a közegészség, a nemzeti (gazdasági) érdek, a bűnmegelőzés, mások jogai, a jó hírnév, a becsület, a bizalmas információk, bíróságok és más kontrollszervek tekintélye és függetlensége), és a *különös* (ágazati, elsődlegesen magánjogi és büntetőjogi korlátok és tilalmak, de speciális védelmet élvez pl. a kiskorúak személyiségfejlődése is) korlátozásokat, amelyek a jog lényeges tartalmát nem érinthetik. De vannak de facto *direkt* (közvetlen, mint a jogalkotási vagy alapjogi jogelvekből eredő, illetve konkrét kötelezésből adódó), valamint *indirekt* (közvetett, mint pl. állami, hatósági korlátok, vagy gyakorlási, fogalmi, tartalmi korlátok, vagy a hiányos jogállami működés által képződő) korlátok. A *ius* és *non ius* korlátok összessége képezi a kommunikációs jog *kontrollrendszerét*, amely összetevőinek száma bővülő tendenciát mutat.

34. A kommunikációs joghoz társulnak *felelősségi* elemek. A jogalanyok felelősek a kommunikációs jogosultságok rendeltetésszerű, jogkövető magatartást tanúsító gyakorlásukért. A kommunikációs jog keretrendszerében előírt *tilalmak, korlátok betartása*, illetve *betartatása*, és *kötelezettségek teljesítése* felelősséggel jár. Mások kommunikációs jogainak megsértése, kommunikációs kötelezettségek elmulasztása, vagy kommunikáció korlátokba, tilalmakba ütköző magatartás (*jogsértés*) esetén a felelősség és a helytállási kötelezettség fennáll. A felelősségi formák és azok jogi konzekvenciái – a korlátokhoz hasonlóan – szinte minden jogforrási szinten megtalálhatóak, egyaránt vannak közjogi és magánjogi és büntetőjogi elemei.

A kommunikációs jog megsértésének *jogi konzekvenciáit* kommunikációs normák szankciórendszere tartalmazza. A kommunikációs jogsértéseknél elsődlegesen hivatkozhatunk *delictuális*⁶⁴⁰ (szabálysértési, büntetőjogi),⁶⁴¹ *civiljogi* (polgári jogi),

---

⁶⁴⁰ Lásd a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és szabálysértési nyilvántartás rendszerről szóló 2012. évi II. törvény, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (etc.) normáit.

ágazati (médiajog, reklámjog, fogyasztóvédelmi jog, etc.) normákra, valamint számos egyéb (pl. adójogi, a hatóságok⁶⁴² kommunikációs tárgyú eljárásaik során megállapított szankciók) jogi konzekvenciáira. Ezek tartalmazzák a kommunikációs jog szankcióinak *anyagi* jogi szabályait, míg a felelősségre vonás eljárási kereteit az *eljárás*i törvények.

A jogi ügyek számának emelkedése a jogkövető magatartás hiánya mellett, olykor visszavezethető a megfelelő szabályozás hiányára is. Ugyanis a tisztázatlan szabályozási háttér jogi konfliktusokhoz vezet, a „*kiskapuk*”, a *joghézag* pedig *kriminalizál*. A jogesetek egy részében megfigyelhető, hogy a meghozott bírói döntések az alapjogok értelmezésén alapulnak. Végezetül fontos kiemelni, hogy az AB 30/1992. (V.26.) határozatában már rögzíti, hogy a büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az *ultima ráció*, a szankciók zárköve, alkalmazására akkor kerülhet sor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek.

35. A kommunikációs jog demokratikus *jogállami* berendezkedéssel fennálló *funkcionális kapcsolatát* az interdependencia jellemzi, akárcsak a kommunikációs alapjogok és jogosultságok egymás közötti viszonyát. Eszerint *kölcsönös függést* és *korlátot* jelentenek, és *ellenőrző szerepet* gyakorolnak egymás viszonylatában. Így egymás érvényesülésének előmozdítását, de akadályait is képezhetik.
36. A *kommunikációs jog önálló intézmény-* és *szervezetrendszerrel* bír, amely *sokszereplős* (kommunikációs funkcióval és feladatokkal bíró, azt művelő, védő, kutató, elemző, szabályzó, ellenőrző, szankcionáló (etc.) államhatalmi, közszolgálati (hatósági, hivatali) szervektől a kommunikációs (média) iparág gazdasági, szolgáltatói szereplőin át, a politikai és a civil szektor közérdekű kommunikációs érdekképviselői tevékenységet folytató társadalmi szervekig), *heterogén* szervezeti struktúrát egyesít. Ez a rendszer állami, társadalmi, gazdasági, szakmai és politikai szervezeteket egyaránt magába foglalja (mint pl. az Országgyűlés, központi kormányzati szervek, állami hatóságok, hivatalok, önkormányzatok, a tudományos intézetek, civil szervezetek, gazdasági társaságok). *Számuk*, a kommunikációhoz köthető feladatkörük és tevékenységi területük folyamatosan *növekszik*. A kommunikáció szabadsága, mint alkotmányos jog, valamint ezt biztosító, garantáló szervezetrendszer egyaránt a *demokrácia lényegéhez tartozik*. Ennek részei közötti kapcsolat, a *szinergia javítása*

⁶⁴¹ Ez igaz valamennyi kommunikációs részterület szankciórendszerére. Pázmándi Kinga a reklámjog terén ugyanilyen állítással él. In: Pázmándi Kinga: Modern reklámjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2007. 174. o.

⁶⁴² Számtalan büntető és szabálysértési tényállás kapcsolódik e jogághoz. Hatósági eljárásokra példaként említhető a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, a Nemzeti Adatvédelmi- és Információ Hatóság, a Fogyasztóvédelmi Hatóság, a Versenyhivatal (etc.). Részletesen lásd az értekezés IV. fejezetében.

révén demokratikus szuficit, mint többleteredmény érhető el, de a kommunikációs jog rendszerében kezelve lehet és kell értelmezni. A kommunikációs jogok, valamint az alkotmányos jogállam demokratikus elvei és jogintézményei együttesen szolgálják a szabad kommunikációt, a nyilvánosságot, amelyek az alkotmányosság alappillérei. A szervezeti struktúra főbb összetevőit prezentálja a kommunikációs jog szervezeti „Hálómodell” ábra.⁶⁴³

5.1.4 Kommunikációs jog és jogszociológia

37. Gyorsan változó világunk újra és újra termeli az újszerű kommunikációs élethelyzeteket, és megváltozott digitalizált társadalmi, gazdasági berendezkedés irányába haladunk, ahol, a *kommunikáció determinálja életünket*, meghatározó és szerves része a mindennapi társadalmi, gazdasági és politikai életnek. Ennek következtében a kommunikációs jog kiemelten fontos jogágként funkcionál, az egyik *legnagyobb joganyagot* felölelő, és *leggyorsabban fejlődő* rendszert alkot a jogrendszerben. Jelentős hatást gyakorol tradicionális jogi berendezkedésünk alakulására. Ennél illetve társadalmi szerepe folytán megállapítható, hogy jelenleg a kommunikációs jog helye és szerepe még formálódik, de a tendenciák folytán nemcsak a *jelen*, hanem a *jövő különös, újszerű, egyben domináns jogága*.
38. A kommunikációs jog primer és secunder vizsgálata visszaigazolta *önálló jogágazati* létét, kiemelt társadalmi szerepét, megnyilvánulásainak szinte feltérképezhetetlen sokféleségét. A kommunikációs jog *elsődleges* (primer) *részterületeinek* – a mindennapi életben betöltött szerepkörére, jelentőségére utaló rangsor szerint – a *média jog, reklámjog, prjog, infokommunikációs jog* (telekommunikációs és internetjog), *adatvédelmi jog, szerzői és védjegyjog, gyülekezési és egyesülési jog, állami egyházjog, oktatásjog* (normái részben vagy egészben), mint jogágazatok halmaza. Teljességében nézve a jogrendszer valamennyi kommunikációs *közjogi és magánjogi* vonatkozásai, ennek a sajátos jogágnak *általános* illetve *különös részét* képezik. Ennek velejárója, hogy önálló jogintézményekkel és alapelvi alapokkal rendelkezik.
39. A kommunikációs élethelyzetek, jogviszonyok és szabályozások is folyamatosan bővülnek. A kommunikációs jog normaalkotásának általános megítélése, – a primer *argumentum* szerint, – a jogalkotók a társadalmi, gazdasági átalakulással nem tudnak

---

⁶⁴³ Lásd az értekezés III. fejezetében.

(vagy nem azzal egyező módon) lépést tartani. Számptalan probléma észlelhető. A kommunikációs viszonyok *alul* (pl. termékbemutató,⁶⁴⁴ politikai kommunikáció, állami transzparencia, az új típusú kommunikációs jogsértések, bűncselekmények), vagy *túlszabályozottak* (pl. médiaszabályozás), *nem megfelelőek, elavultak* (pl. a tartalomszabályozásban: közszolgálati médiumok centralizálása, a központi hírműsor készítés, gyártás, híradás; a kommunikációs platformok terén: az Internet normái; a kommunikációs elemeknél: CSR, szponzoráció, mecenatúra, gyógyszer promóciós szabályozás hiányosságai), valamint *sok a joghézag* (pl. a lobbitevékenység, a rendezvényszervezés törvényi aktusának hiánya). Egyúttal megfigyelhető a *párhuzamosság* (pl. az eljárási törvényekben, mint a Pp., Be., Ket., Ctv., Vétv., Sztv. és az Infotv. 15. §. által biztosított tájékoztatási jog párhuzamosan érvényesíthető, a két jog nem zárja ki és nem is írja felül egymást), az *ellentmondások* (pl. a fogalomhasználatban). Összességében az állapítható meg, hogy a kommunikációs jog jelenlegi normarendszere *csak részben megfelelő*.

40. A jelzett szabályozási gondok eredménye, hogy a társadalomban széleskörű *igény* van a *változtatására*, amely szinte minden kommunikációs jogi területet érint. Ezek közt is kiemelten: a *média jog*, az *információs jogok* (adatvédelem és adatnyilvánosság), valamint a *politikai jogok* (politikai kommunikáció) és a *nyilvánosság* (média, állami, politikai, jogszabály, jogalkotás, igazságszolgáltatás nyilvánossága, etc.).
41. A normaalkotási problémák, feladatok *több okból* erednek. Ezek a következők: a jogalkotó a kommunikációs tárgyú jogi normaalkotást *nem rendszer elemeként kezeli* és ezért azok *nem kellően összehangoltak*; a *kívánt szakmai érdekegyeztetés elmaradása*; a *valós szabályozási igények feltárásának a hiánya*; a *változó környezet*. *Nem a szabályozás mennyiségével, hanem a szabályozás egyes tartalmával, illetve mértékével, és annak állandó módosításával van a baj*.
42. Hazánkban *alacsony szintű a kommunikációs jog ismerete*, de még ennél is hiányosabb a társult kötelezettségekről, eljáró szervekről tudomással bíró polgárok köre. Ennek három fő oka van: az *oktatás hiánya*, a „*jogalkotási bumm*” (a gyors,⁶⁴⁵ átláthatatlan, követhetetlen⁶⁴⁶ jogszabályváltozás) és az *információs környezetszennyezés* (a tömegméretű információáramlás, a reklámzaj nehezíti az egyén információs szelekcióját). Mindezek *jogbizonytalanságot okoznak*. A sok függő jogi

⁶⁴⁴ A visszaélések miatt a termékbemutató szabályozása módosítás alatt van.

⁶⁴⁵ Az Országgyűlés 1010-2014 közti ciklusban 800 törvényt, a 2015. évi tavaszi ülészakban 140 törvényt fogadott el.

⁶⁴⁶ Az joganyagban kulcsszavas keresés kutatási eredménye: az információra 53, az információszabadságra 29; az adatra 53; az adatvédelemre 48; a tájékoztatásra 52; a közzétételre 47; a nyilvánosságra 47 oldalnyi jogi norma felsorolása található.

helyzet, a szabályozás nyújtotta „kiskapuk,” az általános fogalom meghatározások és széleskörű értelmezési lehetőségek, (etc.) folytán *nő a visszaélések, jogsértések száma.*⁶⁴⁷ Emellett *alacsony a jogérvényesítés, nagy a látencia.*

43. Az kommunikációs jog *oktatása* nagyon szűk körű. Az információs társadalmi, gazdasági követelményeknek az oktatási rendszer nem képes megfelelni. A *demokratikus berendezkedésű jogállam* (információs társadalom) *állami oktatásától* – állami szerepvállalásként – *elvárható, hogy a közszolgálati média támogatása mellett, az oktatási rendszer különböző szintjein megjelenjen* (mint pl. Németországban) a társadalomismeret, *a kommunikációs jog* (oktatási rendszerbe való szerves beépítése, önálló oktatási programok indítása) *oktatása, mely megalapozná e jogok gyakorlását, a jogkövetést és a polgárok demokratikus társadalomban aktív részvételét, érdemi szerepvállalását, és a megalapozott döntést.*

44. A kommunikációs jog *érvényesülésére* sok külső (világgazdaság, világpolitika, etc.) és belső (alkotmányos berendezkedés, alapjogok rendszere etc.) tényező hatással van, melyek olykor nem előremutatóak hazánkban. Említhetjük a *demokráciadeficit*, a *jogbizonytalanság*, a *jogállami súlyok-ellensúlyok kérdését*, de negatívan hatnak az – előzőekben jelzett – szabályozási problémák is.

A primer és secunder kutatási eredmények arra utalnak, hogy kommunikációs jog normái *nem a XXI. század fejlett, demokratikus jogállami szinten érvényesülnek* hazánkban, a gyors jogszabályváltozás (*törvények inflációja*) *az alacsony jogismeret, a sok függő jogi helyzet* (mely a joggal való visszaélés melegágya), és a szabályozás nyújtotta „kiskapuk”, illetve „fékek” következtében. Problémát jelent továbbá a *jog túlpolitizálódása* (túlzott politikai behatás), valamint *kommercializálódása* (üzletiesedés, azaz a gazdasági lobbik, az oligarchák gazdasági befolyása, érdekérvényesítő hatása a jogalkotásra, a jogalkalmazásra).

45. A kommunikációs jog sajátos tartalmú kategória, amelynek korszerű újszerűségeinek összegzését a kommunikációs jog több szintű, rétegzett és integratív rendszerét bemutató *teljes „Hálómodell”* reprezentálja.

A modellnek *horizontálisan két fő „lába”* van: az *alapjogok és az állam* (demokrácia, jogállami berendezkedés). Ezek összetevőelemei, összefüggései *szoros és elválaszthatatlan kapcsolatban*, egymáshoz való viszonyuk kölcsönhatásban, kölcsönös függésben, ellenőrzésben állnak egymással, ezért *egyik sem valósulhat meg*

---

⁶⁴⁷ Az adatvédelmi ügyek területén 2008 óta folyamatosan nő az adatigénylés, a pere száma is ugrásszerűen növekedtek, az adatvédelmi ügyek száma 2001.2007 között háromszorosára emelkedett. Lásd In: Péterfalvi Attila (szerk.): Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. HVGORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest 2012. 8. o., 10. o. és 54. o.

a másik nélkül, és csak ekként is kezelhetők. Az is tény, hogy nem azonos súllyal jelennek meg a kommunikációs jogban.

Vertikálisan, alapjogi forrásait az kommunikációs alkotmányi jogok, jogosultságok, az ahhoz kapcsolódó jogelvek, és egyéb alaptörvényi normák kommunikációs kapcsolódásai képezik, melyek a kommunikációs jog *általános részeként, közjogi elemei* közt foglalnak helyet. A kommunikációs jog *különös részét*, a kommunikációs *magánjogi normák* összessége alkotja, amelyek többnyire a kommunikáció megnyilvánulási alakzataira, kommunikációs iparág illetve eszközök, médiumok (etc.) jogintézményeire tartalmazznak szabályokat.

Az emberi jogok (a +, *aktív*) oldalán a *jogosultságok*, míg a jogállami (a -, *passzív*, tartózkodás) *oldalán* a *kötelezettségek dominálnak*, és ezek inverzei csak másodlagosak, mégis elmaradhatatlan részei. Hisz kommunikációs jogosultságok érvényesüléséhez komoly *állami feladatok és kötelességek* teljesítése nélkülözhetetlen. Az egyéni, közösségi (szervezeti) kommunikáció megvalósulásának garantálásában az államnak és egyéb szerveknek is fontos feladata és felelőssége van. A kommunikációs jogot a kommunikációt biztosító, megvalósító vagy annak megvalósulását elősegítő, de minden kommunikációs mozzanatot tartalmazó alapjogok jogintézmények, az alkotmányi kommunikációs jogokhoz kapcsolódó egyéb alaptörvényi rendelkezések és jogelvek, valamint az abból származtatott egyéb jogosultságok, lehetőségek együttesen alkotják, amelyek nemcsak az egyén önkifejezését és önmegvalósulását szolgálják, hanem közérdekű rendeltetéssel (pl. a nyilvánosság, a közhatalmi szervek működésének ellenőrzése) is bírnak. A kommunikációs jog jogágazati rendszerében megjelenő jogok összességét „*kommunikációs jogok*” *jogegyütteseként* jelölhetjük meg,⁶⁴⁸ és ezek mindegyikének védelmét a *kommunikáció szabadság*, mint univerzális, szubszidiárius alapjog biztosítja.

Jogforrási rendszerében minden típusú *ius* (jogi kötelező) és *non ius* (társadalmi szokás, erkölcs, vallás, önszabályozás etc.) normacsoport megtalálható. A közjogi elemek alkotmányi fejlődéséről áthelyeződött a *hangsúly a sarkalatos törvények* részletszabályaira, és a *magánjogi* szabályozásra.

Az „Hálómodell” részarái jól prezentálják a kommunikációs jog többirányú megközelíthetőségét, bonyolult összefüggésrendszerét. Eme jogágazat, mint vegyes funkciókat betöltő, azt szintetizáló hálómodellszerű megközelítésének tartalmi elemeit

---

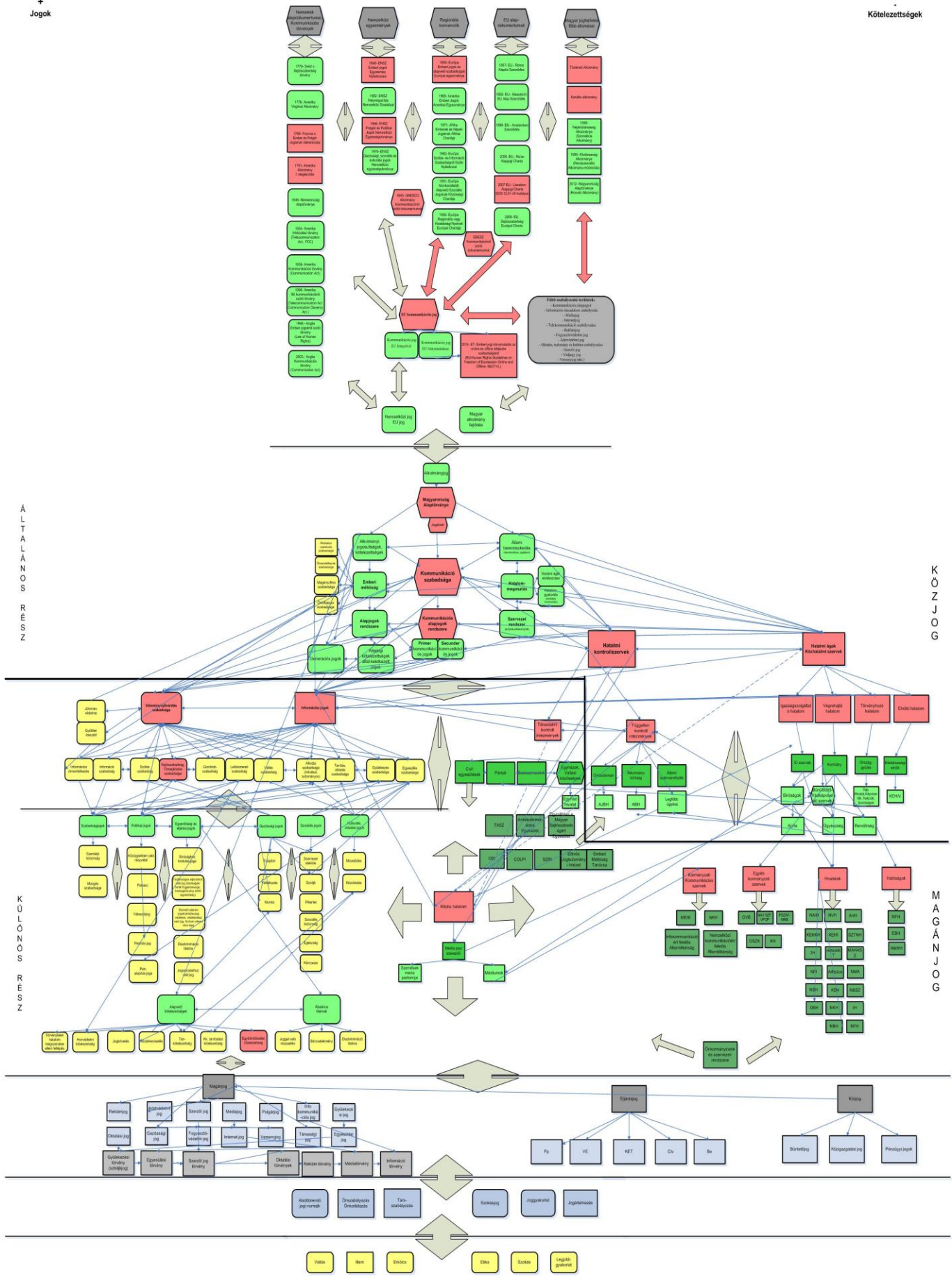
⁶⁴⁸ Az AB a német alkotmánybírószágtól vette át a „kommunikációs jogok” elnevezést.

és összefüggéseit, többsíkú összetett rendszerének *képi összegzését* tartalmazza a *kommunikációs jog teljes „Hálómodell” ábrája*.⁶⁴⁹

---

⁶⁴⁹ Forrás: saját szerkesztés.

5.2 Javaslatozok (de lege ferenda), a tudomáyos eredmények hasznosítási lehetőségei

Az értekezés mind a jogelmélet, mind a jogalkotás, mint a jogalkalmazás számára hasznosítható eredményeket tartalmaz. A kommunikációs jog feltárt problémáira megfogalmazott, „de lege ferenda” javaslataimat az alábbiakban összegzem.

5.2.1 A jogalkotás számára hasznosítható eredmények

A szabályozási problémák felszámolásának szükségessége alapvető jogalkotási kérdések tisztázását, a rendszerszerű normaalkotás igényét vetíti elő. Az információs jogállami működés szükségessége a kommunikációs jog rendszerszerű elméleti, tudományos rendszerbefoglalása, a folyamatokat kellően képező jogi környezet kialakítása - a megfelelő jogbiztonság, jogkövetés, jogérvényesítés szempontjából is - ennek gyakorlati alkalmazása és tényleges érvényesülése elengedhetetlen. Ennek érdekében a következő ajánlásokkal élek. A törvényhozás és más jogalkotó számára felhasználható eredményként értékelhető, *mutatis mutandis* (szükséges változtatások) különösen az következők.

- 1) A kommunikációs jog fogalmi rendszerének felülvizsgálata, kiegészítése, fejlesztése szükséges. Jelenleg probléma, hogy a kommunikációs jogok *normaszövegeiből* nem lehet mindig egyértelműen következtetni az alkotmányi rendszerben elfoglalt helyükre, csak rendeltetésük ad ehhez támpontot. Kiemelendő továbbá, hogy a kommunikációs jogosultságok és kötelezettségek kölcsönös feltételezettségük okán szerves egységet képeznek, és csak együttes jogi kezelésükkel, illetve gyakorlati teljesülésükkel érvényesülhetnek a kommunikációs jogok, a szabad kommunikáció a társadalomban. Így nemcsak a *kommunikációs jogok* minél szélesebb körét, hanem a hozzá kapcsolódó *kötelezettségeket* illetve a létező *korlátokat* – a jogok mellé rendeltén, egzakt módon – kellene *nevesíteni*.
- 2) Az általános, többértelmű jogi *fogalmi meghatározások pontosítása*, a hiányzó kommunikációs jogi alapfogalmak *pótlása* érdekében szükséges lenne az online és offline kifejezés szabadságáról szóló EU emberi jogi iráymutatás fogalmi meghatározásainak *jogharmonizációja*, azok beépítése a magyar jogrendszerbe, jogalkalmazásba.

A kommunikáció, a kommunikációs *jogok rendszerszerű kezelésének* és az egyértelmű, egzakt fogalmak hiánya az eltérő jogértelmezésre, de akár a joggal való visszaélésre is lehetőséget nyújt, ezt a hiányt a jogalkotónak a kommunikációs jog

alapfogalmainak rögzítésével sarkalatos *törvényi szinten* kellene pótolni, illetve egyértelműsíteni.

- 3) Az *EU* egyik fő célkitűzése, hogy információs társadalommá váljon, és a szabad kommunikáció, a kifejezés, az információ szabad mozgásának, áramlásának elvét vallja. Szükség lenne arra is, hogy az *EU* a négy alapszabadság mellett a *kommunikáció szabadságát*, az információ szabad mozgását, áramlását, mint az *ötödik alapszabadságjogot* deklarálja. Nem áruk módjára kellene kezelni, valamint az áruk és személyek szabad mozgásának keretei közt értelmezni, hanem önállóan.
- 4) Széleskörű *nemzetközi egyezségokmányt* kellene elfogadni az információs társadalmi környezetben működő fejlett jogállamoknak, amelyek nemcsak az egyéni, szervezeti és állami, hanem a szupranacionális és nemzetek közti kommunikációt érintő deklarációkat is tartalmazná, valamint modern kommunikációs eszközök nyújtotta visszaélési lehetőségek, illetve a multinacionalizálódás, a hálózatosodás folytán felmerülő sokszor kényes kérdéseket is rendezné. Gondolok itt például a már hivatkozott *információgyarmatosítás* jelenségére. Értem ez alatt, a nagyhatalmaknak illetve a kommunikációs iparágban működő multinacionális nagyvállalatoknak olyan *világszintű és méretű, jogszerű vagy jogszerűtlen eszközökkel végzett információ szerzését, birtoklását, kizárólagos kezelését (információmonopólium), amelynek folytán országok széles körének belső működésére, irányítására döntő befolyással bír, ezzel szolgálva – személyes vagy országa – gazdasági, politikai, jogi vagy egyéb érdekeit*. E visszaélési lehetőséget csak nemzetközi szinten lehetne kezelni. Komolyabb nemzetközi kodifikációs lépéseket kellene tenni az *információforrások és szolgáltatások monopóliumainak*, valamint ezek *multinacionalizációjának megakadályozása* érdekében.
- 5) Az *EU Alkotmányában* nevesítve kellene deklarálni a *kommunikáció szabadságát (freedom of communication,[expression])*, mint a kommunikációs jog *genus proximumát*. A kifejezés szabadság 2014. évi iránymutatását továbbfejlesztve, olyan – a tagállamokra is kötelező érvényű – *dokumentumot* (pl. irányelvet) kellene elfogadni, amely képes a kommunikációs jog alapjogi normarendszerének *integrálására*, egyben speciális elemeinek önálló kezelésére, *szeparatív* illetve *differenciált szabályozására*. Ez a tagállamok szintjén lehetővé tenné a kommunikációs jog egységes, előre mutató fejlődését.
- 6) *Átfogó tartalmú EU dokumentumnak* le kellene fektetni a kommunikációs jog legfontosabb *alapelveit*, a jogág *terminus technikusait* (alapfogalmait), amely egyben

meghatározná az egyes kommunikációs *iparágak* és *szakmák* működésének alapvető kommunikációs normáit, valamint a kommunikációs üzeneteket, információkat közvetítő eszközöket, platformokat, a tömegkommunikáció szabályozásának egységes működési elveit (pl. az internet kültéri médiumként történő kezelését, jogi megítélését), valamint az általános és különös felelőségeket, korlátokat.

7) Véleményem szerint, nincs demokratikus jogállami fejlődés a *kommunikációs jog fejlesztése* nélkül, azaz kommunikációs *jogosultságok kiterjesztő, a korlátjait szűkítő értelmezése* mellett – a bővülő kommunikációs élethelyzeteket és alakzatokat követő – *új részjogosítványok nevesítése, a védelmi, részvételi kommunikációs jogokat garantáló jogintézmények bővítése* nélkül. Ezt a szükségszerűséget a jogalkotóknak kell realizálni. Hazánk Alaptörvényét ennek szellemében kellene módosítani illetve kiegészíteni:

- *erkölcsi alapértékekkel, alkotmányi alapelvekkel* (pl. a társadalmi igazságosság, a tisztesség és jóhiszeműség, a tolerancia, a méltányosság és szolidaritás, a hatalommegosztás és az államhatalmi ágak elválasztásának, a világnézeti semlegesség és pluralitás, a szabad verseny tisztességének a jogelveivel etc.), és alapvető *nemzetközi elvekkel* (mint pl. a médiamonopóliumok tilalmának visszaállítása, információs esélyegyenlőség,⁶⁵⁰ etc.);
- *alapvető kötelezettségekkel* (elsődlegesen az alapjogi védelemből eredő kötelezettségek önálló nevesítésével, a mások alapjogainak tiszteletben tartását, a jogok rendeltetésszerű gyakorlását, illetve a joggal való visszaélés tilalmának kötelezettségét, etc.);
- a *felelősség* önálló alkotmányi értéké nyilvánításával (külön a politikai felelősség egzakt nevesítése);
- a *tilalmak körének bővítésével* (pl. diszkrimináció újabb alakzataival, mivel a tilalmak tartózkodásra köteleznek, egyben más értékeket is védenek, szolgálnak, keletkeztetnek);
- a kommunikációs jog *speciális jogelveivel* (lásd korábbi utalásom);
- a *kommunikáció szabadságának* önálló deklarálásával, és a kommunikációs alapjogok illetve részjogok minél teljesebb körű nevesítésével (pl. információs szabadság);

---

⁶⁵⁰ Ádám professzor egész munkássága alatt szorgalmazta az alkotmányi alapértékek körének jelentős bővítését, a tilalmak, kötelezettségek és felelőségek tárházának kiterjesztése mellett. Köztük az általam megjelölt alapelveket is. Lásd Ádám Antal publikációit az irodalomjegyzékben.

- az *információszabadság* (tartalmi összetevői) nevesítésével (a közérdekű adatok megismerésénél szélesebb körű jogosultságokat biztosítana a közszféra, a közérdekű információk szabad átláthatóságának és az állam elszámoltathatóságának, az információk szabad áramlásának a társadalomban);
- a kommunikációs *részjogosítványokkal*, új részelemekkel (utalva az összetevők lezáratlanságára, a megjelöltek taxatív jellegére illetve e jogok kiterjesztő értelmezési kötelezettségére, mivel a kommunikációs jogok, részjogok nem lezártak, kimerítőek, hisz a folyamatos fejlődés, gazdagodás jellemzi. Ezt a kívánalmat jogtechnikailag oly módon kellene megoldani, hogy bármelyik összetevő tovább részletezhető legyen, pl. a jogértelmezési és végrehajtási rendelkezések útján);
- *jogállami garanciákkal* (amely a kommunikációs jog keretfeltétele);
- a *fékek és ellensúlyok* rendszerének (pl. nemzeti konzultációval lefolytatott és népszavazással záruló alkotmányozás, mivel az alkotmányozó és a törvényhozó hatalom nem eshet egybe, ⁶⁵¹ AB hatáskörének, etc.) visszaállításával;
- alapvető *jogalkotási követelményekkel* (pl. a jogszabályok visszaható hatályának tilalmával, vagy kétharmados parlamenti többség esetén, az *alaptörvényt*, illetve a *sarkalatos* [kétharmados] *törvényeket* csak képviselők négyötödének szavazata mellett lehessen *elfogadni, módosítani*).

Általános értelemben *a jogintézmények összefüggéseiben történő alkotmányozás szükségessége jelenik meg.*

- 8) A társadalmi kommunikációban *a plurális érdekek* és értékek képviselőitének garanciája a kommunikációs jog szervezetrendszerének intézményi, gazdasági és politikai *függetlensége* („az államtól való szabadság”),⁶⁵² amelynek *növelése* és a *függő viszonyok csökkentése* indokolt, mint *jogalkotási cél*.

A kommunikációs szabadság védelmi intézményeinek, az állami és civil *szervezetrendszerének*, ezek feladat és hatáskörük, eljárásuk felülvizsgálata lenne indokolt, az esetleges hatósági visszaéléseket megelőző illetve a civil kontroll minél szélesebb körű funkcióellátás garanciáinak beépítése érdekében. Ilyen lépés lenne, pl. az AB korábbi jogkörének és az államigazgatás *decentralizációjának* visszaállítása, az ombudsmani rendszer továbbfejlesztése (pl. jogállami kontroll funkciót jól szolgáló

⁶⁵¹ Ádám Antal: Az alkotmányozásról. In: A világ mi vagyunk.. Liber Amicorum Imre Vörös (Szerk.:Fekete Balázs . Horváthy Balázs – Kreisz Brigitta). HVG-ORAC, Budapest 2014. 14-28.o.

⁶⁵² A 47/1994. (X.21.) AB határozat intézményesítette fogalomhasználatát, és deklarálta ennek szükségességét.

korábbi megoldások, mint az adatvédelmi ombudsman intézménye, kivéve ezt a funkciót a NAIH hatósági jogköréből).

- 9) „Újra kellene gombolni a kabátot.”⁶⁵³ *Kívánatos lenne a szabad kommunikációt biztosító normarendszert integráló, átfogó tartalmú kommunikációs törvénykönyv megalkotása*, amellyel a jogalkotó a kommunikációs jogok rendszerszerű kezelését megvalósítaná, mint *modus vivendi* (megoldás a különböző értékek egymás melletti összehangolt létezésére). Mindezt – a jelenleg hiányzó – átlátható *szerkezeti* struktúrájú (általános és különös rész) és *tartalmi* (kommunikáció elemeihez, megnyilvánulási területeihez igazodó) *szabályozás* formájában, amely megteremtené a kommunikációs jog *koherenciáját* hazánkban.
- 10) A *Kommunikációs törvénykönyvnek* le kellene fektetni a kommunikációs jog tartalmi összetevőit (az EU dokumentum kívánatos elemei mellett), amelyek elsődlegesen következők:
- az *alapelvek* (különösen tekintettel a kommunikáció, a kommunikációs iparágak és szakmák működésének alapvető normáira, valamint a kommunikációs üzeneteket, információkat közvetítő eszközök [médiumok] szabályozásának az egységes alapelveire, valamint figyelembe véve az online és offline kifejezés szabadságáról szóló EU emberi jogi iránymutatás alapelveit, tartalmi követelményeit, kommunikációs jog speciális alapelveit és ezzel, a hazai jogrendszerbe jogilag kötelező érvényt szereznének ezeknek az Európai Unió előírásoknak);
  - az *alapfogalmak* (egyértelmű, egzakt alapfogalmak rögzítése);
  - az *alapvető jogok, követelmények, korlátok* (pl. a kommunikációs joggal való visszaélés tilalma);
  - az *általános, speciális és ágazati szabályok alkotása* (oly módon, hogy kiiktassa a párhuzamosságokat, ütközéseket, felszámolja a joghézagokat és a túlszabályozást);
  - a *szervezetrendszer* (a feladat és hatáskörök, kötelezettségek megfelelő meghatározása);
  - a jogvédelmet biztosító és a jogérvényesülést elősegítő *garanciák* (pl. a garanciális jogintézmények számát, funkcionális tartalmát növelni kellene, mint pl. a közszférában a transzparencia, a nyilvánosság fokozása).

---

⁶⁵³Sárközi Tamás az információs társadalom joga tárgyában él e gondolattal, Pázmándi Kinga pedig a reklámjog vizsgálatának eredményeként vélekedik oly módon, hogy a magánjogban a hagyományos jogi gondolkodás ideje lejárt. A „harmadik generációs” kommunikációs alapjogok önálló jogági törekvésének idejét éljük. Hangsúlyozza a szakmai normatív önszabályozás, a gyakorlati fejlesztés integrálásának fontosságát, szemben a jelenlegi rugalmatlan állami szabályozással. Lásd részletesen, In: Sárközi Tamás: Az információs társadalom és a jog. Az információs társadalom és jogrendszere. MTA Társadalomkutatási Központ, Budapest 2002. 16. o., és Pázmándi Kinga: A reklám a tisztességtelen verseny elleni jog és a modern reklámjog határán. HVGORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2005. 312-313 o.

A törvénykönyvet *szervezetileg általános és különös részre* kellene tagolni. Az általános rész rögzítené az alapelveket, alapfogalmakat (etc.). A különös rész tartalmazná az ágazati normákat és egyedi szabályokat, valamint szervezetrendszerére vonatkozó rendelkezéseket (etc.).

- 11) A *modus vivendi* (megoldás) kommunikációs jog normarendszerének „kommunikációs törvényben” *egységesítése*, elemeinek rendszerben történő alkalmazása, amely növelné a jogismeretet, a jogtudatot, a jogkövetést, a jogérvényesítést, a jogbiztonságot, valamint segítené a jogalkalmazást, az oktatást, kiküszöbölne az ellentmondásokat, egyben hozzájárulna a demokratikus jogállami működés fejlődéséhez. Mindez társadalmi, gazdasági és politikai haszonnal járna.
- 12) A jogismeret, jogtudat, jogérvényesítés és a jogkövetés érdekében a kommunikációs jogok minél szélesebb körű *oktatása* (life long learning), és az *információs esélyegyenlőség* megteremtéséhez az állampolgári jogon járó internetes szolgáltatás állami biztosítása lenne kívánatos és javasolt, amely az *információs szegregáció felszámolásában* fontos demokratikus lépés lenne.
- 13) A politikai kommunikáció során felmerülő visszaélésekkel szemben a jogalkotónak nevesítenie kellene a „*politikai felelősség*” fogalmát és konkrét elemeit, valamint a alkotmányi kötelezésként rögzíteni kellene a végrehajtó hatalomnak a *kormányprogram* készítését, egyeztetését, elfogadását és *nyilvánossá* tételét. Továbbá a pártok választási ígéreteinek meghatározott szempontrendszer szerint – az egyes ágazatokra, közfeladatokra figyelemmel – a főbb célokat pontokba foglaló *választási információs táblázatba* összegzése és közzététele az Országos Választási Bizottság által a nyilvánosságnak, amely alkalmas a célok áttekintésére, az ígérek összehasonlításra, és az utólagos számon kérhetőségre. Nincs még egy olyan szakma, ahol, nincsenek konkrétan megfogalmazott elvárások, vállalások rögzítve és konkrétan a „megbízók” által ellenőrizve, széleskörű és egzakt fellelőségek jogi telepítése mellett. A választópolgárok ez esetben tudnának felelős döntést hozni. Hisz addig, amíg a megválaszthatósághoz elegendő pl. „folytatjuk” megjelöléssel *nevesíteni a kormányzati célokat*, addig ismeretlen célokra, a konkrét elképzelések, információk hiányában fejeznek ki politikai véleményt a választó polgárok. Ez esetben felmerülhet a kérdés, hogy voltak-e olyan információk birtokában, hogy érdemi döntést hozhassanak, lásd példaként a devizahitelesek ügyében a Kúria jogegységi döntését, miszerint az árfolyamkockázatról szóló banki tájékoztatás hiányos volt, ezért tisztességtelen. A tisztességtelen elemek pedig semmisek.

- 14) A *közérdekű adatokat, információkat* az információ birtokosnak (a kezelő szervezetnek) *tejes körűen nyilvánossá kellene tenni*, és elérhetőségét határozatlan ideig biztosítani kellene. Ezzel radikálisan csökkennének az információszabadság gyakorlása során felmerülő állami, önkormányzati kiadások, egyúttal nem merülhetne fel a visszaélészerű adatkérés esete. Ez indokolatlanná tenné az infótörvény (és kapcsolódó alsóbb fokozatú jogszabályok) a közelmúltban elfogadott e tárgykorú módosítását, illetve az adatigénylők költségviselési kötelezettségét.

5.2.2 A jogelmélet számára hasznosítható eredmények

A jogtudomány számára hasznosítható eredmények közül, a következőket hangsúlyozom:

- 1) a kommunikációs jog összetevő *elemeinek*, aspektusainak *rendszerezett* (rendszerszerű) *vizsgálata*;
- 2) *új jogelméleti, módszertani szemlélet megteremtése*;
- 3) kommunikációs jog *összehasonlító vizsgálata* a nemzetközi dokumentumokon, az EU szabályozáson és egyes országok illetve kutatók megközelítésén keresztül;
- 4) a nemzetközi és hazai (alkotmányi) kommunikációs jogi szabályok *elméleti és gyakorlati problematikájának* feltárása, vizsgálata;
- 5) a kommunikáció és kommunikációs jog *definíciójának*, fogalmi elemeinek (terminus technikus) *kidolgozása*;
- 6) a kommunikációs jog sui generis (sajátos) *alapelveinek megfogalmazása*;
- 7) kommunikációs jog *rendszerbefoglalása (Hálómodell kidolgozása)*, megalapozhatja a hazai tudományos életben az újszerű, integrált gondolkodást.

5.2.3 A jogalkalmazás számára hasznosítható eredmények

A jogalkalmazók részére az értekezés fontosabb eredményei közül, taxatíván az alábbiakat emelem ki:

- 1) a kommunikáció, információ, adat, információs társadalom, információgyarmatosítás (etc.) *fogalmának*, jellegzetességeiknek feltárása;
- 2) a kommunikációs jog *időszerűségének*, meghatározó társadalmi szerepének bizonyítása;
- 3) *a kiterjesztő* (védelmi funkció terén), *és szűkítő* (korlátozó funkció) *jogértelmezési javaslatok*;
- 4) a kommunikációs jog *fogalmának kiterjesztése* a közjogi és magánjogi jogintézményekre;

- 5) a kommunikáció-, a kifejezés-, a véleménynyilvánítás-, az információ-szabadság és egyéb kommunikációs alapjogok szerepének tisztázása, egymáshoz fűződő viszonyának, interdependenciájának meghatározása;
- 6) a kommunikációs *alul- és túlszabályozott* területeinek nevesítése, illetve a *joghézagok, szabályozási igények* feltárása, konkretizálása.

Mindezek segítséget nyújtanak a joggyakorlat számára az adott ügyben a kommunikációs megnyilvánulások differenciáltabb vizsgálatában, vagy akár annak mögöttes céljának feltárásában, ezzel előmozdítva a valós élethelyzetekhez illeszkedő tényállás felderítését, a megalapozott döntést, az igazság szolgálatát.

ÖSSZEFOGLALÁS (SUMMARY)

ÖSSZEFOGLALÁS

„Haza csak ott van, hol jog is van” - írta Petőfi Sándor. A jog feladata az igazság szolgálata (iurisdictio). A jog azonban annyit ér, amennyiben megvalósul, de a „fegyverek” közt elnémulhat a jog is. Korszakunkban a kommunikáció egyéni és társadalmi létszükséglet, vagyis „communicare ergo sum”. A kommunikáció azonban olyan kétélű „fegyver”, amely az igazság keresésének fontos eszköze, a jogot és az igazságot előmozdíthatja, de gátja is lehet. Ezért is tartom kiemelten fontosnak a kommunikáció társadalmi és jogi összefüggéseinek, feladatának minél szélesebb körű feltárását.

Kutatásom célja, hogy a globalizálódás, a multinacionalizálódás, a digitalizálódás, a hatalmi centralizálódás, az információgyarmatosítás jelenségeivel, a robbanásszerű technikai fejlődéssel jellemezhető világunkban kialakult, új információs társadalom jogrendszerében modellezem a kommunikáció jogi normarendszerét, annak összetevő elemeit, kapcsolódásait és összefüggéseit. Keresve a választ arra, hogy a kommunikációs jog önállóan körülhatárolható rendszert alkot-e, és ez jogágazatnak tekinthető-e.

Teszem mindezt, primer és secunder kutatásaimra alapozott tényfeltárással, a jogtörténeti előzmények vizsgálatával, a főbb hazai és nemzetközi szakirodalomban megjelent jogtudományi eredmények, jogalkotói és jogalkalmazói döntések összehasonlító és teoretikus elemzése útján, kiegészítve ezt, az elmúlt 25 évben a kommunikációs jog területén szerzett saját szakmai, elméleti és pragmatikus ismereteim, valamint kutatási eredményeim felhasználásával, a valóság széleskörű feltárása, téziseim (thesis), és de lege referenda javaslataim megfogalmazása érdekében.

A kommunikációnak de facto végtelen tartalmi összetevője, megnyilvánulási alakzata (az állatok táncán és a kokárdán át a facebookig) és jelentéstartalma van. A kommunikáció tartalmát képező információ ma már egyrészt tömegigény (szükséglet), másrészt tömegtermék. A kommunikáció természete, hogy generatív hatású. A kommunikáció kommunikációt szül. A médiumok a kommunikáció generatív hatását tovább sokszorozzák, így képződik a többszintű nyilvánosság, a modern társadalom kommunikációs rendszere. Ennek kialakulása évezredek alatt végbement fejlődés eredménye.

A kommunikációs normák gyökereinek megjelenése az emberrel egyidős. A polgári forradalmak, majd a II. világháború sokkját követő nemzetközi dokumentumok által elismert kommunikációs alapjogok, majd a kommunikációs-információs forradalom hatására születő újabb jogok jelentették fejlődésének főbb állomásait, amelyekre nagy hatással voltak a médiaforradalmak. Mindennek terminus technicus a kommunikációs jog, amelynek egyre

bővülő, heterogén joganyaga (jogforrási rendszere) behálózza az egész jogrendszert, az esetjogtól a szupranacionál normáig. Olyan, mint az emberi idegrendszer. Szabályozásnak a célja a szabad kommunikáció biztosítása, az államhatalom feletti társadalmi kontroll, a kommunikáció által kiváltott jogsérelmek korlátozása, esetleg szankcionálása, az igazság, a törvényes és felelős társadalmi kommunikáció.

A kommunikációs jog a jogtudomány önállóan körülhatárolható, új, fejlődő, interdiszciplináris jellegű, plurális, sui generis jogágazata, amely integratív jellege folytán egyesíti a kommunikációt szabályzó normákat, jogintézményeket, a különböző jogágak speciális halmazát alkotja. A genus (közös) de facto a kommunikáció. A hálószerű rendszerben kiemelkedő jelentőségű a humanitas, mint *semina rerum* („a dolgok magjai”), az információszabadság, mint *sine quo non* (alapfeltétel) és a kommunikáció szabadság (*freedom of communication*), mint *genus proximum*. Eme alapjog a kommunikációs jogok alapszabadsága, amelynek védelme a szabad kommunikáció szinte felsorolhatatlan sokféle megnyilvánulási alakzatának biztosítására irányul. A kommunikációs jog jogágazata sosem lesz olyan, mint a tradicionális jogágak, hisz vegyes jellege, és több funkciója okán számtalan specifikummal (*species*) rendelkezik.

Alkotóelemi közt vannak primer (*lex primaria*), nevesített kommunikációs alapjogok - mint a gondolat, a lelkiismeret, a vallás szabadsága, a véleményszabadság, a szólás és a médiaszabadság, valamint az alkotás (művészeti, irodalmi, tudományos) és az oktatás szabadsága, a gyülekezés és az egyesülés szabadsága -, amelyek a kommunikációt közvetlenül és elsődlegesen szolgálják. Vannak, ún. *secunder* elemei (*lex subsidiariae*), mint pl. kommunikációs jellegű részjogok, eljárásjogok, kommunikációs kötelezettségek, tilalmak, felelősségek, és jogállami követelmények, valamint az ezekhez társuló kommunikációs eszközrendszer, intézmény- és szervezetrendszer, amelyeknek csak közvetett, másodlagos funkciójuk a szabad kommunikáció, a társadalmi nyilvánosság szolgálata. Mindezek kapcsolódásait a szinergia (együtműködés), az interdependencia (kölsönös függés), ellenőrző szerep és a generativitás (továbbgyűrűző hatás) jellemzi.

Alanyainak köre rétegzett (egyén, szervezet, állam), minden jogviszonyban sokszorozódik (*multiplicavit* hatás). A joggyakorlók a cselekvő (aktív) alanyok, míg a kötelezettek a jogviszony inaktív (*passzív*) alanyai, akik egyben a jogosultsághoz kapcsolódó kötelezettségek aktív alanyaivá válnak, és egymáshoz szervesen kapcsolódnak.

A kommunikációs jog tárgykörébe tartozik minden a kommunikáció - bármely formájában vagy módján megvalósuló információkérés, -gyűjtés, -átadás vagy megtagadás - által keletkező jogviszony. Ezek védelme azonban nem korlátlan. Általános és különös, *ius*

(jogi) és non ius (erkölcsi, önszabályzó normák) korlátok képezik a kommunikációs jog kontrollrendszerét.

Normarendszere rétegzett, egyaránt megtalálhatók az anyagi és alaki, cogens és diszpozitív, valamint közjogi, magánjogi és büntetőjogi normák. Személyi, tárgyi, területi, időbeli hatálya általános értelemben erga omnes (mindenre kiterjedő), konkrétan az adott jogviszonyra vonatkozó szabályok határozzák meg.

Intézmény- és szervezetrendszere sokszereplős (kommunikációs funkcióval és feladatokkal bíró, azt művelő, védő, ellenőrző, szankcionáló etc.) államhatalmi, közszolgálati, hatósági, hivatali szervektől, a kommunikációs iparág gazdasági, szolgáltatói szereplőin át, a politikai és a civil szektor közérdekű, kommunikációs érdekképviseleti tevékenységet folytató társadalmi szervekig) heterogén szervezeti struktúrárt egyesít. A kommunikációs jog mindezen sajátos jellemzőit a „Hálómodell” reprezentálja.

De lege referenda javaslataim közül a legfontosabb mutatis mutandis (megváltoztatandók): a definíciók egzakt rögzítése; a kommunikáció szabadság genus proximum-ként, és ötödik alapszabadságként deklarálása az EU-ban, valamint a kommunikációs jog nemzetközi egyezségokmányának elfogadása. Hazánkban, a kommunikációs jogintézmények összefüggéseiben történő alkotmányozása szükséges. Különösen az alaptörvény kiegészítése, mint pl. kommunikációs alapértékekkel, a kommunikáció szabadság, a kommunikációs jogok, részjogosítványok, kötelezettségek, felelőségek szélesebb körű nevesítésével, valamint jogállami (jogvédelmi, szervezeti, intézményi) garanciák bővítésével.

A modus vivendi (megoldás) a kommunikációs normarendszert integráló, átfogó tartalmú kommunikációs törvénykönyv megalkotása, amely növelné a jogismeretet, a jogtudatot, a jogkövetést, a jogérvényesítést, a jogbiztonságot, valamint segítené a jogalkalmazást, az oktatást, kiküszöbölne az ellentmondásokat, egyben hozzájárulna a demokratikus jogállami működés fejlődéséhez. Mindez társadalmi, gazdasági és politikai haszonnal járna.

Szilárd meggyőződésem, hogy a kommunikációs jog eddigi fejlődése az emberiség történetében csak a „kezdeteket” jelző szakasz. Óriási átalakulás kapujában állunk. A fejlődés által megkívánt, integrált jogi környezet kialakítása komoly kihívást jelent a törvényhozás és az egész társadalom számára. Jogi paradigmaváltásra (jogdogmatikai szemléletváltásra) van szükség, amelynek következtében a tradicionális jogrendszer - a világ kommunikációs és technikai átalakulási folyamatait követő - új formát ölt. Jelenleg a kommunikációs jog helye és szerepe még formálódik, de a tendenciák folytán a jelen és a jövő jogága. „Alea iacta est.” („A kocka el van vetve.”)

SUMMARY

As Sándor Petőfi wrote: „Homeland is only where there is also law”. The main task of the law is to serve the justice (*iurisdictio*). The law is worth as much as comes true from it, but among the “weapons” the law may also go silent. In our era, communication is an individual and social need, that is to say „*communicare ergo sum*”. But communication is a double-edged “weapon”, which can be not only an important tool for searching the truth, and can enhance the law and the truth, it can hinder it, too. That is the reason why I find important the wide range exploration of social and legal context and the task of communication.

The purpose of my research is to model the legal standards of communication and its elements, connection and context in the law system of the new information society, which can be characterized by the phenomenon of globalisation, multinationalization, digitalization, centralization of power, colonialism of information and explosive technical development. I am searching for the answer, whether the communication law can be an independent system and whether it could be considered as one branch of law.

In the interest of the wide range exploration of reality, as well as to draft my thesis and de lege referenda proposals, I have applied primer and seconder research methods, legal historical backgrounds, comparative and theoretical analysis of results in research on law/science of law, and legislative and judicial decisions of the main domestic and international bibliography. In addition, my 25 years’ experience in communication law, my professional, theoretical and pragmatic knowledge is significant, too, complemented by the use of my research results.

Communication has de facto never-ending components, modes of manifestation (the dance of animals, cockade, Facebook) and meaning of contents. The information - which provides the content of communication – today is a mass need on the one hand, and a mass product on the other. The nature of communication is to be generative. Communication generates communication. The media multiplies the generative effect of communication, that is how multi-level publicity, the communication system of modern society can be developed. This formation is the result of development of thousands of years.

The appearance of the roots of communication standards and humanity are the same age. After the shock of bourgeois revolutions and World War II, the fundamental rights recognised by international documents and the new born rights were the main stations of its development, on which the media revolutions had a huge impact. The technical terminology of these is the communication law and it’s continuously expanding, heterogeneous legislation (sources of

law system), networking the whole legal system – from case-law to the supranational standards. It is like the human nervous system. With the regulation of communication law the aim is to ensure free communication, social control over the state, restriction or sanction of the violation caused by communication, the justice, the legal and responsible social communication.

Communication law is an individually definable, new, developing, interdisciplinary, plural, sui generis branch of science of law, which - because of its integrative nature - unifies the standards regulating communication, institutions of law –, and it forms a special set of different branches of law. The genus (mutual) de facto is the communication. In the reticulated system the humanitas is paramount as semina rerum („the seeds of things”), the freedom of information as sine quo non (basic condition) and freedom of communication as genus proximum. This fundamental right means the basic freedom of communication rights, the protection of which is aimed at the provision of several manifestation forms of free communication. The legal branch of communication law will never be like traditional branches, since its mixed nature and its numerous features make it take the form of countless specificities.

Among its components there are primer (lex primaria), specified fundamental rights of communication, like the freedom of thought, of conscience, the freedom of religion, freedom of opinion, freedom of speech and of the media, freedom of creation (art, literature and science) and the freedom of education, freedom of assembly and of association – which serve directly and primarily the communication.

Its range of subjects are stratified (individuals, organisations, state), multiply in every legal relation („multiplicavit” effect). Law appliers are the doer (active) subjects, while the obliged parties are the inactive (passive) subjects of legal relations, who turn into active subjects of obligations related to the entitlement and are closely interrelated with each other.

Every legal relation created by communication – request, collection, sharing or refusal of information by any form or means - falls into the category of communication law. However, their protection is not unlimited. General and special, ius (legal) and non ius (moral, self-regulatory norms) limits make up the control system of communication law.

Its norm system is stratified; it consists of both substantive and formal/procedural, cogens and dispositive, as well as public, private and criminal law norms. Its scope of entities, income, territory and time in general terms is erga omnes (comprehensive), determined by the regulations related to the legal relation in question.

Its institutional and organisational system has multiple bodies (ranging from state and public authorities, offices having communication, protection, control and sanctioning functions, through the economic and service provider actors of the communication industry to the public authorities or civil bodies engaged in activities of communication and interest representation) encompassing a heterogeneous organisational structure. All of these specific characteristics of communication law are represented by the “Network Model”.

The most important *mutatis mutandis* (things being changed that have to be changed) of my *de lege ferenda* suggestions: the setting of exact definitions; declaration of communication freedom as *genus proximum* and as the fifth fundamental freedom in the EU, and the adoption of the International Covenant of communication law. In Hungary, legal institutions engaged in communication need to be part of the constitution comprehensively, and especially supplement the Fundamental Law, by adding for example communication fundamental values, and by broadening the concept of communication freedom, communication rights, partial entitlements, obligations, responsibilities, and also the expansion of the guarantees of the rule of law (legal, organisational, institutional).

The *modus vivendi* (solution) is the establishment of communication law which integrates the communication norm system and would enhance the knowledge of law, legal awareness, compliance and enforcement, legal certainty, as well as help law enforcement and education, eliminate contradictions, and would also contribute to the development of a democratic constitutional state operation. This would bring social, economic and political benefits.

I firmly believe that the development of communication law in human history so far is only the beginning. We are just before a major transformation. The development of an integrated legal environment is a serious challenge for the legislation and the entire society. A change in legal paradigm is required – following the communication and technical changes taking place in the world - for the traditional legal system to take a new form. At present, the place and role of communication law is still taking shape but the trends make it the branch of the present and the future. „*Alea iacta est.*” („The die is cast”).

IRODALOMJEGYZÉK

IRODALOMJEGYZÉK

MAGYAR NYELVŰ SZAKIRODALMAK

Alapkövetelmény lesz a digitális írástudás. Hetek Országos Közéleti Hetilap 2010.03.12. XIV. évf. 10. sz.

A Google vezeti a márkák rangsorát. Figyelő 2007. 16. sz.

A reklámjog nagy kézikönyve. (Lektor: Dr. Tóth Tihamér) Complex Kiadó, Budapest 2009

Ádám Antal: A biztonság az értékek között. Jura 2005. 1. sz.

Ádám Antal: A posztdemokráciáról mint posztmodernitás különös változatáról. Jura 2012. 1. sz.

Ádám Antal: A tömegközlés alkotmányi szabadsága. Acta Humana 1998. 30. sz.

Ádám Antal: Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás. Osiris Kiadó, Budapest 1998

Ádám Antal: Az alkotmányba illő alapértékekről. Magyar Jog 2002. 4. sz.

Ádám Antal: Az alkotmányos jogállam újszerű feladatai és működése. In: Ünnepi kötet Iváncsics Imre egyetemi docens decan emeritus 70. születésnapjára. (Szerk.: Csefkó Ferenc), PTE ÁJK, Pécs 2008

Ádám Antal: Az alkotmányozásról. In: A világ mi magunk vagyunk... Liber Amicorum Imre Vörös (szerk. Fekete Balázs – Horváthy Balázs – Kreiszig Brigitta). HVG-ORAC, Budapest 2014. 15-28.

Ádám Antal: Az egyházak és az állam. Dunántúli Napló, Pécs-Baranya 2006.08.25.

Ádám Antal: Az értékek pluralitása és versengése. In: Jog - értékek - erkölcs. (Acta Humana Studiosorum) Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest 2006

Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. JPTE ÁJK, Pécs 1999

Ádám Antal: Biztonság, köteleességek, felelősség, mint alkotmányos alapérték c. előadás, PTE Doktori képzés, Pécs 2006

Ádám Antal: Bölcelet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007

Ádám Antal: Az emberi törekvés és elégedettség jelentőségéről, valamint a haladó, az elavult és a káros minták szerepéről Csíkszentmihályi Mihály kutatásai alapján. JURA 2009. 1. sz.

Ádám Antal: Bölceletek, vallások, jogi alapértékek. MTA-PTE, Kódex Nyomda, Pécs 2015 Alkotmányjog-Alapjogok. (Szerk.: Schanda Balázs - Balogh Zsolt), Pázmány Press, Budapest 2014

Aradi Nóra - Fukász György: Technika és művészet. Gondolat Könyvkiadó, Budapest 1974

Az alapokmány magyarázata. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2003

Bajomi-Lázár Péter: Média, hatalom. A Média imperializmus tézise. Médiakutató 2001. II. évf. 1. sz.

Balogh Zsolt György: Jogi informatika. Dialóg Campus, Budapest-Pécs 1998

Balogh Zsolt György: Cím nélkül. Fundamentum 2004. 4. sz.

Balogh Zsolt György: Az infokommunikációs jogról. Infokommunikáció és Jog 2004. 2. sz.

Bayer Judit: A háló szabadsága. Új Mandátum Kiadó, Budapest 2005

Béres István-Horányi Özséb (szerk.): Társadalmi kommunikáció. Osiris Kiadó, Budapest 1999

Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. Animula Kiadó, Budapest 1994

Buday-Sántha Attila: Agrár- és vidékpolitika: Tanulságok nélkül. Saldo Kiadó, Budapest 2011

Buday-Sántha Attila: Környezetvédelem - vidékfejlesztés - agrártermelés. PTE KTK, Pécs 2009

Chronowski Nóra - Drinóczi Tímea - Petrétei József - Tilk Péter - Zeller Judit: Magyar alkotmányjog III. Alapvető jogok. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2006

Cseporán Zsolt: A művészeti alkotás szabadsága a gyakorlatban - Az alanyi kört megillető kiegészítő jogosultságok. Jura 2014. 2. sz.

Drinóczi Tímea - Petrétei József: A gyülekezési jog a Magyar Köztársaságban. Jura 2002. 1. sz.

Drinóczi Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, Romániai Magyar Jogászok Egyesülete, Média Index Egyesület, Kolozsvár 2005. 1. sz.

Drinóczi Tímea: A vallásszabadság és egyházalapítás az alkotmányos párbeszéd tükrében. Jura 2014. 2. sz.

Dudás Gábor: Alapfogalmak. In: Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfálvi Attila) HVGORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest 2012

Dunántúli Napló: A technológia irányítja az életünket. Pécs 2011.05.21.

Emberi jogok a nemzetközi jogban. MTA Emberi Jogok Magyar Központja, Budapest 1994

Enyedi Nagy Mihály - Farkas Zoltán - Molnár Adél - Soltészky Tibor: Magyarország médiakönyve 2000-2001. Tények és Tanok 1-2. Enamiké Kiadó, Budapest 2001

Erdősi Ferenc: A kommunikáció szerepe a terület- és településfejlődésben. Komáromi Nyomda és Kiadó Kft., Komárom 2000

EU iránymutatás az internetes szólásszabadságról. Pesti Ügyvéd 2014. 5. sz.

Európa A-tól Z-ig, Európai Integráció Kézikönyve, Belgium 1997

EU tények kiadványa. Az Európai Közösség Hatodik Kutatási, Technológiafejlesztési és Demonstrációs Keretprogramja (2002-2006). Európai Tájékoztató Központ, Budapest 2003. 05.

Fazekas Judit: Fogyasztóvédelmi jog. Complex Kiadó, Budapest 2007

Finta István: A helyi-területi szintű közigazgatási szervezetek gazdaságirányítási, támogatási-fejlesztési funkcióinak jogszabályi háttere. Versenyképesség és igazgatás Tanulmánykötet. MTA RKK, Pécs 2004

Fleck Zoltán: A véleménynyilvánítás határai a magyar bírói gyakorlatban. Alkotmány és Jogpolitikai Intézet, Budapest 1996

Forgó Sándor - Tóth Tibor: Médiumismeret II. Eszterházy Károly Főiskola, Budapest 2011

Gadó Gábor - Németh Anita - Sáriné Simkó Ágnes: Ptk. Fordítókulcs Oda - Vissza. HVGORAC Kiadó, Budapest 2013

Gál István László: Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak. Akadémia Kiadó, Budapest 2007

Galambos Katalin: A kommunikáció elmélete és gyakorlata. JPTE FEFI, Pécs 1997

Galánfi Csaba: Ki ellenőrzi a kommunikációt az új évezredben? PR Herald 1996. 5. sz.

Gálik Mihály - Polyák Gábor: Médiaszabályozás KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2005

Glatz Ferenc (szerk.): Információs társadalom és jogrendszer. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest 2002

Gombár Csaba: A politika parttalan világa. Kozmosz könyvek, Budapest 1986

Göllner András: A hazai pr szakma. Budapest 2005. 4. sz.

Grimm Balázs: Magyarország az Internet Balkánja. Magyar Nemzet (Kulturális melléklet), Budapest 2002.11.09.

Halmai Gábor: A kifejezés szabadsága az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Alkotmány és Jogpolitikai Intézet, COLPI, Budapest 1996

Halmai Gábor: A kommunikációs jogokról. Médiakutató 2001. 3. sz.

Halmai Gábor: A véleményszabadság határai. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest 1994

Halmai Gábor: Alkotmányjog - emberi jogok - globalizáció. Az alkotmányos eszmék migrációja. L'Harmattan Kiadó, Budapest 2013

Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2002

Halmai Gábor - Tóth Gábor Attila: Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest 2003

Róna Péter: Globális vírusfertőzés, avagy a kapitalizmus átalakulása. Interjú Róna Péterrel. Harvard Business Review 2011. 4. sz.

Heller Mária - Rényi Ágnes: A nyilvános kommunikáció szociológiai modellje. Jelkép 1996. 4. sz.

Holló András (Szerk.): Az értelmezett Alkotmány. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest 2005

Horváth Gyula: Európai regionális politika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1998

Hrubi László: Sikeres régió. MTA RKK, Pécs 1999

Jakab András: A jogrendszer horizontális tagozódása. Jura 2005. 2. sz.

Jakab András: "Távolabb kerültünk az európai mainstreamtől" Mérlegen az új alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról. (Szerk.: Molnár Benedek - Németh Márton - Tóth Péter), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013

Juhász Gábor: Cenzúra vagy cenzúra. HVG 2014.04.26.

Kecskés László: Polgári jog - A személyek joga. Dialóg Campus Pécs 2007

Kende Tamás - Szűcs Tamás (Szerk.): Az Európai Közösség politikái. Osiris Kiadó, Budapest 2002

Kilényi Géza: Az Alkotmánybíróság és a gyűlöletbeszéd. In: Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára. (Szerk.: Chronowski Nóra - Petrétei József), PTE ÁJK, Pécs 2010

Király Miklós (Szerk.): Az európai Közösség kereskedelmi joga. KJK-KERSZÖV Kiadó, Budapest 2003

Kiss Gergely: Szabályozzák a rendezvényszervezők tevékenységét. MFOR (www.mfor.hu) 2007.03.30.

Kiss László: „Elképzeléseim a jogállamról” c. előadás, BGF KKK, Budapest 2012.03.12.

Kiss László: Különvélemény a 12/2013.(V.24.) AB határozatról. Az Alkotmánybíróság hivatalos lapja, (www.alkotmanybirosag.hu) 13. 12. sz.

Kiss Tibor: Elmélet és gyakorlat diszharmóniája a sajtójog területén. Infokommunikáció és Jog 2006. 2. sz.

Kókai-Buzinkay-Murányi: A magyar sajtó története. MUOSZ, Pécsi Nyomda Rt., Pécs 1994

Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai. Századvég Kiadó, Budapest 2009

Koltay András: A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága. In: Alkotmányjog-Alapjogok. (Szerk.: Schanda Balázs-Balogh Zsolt) Pázmány Press, Komáromi Kiadó Kft., Budapest 2014

Koltay András- Nyakas Levente (Szerk.): Magyar és európai médiajog. Complex Kiadó, Budapest 2012

Komenczi Bertalan: Információelmélet. Eszterházy Károly Főiskola, Eger 2002

Kondricz Péter - Tímár András: Az elektronikus kereskedelem jogi kérdése. Osiris Kiadó, Budapest 2000

Kukorelli István: Alkotmánytan. Osiris, Budapest 1998

Kukorelli István: „Miért nem figyeltek a tűzoltókra? ” In: Mérlegen az új alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról. (Szerk.: Molnár Benedek - Németh Márton - Tóth Péter), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013

Lamm Vanda - Peschka Vilmos (Főszerk.): Jogi Lexikon. KJK - Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest 1999

Láncos Petra: A tudományos és művészeti élet szabadsága. In: Az Alkotmány kommentárja. (Szerk: Jakab András). Századvég, Budapest 2009

Lékó Zoltán: A lobbitorvény kézikönyve. HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2006

Liber Ádám: A reklám és a szabad véleménynyilvánítás. Magyar Jog 2006. 10. sz.

Majtényi László: Intézmények uralma, jogállami forradalom, információs jogok. In: A köztársasági alkotmány 20 éve. Pécsi Alkotmányi Műhely Alapítvány, (Kódex), Pécs 2009

Majtényi László: Közérdekű - személyes - nyilvános - titok. Beszélő 2005. 8. sz.

Malkovics Tibor: Nyilvánosság és közvélemény. Tanulmányok a társadalmi kommunikáció témaköréből. L'Harmattan, Budapest 2007

Marton Géza: A római magánjog. (Egyetemi jegyzet), JPTE, Pécs 1985

Médiaszabályozás: pro és kontra. Simon Éva, Széky János, Hanák András, Polyák Gábor, Koltay András, Nyakas Levente és Lapsánszky András a 2010-es médiatörvény-csomagról. Lampé Ágnes interjúi. Médiakutató 2011. 4. sz.

Molnár Bíró György: Távközlési politika. In: Kende Tamás - Szűcs Tamás (szerk.): Az Európai Közösség politikái. Osiris Kiadó, Budapest 2002

Munk Sándor: Katonai informatika a XXI. század elején. Zrínyi Kiadó, Budapest 2007

Nagy PR könyv (Főszerk.:Szeles Péter), Management Kiadó, Budapest 2006.

Nyárády Gáborné - Szeles Péter: Public Relations II., Perfekt Kiadó, Budapest 2005

Pálinkás Jenő: Kognitív marketing-kommunikáció. Marketing & Menedzsment 2003. 6. sz.

Pálné Kovács Ilona: Regionális politika és közigazgatás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs 1999

Pálné Kovács Ilona: Helyi kormányzás Magyarországon. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs 2008

- Pálné Kovács Ilona: Fejlesztő állam, fejlesztési koalíciók és regionalizmus. In: Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára. (Szerk.: Chronowski Nóra - Petrétei József), PTE ÁJK, Pécs 2010
- Patyi András: „Szokatlan idők, szokatlan megoldásokat szülnek” In: Mérlegen az új alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról. (Szerk.: Molnár Benedek - Németh Márton - Tóth Péter), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013
- Pázmándi Kinga: A reklám a tisztességtelen verseny elleni jog és a modern reklámjog határán. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2005
- Péterfalvi Attila (Szerk.): Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest 2012
- Petrétei József: A törvényhozás elmélete és gyakorlata a parlamentáris demokráciában. Osiris Kiadó, Budapest 1998
- Petrétei József: Az alkotmányozó hatalomról. Jura 2008. 1. sz.
- Petrétei József: Jogállam és hatalommegosztás. In: Válogatott fejezetek a rendszeres alkotmánytan köréből. (Szerk.: Kiss László), PTE ÁJK, Pécs 1996
- Polyák Gábor: A médiarendszer kialakítása. HVG-ORAC, Budapest 2008
- Polyák Gábor - Nagy Krisztina: A médiatörvények kontextusa, rendelkezései és gyakorlata Jura 2014. 2. sz.
- Révész Balázs - Somogyvári Katalin: Az információszabadság jelentése, tartalma. In: Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfalvi Attila) HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest 2012
- Révész Balázs-Somogyvári Katalin: Információszabadság. A hazai szabályozás rendszere. In: Adatvédelem és Információszabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfalvi Attila) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012
- Romániában közterületnek minősülnek a személyes Facebook oldalak. Pesti Ügyvéd 2015. 1. sz.
- Sajó András: A szólásszabadság kézikönyve. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest 2005
- Sándor Imre: Marketing-kommunikáció. Szépiró Kft., Budapest 1992
- Sári János: Alapjogok. Alkotmánytan II. Osiris Kiadó, Budapest 2000
- Sárközy Tamás: Az információs társadalom és a jog. In: Az információs társadalom és jogrendszere. (Szerk.: Glatz Ferenc), MTA Társadalomkutató Központ, Budapest 2002

Sólyom László: „A határig el kell mennem” In: Mérlegen az új alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról. (Szerk.: Molnár Benedek - Németh Márton - Tóth Péter), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013

Sólyom Péter: A művészet szabadsága és az esztétikai ítéletek. Iustum Aequum Salutare III. 2007. 2. sz.

Somogyvári Katalin - Révész Balázs: A hazai szabályozás rendszere. In: Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfalvi Attila), HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó, Budapest 2012

Somogyvári Katalin: Információszabadság. A hazai szabályozás rendszere. in: Adatvédelem és Információszabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfalvi Attila), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012

Somogyvári Katalin: Érintettek jogai és érvényesítésük. In: Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban. (Szerk.: Péterfalvi Attila), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012

Szabó Katalin: Kommunikációs felsőfokon. Kossuth Kiadó, Budapest 2002

Csaba László: Szabó Katalin - Kocsis Éva: Digitális paradicsom vagy falanszter c. könyv recenziója. Külgazdaság 2003. 4. sz.

Szabó Miklós: Kommunikáció általában és a jogban. Bíbor Kiadó, Miskolc 2002

Szalayné Sándor Erzsébet (Szerk.): Az Európai Unió alapidokumentumai. Studia Europea, Pécs 2010

Székely László: Magyar sajtó- és médiajog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007

Szűts Márton: Europe. Külgazdaság 2002. 9. sz.

Tanulmányok Ádám Antal professzor emiritus születésének 80. évfordulójára. (Szerk.: Chronowski Nóra - Petrétei József), PTE ÁJK, Pécs 2010

Tattay Levente: A közszereplők személyiségi jogai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007

Tordai Csaba: „Az ország nem tűri a zsarnokságot” In: Mérlegen az új alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról. (Szerk.: Molnár Benedek - Németh Márton - Tóth Péter), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013

Tölgyessy Péter: „Van alkotmányos kiút a válságból” In: Mérlegen az új alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról. (Szerk.: Molnár Benedek - Németh Márton - Tóth Péter), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013

Török Ádám: Az elektronikus gazdaság kibontakozása az Európai Unió közép-európai tagjelölt országában. Külgazdaság 2002. 5. sz.

Trócsányi László - Schanda Balázs: Bevezetés az alkotmányjogba. HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2013

Trócsányi László: „Nem azonos startvonalról indulunk” In: Mérlegen az új alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról. (Szerk.: Molnár Benedek - Németh Márton - Tóth Péter), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013

Trócsányi László: Magyarország alaptörvényének létrejötte és az alaptörvény vitatott rendelkezései. Kommentár 2011. 4. sz.

Trócsányi Sára: A kommunikáció jogi alapjai. Osiris Kiadó, Budapest 2010

Trükkös reklámdömping. Kisalföld 2004.11.31.

Udvary Sándor: A médiaszabályozás alkotmányos alapjai, a kommunikációs alapjogok. In: Magyar és európai médiajog. (Szerk.: Koltay András - Nyakas Levente), Complex Kiadó, Budapest 2012

Vásárhelyi Mária - Halmai Gábor: Nyilvánosság rendszerváltása. Új Mandátum Kiadó, Budapest 1998

Vécsei Tamás: A gyülekezési szabadság a mai alkotmányokban. Budapesti szemle 1884. 38. kötet 89. sz.

Verebics János: Szellemi tulajdon az információs társadalomban. MIE Közlemények 2000. 41. sz.

Vincze Ildikó: „Médiatörvények-szabályozási kényszer vagy lehetőség.” Médiatörvény problémái c. Konferencia, MUOSZ Budapest 2013

Werbőczy István: Tripartitum. Franklin Társulat Kiadó, Budapest 1897, Új kiadás: Werbőczy István Hármaskönyve. Szikra Nyomda, Pécs 1989

Zétényi Zsolt (Szerk.): A történeti alkotmány - Magyarország ősi alkotmánya. Magyarországért Kulturális Egyesület, Budapest 2010

Zrinszky László: Ágazati kommunikáció. JPTE FEFI, Pécs 1998

Zsolt Péter: Médiaháromszög. EU-Synergion Kft., Vác 2006

KÜLFÖLDI SZAKIRODALMAK

Alfred GROF, ALFRED: Versammlungs- contra Meinungsäußerungsfreiheit: Anmerkungen zu einer richtungsweisenden Entscheidung des VfGH. Österreichische Juristen-Zeitung 21/1991

Anne Gregory: Planning & managing a Public Relations Campaign 8A step-by-step guide. PR in Practice series. Institute of Public Relations/Kogan Page, London 1996

Benjamin Constant: Államfői hatalom. Mérlegen az Alaptörvény. Fogalommagyarázat. (Szerk.: Molnár Benedek-Németh Márton-Tóth Péter), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013

Bill Gates: Üzlet a gondolatok sebességével. Geopen kiadó, Budapest 1999

David Randal: Jurnalistul Universal, Editura Polirom, Iasi 1998

David Daristi - W. Davie: Communication Law. Electronic Publishing Services. United States of America, New Jersey 2012

Dom Caristi - Williem R. Davie: Communication Law. Electronic Publishing Services. United States of America, New Jersey 2012

Eric Barendt: Freedom of Speech. Oxford University Press, Oxford 2005

E. Price: Rights of Access to the Media. Kluwer Law International, Boston 1966

Fraser P. Seitel: The practice of Public Relations. Prentice Hall, Upper River, N. Jersey 2006

Fraser P. Seitel: The practice of public relations. Macmillan Publishing Company, New York 1992

Frédéric Barbier - Catherine Bertho Lavenir: A média története. Osiris Kiadó, Budapest 2004

Friedrich Schiller: Levelek az ember esztétikai neveléséről. Válogatott esztétikai írásai. Magyar Helikon, Budapest 1960

Gershuny, J. - Miles, I.: The New Service economy: The Transformation of Employment in Industrial Societies. London Pinter, London 1983

Gianpetro Mazzoleni: Politikai kommunikáció, Osiris Kiadó, Budapest 2002

Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás - bráhmánizmus, buddhizmus, kínai univerzizmus, kereszténység, iszlám. (Ford.: Pálvölgyi Endre), Akkord Kiadó, Budapest 2005

Herbert Küpper: A közvetlen demokrácia Magyarországon és Németországban. JURA 2009. 1. sz.

Herbert Küpper: „Hol vagyok én a szövegemben?” In: Mérlegen az új alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról. (Szerk.: Molnár Benedek - Németh Márton - Tóth Péter), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2013

Hermann von Mangoldt - Friedrich Klein - Christian Starck (Szerk.): Kommentar zum Grundgesetz. Franz Vahlen, München 2010

Jacob Rowbottom: Media Freedom and Political Debate in the Digital Era. The Modern Law Review, (MLR 2006) (Sajtószabadság és politikai vita a digitális korban.) Fundamentum 2007. 2. sz.

Jürgen Habermas: Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft, 1962 (Jürgen Habermas: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Gondolat Kiadó, Budapest 1971)

Jürgen Habermas: Communication and the Evolution of Society, Beacon Press 1979

Keane, John: "Structural transformation of the public Sphere", The Communication Review 1966. 1. sz.

Larry Alexander: Is There a Right of Freedom of Expression? Cambridge University Press, Cambridge 2005. 7. sz.

Lewis Mumford: Kunst und Technik. Stuttgart 1957

Lord Birgham: McCartan Turkington Breen versus Times Newspapers. (<http://www.mprsz.hu/ContentShow.aspx?ContentID=37>) 2001

Marton W. J.: The global information society Asliblgover Hampsire. England, Vermont. USA 1995

Michael Sachs: Verfassungsrecht II. Grundrechte. Springer Verlag, Berlin-Heidelberg-New York 2003

Mike Feintuck - Mike Varney: Médiaszabályozás, közérdek, törvény. Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, Gondolat Kiadó, Budapest 2010

Montesquieu, Charles Luis de Secondat: A törvények szelleme. (Ford.: Csécsy Imre, Sebestyén Pál.) Osiris Kiadó, Budapest 2000

Oshua Meyrowitz: No Sense of Place. The Impact of Electronic Media on Social Behavior. Oxford University Press, New York - Oxford 1986

Philip Kotler: Marketing management. Műszaki Könyvkiadó, Budapest 1991

Philip Meyer: „Eltűnt újságok” tanulmányáról. MFOR (www.mfor.hu), 2005

Richard Susskind: Az ügyvédség vége? Complex Kiadó, Budapest 2012

Rogers, E. M.: Theoretical Diversity in Political Communication In: Handbook of political communication research. (ed. by Lynda Lee Kaid Mahwah), Lawrence Erlbaum Associates, 2004

Sir William K. Reid KCB, „Nyitott államigazgatás”. Az ombudsman szerepe és feladatai a közép- és kelet-európai országokban a rendszerváltás után. Nemzetközi konferencia. Országgyűlési Biztosok Hivatala, Budapest 1996

Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft, (<http://wap.phil-inst.hu>) Neuwied 1962

Stuart Thomson - Steve John: Public affairs, lobbizás. Akadémiai Kiadó, Budapest 2009

Tom Lewis: Az aktivizmustól az önkorlátozásig. Az Európai Bíróság különös esete a politikai reklámok közzétételi tilalmának magváltoztatásával. New Media World, Budapest 2015

Webster - Frank: Theories of the Information Society. Routledge London - New York 1995

Werner Ogris: A 200 éves OPTK honoris causa doctor et professor-i székfoglaló előadás. PTE ÁJK Jogtörténeti Tanszék kiadványai 2012. 12. sz.

Wittorino Antonio: Fighting - Cíbercine-what are the Challeges facing Europa. Cybercine conference, EP, Brüsszel 2000.09.19.

Zoltán Ambrus: Dreptul comunicării (Kommunikációs jog). Status Printers Siculeni, Miercurea-Ciuc 2010

JOGSZABÁLYOK

1946. évi I. törvény (Magyarország államformájáról)

1949. évi XX. törvény (A Magyar Köztársaság Alkotmánya)

1972. évi I. törvény (az 1949. évi XX. törvény módosításáról és a Magyar Népköztársaság Alkotmányának egységes szövegéről)

1976. évi 8. törvény (a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányáról)

1978. évi IV. törvény (a Büntető Törvénykönyvről)

1983. évi II. törvény (az Alkotmány módosításáról)

1985. évi VI. törvény (az Alkotmány és a választási törvény kiegészítéséről)

1986. évi II. törvény (a sajtóról)

1987. évi XI. törvény (a jogalkotásról)

1989. évi II. törvény (az egyesülési jogról)

1992. évi LXIII. törvény (a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról)

1993. évi. LXXIX. törvény (a közoktatásról)

1993. évi. X. törvény (a termékfelelősség)

1995. évi LXV. törvény (az államtitokról és a szolgálati titokról)

1995. évi CXVII. törvény (a személyi jövedelemadóról)

1995. évi CXIX. törvény (a kutatás és a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről)

1995. évi CXXV. törvény (a nemzetbiztonsági szolgálatokról)

1996. évi I. törvény (a rádiózásról és televíziózásról)

1996. évi LVII. törvény (a tisztességtelen piaci magatartásról)

1997. évi XI. törvény (a védjegyről)

1997. évi CLV. törvény (a fogyasztóvédelemről)

1997. évi CLIX. törvény (a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról)

1998. évi XIX. törvény (a büntetőeljárásról)

1999. évi LXXVI. törvény (a szerzői jogról)

1999. évi XLIII. törvény (a temetőkről)

2000. évi CXLVIII. törvény (az internetről, információs társadalmi szolgáltatásokról)

2000. évi C. törvény (a számvitelről)

2001. évi XLVIII. törvény (a formatervezési mintákról)

2001. évi XCVI. törvény (a reklámfeliratokat szabályairól)

2001. évi CVIII. törvény (a elektronikus kereskedelmi szolgáltatásokról)

2001. évi CXX. törvény (a tőkepiacról)

2003. évi CXXIX. törvény (a közbeszerzésekről)

2004. évi CXL. törvény (a közigazgatási hatósági eljárások)

2005. évi XC. törvény (az elektronikus információszabadságról)

2005. évi CLXIV. törvény (a kereskedelemről)

2006. évi XLIX. törvény (a lobbitevékenységről)

2008. évi XLVII. törvény (a fogyasztási cikkek adatvédelméről)

2008. évi XLVIII. törvény (a gazdasági reklámtévékenységről)

2009. évi CLV. törvény (a minősített adat védelméről szóló törvény)

2010. évi CI. törvény (a magán-nyugdíjpénztári befizetésekhez kapcsolódó törvénymódosításokról)

2010. évi CIV. törvény (a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól)

2010. évi CXXII. törvény (a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról)

2010. évi CLXXXV. törvény (a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról)

2011. évi CCVI. törvény (a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról)

2011. évi CLXXV. törvény (az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról)

2011. évi CXI. törvény (az alapvető jogok biztosáról)

2011. évi CXII. törvény (az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról)

2011.04.25. (Magyarország Alaptörvénye)

2012. évi II. törvény (a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és szabálysértési nyilvántartási rendszerről)

2012. évi C. törvény (a Büntető Törvénykönyvről)

2013. évi V. törvény (a Polgári Törvénykönyvről)

23/2011. (III.8.) kormányrendelet (a zenés, táncos rendezvények biztonságosabbá tételéről)

AB HATÁROZATOK

8/1990. (IV.23.) AB határozat

23/1990. (X.31.) AB határozat

15/1991. (IV.13.) AB határozat

48/1991. (IX.26.) AB határozat

30/1992. (V. 26.) AB határozat

37/1992. (VI. 10.) AB határozat

30/1992. (V. 26.) AB határozat

37/1992. (VI. 10.) AB határozat

74/1992. (XII.28.) AB határozat

4/1993. (II.12.) AB határozat

34/1993. (II. 12.) AB határozat

18/1994. (III. 31.) AB határozat

22/1994. (IV.16.) AB határozat

34/1994. (VI.24.) AB határozat

36/1994. (VI. 24.) AB határozat

47/1994. (X.21.) AB határozat

60/1994. (XII.24.) AB határozat

21/1996. (V. 17.) AB határozat

24/1996. (VI. 25.) AB határozat

20/1997. (III. 19.) AB határozat

38/1997. (VII. 1.) AB határozat

39/1997. (VII.1.) AB határozat

12/1999. (V. 21.) AB határozat

13/2000. (V. 12.) AB határozat

14/2000. (V. 12.) AB határozat

18/2000. (VI. 6.) AB határozat
13/2001. (V. 14.) AB határozat
5/2001. (XI. 29.) AB határozat
55/2001. (XI. 29.) AB határozat
57/2001. (XII. 5.) AB határozat
8/2004. (V. 25.) AB határozat
18/2004. (V. 25.) AB határozat
34/2004. (IX. 28.) AB határozat
4/2007. (II. 13.) AB határozat
75/2008. (V. 29.) AB határozat
61/2011. (VII. 13.) AB határozat
165/2011.(XII. 20.) AB határozat
22/2012. (V. 11.) AB határozat
3/2013. (II. 14.) AB határozat
13/2013. (VI. 17.) AB határozat
22/2013. (VII. 19.) AB határozat
25/2013. (X. 4.) AB határozat
34/2013. (XI. 22.) AB határozat
4/2013. (III. 1.) AB határozat
7/2013. (III. 1.) AB határozat
8/2013. (III. 1.) AB határozat
7/2014. (III. 7.) AB határozat
13/2014.(IV. 18.) AB határozat
19/2014. (V. 30.) AB határozat

KÜLFÖLDI JOGI AKTUSOK

1976/768/EK irányelv
1984/450/EK irányelv
1989/104/EK irányelv
1989/552/EK irányelv
1989/662/EK irányelv
1992/28/EK irányelv
1995/46/EK irányelv

1997/55/ EK irányelv

1999/44/EK irányelv

2000/13/EK irányelv

2001/29/EK irányelv

2002/19/EK irányelv

2002/20/EK irányelv

2002/21/EK irányelv

2002/67/EK irányelv

2002/91/EK irányelv

2004/48/EK irányelv

2005/29/EK irányelv

2006/114/EK irányelv

2008/95/EK irányelv

2009/140/EK irányelv

2010/13/EK irányelv

2014/9647 EU Human Right Guidelines on Freedom of Expression Online and offline direction, Annex I., 16, Council of the European Union, Foreign Affairs Council meeting, (<http://www.consilium.europa.eu/Newsroom> és [www. eucree.hu](http://www.eucree.hu)) Brussels 12 May 2014

CDL-AD (2011) 001 on Three Legal Questions Arising in the Process of Drafting the New Constitution of Hungary 28 March 2011

CDL (2011) 032 Draft Opinion on the New Constitution of Hungary, 2012/2130 (INI) EU, (<http://eur-lex.europa.eu>) 06 June 2011

2002/2. EU Recommendation Rec, 2 of the Committee of Ministers and explanatory (<http://www.consilium.europa.eu/Newsroom>) 2002

IP/09/891. EC (Európai Bizottság Média Munkacsoport közlemény) [www. eucree.hu](http://www.eucree.hu), Brussels 2009

INTERNETES FORRÁSOK

Balogh Éva - Fazekas Flóra: „Kívánjuk a sajtó szabadságát!” Az interneten is? Tanácsai iránymutatás az online és offline véleménynyilvánításról. MTA TKJI, <http://jog.tk.mta.hu/blog/2014/06.>, Letöltés ideje: 2014.06.20.

Cseporán Zsolt: A művészet szabadságának mozgásteret az Alaptörvény keretei között. <http://onszak.hu/folyoirat/wp-content/uploads/2014/06/Cseporan01.pdf>, Letöltés ideje: 2014.07.23.

Csink Lóránt: Gondolatok az Alaptörvény X. cikkéről. http://www.jogiforum.hu/files/felsooktatasi_jog/20110629csink_lorant_gondolatok_az_alapto_rveny_x_cikkerol.pdf, Letöltés ideje: 2014. 06. 02.

European External Action Service (EEAS): Human Rights Guidelines. http://eeas.europa.eu/human_rights/guidelines/index_en.htm, Letöltési ideje: 2015.07.22.

Hajas Barna: A gyülekezési jog aktuális elméleti és gyakorlati kérdései. PTE ÁJK Doktori Iskola, Pécs, www.ajk.pte.hu/doktori-iskola, Letöltés ideje: 2015.01.12.

Heller Mária: Új kommunikációs helyzetek és szükségletek: A hierarchikus nyilvánosságok kialakulása. http://wap.phil-inst.hu/2001_marc/brosura_htm/heller.htm, Letöltés ideje: 2014.05.05.

Jürgen Habermas: Az értelmiségnek kulcsszerepe van. http://hvg.hu/vilag/20140530_Habermas_Az_ertelmisegnek_kulcsszerepe_van, Letöltés ideje: 2015.01.20.

Tattay Levente: A tudás alapú társadalom és a szerzői jogból mint tudásgazdaságból eredő jövedelem. http://epa.oszk.hu/01900/01963/00037/pdf/EPA01963_informacios_tarsadalom_2_012_2_090-104.pdf, Letöltés ideje: 2014.10.23.

Tattay Levente: Az EU és az információs társadalom. www.jak.ppke.hu/tanszek/polgarjog/letoltes/eu2.doc, Letöltés ideje: 2010.01.08.

Trócsányi László: Magyarország alaptörvényének létrejötte és az alaptörvény vitatott rendelkezései. http://kommentar.info.hu/iras/2011_4/magyarorszag_alapto_rvenyenek_letrejjott_e_es_az_alapto_rveny_vitatott_rendelkezesei, Letöltés ideje: 2015.01.14.

Ügyvédi Kamarai hivatalos tájékoztató, 2013.12.19. <http://www.pbkik.hu/hu/enterprise-europe-network/cikkek/az-uzleti-titok-vedelmenek-megerositese-az-europai-unioban66755>
http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/trade_secrets/index_en.htm#maincontentSec1, <http://ec.europa.eu/news/business/131128>, Letöltés ideje: 2015.01.20.

A SZERZŐ SAJÁT PUBLIKÁCIÓI

Buday-Sántha Andrea: Kommunikáció, mint versenyelőny a XXI. században. In: PTE KTK RPDGI Évkönyv 2004-2005 (Felelős szerkesztő: Dr. Buday-Sántha Attila), PTE KTK Pécs 2005

Buday-Sántha Andrea: A kommunikációs jogokról. In: PTE ÁJK Doktori Iskola (szerk. Dr. Ádám Antal), PhD Tanulmányok 6. Pécs 2007

Buday-Sántha Andrea: Az önkormányzati kommunikáció elméleti és jogi vonatkozásai. In: PTE KTK RPDGI Önkormányzatok gazdálkodása - Helyi fejlesztés (Felelős szerkesztő: Dr. Buday-Sántha Attila), PTE KTK Pécs 2008

Buday-Sántha Andrea: Spam - elektronikus, kéretlen reklámlevél és annak jogi konzekvenciái. CEO 2008. 4. sz.

Buday-Sántha Andrea: Az Európai Unió és az információs társadalom. In: PTE KTK RPDGI Évkönyv 2010/3. (Felelős szerkesztő: Dr. Buday-Sántha Attila), PTE KTK Pécs 2010

Buday-Sántha Andrea: „Jog, Világ, Stádium” - A kommunikációs jog világszintű fejlődésének a stádiumai. Társadalom és Gazdaság (Különszám) 2011

Buday-Sántha Andrea: „Merre tovább kommunikációs jog? A kommunikációs jog, mint realitás és esély.” In: BGF Tudományos Évkönyv 2011 (Felelős szerkesztő: Dr. Majoros Pál), BGF, Budapest 2011

Buday-Sántha Andrea: A kommunikációs és médiapiac szabályozásának változásai és kihívásai a XXI. században. In: MTA VEAB „A huszonegyedik század kihívásai és Magyarország jövőképe” c. Tanulmánykötet (szerk. Dr. Beszteri Béla – Dr. Majoros Pál), MTA VEAB, Veszprém 2011

Buday-Sántha Andrea: The European Union and the information society. In: European Economic Recovery. Bábes - Bolyai University, Kolozsvár 2011

Buday-Sántha Andrea: A jogi környezet változásának hatása a marketing-kommunikációs tevékenységre. I. In: Kecskeméti Főiskola Erdei Ferenc Tanulmánykötet, (szerk. Dr. Ferencz Árpád), Kecskemét 2011

Buday-Sántha Andrea: A hírnévépítésének jogi lehetőségei és korlátai. Országos Hírnévmenedzsment Konferencia Kiadványa, Budapest 2011

Buday-Sántha Andrea: A jogi környezet változásának hatása a marketing-kommunikációs tevékenységre. II. In: Kecskeméti Főiskola Erdei Ferenc Tanulmánykötet (szerk. Dr. Ferencz Árpád), Kecskemét 2011

Buday-Sántha Andrea: The legal environment of marketingcommunication in the EU. In: Global Business Conference Proceedings, Innovation Institute, Zagreb 2011

Buday-Sántha Andrea: Az információ hatalom - Kihívások és megoldások az információs társadalmakban. In: Társadalomtudományi gondolatok a harmadik évezred elején. c. szakkönyv (szerk. dr. Karlovitz János) International Research Institute, Stúrovo 2013

Buday-Sántha Andrea: Régiófejlesztés a kommunikációs jog tükrében. In: PTE KTK RPGDI Régiók fejlesztése. c. Tanulmánykötet (Felelős szerkesztő: Dr. Buday-Sántha Attila), PTE KTK, Pécs 2013

Buday-Sántha Andrea: A kommunikációs jog ismeretének jogszociológiai aspektusai. In: Public Relations elmélete és gyakorlata. (szerk. dr. Sós Péter János - dr. Szécsi Gábor), PTE FEEK - MPRSZ, Budapest-Pécs 2015

Buday-Sántha Andrea: A kommunikációs jog és rendszere. In: Fejlődő jogrendszer és gazdasági környezet. c. szakkönyv (szerk. dr. Karlovitz János) International Research Institute, Stúrovo 2015

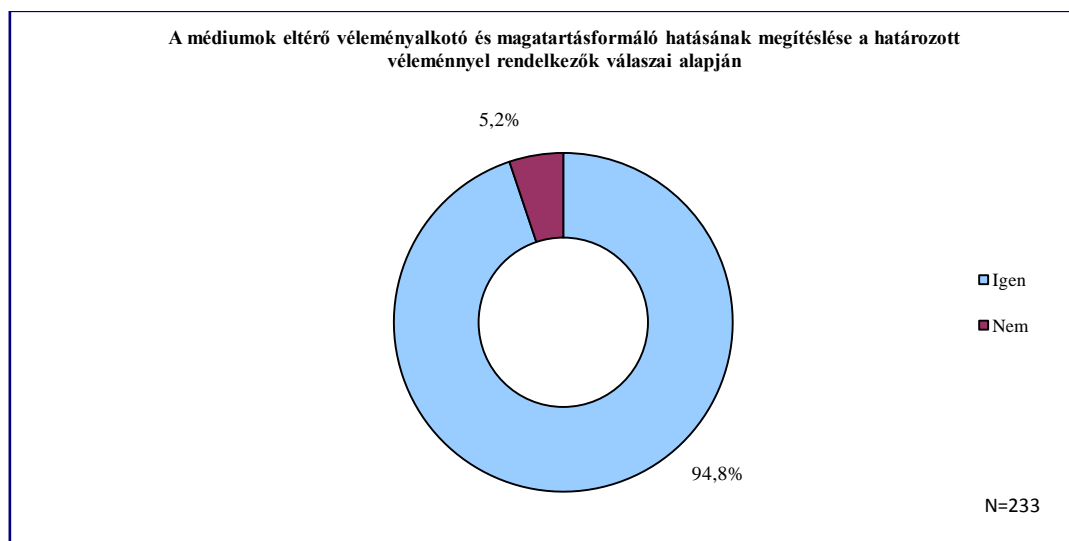
FÜGGELÉK

FÜGGELÉK

1. számú Melléklet - Kutatás és médiaszokások

A média szerepe az információs társadalomban

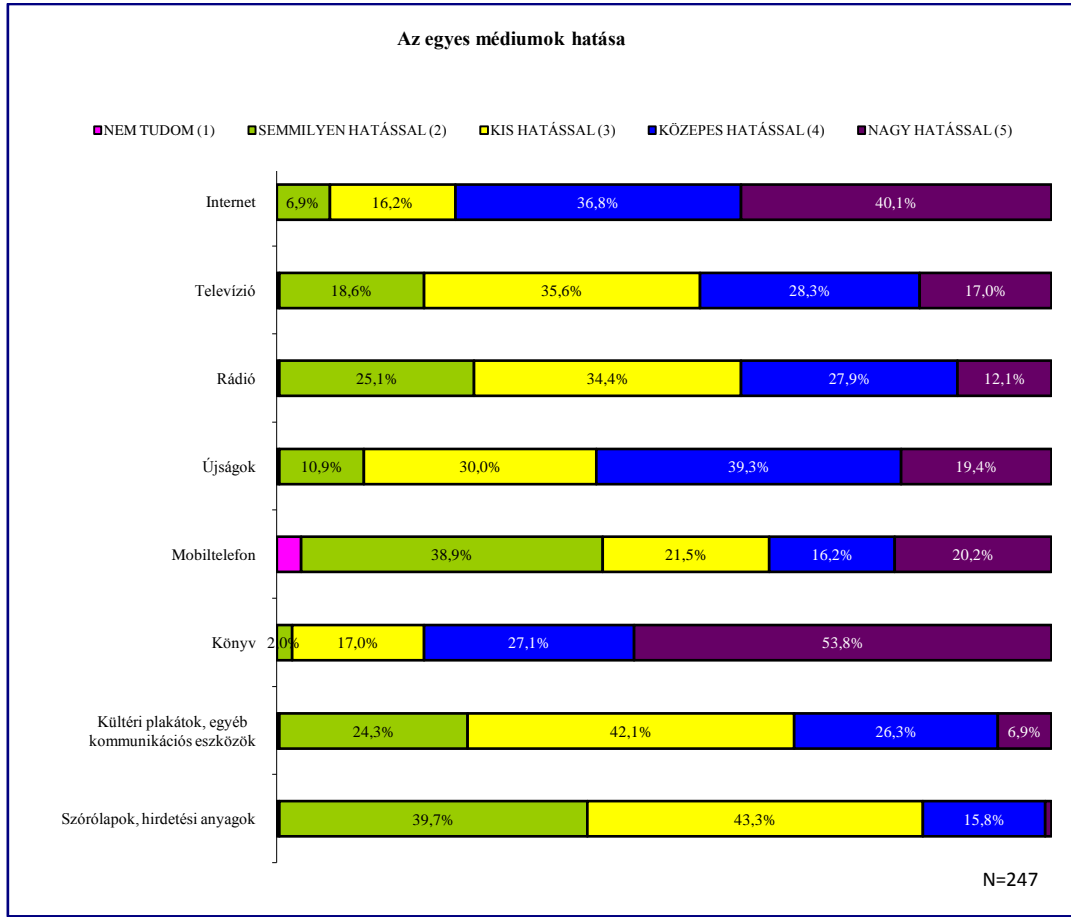
Az értekezésem hipotézise, hogy a negyedik *hatalmi ágként* (mint befolyásolási hatalomként) meghatározott, a közbeszédet *tematizáló* és „*kapuőr*” szerepet betöltő *médiumok szerepe* az információs technológia és kommunikációs szakmák fejlődésének eredményeként a kommunikáció jelentőségével párhuzamosan tovább *nő*, de eltérő mértékben. Ennek igazolásául vagy cáfolatául tettem fel a kérdést, hogy az egyes *médiumok* - a nyomtatott sajtó, az elektronikus média (tv., rádió) és az internetes média (stb.) - *a közönségre eltérő véleményalkotó és magatartásformáló hatással bírnak-e.*⁶⁵⁴A válaszadók *94,8%-a* igen válasszal illette a kérdést, azaz eltérő hatást párosít az egyes médiumokhoz, mindössze *5,2%* gondolja ellenkezőképp.

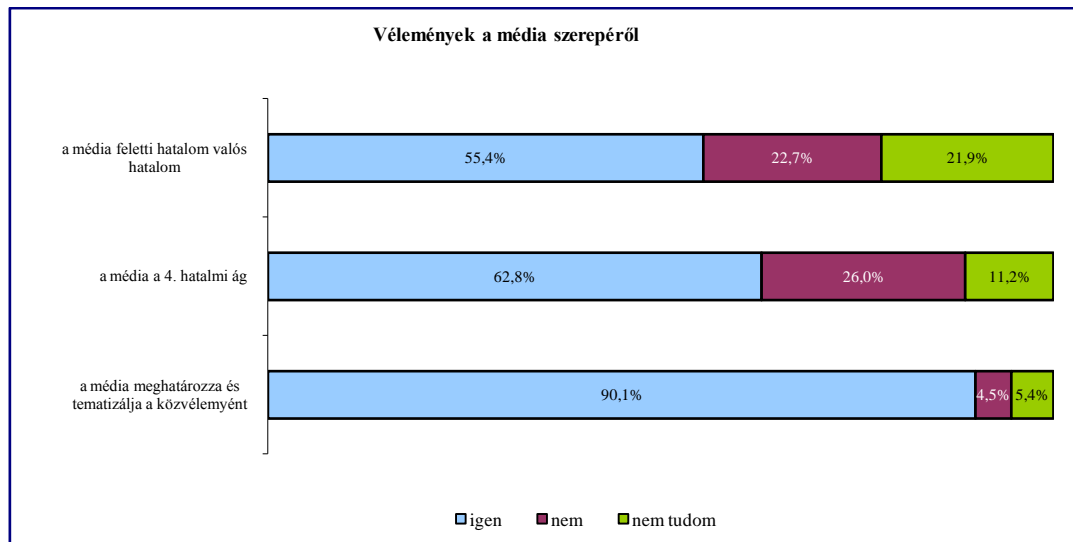
De ezt igazolja az alábbi ábra is, amely azt mutatja be, hogy a kérdőíves felmérésben résztvevőkre *milyen hatással vannak az egyes médiumok*. A mintavétel magasan képzett és kulturált voltát támasztja alá, hogy a legnagyobb hatással a *könyv* és az *internet* van rájuk. A

⁶⁵⁴ Erre a kérdésre határozott véleményt (igen vagy nem) 233 fő képviselt, melyet a kördiagram mutat be. A teljes minta (483 fő=100 %) szerinti részarányok: 45,8% (221 fő) igen, 2,5% (12 fő) „nem”, 2,9% (14 fő) nem tudom, 48,9% (236 fő) nem válaszolt.

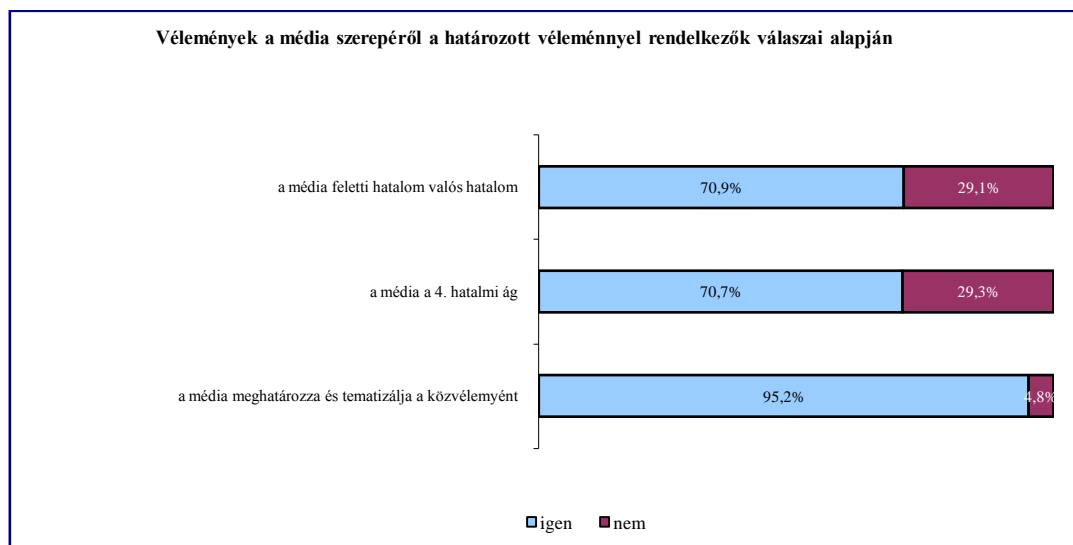
válaszadókra a legkevésbé gyakorol hatást a szórólapok, hirdetési anyagok, valamint kültéri kommunikációs eszközök. A közepes hatást gyakorlók közé sorolták a mobilkommunikációt, televíziót, újságot és rádiót.

Ugyancsak markáns többség jellemzi az alábbi kérdéseket is, mely azt igazolja, *hogy a média meghatározza és tematizálja a közbeszédet (90,1%), és a mai társadalomban az a hatalom birtokosa, aki a médiumot, mint negyedik hatalmi ágat (62,8%) tulajdonolja, felügyeli (55,4%).*

A három kérdés együttes kezelése jól mutatja, hogy minél konkrétabb a kérdésfeltevés, annál magasabb a nem válaszolók, vagy a „nem tudom” választ adók aránya.⁶⁵⁵ Ha ezt nem vesszük figyelembe, a kép a következőképpen változik:

Akik állást foglaltak, abban közel 100%-ig egyetértenek, hogy a média tematizál, akkor ebből az is következik, hogy a média hatással van a társadalom tagjainak gondolkodására, cselekvéseire. A másik két kérdésben szinte azonos a vélemény, bár kicsivel többen gondolják, hogy a média feletti hatalom valós társadalmi hatalmat jelent (70,9%), minthogy a média a negyedik hatalmi ág (70,7%), de mindkét kérdés esetében az „igen” válaszok aránya kicsivel meghaladja a 70%-ot.

⁶⁵⁵ Teljes minta 483 fő=100%

Összegzésként leszögezhető, hogy a válaszadók nagyobb része úgy gondolja, a média fontos szerepet tölt be a közbeszéd alakulásában, jelentős pozíciója van, és aki a médiában hatalommal bír, az más társadalmi (gazdasági, politikai) területeken is jelentős befolyást mondhat magának, főként, akik ezeket a médiumokat tulajdonolják, e hatalmi tényező birtokosai. A hipotézis beigazolódt.

KUTATÁSI KÉRDŐÍV

Alapinformációk

Kitöltési tudnivaló: a kérdőív önkéntes és anonim, a kitöltése kb. 15 percet vesz igénybe.

Kutatást végző: dr. Buday-Sántha Andrea, PTE ÁJK Doktori Iskola doktorjelölt

Kutatás célja: "A kommunikációs jog" c. PhD értekezés kutatása

Kutatás tárgya, összегzése: Értekezésem központi kérdése, hogy valóban létezik-e, önállóan megfogalmazható és körülhatárolható a kommunikációs jog, mint vegyes jogág, illetve az hol helyezkedik el a jogrendszerben, mi a tárgyköre, tartalma, melyek a megnyilvánulási csoportjai/formái, valamint az e tárgykörben felmerülő problémák.

Ezekre a kérdésekre kívánom megadni a választ az értekezésben, azaz a kommunikációs jog tudományos igényű definiálására, rendszerbehelyezésére, ismeretrendezésre, problémafelvetésre, valamint néhány egyéni megállapítás, következtetés és javaslat kifejtésére egyaránt irányul. A felmerülő kérések tisztázásához kérem segítségét, véleményét az alábbi kérdések megválaszolásával, melynek eredménye, a kommunikációs jog tudományos tisztázása, ami nemcsak a kutatók és jogtudósok számára, hanem az egész társadalom számára szükséges, ugyanakkor kellő hasznossággal jár.

1. Az Ön neme?

(Egy válasz adható!)

- férfi
 nő

2. Az Ön kora?

(Egy válasz adható!)

- 18-30 év
 31-40 év
 41-50 év
 51-60 év
 61 év feletti

3. Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

(Több válasz adható!)

- érettségi bizonyítvány
- egyetemi, főiskolai diploma
- tudományos fokozat
- Egyéb: .....

4. Az Ön foglalkozása?

(Több válasz adható!)

- egyetemi, főiskolai hallgató
- kommunikációs szakember
- jogász
- kutató, oktató
- Egyéb: .....

5. Ismeri-e Ön a kommunikációra vonatkozó jogokat, kötelezettségeket?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben, csak egyes területeit

Ha az “Ismeri-e Ön a kommunikációra vonatkozó jogokat, kötelezettségeket” kérdésre „igen” vagy “részben” a válasz, akkor

6. Tudja-e követni a gyors jogszabályváltozásokat?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben, csak egyes területeit

Ha a “Tudja-e követni a gyors jogszabályváltozásokat?” kérdésre „igen” vagy “részben” a válasz, akkor

7. Melyik az a legfontosabb három terület, melyet követ? (Kitöltése nem kötelező?)

(Több válasz is adható!)

- Első terület: .....
- Második terület: .....
- Harmadik terület: .....

8. Mennyire tartja szabályozottnak hazánkban a kommunikációt, illetve az ebből eredő élethelyzeteket, jogviszonyokat?

(Egy válasz adható!)

- egyáltalán nem
- alulszabályozott
- részben
- elég jól
- teljesen kielégítően
- túlszabályozott
- nem tudom

9. Érte-e vagy tapasztal-e bármilyen kommunikációs élethelyzetben vagy jogviszonyban jogsértést?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem

Ha az “Érte-e vagy tapasztal-e bármilyen kommunikációs élethelyzetben vagy jogviszonyban jogsértést?”kérdésre „igen” a válasz, akkor

10. Milyen tárgyú sérelem érte vagy mely területen tapasztalt ilyet?

(Több válasz adható!)

- jogtalan adatkezelés, adatfelhasználás
- névvel, képmás, hangfelvétel, okirattal való visszaélés
- személyes információim, jellemzőim tudtom nélküli nyilvánosságra hozatala
- emberi méltóságom, becsületem, jóhírnevem megsértése
- gyülekezési jogaimban akadályoztak
- személyes, bizalmas információim, titkaim engedély nélküli továbbadása
- alkotásom, szellemi termékem, engedélyem nélküli jogosulatlan felhasználása

- alaptalanul megvádoltak, megrágalmaztak
- rólam valótlan állított, vagy valót hamis színben tüntetett fel
- vallásom, világnézetem miatt hátrány ért
- vállalkozásom, termékem/szolgáltatásom nevét, arculati elemeit jogosulatlanul használták
- hozzájárulásom nélkül reklámüzeneteket, kéretlen e-mail-eket, sms-eket, egyéb promóciós terméket kapok
- munkáltató kommunikációs tevékenysége során megvalósult visszaélés
- kommunikációs pályázat, közbeszerzés visszaélései
- lobby tevékenység, egyéb érdekérvényesítés során tapasztalt jogsértés, visszaélés
- Egyéb: .....

Ha az “Érte-e vagy tapasztal-e bármilyen kommunikációs helyzetben, jogviszonyban jogsértést?”kérdésre „igen” a válasz, akkor

11. Fordult-e bármely jogorvoslati fórumhoz, hatósághoz, esetleg bírósághoz?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem

12. Ismeri-e a kommunikációt szabályzó illetve azt felügyelő állami szervek, hatóságok rendszerét, feladataikat, eljárásukat, jogsegélynyújtási lehetőségeiket?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben

13. Melyek ezek?

A válaszadó ide fog írni

14. Ismeri-e a kommunikációs jogviszonyból eredő jogsérelmek védelmét biztosító hazai és nemzetközi jogorvoslati lehetőségeket illetve jogvédő szervezeteket?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben

15. Melyek ezek?

A válaszadó ide fog írni

16. Tudja-e, hogy a vállalkozásoknak milyen kommunikációs tárgyú jogszabályi kötelezettségei vannak?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben

17. Ismeri-e a kommunikációs tevékenység folytatásához kötelező hatósági bejelentési és engedélyezési kötelezettségeket?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben

Ha, az előző kérdésre “igen, vagy részben” válasz volt, akkor:

18. Kérem, sorolja fel a kommunikációs tevékenység folytatásához kötelező hatósági bejelentési és engedélyezési kötelezettségeket!

A válaszadó ide fog írni

19. Ismeri-e, hogy az államnak (közfeladatot ellátó szerveknek) a szabad kommunikáció biztosítása végett milyen feladatai, kötelezettségei vannak?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben

20. Ön szerint növekednek a kommunikációval és a kommunikációs tevékenységgel összefüggő jogsértések száma?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

21. Tanul/tanult-e bármilyen típusú képzésen kommunikációs jogot vagy médiajogot?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem

22. 2012. január 01-től új alaptörvénye van Magyarországnak, melyben módosultak a kommunikációs alapjogok tartalma. Szükségesnek tartaná-e az új alkotmány/alaptörvény olyan módosítását, kiegészítését, amely a kommunikációhoz kapcsolódó emberi alapértékeket, alapvető erkölcsi normákat, alapelveket (pl. jóhiszeműség, méltányosság) és a korlátokat (pl. gyűlöletbeszéd, közérkölc) alkotmányos szinten rögzítené?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

23. Milyen emberi alapértékeket, alapvető erkölcsi normákat vagy alapelveket rögzítene az Alaptörvényben?

(Több válasz adható!)

- tisztesség
- szolidaritás
- méltányosság
- jóhiszeműség
- tolerancia
- társadalmi igazságosság
- állam világnézeti semlegessége
- pluralitás
- az államhatalmi ágak elválasztása
- nem tudom
- mást tartanék fontosnak, mint pl.: .....

24. Tudja-e, hogy mint állampolgár az alaptörvényben biztosított kommunikációs jogok alapján milyen jogokkal és kötelezettségekkel bír?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben tudom

Ha az előző kérdésre „igen” vagy “részben tudom” válasz jött, akkor

25. Kérem, válassza ki, hogy melyek ezek a jogok és kötelezettségek!

(Több válasz adható!)

- szólásszabadság
- véleménynyilvánítás szabadsága
- sajtószabadság
- információszabadság
- adatvédelem
- gyülekezési szabadság
- egyesülési szabadság
- gondolat-, lelkiismeret-, vallásszabadság
- oktatás-, tudományos és művészeti élet szabadsága
- emberi méltóság

jóhírnév védelme

26. A kommunikációs jog önálló, vegyes jogágként, a kommunikáció bármely megnyilvánulásra vonatkozó jogi szabályok összességéként definiálható?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

27. Mely jogterületek szabályait sorolná a kommunikációs jog körébe?

(Több válasz adható!)

- médiajog
- reklámjog
- pr jog (jóhírnév építésének, védelmének, valamint megsértésének normái)
- adatvédelmi jog
- internetjog
- infokommunikációs jog
- telekommunikációs jog
- személyhez fűződő jogok (pl. becsület, névjog, kegyeleti jog)
- szerzői jog, szellemi alkotások joga
- védjegyjog
- egyesülési jog
- gyülekezési jog
- oktatásjog
- nem tudom
- Egyéb: .....

28. Indokoltnak tartaná-e olyan egységes kommunikációs törvénykönyv megalkotását, amely jelenleg a jogrendszerben szétszórtnan, különböző törvényekben, rendeletekben és más jogforrásokban megtalálható valamennyi kommunikációs viszonyra, élethelyzetre vonatkozó normát egy törvénykönyvben szabályoznák?

(Egy válasz adható!)

- igen

- nem
- nem tudom

Ha az előző kérdésre „igen” válasz jött:

29. Mely területekre terjedjen ki?

(Több válasz adható!)

- kommunikációs alapelvek
- kommunikációs alapjogok
- kommunikációs iparágak működési területei (pl. telekommunikáció, hírközlés)
- kommunikációs szakterületek (pl. marketing-kommunikáció, reklám, PR, személyes meggyőzés (PS), piacbefolyásolás (SP), direktmarketing (DM), e-kommunikáció)
- egyes ágazatok kommunikációs tevékenységére vonatkozó speciális szabályozása (pl. egészségügy, oktatás, politikai kommunikáció)
- tömegkommunikáció, egyes médiumok (pl. nyomtatott újságok, Tv, rádió, internet, kültéri médiumok, mobilkommunikáció)
- kommunikációs visszaélések jogi szankciórendszere (jogsértés esetén járó büntetések)
- kommunikáció állami intézményrendszere (pl. hatóságok)
- kommunikáció jogorvoslati rendszere
- már megfogalmazott és működő kommunikációs etikai szabályok
- kommunikációs szakmai önszabályozás
- kommunikációs piaci versenyszabályozás
- médiaszereplők (pl. médiavállalkozások-, tulajdonosok, érdekképviselői szervek)
- egyesülés normái
- gyülekezés normái
- nyilvánosság normái
- adatvédelem
- állami, hatósági, önkormányzati tájékoztatás, és egyéb szervezetek tájékoztatási kötelezettségei
- kommunikációra vonatkozó jogalkotási hatáskörök
- nem tudom
- Egyéb, és pedig: .....

30. Kiszámíthatóbbá válna a kommunikációs törvény megalkotásával a mindennapi üzleti, szervezeti és személyes kommunikáció, valamint az állam és a kommunikációs iparág szereplőinek magatartása?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

31. Eltérő, azaz differenciált szabályok vonatkoznak a különböző típusú médiumokra, mint az internet, a nyomtatott sajtó, tv, rádió, kültéri médiumok, mobil-kommunikációs médiumok?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben
- nem tudom

32. Szükségesnek tartaná-e a felsőoktatásban a kommunikációs jog oktatását?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

33. A véleménynyilvánítás szabadsága valamennyi közlés szabadságát magában foglalja, (függetlenül a közlés módjától, értékétől, stb.). Ön szerint a szólás-, véleménynyilvánítás szabadsága biztosított-e Magyarországon?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben
- nem tudom

34. Ön szerint a sajtószabadsága biztosított-e Magyarországon?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- részben
- nem tudom

35. Ön szerint az egyes médiumok - a nyomtatott sajtó, az elektronikus média (tv., rádió) és az internetes média (stb.) - a közönségre eltérő véleményalkotó és magatartásformáló hatással bírnak?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

36. Az egyes médiumok milyen hatással vannak Önre?

	SEMMIYLEN HATÁSSAL	KIS HATÁSSAL	KÖZEPES HATÁSSAL	NAGY HATÁSSAL	NEM TUDOM
internet	☐	☐	☐	☐	☐
televízió	☐	☐	☐	☐	☐
rádió	☐	☐	☐	☐	☐
újságok	☐	☐	☐	☐	☐
mobiltelefon	☐	☐	☐	☐	☐
könyv	☐	☐	☐	☐	☐
kültéri plakátok, egyéb kommunikációs eszközök	☐	☐	☐	☐	☐
szórólapok, hirdetési anyagok	☐	☐	☐	☐	☐

37. Szükségesnek tartaná-e a közügyek, az állam, az állami és társadalmi szervek, valamint a hivatali munka működésének fokozottabb átláthatóságát, nyilvánosságát?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

Ha az előző kérdésnél „igen” válasz jött:

38. A nyilvánosság növelését milyen formában és területen képzeleli el?

-
- .....
  - .....
  - .....

39. A politikusokra nézve szigorúbb szabályokat látna-e indokoltnak a tevékenységük, felelősségük és kommunikációjuk vonatkozásában?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

40. Ön szerint a média meghatározza és tematizálja a közbeszédet, a közvéleményt?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

41. Ön szerint a törvényhozó-, a végrehajtó hatalom, az igazságszolgáltatás mellett a média a negyedik hatalmi ág?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

42. A mai társadalomban az a hatalom birtokosa, aki a médiumokat tulajdonolja, felügyeli?

(Egy válasz adható!)

- igen
- nem
- nem tudom

43. A kommunikációs szabályozás területén számtalan joghézaggal (a szabályozás hiányával) találkozhatunk. Ön milyen területek szabályozását látja indokoltnak?

(Több válasz adható!)

- .....
- .....
- .....

44. Köszönjük!

---

3. számú melléklet: Kommunikációs jog Teljes „Hálómodell”